

Uniwersytet w Białymstoku

Wydział Prawa

Patryk Krzysztof Theuss

**Prawne i kryminologiczne aspekty
paserstwa w polskim prawie karnym
i wykroczeń**

Rozprawa doktorska

przygotowana pod kierunkiem

prof. zw. dr hab. Ewy Moniki Guzik-Makaruk

Białystok 2020

Spis treści

Wykaz skrótów.....	3
Wstęp.....	5
Rozdział I. Metodyka pracy	8
§ 1. Przedmiot i cel badań, problemy badawcze, hipotezy badawcze.....	8
§ 2. Metody badawcze i narzędzia badawcze, materiały źródłowe i literatura	10
§3. Merytoryczna struktura pracy.....	13
Rozdział II. Paserstwo w ujęciu historycznym.....	16
§1. Geneza paserstwa	16
§3. Paserstwo w prawie germańskim	24
§4. Paserstwo w ujęciu <i>Common Law</i>	29
Rozdział III. Regulacje paserstwa na ziemiach polskich do czasów obowiązującej kodyfikacji.....	37
§1. Historyczne ujęcie paserstwa na ziemiach polskich.....	37
§2. Paserstwo w Kodeksie karnym z 1932 r.....	44
§3. Paserstwo w Kodeksie karnym z 1969 r.....	54
Rozdział IV. Paserstwo w Kodeksie karnym z 1997 r.	64
§ 1. Paserstwo umyślne	65
§ 2. Paserstwo nieumyślne	93
§3. Typy kwalifikowane paserstwa	96
§4. Typ uprzywilejowany paserstwa	103
§5. Wymiar kary	111
§6. Paserstwo programu komputerowego	114
§7. Możliwość nadzwyczajnego złagodzenia kary i odstąpienia od jej wymierzenia w myśl przepisu art. 295 k.k.....	119
Rozdział V. Paserstwo w Kodeksie wykroczeń z 1971 r.	126
§1. Geneza wykroczenia paserstwa w polskim prawie wykroczeń.....	127
§2. Wykroczenie paserstwa umyślnego i nieumyślnego w Kodeksie wykroczeń.....	133
§3. Paserstwo jako czyn przepołowiony	138
Rozdział VI. Empiryczny obraz przestępstwa paserstwa w świetle przeprowadzonych badań.....	145
§1. Wywiad pogłębiony	145
§2. Obraz paserstwa w świetle statystyk kryminalnych	154
§3. Analiza akt spraw dotyczących przestępstwa paserstwa w Sądzie Rejonowym w Gryficach ..	161
§4. Analiza akt spraw dotyczących przestępstwa paserstwa w Sądzie Rejonowym w Bielsku Podlaskim	172
Zakończenie.....	177

Wykaz skrótów

k.k. z 1903 r. -	Kodeks karny z 1903 r.: (przekład z rosyjskiego) z uwzględnieniem zmian i uzupełnień obowiązujących w Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 1 maja 1921 r.
k.k. z 1932 r. -	rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 lipca 1932 r. Kodeks karny, Dz.U. Nr 60, poz. 571 ze zm.
k.k. z 1969 r. -	ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. Kodeks karny, Dz. U. Nr 13, poz. 94 ze. zm.
k.p.k. z 1969 r. -	ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. Kodeks postępowania karnego, Dz.U. Nr 13, poz. 96 ze zm.
k.k. -	ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny, Dz.U. Nr 88, poz. 553 ze. zm. w brzmieniu obowiązującym od dnia 20 listopada 2019 r.
k.p.k. -	ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego, Dz.U. Nr 89, poz. 555 ze. zm. w brzmieniu obowiązującym od dnia 5 października 2019 r.
k.c. -	ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny, Dz.U. Nr 16, poz. 93 ze. zm. w obowiązującym brzmieniu od dnia 1 marca 2019 r.
k.w. -	ustawa z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń, Dz.U. Nr 12, poz. 114 ze. zm. w obowiązującym brzmieniu od dnia 12 lipca 2019 r.
k.k.r.n. -	Kodeks Karny Rzeszy Niemieckiej z dnia 15 maja 1871 r. ze zm. i uzupełnieniami po 1918 r. wraz z ustawą wprowadzącą do kodeksu karnego dla związku północnoniemieckiego (Rzeszy Niemieckiej) z dnia 31 maja 1870 r.
k.k.g.p. -	Kodeks Kar Głównych i Poprawczych z dnia 20 grudnia 1847 r.

- u.p.a - ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych, Dz.U. Nr 24, poz. 83 ze. zm. w brzemieniu obowiązującym od dnia 1 września 2019 r.
- u.r.z. - ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o rzeczach znalezionych, Dz.U. Poz. 397 ze. zm. w brzmieniu obowiązującym od dnia 5 września 2018 r.
- k.k.s - ustawa z dnia 10 września 1999 r. Kodeks karny skarbowy, Dz.U. Nr 83, poz. 930 ze. zm. w brzemieniu obowiązującym od dnia 1 listopada 2019 r.

Wstęp

Paserstwo, jako zachowanie oparte co do zasady na wejściu w posiadanie rzeczy pochodzącej z czynu zabronionego było znane już w starożytnych pomnikach prawa karnego. Jednym z najbardziej znanych i najlepiej zachowanych monumentów prawa jest Kodeks Hammurabiego, który jako jeden z pierwszych penalizował zachowanie obecnie uznane za paserstwo. Czasy rządów władców babilońskich związane były z wiarą w wielu bogów. Zagrabienie „ich” własności, a później przejęcie jej przez kolejną osobę stanowiło pierwowzór dzisiejszego paserstwa. Rozwój cywilizacji zaowocował kolejnymi zmianami w obszarze prawa i stworzeniem pierwszych spisanych systemów prawa stanowiących podstawy egzystencji dawnych społeczeństw. Historia rodzimego ustawodawstwa jest równie bogata, co historia prawa obowiązującego w innych krajach europejskich.

Najbardziej znaną i cenioną przez zagranicznych prawników kodyfikacją prawa karnego był tzw. „Kodeks Makarewicza”. Zwyczajowe opatrzenie ustawodawstwa karnego nazwiskiem jednego z autorów nie jest przypadkowe. J. Makarewicz był głównym pomysłodawcą nowego prawodawstwa karnego w Polsce. Za sprawą swojego uporu i determinacji zablokował pomysł władz rosyjskich na wprowadzenie kodeksu Tagancewa i doprowadził do rozpoczęcia prac nad nowym kodeksem karnym odrodzonej Rzeczypospolitej. Spuścizna instytucji oraz rozwiązań prawnych ongiś obowiązującego kodeksu karnego stanowiła fundament do publikacji kolejnych aktów prawa karnego w Polsce. W pierwszych rozdziałach pracy została zaprezentowana historia paserstwa, z uwzględnieniem etiologii przestępstwa i jego rozwoju na terenie Europy kontynentalnej oraz wyspiarskiej. Zwrócenie uwagi na powstały od podstaw system prawa precedensu - *common law* - obrazuje odmienne podejście do prawa karnego, przy jednoczesnym pozostawieniu założeń opisu przestępstwa znanego z kontynentalnej kultury prawa karnego. W dalszej części pracy zwrócono uwagę na historię polskiego ustawodawstwa karnego. Polityczny podział ustroju państw bloku wschodniego po zakończonej drugiej wojnie światowej miał swoje podłoże również w tworzeniu się prawa karnego na ziemiach polskich. Prawodawstwo karne PRL kładło nacisk na wzmocnioną ochronę mienia społecznego kosztem ochrony mienia prywatnego.

Okres obowiązywania k.k. z 1969 r. obrazował osłabienie funkcji prawa karnego, w szczególności funkcji *nullum crimen sine lege*. Zmiany ustrojowe państwa na początku lat 90 - tych ubiegłego stulecia zapoczątkowały wzmożone prace nad nowym prawodawstwem karnym. Po blisko 30 - letnim obowiązywaniu k.k. z 1969 r. nastąpiła zmiana przepisów karnych za sprawą wejścia w życie obecnego k.k. w 1998 r. Zmiany w normatywnym

kształcie przestępstwa paserstwa zostały dokonane przez legislatora, generalnie tylko w stronie podmiotowej czynu.

Współczesna penalizacja paserstwa ewaluowała w stosunku do jego pierwotnego brzmienia, między innymi pod względem form zjawiskowych przestępstwa, wprowadzając karalność paserstwa programu komputerowego, przypadek mniejszej wagi oraz nieumyślność. Ustawodawca wprowadził również typ kwalifikowany paserstwa w przypadku znacznej wartości przedmiotu wykonawczego czynu.

W dalszej części pracy wnikliwie przeanalizowano dotychczasową, wykładnię przepisów prawa z uwzględnieniem orzecznictwa Sądu Najwyższego na przestrzeni ubiegłych lat. Intencją Autora było dogłębne zbadanie egzegezy występku paserstwa również w ramach czynu przepołowionego. Paserstwo posiada swój odpowiednik także w kodeksie wykroczeń w art. 122, który różni się od ujęcia karnego w przedmiocie czynności wykonawczej oraz źródle jego pochodzenia. W dysertacji zdecydowano się także na przeprowadzenie wywiadu pogłębianego przeprowadzonego z osobą, która większość swojego życia spędziła w zakładach karnych w związku z popełnionymi przestępstwami przeciwko mieniu, w tym również paserstwem. Nawiązanie kontaktu z osobowym źródłem informacji pozwoliło na spojrzenie na występku paserstwa z innej perspektywy, z punktu widzenia sprawcy.

Warto zaznaczyć, że jedynie dogłębna analiza problematyki paserstwa pozwoli dostrzec relatywnie wysoką społeczną szkodliwość czynu. Prezentowany występku należy do grupy zachowań zabronionych niezwiązanych bezpośrednio z pokrzywdzonym. Mając na względzie powyższe zaistnienie paserstwa uzależnione jest od przestępstwa pierwotnego. Do takich czynów należy zaliczyć przestępstwa pospolite jak: przywłaszczenie, kradzież, kradzież z włamaniem bądź rozbój. Uświadomienie zależności pomiędzy tymi przestępstwami, a występkiem paserstwa skłania do konstatacji, że brak rynku zbytu przedmiotów pochodzących z przestępstwa mogłby wpłynąć na spadek przestępczości przeciwko mieniu. Dodatkowo obecność pasera w danej dzielnicy bądź mieście daje poczucie przestępnego „bezpieczeństwa” w zbyciu posiadanego nielegalnie mienia. Zbadanie niniejszej tematyki stanowi wizualizację praktycznego ujęcia paserstwa zarówno pod kątem pracy naukowej, jak również praktycznego stosowania prawa przez organy ścigania.

Dokonując analizy dysertacji pod kątem metodologicznym należy wskazać zastosowane metody badawcze: historyczno - prawną, dogmatyczno - prawną, teoretyczno - prawną oraz empiryczną. Pierwsza z nich umożliwiła zaprezentowanie kodyfikacyjnej genezy paserstwa w starożytnych kodyfikacjach prawa. Historyczne dywagacje nad badanym przestępstwem pozwoliły dostrzec kazuistyczne postrzeganie paserstwa w dawnych pomnikach prawa

karnego. Za pomocą kolejnej metody dokonano szerokiej analizy obowiązujących przepisów kryminalizujących paserstwo w kodeksie karnym oraz kodeksie wykroczeń. W dysertacji zawarto także zmiany dotyczące kwotowej granicy oddzielającej przestępstwo od wykroczenia paserstwa. Metoda teoretyczno - prawna pozwoliła zwrócić uwagę na poszczególne instytucje prawa karnego zawarte w części ogólnej kodeksu. Za pomocą ostatniej metod zaprezentowano paserstwo w jego praktycznym ujęciu zarówno pod kątem judykatury, jak również rzeczywistych doznań respondenta.

Z kolei mając na względzie dorobek dogmatyki należy wskazać jedną z najnowszych publikacji obejmującą swoim zakresem problematykę paserstwa: „Przestępstwa przeciwko mieniu i gospodarcze. System Prawa Karnego. Tom 9.” pod red. R. Zawłockiego z rozdziałem napisanym przez E.W. Pływaczewskiego oraz E.M. Guzik - Makaruk na temat przedmiotowego przestępstwa. Autorzy w niniejszej publikacji kompleksowo prezentują problematykę paserstwa z uwzględnieniem genezy, ustawodawstwa karnego z 1932 r. oraz 1969 r., jak również dzisiejszego brzmienia przepisu. Na uwagę w kontekście ontologicznym zasługują takie pozycje jak „Kradzież i paserstwo mienie prywatnego” - A. Marka, E.W. Pływaczewskiego, A. Peczeniuka oraz „Przestępstwo paserstwa w ustawodawstwie polskim” autorstwa E.W. Pływaczewskiego.

Mając na względzie dorobek naukowy obejmujący swoim zakresem problematykę paserstwa oraz zakres judykatury można dojść do konstatacji, że paserstwo jest czynem znajdującym się w cieniu pozostałych zachowań zabronionych ukierunkowanych na osiągnięcie korzyści majątkowej. Zmniejszona społeczna dezaprobata w stosunku do paserów relatywnie wzmacnia ich poczucie bezkarności. Dopiero świadomość społeczna na temat prezentowanego przestępstwa pozwoli dostrzec kryminogenne znaczenie paserstwa wśród innych czynów zabronionych. W niniejszej dysertacji zaprezentowano początki kryminalizacji paserstwa z uwzględnieniem kar oraz kazuistycznych unormowań występku. Ewolucja prezentowanego przestępstwa doprowadziła do wyodrębnienia paserstwa *sui generis*. Natomiast szczegółowe zbadanie prezentowanego czynu zabronionego od początków jego istnienia, aż po obecne brzmienie w rodzimym ustawodawstwie karnym wpłynęło na kompleksowe poznanie badanej problematyki. Dodatkowo wykorzystanie przedstawionych metod badawczych zobrazowało przedmiotowe przestępstwo w dogłębny oraz rzetelny sposób.

Rozdział I. Metodyka pracy

§ 1. Przedmiot i cel badań, problemy badawcze, hipotezy badawcze

Znaczenie poruszonej tematyki paserstwa związane jest z jego stosunkowo krótką historią polityki penalizacyjnej. Paserstwo jako nabycie, przyjęcie, pomoc w zbyciu bądź też ukryciu rzeczy pochodzących z czynu zabronionego, a więc jako przestępstwo skierowane na rzecz uzyskaną za pomocą takowego zachowania przestępnego popełnionego poprzednio przez inną osobę, usystematyzowano dopiero w XIX wieku. Wcześniejsza nauka prawa karnego traktowała obecnie uznany występki paserstwa, jako zachowanie związane z kradzieżą - zgodnie z archaicznymi monumentami prawa karnego, bądź też w przypadku nowożytnego prawodawstwa z poplecznictwem. Przełomowym etapem rozwoju nowoczesnej myśli prawniczej było uznanie analizowanego czynu, jako odrębne przestępstwo - *delictum sui generis*. Mając na uwadze nową interpretację rozpatrywanego zachowania przestępnego wszystkie „nowe” kodeksy karne uwzględniały paserstwo, jako samodzielne przestępstwo, a między innymi pierwsze rodzime ustawodawstwo karne z 1932 r. Warto zaznaczyć, że uzyskanie pełnego spektrum informacji na temat analizowanego przestępstwa wymagało zagłębienia związanej z nim problematyki, poczynając od etiologii, a kończąc na obecnym orzecznictwie. Wielowiekowa ewolucja paserstwa doprowadziła do kodyfikacji paserstwa jako nowego czynu, absolutnie niezależnego od przestępstwa, z którego rzeczy pochodzą.

Głównym celem badań było wskazanie modeli sposobów reakcji prawnokarnej na realizację znamion przestępstwa paserstwa oraz zwrócenie uwagi na jego historyczny rozwój.

Ogólne problemy badawcze określono następująco:

1. Jaki wpływ miały rozumiane *sensu largo* uwarunkowania historyczne, środowiskowe, geograficzne, a także kulturowe na rozwój przestępstwa paserstwa z uwzględnieniem reakcji karnej na ten czyn?
2. Jak należy ocenić normatywny kształt regulacji paserstwa z punktu widzenia właściwej realizacji funkcji prawa karnego?

Rozwinięcie pierwszego problemu badawczego stanowiły następujące problemy szczegółowe:

1. Jak uregulowano problematykę paserstwa w pierwszych pomnikach prawa?
2. Jak na przestrzeni wieków zmieniały się regulacje typizujące paserstwo?
3. Jak regulowane jest paserstwo w wyspiarskim i kontynentalnym porządku prawnym?
4. W jakim kierunku ewoluowały zmiany dotyczące znamion paserstwa?

5. Jak rozwijało się prawodawstwo karne w zakresie paserstwa na ziemiach polskich?

6. Jak wpłynęło wyodrębnienie paserstwa jako przestępstwa *sui generis* na obecny porządek prawny?

Drugi problem badawczy został skonkretyzowany przez następujące problemy szczegółowe:

1. Jak zmiany w poszczególnych ustawodawstwach polskich wpłynęły na obecny przepis penalizujący paserstwo?

2. Jaki jest zakres hipotezy występku paserstwa w polskim kodeksie karnym?

3. Jak przepełnienie paserstwa wpływa na realizację funkcji sprawiedliwościowej prawa karnego?

4. Jak należy ocenić zmianę kwotowej granicy pomiędzy wykroczeniem a przestępstwem paserstwa z $\frac{1}{4}$ minimalnego wynagrodzenia, na stałe rozgraniczenie kwotowe?

5. Jakie różnice występują w kodeksie karnym i w kodeksie wykroczeń w zakresie opisu znamion przestępstwa paserstwa?

Chcąc usystematyzować i uporządkować badania, obrano następujące hipotezy badawcze ogólne:

1. Pierwsze historyczno - prawne zapisy traktujące nabycie rzeczy pochodzącej z przestępstwa pojawiły się w starożytnych pomnikach prawa na terenie Mezopotamii oraz Indii. Kodeks Hammurabiego w dolinie Eufratu i Tygrysu, oraz Księga Manu w kraju położonym nad Indusem penalizowały zachowanie polegające na przechowywaniu lub sprzedawaniu rzeczy pochodzących z kradzieży.

2. Ewolucja przestępstwa paserstwa uzależniona była od rozwoju myśli prawniczej. Począwszy od prawa zwyczajowego, opisującego kazuistycznie czyny zabronione, aż do spisanego systemu prawa, opartego na hierarchiczności aktów normatywnych.

3. System prawa *common law* obowiązujący m.in. na terenie Wielkiej Brytanii był *novum* w stosunku do kontynentalnego porządku prawnego.

4. Znamiona występku paserstwa ulegały rozszerzeniu oraz rezygnacji z kazuistycznej formy stanowienia.

5. Reakcja karna za przestępstwo paserstwa w rodzimym porządku prawnym nie odbiegała od europejskich standardów. Z kolei sukcesem polskiej myśli prawniczej w zakresie prawa karnego był „Kodeks Makarewicza”, doceniany również przez

zagranicznych karnistów, który stanowił fundament dalszego ustawodawstwa karnego w Polsce.

6. Dopiero w XIX wieku paserstwo stało się przestępstwem odrębnym. Pierwotny obecny opis czynu paserstwa zawarty został w k.k. z 1932 r. Zmiany zawarte w k.k. z 1969 r., jak również k.k. z 1997 r. doprowadziły do wypracowania opisu czynu zgodnego z obecną polityką karną.

7. Paserstwo jako *delictum sui generis*, zapewnia właściwszą reakcją karną na zachowanie traktowane jako osobny czyn, aniżeli zachowanie objęte ramami kradzieży bądź poplecznictwa.

8. Występek paserstwa należy do grupy przestępstw powszechnych (*delictum commune*). Podmiotem wskazanego czynu zabronionego może być każda osoba zdolna do ponoszenia odpowiedzialności karnej.

9. Funkcja sprawiedliwościowa prawa karnego ma za zadanie wymierzenie kary sprawcy czynu zabronionego adekwatnej do popełnionego zachowania przestępczego. Zawarcie paserstwa w obu ustawodawstwach daje taką możliwość.

10. Zmiana kwoty rozgraniczającej wykroczenie paserstwa od jego karnego odpowiednika zniosła coroczną „podwyżkę” progu pomiędzy wykroczeniem a przestępstwem.

11. Wyłączenie osiągnięcia korzyści majątkowej, jako celu przyjęcia lub ukrycia rzeczy pochodzącej z czynu zabronionego ułatwiło dowodzenie popełnienia takiego przestępstwa. Zaistnienie wystętku paserstwa wymagało spełnienia dwóch przesłanek. Natomiast obecne prawodawstwo nie wymaga skonkretyzowanego motywu działania sprawcy do wypełnienia ustawowych znamion przestępstwa.

§ 2. Metody badawcze i narzędzia badawcze, materiały źródłowe i literatura

Istotną kwestią badań naukowych jest ustalenie ich przedmiotu oraz celu badawczego. Definiowanie przedmiotu oraz celu badawczego uwidacznia zasadnicze problemy, a badający uświadamia sobie, że konieczne jest wykonanie badań empirycznych, określenia ich przedmiotu i celu.¹ Celem poznania naukowego jest zdobycie szeroko rozumianej wiedzy, która powinna charakteryzować się takimi cechami jak: zwięzłość, prostota, jasność przesłania oraz zawierania dużej ilości informacji. Trafnie zauważa T. Pilch i T. Bauman, że „takie poznanie skutkuje dotarciem do wyższych form wiedzy, czyli praw nauki

¹ T. Cichorz, K. Jaśkiewicz, Wskazówki metodyczne do pisania pracy dyplomowej, Szczytno 1999, s. 15-16.

i prawidłowości. Prawami nauki nazywa się twierdzenia, które są w stopniu wystarczającym sprawdzone, uzasadnione i przybierają formę zdań ogólnych lub w przybliżeniu ogólnych.”²

Natomiast zdaniem T. Cichorza i K. Jaśkiewicza: „naukowe poznanie rzeczywistości społecznej stanowi jeden z celów badań socjologicznych. Innym celem jest formowanie rzeczywistości społecznej, która zawiera w sobie planowanie i prognozowanie jej zmian. Na podstawie powyższego można wysnuć wniosek, że badania społeczne zmierzające do rozwoju teorii służą również zagadnieniom praktyki społecznej.”³

Proces badawczy jest świadomym, celowym oraz zamierzonym działaniem, który podejmowany jest przez osobę badającą. Literatura fachowa określa metodę: „jako taki system reguł i założeń, który daje możliwość uporządkowania teoretycznej lub praktycznej działalności, skierowanej na świadome osiągnięcie celu.”⁴

Pojęcie „metoda badawcza” można również wyjaśnić, „jako zespół uzasadnionych w teorii zabiegów koncepcyjnych i instrumentalnych, które ogólnie obejmują całe postępowanie badacza i rozwiązują określony problem.”⁵ W dysertacji posłużono się następującymi z nich: metoda dogmatyczno-prawna, metoda teoretyczno - prawna, metoda historyczno - prawna, metoda empiryczna. Za pomocą pierwszej metody dokonano dogłębnej analizy obowiązujących przepisów karnych penalizujących paserstwo w obecnym ustawodawstwie karnym. Autor uwzględnił przepełniony charakter paserstwa i dokonał egzegezy zachowania godzącego w obowiązujący porządek prawny, zarówno pod kątem rozwiązań zawartych w kodeksie karnym, jak również w kodeksie wykroczeń. W dysertacji uwzględniono najnowsze zmiany wprowadzone przez ustawodawcę dotyczące chociażby zmiany kwoty w rozgraniczeniu czynu przepełnionego. Rozważania dogmatyczne oparto na ujednoliconych tekstach ustaw karnych penalizujących paserstwo.

Metodę teoretyczną wykorzystano do rozpatrzenia poszczególnych instytucji prawa karnego zawartych w części ogólnej kodeksu. Do ważnych instytucji kodeksowych odnoszących się bezpośrednio do przestępstwa paserstwa należą przede wszystkim: poczytalność oraz obowiązek naprawienia wyrządzonej szkody. Ustalenie kwestii poczytalności bądź jej braku jest niezbędne do właściwej kwalifikacji prawnej czynu. Z kolei zwrócenie uwagi na naprawienia wyrządzonej szkody jest charakterystyczne dla czynów skierowanych przeciwko mieniu. Głównym kierunkiem w przypadku tego rodzaju

² T. Pilch, T. Bauman, *Zasady badań pedagogicznych*, Warszawa 2010, s. 23.

³ T. Cichorz, K. Jaśkiewicz, *Wskazówki metodyczne...*, dz. cyt., s. 16.

⁴ J. Sztumski, *Wstęp do metod i technik badań społecznych*, Katowice 1995, s. 59.

⁵ M. Węglińska, *Jak pisać pracę magisterską*, Kraków 1997, s. 25.

przestępczości jest naprawienie szkody powstałej w wyniku przestępstwa, która z reguły może wiązać się z wypłaceniem równowartości poniesionych szkód. Narzędziem badawczym wykorzystanym przy tej metodzie była rodzima literatura przedmiotu w postaci komentarzy do ustaw karnych, publikacji naukowych w formie artykułów oraz monografii, a także podręczników akademickich.

Metoda historyczna, która także została wykorzystana w niniejszej dysertacji pozwoliła przedstawić etiologię paserstwa i genezę jego penalizacji. Metoda ta została wykorzystana do przeanalizowania starożytnych, jak również nowożytnych tekstów prawnych, kodyfikujących badany występki. Rozważania historyczne pozwoliły dostrzec kazuistyczne postrzeganie paserstwa w ongiś obowiązujących pomnikach prawa karnego. Warto zwrócić uwagę także na historyczne porównanie obrazu paserstwa na ziemiach polskich w trakcie okupacji przez państwa zaborcze. Obowiązujący do 1772 r. na obszarze Polski jeden system prawa został zastąpiony przez ustawodawstwo trzech państw okupanckich. W dysertacji nie można było pominąć także niepodległościowych monumentów prawa karnego obowiązujących po 1918 r.

Wykorzystanie metody empirycznej pozwoliło na porównaniu treści obowiązujących przepisów prawa z jego praktycznym stosowaniem. Praktyczne ujęcie paserstwa zostało zobrazowane zarówno pod kątem judykatury, jak również praktycznych doznań respondenta wyróżniającego się ponadprzeciętną wiedzą wśród ogółu społeczeństwa w badanej dziedzinie. Analiza orzecznictwa w przedmiocie paserstwa pozwoliła zbadać dowodowe przypadki jego popełnienia z uwzględnieniem wymiaru kary. Z drugiej strony przedstawiono kwestie praktyczne za pomocą wywiadu pogłębionego z paserem. Takie empiryczne podejście pozwoliło na zaprezentowanie kontrastu pomiędzy praktycznym stosowaniem prawa a realiami pracy na „ulicy”.

Warto zaznaczyć, że niniejsza dysertacja stanowi spuściznę dotychczasowej nauki w zakresie prawa karnego z uwzględnieniem najnowszych zmian legislacyjnych. Jedną z najnowszych publikacji naukowych, w której poruszono problematykę paserstwa globalnie, która obejmowała swoim zakresem ustawodawstwo karne z 1997 r. została wydana w 2014 r. W związku z powyższym powstała rozprawa doktorska ma na celu wypełnienie niszy doktrynalnej w przedmiocie paserstwa *sensu largo*.

Wśród literatury przedmiotu należy wyszczególnić takie pozycje jak „Przestępstwa przeciwko mieniu i gospodarcze. System Prawa Karnego. Tom 9” pod red. R. Zawłockiego; „Prawo karne wyd. 11” A. Marka, V. Konarskiej - Wrzosek; „Kodyfikacja prawa karnego. Tom XLIII” autorstwa E.W. Pływaczewskiego, E.M. Guzik - Makaruk, także „Przestępstwo paserstwa w kodeksie karnym z 1997 r.” D. Muchy.

Historycznemu ujęciu problematyki paserstwa poświęcone zostały następujące publikacje: „Historia Prawa Kryminalnego” B. Sygita, w kwestii prawodawstwa rzymskiego „Prawo rzymskie” autorstwa W. Bojarskiego, z kolei prawo germańskie zostało objaśnione w monografii „Historia prawa od wczesnego średniowiecza do wieku oświecenia” - K. Sójki - Zielińskiej. System *common law* został opracowany szczegółowo za sprawą publikacji „Z dziejów prawa karnego Anglii między renesansem a oświeceniem XVI - XVIII w.” K. Barana oraz „Przyszłość angielskiego prawa karnego” - K. Banasik.

Bogactwo literatury w zakresie przestępstwa paserstwa należy dostrzec w okresie obowiązywania kodyfikacji karnej z 1932 r. oraz z 1969 r. W tej materii wykorzystano następujące publikacje: „Polskie prawo karne” oraz „Kodeks karny. Komentarz. Wyd. 5” autorstwa J. Makarewicza, „Znaczenie kodeksu karnego z 1932 r. dla rozwoju nauki i prawa karnego w Polsce w XX wieku” - J. Koredeczka, „Konstrukcja kodeksu karnego z 1932 r. i jego przepisów” autorstwa T. Bojarskiego, „Przestępstwo paserstwa w kodeksie karnym z 1969 r. Analiza dogmatyczna” - K. Indeckiego, „Paserstwo” - O. Chybińskiego, „Kradzież i paserstwo mienia prywatnego” pod red. A. Marka oraz „Przestępstwo paserstwa w ustawodawstwie polskim” - E.W. Pływaczewskiego, a także „Miejsce paserstwa w projekcie kodeksu karnego” - A.J. Szwarca.

Wszystkie wymienione wyżej pozycje wskazane są w bibliografii umieszczonej na końcu opracowania. W celu zachowania przejrzystości pracy, bibliografię podzielono na literaturę, akty prawne oraz orzecznictwo

§3. Merytoryczna struktura pracy

Rozprawa została podzielona na osiem rozdziałów, z których pierwsze trzy poświęcono historii paserstwa w świetle antycznych pomników prawa, jak również rodzimego ustawodawstwa karnego. Kolejne dwa rozdziały poświęcono paserstwu pod kątem obecnego prawodawstwa karnego, natomiast w pozostałych czterech rozdziałach przeanalizowano praktyczne ujęcie tematyki niniejszego przestępstwa.

W pierwszym rozdziale pracy zwrócono uwagę na kwestię metodyki. Wskazano przedmiot i cel badań, określono problemy badawcze, jak również sformułowano hipotezy badawcze. Dodatkowo przedstawiono wykorzystane w pracy metody badań oraz narzędzia badawcze. Ponadto wskazano stan literatury przedmiotu.

Rozdział drugi zadedykowano genezie penalizacji paserstwa w najdawniejszych pomnikach prawa karnego znanych ludzkości. Niniejsza część pracy stanowi fundament do dalszych rozważań dotyczących paserstwa w późniejszym ustawodawstwie kontynentalnym.

Szczególną uwagę poświęcono rozwojowi pomników prawa karnego, których podstawą był zwyczaj. Ukształtowane na jego podstawie prawo tytułowano mianem prawa zwyczajowego polegające na tym, że organ państwa rozstrzygał sprawę na podstawie zwyczaju przyjętego w danym społeczeństwie i obwarowywał ten zwyczaj przymusem państwowym. Prawo zwyczajowe, było niepisany, werbalnym zbiorem norm prawnych charakteryzującym się ociężałością i niepewnością.

Trzeci rozdział pracy zawiera analizę prawodawstwa karnego obowiązującego na ziemiach polskich w czasach okupacji przez państwa zaborcze. W dalszej części poddano ocenie rozwiązania k.k. z 1932 r., który to został doceniony zarówno przez środowisko prawnicze w kraju, jak również poza nim. Drugim poddanym rozpatrywaniu aktem normatywnym był k.k. z 1969 r., który stanowił ukoronowanie myśli prawniczej ograniczonej ponad stu letnim panowaniem państw zaborczych. Nowe ustawodawstwo karne uwzględniało dorobek orzecznictwa i wykładni Polski Ludowej zakresie konstrukcji kodeksowych zawartych w k.k. z 1932 r.

W rozdziale czwartym przedstawiono przestępstwo paserstwa w rozumieniu obecnego k.k. z 1997 r. We wskazanym rozdziale opisano formę umyślną, jak również nieumyślną występku paserstwa, przedstawiono typy kwalifikowane oraz typ uprzywilejowany. Warto zaznaczyć, że w tej części pracy zawarto nie tylko ugruntowane poglądy dotyczące znamion analizowanego występku, ale także zawarto spostrzeżenia adekwatne do obecnych czasów opartych na digitalizacji i „poruszania się” w świecie wirtualnym.

Rozdział piąty zawiera rozważania na temat regulacji prawnych zawartych w k.w. z uwzględnieniem paserstwa umyślnego, jak również jego formy nieumyślnej. Ponadto w tej części pracy rozpatrzono kwestię pojawienia się wykroczeń w polskim porządku prawnym, jako zachowań o niskiej społecznej szkodliwości czynu. Geneza prawa o wykroczeniach sięga okresu międzywojennego i prac Komisji Kodyfikacyjnej z 1918 r. Z chwilą odzyskania przez Polskę niepodległości zaczęto zastanawiać się nad usystematyzowaniem wykroczeń, jako naruszeń porządkowo - administracyjnych godzących w przyjęty ład i porządek publiczny. W konsekwencji proces uznania wykroczeń, jako osobnej grupy czynów o charakterze kryminalnym rozpoczął się wraz z podpisaniem przez Prezydenta Rzeczypospolitej Rozporządzenia Prawo o wykroczeniach w 1932 r.

W rozdziale szóstym przedstawiono doświadczenia osoby, która życie zawodowe związała z nielegalną działalnością. Przedstawiony w pracy „ekspert” pałał się popełnianiem czynów zabronionych przeciwko mieniu w tym również paserstwa. Ze względu na brak wykształcenia oraz „fachu w ręku” niejako zmuszony był do działań godzących w przyjęty

porządek prawny. W tym rozdziale uwagę skupiono się na przedstawieniu praktycznego ujęcia paserstwa strony perspektywy osoby, która większość swojego życia związana była ze środowiskiem przestępczym. Paserstwo, jak podaje respondent, jest w ścisłej korelacji z kradzieżami oraz kradzieżami z włamaniem. W tym miejscu z pomocą przychodzą podstawy ekonomii w zakresie prawa popytu oraz podaży, które zobrazują analizowane zjawisko. Złodzieje oraz włamywacze dokonują zaboru jedynie tych rzeczy, o których wiedzą, że zostaną nabyte przez pasera. Przykładem może być popyt na rowery w okresie majowym - komunijnym, który relewantnie zwiększa ich podaż. W tym miejscu należy zwrócić uwagę na to, że działalność przestępcza nie jest oparta na kierunkowości bądź podporządkowania poleceniom ze strony pasera, lecz związana jest z popytem na konkretne dobro w danym momencie. Dodatkowo w prezentowanym rozdziale poddano analizie akta spraw dotyczące przestępstwa paserstwa w Sądzie Rejonowym w Gryficach oraz Sądzie Rejonowym w Bielsku Podlaskim.

Rozdział II. Paserstwo w ujęciu historycznym

§1. Geneza paserstwa

Pierwotny zachowanie usystematyzowanego w dzisiejszym kodeksie karnym jako paserstwo zostało dostrzeżone i unormowane już w starożytnych pomnikach prawa. W okresie przed naszą erą paserstwo nie stanowiło osobnego czynu zabronionego, lecz ujmowane było w granicach odpowiedzialności jak za kradzież.

Należy zasygnalizować, że starodawne pomniki prawa sankcjonowały w ramach prezentowanego czynu zabronionego również zachowanie polegające na posiadaniu rzeczy pochodzącej z kradzieży, nie penalizując paserstwa *sui generis*. Rozwój prawa doprowadził do implikacji zarówno nowego czynu, jakim jest paserstwo, jak również sposobu ujmowania zasad odpowiedzialności karnej, która na przestrzeni wieków ulegała licznym zmianom.⁶ Wydawać by się mogło, że rzymski system prawa stanowiący fundament późniejszego kontynentalnego ustawodawstwa w większości państw europejskich, jako pierwszy ustanowił karalność za czyn polegający między innymi na przyjęciu skradzionego mienia. Nic bardziej mylnego. Zarówno historia, jak i literatura przedmiotu wskazują, że miano najstarszych przepisów prawa sankcjonujących paserstwo, należy się monumentom prawa na obszarze Bliskiego Wschodu oraz Indii, a w szczególności starożytnej Mezopotamii. To właśnie w delcie Tygrysu i Eufratu powstały pierwsze monumenty praworządności, które ujmowały zasady postępowania w mezopotamskiej społeczności, wyznaczając wzajemne prawa i obowiązki jednostki, a także odpowiedzialność za zachowania sprzeczne z obowiązującym prawem. Obraz archaicznego porządku prawnego uwidoczony był przesyceniem prawa, zarówno elementami sakralnymi i wyobrażeniami religijnymi, jak również teokratycznym charakterem władzy monarszej podporządkowującej całkowicie jednostkę państwu.⁷

Jednym z pierwszych, a na pewno najlepiej zachowanym do obecnych czasów zbiorem prawa jest Kodeks Hammurabiego.⁸ Ten pierwotny zbiór praw został zapisany na glinianych tabliczkach za pomocą pisma klinowego. W tym miejscu należy zauważyć, że Hammurabi będący królem I dynastii babilońskiej nie był pierwszym twórcą prawodawstwa obowiązującego na terenie starożytnej Mezopotamii, a jedynie jego kontynuatorem.⁹ Pamięć

⁶ K. Indecki, Przesłupstwo paserstwa w kodeksie karnym z 1969 roku - analiza dogmatyczna, Łódź 1991, s. 9.

⁷ K. Sójka-Zielińska, Historia prawa, Warszawa 2015, s. 20.

⁸ Kodeks Hammurabiego-trzy częściowa stela. W literaturze przedmiotu kodeks stanowił jedynie zbiór orzeczeń sądowych, wyroków i rozporządzeń, wydanych przez króla w ciągu całego, prawie czterdziestoletniego panowania.

⁹ Początki prawa klinowego na ziemiach ówczesnego Babilonu sięgają kodeksu Ur-Nammu z XXI wieku p.n.e. Następne systemy prawa, Lipiy-Isztara oraz zbiór praw z Eshnunnu stanowiły podstawę do stworzenia kodeksu Hammurabiego. Ze względu na znaczne uszkodzenia tablic, wynikające z kruchości materiału, z jakiego zostały

po jego spuściźnie prawniczej dotrwała do czasów nowożytnych między innymi za sprawą zachowania się tablic będących nośnikiem ówczesnej wiedzy prawniczej. Sam Hammurabi dokonał jedynie połączenia oraz rozbudowy dotychczasowych przepisów prawa, a także przystosował je do bieżących potrzeb, łącząc pomniki prawa swoich poprzedników w jeden spójny, a zarazem „nowoczesny” kodeks.¹⁰

Część normatywna kodeksu Hammurabiego zawierała wrywkowo ujęte normy, bez ich systematyzacji, które dziś zaliczylibyśmy do różnych gałęzi prawa karnego, zarówno materialnego, jak i procesowego.¹¹ Warto podkreślić, że powodem ujęcia w dysertacji starobabilońskiego pomnika prawa jest pierwsze w historii usankcjonowanie odpowiedzialności za popełnienie czynu będącego *quasi* paserstwem. Kodeks Hammurabiego penalizował przedmiotowe zachowanie następujący sposób: „Jeśli obywatel mienie boga lub pałacu skradł, obywatel ten zostanie zabity i ten, który rzecz skradzioną w ręce swe przyjął zostanie także zabity.”¹² Dokonując egzegezy prezentowanego przewinienia należy zwrócić uwagę na kazuistyczną budowę przepisu prawa, w której nie doświadczymy pojęć generalizujących, a jedynie wskazanie konkretnego przypadku podlegającemu kryminalizacji. Autorytarny władca Mezopotamii zarówno w powyższym, jak i każdym innym przepisie swojego kodeksu stosował zasadę Talionu. Relewantnym elementem tejże zasady było wyrządzenie osobie, która naruszyła obowiązujący porządek prawny krzywdy tożsamej z tą, która została przez nią zadana. Wykładnia terminu *quasi* - paserstwo określa zarówno brak powiązania ówczesnej budowy przepisu w porównaniu z obecnym kanonem jej tworzenia, jak również zawarcie w jednym przepisie dwóch czynów zabronionych znanych w obecnie obowiązujących systemach prawa jako osobne zachowania przestępne - kradzież oraz paserstwo.

Zagrozenie karą kryminalną za zachowanie obecnie określane jako paserstwo przewidywało również starożytne indyjskie prawo karne. Księga Manu będąca manuskryptem wiedzy prawniczej zawierała spis i opis czynów podlegających karom, jednym z nich był czyn polegający na ukrywaniu rzeczy pochodzącej z kradzieży. Za takie przewinienie Księga Manu przewidywała najsurowszą z możliwych kar, a mianowicie karę śmierci.¹³ Na uwagę

wykonane oraz brak możliwości dogłębnej oceny całego tekstu należy przyjąć, że to właśnie poprzednie, starobabilońskie pomniki prawa miały realny wpływ na ostateczną formę kodeksu Hammurabiego. C. Kunderewicz, *Najstarsze prawa świata*, Łódź 1972, s. 20.

¹⁰ B. Sygit, *Historia prawa kryminalnego*, Toruń 2007, s. 75.

¹¹ K. Sójka-Zielińska, *Historia...*, dz. cyt., s. 22.

¹² M. Stępień, *Kodeks Hammurabiego*, Warszawa 1996, s. 81.

¹³ B. Świątkiewicz, *Przestępstwo paserstwa w polskim prawie karnym*, Warszawa 1989, s. 7.

zasługuje również pociągnięcie do odpowiedzialności karnej osób, które udzieliły schronienia złodziejom.¹⁴

Zarówno Kodeks Hammurabiego, jak i indyjska Księga Manu po raz pierwszy w historii prawa karnego przewidywały odpowiedzialność za posiadanie albo ukrywanie rzeczy pochodzących z kradzieży. Przedstawione pomniki prawa czerpały garściami z paremii *dura lex sed lex*, gdyż za powyższy czyn zabroniony kodyfikator przewidział jedną sankcję karną - karę śmierci. Patrząc przez pryzmat obecnego porządku prawnego kara za taki czyn była ewidentnie niewspółmierna do naruszonego dobra.

§2. Paserstwo w ramach rzymskiego porządku prawnego

Miano antycznej stolicy Europy należy się najpotężniejszemu miastu starożytnego świata - Rzymowi. Światową sławę Rzym zawdzięczał temu, że właśnie nad brzegami Tybru zamieszkujący tam Latynowie założyli osadę będącą późniejszą stolicą całego cesarstwa. To właśnie od tego miasta nastąpił początek budowy imperium, które pozostawiło olbrzymią spuściznę.

Owoce pracy licznych pokoleń Rzymian przetrwały do dzisiaj. W tym miejscu należy mieć na myśli zarówno dobytek kulturalno - społeczno - oświatowy, jak również powstanie pierwszego systemu prawa, stanowiącego fundamentem późniejszych pomników europejskiego prawodawstwa. Olbrzymie terytorium, walka o władzę, a także ciągle najazdy obcych wojsk doprowadziły w konsekwencji w 476 r. n.e. do rozpadu cesarstwa i podziału na część zachodnią oraz wschodnią. Paralelnie z powyższą datą przyjmuje się także upadek cesarstwa zachodnio - rzymskiego. Wydawać by się mogło, że wraz z upadkiem jednego z najpotężniejszych mocarstw antycznego świata upadnie również pamięć o nim, a spuścizna wiekowego dorobku, która wytworzyła prawo będzie jedynie lekcją historii. Nic bardziej mylnego. W tym miejscu należy wskazać, że fenomen prawa rzymskiego będący przedmiotem rozważań w tej części dysertacji uwidoczniony jest nie tylko poprzez obowiązywanie przez cały okres istnienia w jednym z najpotężniejszych państw starożytności jednego systemu prawa, ale również przetrwanie jego pomimo upadku państwa i formacji społeczno - ekonomicznej, w której powstało.¹⁵

Przywoływane tu prawo rzymskie jednocześnie z prawami greckimi, prawami hellenistycznymi z obszaru państwa Aleksandra Macedońskiego oraz innymi prawami państw

¹⁴ Tamże, s. 8.

¹⁵ K. Kolańczyk, Prawo rzymskie, Warszawa 2007, s. 20.

sąsiednich tworzyło wspólnie kulturę prawną cywilizacji śródziemnomorskiej.¹⁶ Decydujący wpływ na przetrwanie rzymskiego systemu prawa, ma brak powiązań w swoim ustawodawstwie z pozostałymi antycznymi kodyfikacjami, które nigdy nie osiągnęły tak znaczącej pozycji, a ich zasięg oraz stosowanie miały jedynie charakter lokalny. W tym miejscu, należy również zwrócić uwagę na bardziej spektakularne zjawisko, jakim było ustanowienie prawa rzymskiego, jako dyscypliny naukowej. Prawo rzymskie było jedną z podstawowych dyscyplin uprawianych od początku istnienia uniwersytetu jako instytucji naukowej.¹⁷ Zakorzenie prawa rzymskiego zarówno w realiach społeczno - gospodarczych państwa, w którym powstało, jak również na terenach podbitych przez wojska imperium doprowadziło w konsekwencji do wygenerowanie w okresie średniowiecznej Europy „powszechnego prawa rzymskiego” - *ius commune*. *Ius commune* stanowi określenie dla systemu prawa stworzonego na gruncie m. in. prawa rzymskiego, który oddziaływał na praktykę i doktrynę prawną licznych państw europejskich. Obowiązywanie jednego ustawodawstwa na obszarze późniejszych państwa europejskich, ustawiło na piedestale system prawa rzymskiego jako wzorzec ustawodawstwa, zarówno świata antycznego jak i współczesnego.¹⁸

Indywidualność prawa rzymskiego oraz jego nowoczesność sprawiły, że zarówno w czasach nowożytnych, jak i w późniejszych dziejach Europy, aż po czasy współczesne zainteresowanie tym systemem prawa jest wciąż żywe. Kolejnym czynnikiem świadczącym o wyższości legislacji rzymskiej nad innymi kodyfikacjami jest jej niewątpliwa dominacja na terenach starego kontynentu, a także długowieczność wynikająca z bezpośredniego obowiązywania prawa rzymskiego od momentu założenia niewielkiego antycznego miasta Rzym, aż do upadku wschodniej części imperium. Długowieczność tego porządku prawnego była możliwa jedynie po przez tyranie ustawodawczą, polegającą na wypieraniu rodzimych systemów prawa na podbitych terenach. Jedynym obowiązującym i respektowanym prawem miało być prawo rzymskie. Treść tego systemu prawa jest pod względem formalno-technicznym w tak doskonały sposób wykształcona, że stanowi ona dla wszystkich narodów i czasów praktycznie i teoretycznie podstawowy pierwowzór.¹⁹ W tym miejscu należy zasygnalizować, że wpływ rzymskiego prawodawstwa na budowę współczesnych pomników prawa jest nieporównywalny z pozostałymi systemami obowiązującymi w świecie antycznym. Pojęcia i terminy wywodzące się z prawa rzymskiego, bądź skonstruowane na

¹⁶ M. Kuryłowicz, *Prawo rzymskie historia, tradycja współczesność*, Lublin 2013, s. 10.

¹⁷ A. Bębiński, *Rzymskie prawo prywatne*, Warszawa 2011, s. 25.

¹⁸ W. Wołodkiewicz, M. Zabłocka, *Prawo rzymskie instytucje*, Warszawa 2014, s. 3.

¹⁹ R. Taubenschlag, W. Kozubski, *Historia i instytucje rzymskiego prawa prywatnego*, Warszawa 1945, s. 2.

jego kanwie obowiązują do dzisiaj w aktualnych systemach prawnych państw współczesnych.²⁰ Analizując dotychczas jedynie kwestię samego ustawodawstwa Rzymskiego, warto byłoby poświęcić uwagę ewolucji budowy samego państwa, która miała relewantny wpływ na zmiany prawodawstwa. Forma państwa rzymskiego, którego historia obejmuje ponad tysiąc lat ulegała, co pewien czas przeobrażeniom. W literaturze przedmiotu wyróżnia się cztery następujące okresy odpowiadające fazom jego historycznego ustroju:

1. okres królewski,
2. okres republiki,
3. okres pryncypatu,
4. okres dominatu.²¹

Fazy historycznego rozwoju starożytnego Rzymu immanentnie związane były z przemianami ustrojowymi państwa, jednakże nie tożsame z rozwojem systemu prawa. Stąd też periodyzacja okresów prawa rzymskiego w literaturze przedmiotu dokonywana jest według innych kryteriów. Zapoczątkowanie kultury prawa kontynentalnego przypada na 753 r. p.n.e. Warto zauważyć, że jednocześnie z narodzinami państwa rzymskiego rozpoczęło się tworzenie pierwszego kontynentalnego systemu prawa, który pomimo upadku państwa zachodniorzymskiego, jak również wschodniorzymskiego przetrwał po dziś dzień. Za panowania Justyniana dokonano największej w dziejach antycznych kodyfikacji prawa. Wielowiekowe stanowienie przepisów różnych gałęzi prawa wymusiło niejako obowiązek podsumowania kilkunastowiecznego dorobku rzymskiej myśli prawniczej. Władcą, który podjął się tego arcytrudnego zadania okazał się Cesarz Bizantyjski - Justynian. W 565 r. n.e. bizantyjski władca umiera, a wraz z jego śmiercią dobiega końca rozwój prawa rzymskiego.²²

Pierwszy okres stanowiący początki państwa Rzymskiego określany był mianem królewskiego. W czasie trwania tego okresu nie było znane pojęcie ustawodawstwa. Wziąwszy pod uwagę kwestie prawa karnego czasy królewski utożsamiane były z okresem prawa antycznego obowiązującym od daty założenia Rzymu do 450 r. p.n.e. Rozwój prawa antycznego odbywał się wówczas głównie drogą zwyczajową za pośrednictwem wyroków sądu królewskiego (którego organem doradczym był senat) i orzeczeń kolegiów kapłańskich.²³ W literaturze przedmiotu spotyka się także określenie ustawodawstwa królewskiego, w którym to przepisy o treści rzekomo prawno - karnej były nawiązaniem do

²⁰ W. Wołodkiewicz, M. Zabłocka, Prawo..., dz. cyt., s. 7-9.

²¹ Zarówno okres pryncypatu jak i dominatu stanowią podokresy epoki cesarstwa, A. Dębiński, Rzymskie prawo prywatne kompendium wydanie 5. Warszawa 2011, s. 40.

²² W. Rozwadowski, Prawo rzymskie zarys wykładu wraz z wyborem źródeł, Poznań 1992, s. 22-26.

²³ R. Taubenschlag, W. Kozubski, Historia..., dz. cyt., s. 12.

prawa sakralnego. Pomnik prawa rzymskiego w erze królestwa stanowił silną więź z religią, również w odniesieniu do represji karnej, dlatego termin prawo już w okresie królewskim definiowano zarówno, jako prawo ludzkie *ius* oraz prawo boskie *fas*. Prawo świeckie ingerowało w sferę działalności człowieka, dozwolonej oraz chronionej przez państwo. Natomiast prawo boskie - *fas* - oznaczało analogiczną sferę działania dozwoloną i osłanianą przez religię. Przekroczenie dozwolonych granic zarówno w sferze *ius* jak i *fas* wiązało się z zastosowaniem sankcji wobec sprawcy. W przypadku *ius* sprawca poddawany był sankcjom świeckim, natomiast wykroczenie poza sferę *fas* wiązało z zesłaniem na sprawcę gniewu bogów, od którego można się było uwolnić przez złożenie ofiary.²⁴ Należałoby wskazać, że nadrzędnym celem funkcjonowania represji karnej wobec sprawcy przestępstwa było pojednanie się z bogami, a nie ukaranie winnego popełnionego czynu.²⁵ Za najgroźniejsze występki uważano czyny oznaczające obrazę bogów. To one w głównej mierze stanowiły przedmiot oddziaływania przepisów prawnokarnych.

Powstanie republiki uważane jest za drugi okres w historii Rzymu. To właśnie ten okres zapoczątkował erę formalnego obowiązywania Ustawy XII Tablic. W literaturze przedmiotu wskazuje się, że najprawdopodobniej początek republikańskiego Rzymu rozpoczął się z chwilą powstania narodowego przeciwko etruskiemu domowi królewskiemu. Wskazane zdarzenie historyczne zaowocowało powstaniem nowego ustroju polityczno - społecznego opartego na władzy magistratu. Władza nowo narodzonego Rzymu złożona była z dwóch konsuli, zgromadzenia ludowego stanowiącego najdawniejszą formę organizacji politycznej w starożytnym Rzymie oraz senatu będącego początkowo organem doradczym urzędów rzymskich, a następnie organem władzy ustawodawczej.²⁶ Powstanie najważniejszego filaru prawa obowiązującego w okresie republiki Rzymu dokonało się w wyniku wygranej walki plebejuszy z patrycjuszami i wyryciu na dwunastu tablicach zwyczajowego prawa rzymskiego. Ustawa XII tablic obowiązująca wyłącznie obywateli rzymskich była zbiorem krótkich reguł, zawierających normy prawne z zakresu postępowania sądowego, prawa karnego oraz prawa prywatnego.²⁷

W tym miejscu warto zauważyć, że obok kilku naczelnych zasad prawa publicznego, Ustawa XII tablic regulowała dość dokładnie proces cywilny, a także kilka przepisów z prawa sakralnego.²⁸ Dzięki najstarszemu pomnikowi prawa rzymskiego oraz interpretacyjnej

²⁴ K. Kolańczyk, Prawo..., dz. cyt., s. 25.

²⁵ W. Litewski, Rzymski proces karny, Kraków 2003, s. 23.

²⁶ A. Dębiński, Rzymskie..., dz. cyt., s. 41-47.

²⁷ M. Kuryłowicz, A. Wiliński, Rzymskie prawo prywatne: zarys wykładu, Warszawa 2013, s. 35.

²⁸ R. Taubenschlag, Rzymskie prawo prywatne, Warszawa 1969, s. 23.

działalności rzymskich prawników po raz pierwszy w dziejach prawa zaczyna tworzyć się to, co obecnie nazywamy systemem prawa. Monument rzymskiego prawa zawierał między innymi normy prawa karnego. Rzymskie ustawodawstwo penalizowało szereg rozmaitych czynów od wycięcia cudzego drzewa, aż po wypas bydła na cudzym gruncie. Przekładając powyższe przykłady czynów zabronionych na kanwę dzisiejszej legislacji, czyny takie zostałyby zakwalifikowane jako wykroczenia. Przekrój przewinień w rzymskim ustawodawstwie znacznie odbiegał od obecnej kultury prawa karnego. Republikański pomnik prawa sankcjonował zachowania obecnie usystematyzowane tak w kodeksie cywilny, kodeksie wykroczeń, jak również kodeksie karnym. Najpoważniejszymi przestępstwami w rzymskim prawodawstwie były: kradzież, rabunek, bezprawne wyrządzenie szkody oraz zniewaga. Nie może umknąć uwadze, że zarówno poprzednie pomniki prawa, jak i ustawa XII tablic nie znały odrębnego przestępstwa jakim jest paserstwo. W tym miejscu należy zwrócić uwagę, że osoby przyjmujące, jak również te, które przechowywały rzeczy pochodzące z kradzieży traktowane były na równi ze złodziejami.²⁹

Istotne znaczenie w rozważaniach na temat karalności za czyn paserstwa miał podział na kradzież jawną, *furtum manifestum* (sprawca kradzieży schwytyany na gorącym uczynku) oraz skrytą *furtum nec manifestum* (wykrycie przestępstwa w inny sposób). Dokonując egzegezy dwóch różnych postaci kradzieży uwidacznia się zrównanie w prawie rzymskim zarówno sprawcy kradzieży złapanym na gorącym uczynku, jak i osoby która otrzymała lub przechowywała skradzione mienie. Różnica uwidoczniła jest w sferze karalności za powyższe przestępstwa. Sprawca występku schwytyany na gorącym uczynku *furtum manifestus* ponosił karę chłosty i wydawany był okradzionemu. Natomiast wykrycie kradzieży dokonanej w inny sposób *furtum nec manifestum* usankcjonowane było przez ustawę XII tablic karą w grzywny w wysokości podwójnej wartości rzeczy skradzionej wypłacanej pokrzywdzonemu.³⁰

Upadek epoki republikańskiej zapoczątkował ostatni, cesarski okres panowania starożytnego Rzymu na kartach ongiś znanego świata antycznego. Warto podkreślić, że w epoce republikańskiej dokonał się precedens ukształtowania pierwszego w historii ustawodawstwa (*leges*), który zapoczątkował istnienie rzymskiego systemu prawa. Spuścizna, jaką zostali obdarowani późniejsi cesarze rzymscy doprowadziła do rozwoju rzymskiego porządku prawnego. Dotychczasowe kodyfikacje prawa wprowadzały podział jedynie na prawo prywatne i publiczne. Przełom w cesarskim porządku prawnym nastąpił z chwilą

²⁹ B. Świątkiewicz, *Przestępstwo paserstwa w polskim prawie karnym*, Warszawa 1989, s. 8.

³⁰ W. Bojarski, *Prawo rzymskie*, Toruń 1999, s. 211-215.

wprowadzenia trzeciej grupy przestępstw, tzw. *crimina extraordinaria*. Zgodnie z nowo wprowadzonym podziałem czynów zabronionych, niektóre zachowania stanowiące pierwotnie delikty prywatne w myśl dotychczasowych ustaw, stały się przestępstwami prawa publicznego.³¹ Według nowego ustawodawstwa ich znaczenie kryminogenne było na tyle wysokie, że legislator uznał, iż należy je ścigać z urzędu. Do grupy przestępstw *crimina extraordinaria* należały takie czyny jak: rozbój, różne formy kradzieży, oszustwo, wymuszenie, spędzenie płodu typizowane pod wpływem chrześcijaństwa przestępstwa religijne oraz najistotniejsze pod kątem dysertacji przestępstwo paserstwa.³² W czasach cesarstwa ustanowiono prawo w zakresie *receptores vel receptores*, które powstało od pojęcia *receptor* oznaczającego osobę przyjmującą przestępcę, jak również przedmiot, o którym wiedział, że pochodzi z czynu zabronionego. Wyjątkiem pociągnięcia do odpowiedzialności karnej za popełnienie paserstwa było przyjęcie rzeczy uzyskanej z czynu zabronionego w celu zwrócenia jej prawnemu właścicielowi.³³ Za czasów cesarstwa czyn taki traktowany był jako przestępstwo samo w sobie.³⁴

Nie można pominąć faktu, że prawo rzymskie nie wytworzyło form zjawiskowych przestępstwa *ope consilio*. Wszelka pomoc, podżeganie, jak również współsprawstwo traktowane było jako czyny, za który odpowiedzialność była jednakowa.³⁵ W czasach archaicznych, tak w Rzymie, jak również we wszystkich państwach pierwotnych, źródłem prawa był zwyczaj. Ukształtowane na jego podstawie prawo określano mianem prawa zwyczajowego polegającego na tym, że organ państwa rozstrzygał sprawę na podstawie zwyczaju przyjętego w danym społeczeństwie i obwarowywał ten zwyczaj przymusem państwowym. Taki rodzaj *quasi* systemu prawa kształtował się w wyniku ciągłości i niezmienności określonych postępowań uświęconych tradycyjną formą zachowania się, przyjętą w danej zbiorowości społecznej. Stosowany w społeczności zorganizowanej, zwyczaj cieszył się powszechną aprobatą członków danej zbiorowości i nabierał mocy „niepisanego prawa”. W przypadku uznania czynu za powtarzalny, niezmienny i akceptowalny przez większość społeczności lokalnej, u której miał obowiązywać zwyczaj został podnoszony do rangi normy prawnej. Prawo zwyczajowe było niepisany, werbalnym zbiorem norm prawnych charakteryzującym się ociężałością i niepewnością. Zapamiętane prawa przyjęte

³¹ W. Litewski, Słownik encyklopedyczny prawa rzymskiego, Kraków 1998, s. 62.

³² B. Sygit, Historia prawa kryminalnego, Toruń 2007, s. 104-108.

³³ S. Rozenband, Paserstwo, Warszawa 1930, s. 9-10.

³⁴ W. Litewski, Słownik..., dz. cyt., s. 223.

³⁵ Tamże, s. 186-187.

przez społeczeństwo przekazywano kolejnym pokoleniom.³⁶ Werbalne przekazywanie prawa zwyczajowego nie sprzyjało poczuciu pewności pewnej, tak niezbędnej w każdej społeczności zorganizowanej. Należy podkreślić, że taki stan rzeczy stwarzał dogodne warunki do nadużyć, również ze strony tych, którym powierzono nadzór nad jego respektowaniem.³⁷

Prawo zwyczajowe doprowadziło do często rodzących się wątpliwości, co do różnych kwestii prawnych. Analiza Rzymskiej kultury prawnej arcyciekawie przedstawia dążenie społeczeństwa antycznego do osiągnięcia perfekcji tak w kwestii ustroju politycznego, jak również stworzenia systemu prawa. Na przestrzeni wieków uwidoczniła została skala zmian kontynentalnej kultury prawa. Począwszy od prawa zwyczajowego opierającego się na werbalnym przekazie norm prawnych kolejnym pokoleniom, po stworzenie pierwszego spisanego systemu prawa, którego obszar obowiązywania wyznaczały granice „starego kontynentu”. Dorobek myśli prawniczej Rzymian stał się spuścizną dla wielu przyszłych państw Europy. Instytucje stworzone przez prekursorów prawa spisanego dały fundament do budowy przyszłych europejskich pomników prawa.

§3. Paserstwo w prawie germańskim

Zmiany ustrojowe w państwie Rzymskim doprowadziły, na początku naszej ery do przekształcenia się republiki w system monarchiczny. Pierwszym cesarzem „nowo narodzonego” imperium ogłoszono Gajusza Oktawiusza, któremu Senat nadał tytuł Augusta.³⁸ Centralizacja władzy, jak również problemy wewnętrzne państwa rozciągającego się w granicach Morza Śródziemnego doprowadziły z początkiem III wieku n.e. do narodzin kryzysu cesarstwa rzymskiego. Implikacja wzrastającego niezadowolenia doprowadziła zarówno do łupieżczych najazdów szczepów germańskich na terytorium Italii, jak również do chęci utworzenia niezależnych państw i oderwania się spod panowania cesarza poszczególnych szczepów plemiennych zamieszkujących teren cesarstwa.³⁹ Impuls do utworzenia ruchów narodowościowych pojawił się w momencie osłabiania się więzi gospodarczych poszczególnych prowincji. W konsekwencji doprowadziło to do stopniowej ekspansji ludów germańskich na ziemie należące do cesarstwa rzymskiego, co w historii

³⁶ E. Borkowska-Bagieńska, B. Lesiński, Historia prawa sądowego zarys wykładu, Poznań 2000, s. 25.

³⁷ W. Rozwadowski, Prawo rzymskie zarys wykładu wraz z wyborem źródeł, Poznań 1992, s. 34.

³⁸ W literaturze przedmiotu pojęcie august oznacza osobę wyniesioną dzięki boskiej mocy.

³⁹ K. Koranyi, Powszechna historia państwa i prawa, tom II Średniowiecze. Część 1, Warszawa 1963, s. 7.

określa się mianem wędrówki ludów.⁴⁰ Nieoczekiwana imigracja na terytorium cesarstwa sąsiadujących plemion germańskich doprowadziła do utworzenia w granicach imperium barbarzyńskich państw szczepowych. Z początkiem IV wieku n.e. na terenie obecnej Francji Wizygoci dokonali założenia pierwszego państwa germańskiego, które pomimo wywalczonej autonomii sprzymierzyło się z Imperium Romanum.⁴¹ W ślad za nimi za zgodą Rzymu na lewym brzegu Renu osiedlili się Burgundowie⁴², a na terenie obecnych Włoch Ostrogoci.⁴³ Ostatnim znaczącym szczepem germańskim, który osiadł na terenie upadającego państwa rzymskiego był lud Longobardów.

Warto zauważyć, że w przeciwieństwie do Wizygotów, Ostrogotów i Burgundów, będących sprzymierzeńcami cesarstwa rzymskiego, Longobardowie dokonali siłowego, barbarzyńskiego zdobycia nowych ziem, nie licząc się przy tym z miejscowymi prawami oraz zwyczajami. Szczepy germańskie w odróżnieniu od zhierarchizowanej społeczności cesarstwa rzymskiego były zawiązkami osób. Powyższy fakt sprawiał, że ludy te nie przywiązywały się na stałe do podlegającego im terytorium, czego konsekwencją był brak scentralizowanej administracji.⁴⁴

Wraz z zanikaniem dawnych więzi rodowych na rzecz związków o charakterze terytorialnym zaczęły się kształtować lokalne prawa zwyczajowe, co w późniejszych wiekach doprowadziło do zwycięstwa zasady terytorialności. Państwa germańskie doprowadziły do zaprzepaszczenia spuścizny po byłym cesarstwie rzymskim. Niedoceniony dorobek kodyfikacji rzymskiego prawa zaprowadził do sprymitywizowania form państwowych opierających się na analfabetycznych urzędnikach oraz lojalności wynikającej z plemiennego charakteru ustroju państwa germanów.⁴⁵ W państwach barbarzyńskich, początkowo obowiązywało zarówno oralne prawo zwyczajowe danego szczepu germańskiego, do którego przestrzegania zobowiązani byli barbarzyńcy, jak również prawo rzymskie, któremu podlegała ludność podbita. W sytuacji kolizji prawa szczepowego albo prawa rzymskiego, ze względu na osobowość prawa, każdy człowiek podlegał jurysdykcji prawa tego szczepu, z

⁴⁰ Termin wędrówka ludów swoją genezę zawdzięcza organizacji społecznego życia zbiorowego u Germanów, której podstawą było pokrewieństwo. Podstawową komórką organizacji społeczeństwa była rodzina. Kilka rodzin tworzyło ród, a analogicznie rody tworzyły plemię. Największą jednostką organizacyjną społeczeństwa germańskiego były szczepy (w literaturze polskiej określane jako „lud”) zawiązane z kilku plemion. E. Klein, *Powszechna historia państwa i prawa*, Kolonia 2004, s. 71.

⁴¹ Tamże, s. 9.

⁴² K. Sójka-Zielińska, *Historia prawa od wczesnego średniowiecza do wieku oświecenia*, Warszawa 1979, s. 16 - 20.

⁴³ Ostrogoci w zamian za pomoc w usunięciu Odoakera-dowódcy oddziałów germańskich, który pokonał ostatniego cesarza Rzymu uzyskali prawo do założenia w Italii państwa ostrogockiego.

⁴⁴ E. Klein, *Powszechna...*, dz. cyt., s. 71.

⁴⁵ J. Baszkiewicz, *Powszechna historia państwa i prawa t. I starożytność i wieki średnie*, Katowice 1974, s. 76-80.

którego się wywodził, bez znaczenia w jakim państwie germańskim przebywał.⁴⁶ W celu ujednolicenia systemu prawa i możliwości jego respektowania dokonano spisania prawa zwyczajowego poszczególnych szczepów germańskich, które znane było jako *leges barbarorum*. *Leges barbarorum* stanowiło zbiór praw poszczególnych ludów germańskich spisanych po łacinie. Przepisy zawarte w tym zbiorze miały charakter kazuistyczny i niekompletny.⁴⁷ Powstałe zjawisko nie rozróżniało prawa karnego od prawa cywilnego. Przekroczenie zawartej w przepisie normy traktowano jako krzywdę prywatną wyrządzoną jedynie jednostce. Wygenerowanie prawa karnego *sensu stricto*, dokonano dopiero w przytoczonej ustawie barbarzyńskiej. *Leges barbarorum* kodyfikowało niewielką kategorię przestępstw publicznych, które taktowano już nie jako czyny wyrządzające krzywdę jednostce, lecz jako zachowania rażący w całe społeczeństwo. W skład *leges barbarorum* wchodziły następujące pomniki prawa:

1. *Lex visigothorum reccesvindiana* - najstarszy monument prawa spisanego wśród ludów germańskich. Stanowił on kodyfikację prawa Wizygotów opartą zarówno na kodeksie króla owego szczepu germańskiego Euryka *lex Eurici*, jak również wzorowany był na przepisach prawa rzymskiego. *Lex visigothorum reccesvindiana* obejmował swoim zakresem nie tylko Wizygotów, lecz także ludność rzymską zamieszkującą podbite tereny. Warto zauważyć, że nowy pomnik prawa zniósł dotychczasowe prawa ustanowione przez Rzym, którym podlegali mieszkańcy byłego imperium na rzecz nowego porządku prawnego⁴⁸;
2. *Lex Burgundionum* - zbiór praw wydany w królestwie burgundzkim. Burgundzka kultura prawa narodziła się na kanwie prawa wizygockiego i rzymskiego, do którego przestrzegania zobowiązani byli germanie. Ludność rzymska zamieszkująca tereny państwa Burgundzkiego musiała podporządkować się do kodeksu *lex romana burgundionum*, w którym to znajdował się zbiór praw uregulowany dla Rzymian⁴⁹;
3. Edykt króla Teodoryka - źródło praw Ostrogotów. Edykt zawierał w jednej formie prawa dotyczące Ostrogotów, jak również ludności rzymskiej. Edykt opierał się głównie na prawie rzymskim, ale zawierał także dotychczasowe zwyczaje Ostrogotów.⁵⁰ Ostrogocki pomnik prawa stanowił postrzymski koncept prawa

⁴⁶ B. Lesiński, W. Rozwadowski, Historia prawa, Poznań 1985, s. 210.

⁴⁷ Tamże, s. 208.

⁴⁸ K. Koranyi, Powszechna..., dz. cyt., s. 22. zob. także B. Lesiński, W. Rozwadowski, Historia prawa, Poznań 1985, s. 209.

⁴⁹ Tamże, s. 23.

⁵⁰ K. Sójka-Zielińska, Historia prawa od wczesnego średniowiecza do wieku oświecenia, Warszawa 1979, s. 18.

stanowionego, który w sprawach w nim nieuregulowanych sięgał do dawnej tradycji prawa zwyczajowego;

4. Edykt króla Rotara - pierwsza kodyfikacja prawa longobardzkiego, zawierająca 388 przepisów spisane prawa germańskiego. W edykcie dokonano systematyzacji norm prawnych dzieląc je na trzy części. Pierwsza z nich dotyczyła przepisów prawa karnego, druga zawierała przepisy z prawa spadkowego, rodzinnego oraz dotyczące wyzwolenia niewolników, z kolei ostatnia trzecia część regulowała przepisy prawa rzeczowego, zobowiązań, przestępstw przeciwko mieniu i dowodów procesowych.⁵¹ Na aprobatę w porównaniu do chociażby prawa rzymskiego zasługuje fakt wprowadzenia obecnych form zjawiskowych przestępstwa takich jak współsprawstwo, podżeganie oraz pomocnictwo. Wyższość prawa longobardzkiego nad pozostałymi kodyfikacjami prawa uwidoczniła się także w systemie kar. Prawo szczepu poza znanymi dotychczas karami jak *wergeld*⁵², wynagrodzenie szkody, grzywna lub kara śmierci, po raz pierwszy wprowadzono izolacyjną karę dla sprawcy przestępstwa w postaci pozbawienia wolności.⁵³ Longobardowie nie będąc sprzymierzeńcami Imperium Rzymskiego dokonali swojej kodyfikacji prawa bez wpływu i naleciałości rzymskiego ustawodawstwa. Brak afirmacji rzymskiej kultury prawa wykluczył jego uwzględnienie w stosunku do ludności Rzymskiej. *Novum* zastosowanym przed kodyfikatorem wśród szczepów germańskich było wprowadzenie zasady terytorialności obowiązującego prawa. Warto podkreślić, że wypracowany pomnik prawa stał na wysokim poziomie techniki kodyfikacyjnej i z tego punktu widzenia znajdował się na piedestale dotychczasowych monumentów spisane prawa germańskiego;
5. Frankońska kodyfikacja prawa - najważniejszy zabytek prawa barbarzyńskiego.⁵⁴ Ludność Frankońska dzieliła się na dwa zespoły plemion - Franków Salickich, oraz Franków Rypuarskich. Za sprawą Franków Salickich dokonała się najważniejsza wśród szczepów germańskich kodyfikacja prawa spisane. *Lex Salica Francorum*,

⁵¹ H. Brunner, *Deutsche Rechtsgeschichte*, t. 1, wyd. 2, Leipzig 1887, s. 531 przyp. 4.

⁵² W Słowniku Języka Polskiego „wergeld” oznacza w dawnym prawie polskim karę pieniężną płaconą przez zabójcę krewnym zamordowanego na mocy wyroku sądu; inaczej to: główczyzna, główwczyzna, zagłówne.

⁵³ K. Koranyi, *Powszechna...*, dz. cyt., s. 100- 102.

⁵⁴ Państwo Franków zawdzięcza swoją potęgę zarówno dzięki kilkuwiecznemu panowaniu na obszarze obecnych państw, jakich jak: zachodnie Niemcy, Włochy, Belgia, Francja, Holandia, Szwajcaria i Austria, jak również stworzeniu spisu praw zwyczajowych stanowiących wzór dla innych szczepów germańskich. Podboje władców Frankońskich doprowadziły do wyparcia Wizygotów z terenów Galii, podboju szczepów Burgundów i Longobardów oraz innych mniej istotnych punktów widzenia prawa ludów germańskich. Ważnym aspektem państwa Franków jest użyczenie swego imienia nowożytnej Francji i francuzom. J.M. Kelly, *Historia zachodniej teorii prawa*, Kraków 2006, s. 107. zob. także K. Koranyi, *Powszechna ...*, dz. cyt., s. 37.

która zasługuje na szczególną uwagę, gdyż wymieniony pomnik prawa stał się wzorem do spisania naczelnych zasad w innych plemionach germańskich oraz zachował moc wiążącą liczoną w stuleciach. Kodyfikacja frankońska obejmowała głównie swoim zakresem przepisy prawa karnego i procesowego. W tym miejscu należy podkreślić, że zarówno Frankowie oraz podbity przez nich lud Longobardów nie uległy wpływom Imperium Rzymskiego. Świeżość w tworzeniu norm zaowocowała pomnikiem prawa o charakterze rdzennie germańskim z zastosowaniem spuścizny po strukturze rodowo - plemiennej.⁵⁵ Frankowie Rypuarscy będący założycielami późniejszego Państwa Niemieckiego także dokonali spisania swoich praw pod nazwą *lex ripuria*. Komparatystyka dwóch frankońskich systemów prawa uwidacznia niezwykle podobieństwo przepisów prawa spisanych przez obydwie szczepy. Warto zasygnalizować, że w *Lex Salica*, po raz pierwszy w historii prawodawstwa, dokonano penalizacji przestępstwa polegającego na ukryciu rzeczy pochodzącej z kradzieży. Kazuistyczny charakter obowiązujących przepisów normował jedynie ukrywanie rzeczy pochodzącej z konkretnego czynu. Przepis ten stanowił fundament do późniejszych unormowań w ramach paserstwa.

Kodyfikacja *Leges Barbarorum* opierała się na opisanych powyżej pomnikach prawa barbarzyńskiego. W ramach jednego systemu prawa wykształcił się zbiór przestępstw traktowanych przez szczepy germańskie jako zachowania godzące najpoważniej w dobro plemienne i wymagające zainteresowania władzy. Do czynów zagrożonych karą, których ściganie i karanie należało do władzy zaliczano: zdradę, przestępstwa religijne oraz niektóre przestępstwa obyczajowe.⁵⁶

Ludy germańskie, określane przez mieszkańców Imperium Rzymskiego mianem barbarzyńców, wykształciły na fundamentach upadającego Rzymu własny porządek prawny. Obecna dotychczas kontynentalna kultura prawa ofiarowała podwaliny do stworzenia nowych, spisanych kodyfikacji prawa, obowiązujących tak ludność podbitą, jak również plemiona germańskie. Znaczna ilość szczepów germańskich, wspólny język, różnorodność prawa, wymusiły na Germanach wypracowanie jednego, wspólnego systemu prawa znanego jako *Leges Barbarorum*. Z punktu widzenia niniejszej dysertacji kodyfikacja germańska jest szczególnie istotna, dlatego że po raz pierwszy w dotychczasowej historii prawa karnego, legislator dokonał penalizacji paserstwa.

⁵⁵ K. Sójka-Zielińska, *Historia...*, dz. cyt., s. 20-25.

⁵⁶ E. Borkowska-Bagińska, *Historia prawa sądowego*, Warszawa 2006, s. 256-257.

§4. Paserstwo w ujęciu *Common Law*

Brytania od połowy I wieku n.e. wchodziła w skład panującego na terytorium Europy Imperium Rzymskiego. W związku z obroną kontynentalnej części cesarstwa w V wieku n.e. Legiony Rzymskie zmuszone były do opuszczenia najbardziej wysuniętej na północ prowincji Rzymu.⁵⁷ W konsekwencji doprowadziło to do zakończenia okupacji pierwotnych Wysp Brytyjskich. Obecność państwa rzymskiego jedynie w południowej części kraju nie doprowadziła do globalnej romanizacji rdzennych mieszkańców wyspy. Krótki okres wpływu rzymskiej kultury nie pozostawił po sobie spuścizny rzymskiego ustroju państwa oraz prawa.

Po opuszczeniu przez Rzymian Brytanii, na jej terenie powstały niewielkie państewka założone przez rdzenne plemię zamieszkujące wyspę - Celtów. Nowo utworzone struktury terytorialne rychło utraciły swoją niepodległość w związku z podbojem napływających z kontynentu germańskich plemion Angłów, Sasów i Jutów.⁵⁸ Spośród powstałych na ziemiach Brytanii królestw, na pierwszy plan wsunęło się, leżące na południu państwo Wessex, które stało się podwalinami do utworzenia przyszłego państwa Anglii. Tworzenie się nowego państwa na półwyspie brytyjskim wymagało od nowych osadników zaczerpnięcia wiedzy z zakresu organizacji państwa oraz prawa od plemion germańskich. Początkowy model wyspiarskiego prawa opierał się na prawie zwyczajowym, którego zacyznem był germański system prawa *Leges Barbarorum*. Ustawodawca postawił przed sobą arcy ciężkie zadanie, stworzenia systemu prawa od podstaw. Zamierzchłe czasy bytowania na terenie Brytanii Rzymian, immanentny brak jakichkolwiek wpływów prawa rzymskiego, mogących stanowić fundament anglosaskiego porządku prawa, doprowadziły do impasu.⁵⁹ Istotny przełom myśli prawniczej datuje się na XII wiek n.e., zaraz po podbojach Brytanii przez ludy normandzkie. Od tej chwili nastąpiło *continuum* rozwoju prawa, a w konsekwencji utworzenie się systemu prawnego określanego mianem *Common law*, który w obecnych czasach określilibyśmy, jako *judge - made law*, a więc prawa kształtującego się na przestrzeni wieków za sprawą orzeczeń sędziów rozpatrujących konkretne sprawy naruszeń porządku prawnego.⁶⁰

⁵⁷ W czasach świetności Rzymu cała południowa część Brytanii znajdowała się pod rządami cesarstwa. Dopiero z początkiem III wieku można zaobserwować cofanie się granic imperium Rzymskiego, a w konsekwencji załamanie gospodarki Brytanii stanowiącej prowincję Rzymu, a także jej barbaryzację. Mimo wznoszonych fortyfikacji oraz wybudowanego muru Hadriana, który miał powstrzymać najazdy ludów z północy, nie udało się uniknąć spustoszenia rzymskiej części wyspy. zob. także B. Zientara, *Historia powszechna średniowiecza*, Warszawa 1996, s. 70-71.

⁵⁸ K. Koranyi, *Powszechna...*, dz. cyt., s. 238.

⁵⁹ K. Sójka-Zielińska, *Historia...*, dz. cyt., s. 65.

⁶⁰ K. Baran, *Z dziejów prawa karnego Anglii między renesansem, a oświeceniem XVI-XVIII w.*, Kraków 1996, s. 25; S.B. Marsh, I. Soulsby, *Outlines of English law*, London 1990, s. 3-5.

Powstanie wyspiarskiej kultury prawnej dokonało się w dużej mierze dzięki następującym czynnikom: pogańskie ludy germańskie, które dokonały podboju Brytanii nie żywiły szacunku do spuścizny cywilizacyjnej Rzymu. Stąd uwidocznił się marginalny wpływ kultury i tradycji rzymskiej na podbitych ziemiach Brytów.⁶¹ Z kolei narodziny nowej myśli prawniczej obwarowane były wykształceniem ludzi mających stać na straży przestrzegania porządku prawnego. Angielscy sędziowie kształcili się w szkołach zawodowych nazywanych potocznie „gospody prawnicze”. Szkoły te w przeciwieństwie do pozostałych średniowiecznych uniwersytetów, nie kształciły przyszłych prawników na kanwie prawa rzymskiego. Konstytutywny przedmiot prawo rzymskie w królewskich szkołach prawa nie istniał.⁶²

Sędziowie królewscy wykonywali tak władzę sądowniczą, jak również zajmowali się tworzeniem prawa, kreując nowe i rozszerzając stare reguły prawne spełniając rolę prawotwórczą. Tworzenie reguł prawnych wymagało podwalin do ich opracowania. Prawnicy angielscy zaczęli sięgać do istniejących już metod zawartych w prawie rzymskim.⁶³ Taki stan rzeczy nie podobał się możliwym baronom, którzy sceptycznie byli nastawieni do rzymskich rozwiązań prawnych, gdyż uważali, że ich wpływ kształtuje autokratyczną władzę monarchy.⁶⁴

Powyższe okoliczności były zarzewiem do narodzin w Królestwie Anglii nowego, nieznanego w Europie kontynentalnej dwuwarstwowego systemu prawnego. Z jednej strony opartego na precedensach sądowych tj. orzeczeniach wydanych uprzednio w innych analogicznych sprawach tworzących *Common Law*, z drugiej strony opartego na normach słuszności określanych jako *equity law*.⁶⁵ *Equity Law* cechowało się rozwiązywaniem sporów pomiędzy stronami postępowania na podstawie zasad: sumienia, uczciwości i sprawiedliwości. Brak zawartych w nim reguł i zasad wymuszał na sędziach orzeczenia zgodne z ich sumieniem oraz zdrowym rozsądkiem.

System precedensowy oparty na orzeczeniach sądów królewskich w swojej istocie był bardzo sztywny zarówno pod względem treści, jak i w postępowaniu sądowym. Warto zasygnalizować, że jedynie w fazie kształtowania się anglosaskiego modelu prawa charakteryzował się on plastycznością wśród orzeczeń sądowych. Sędzia przekonany o błędnej interpretacji obowiązującego przepisu miał prawo do odstępstwa od zwyczaju w

⁶¹ B. Zientara, *Historia powszechna średniowiecza*, Warszawa 1996, s. 72.

⁶² Tamże, s. 66.

⁶³ K. Banasik, *Przyszłość angielskiego prawa karnego*, „Prokuratura i Prawo” 2013, nr 10, s. 126.

⁶⁴ S. Frankowski, *Prawo karne niektórych państw Europy Zachodniej*, Warszawa 1982, s. 272.

⁶⁵ R. Tokarczyk, *Prawo amerykańskie*, Warszawa 2007, s. 30.

konkretnej sprawie. Sędzia zdobywając się na nowatorskie orzeczenie w konkretnej materii prawnej miał świadomość, iż jego poczynanie może spowodować szeroko rozumiane zmiany w dotychczasowej wykładni. Zarówno bieg czasu, jak również dostosowanie się do nowych problemów kazuistycznych wychodzących poza sztywne reguły *Common Law*, wytworzyło instytucję Sądu Kanclerskiego. „Sądownictwo kanclerskie wywodziło się z uprawnień kanclerza do samodzielnego rozstrzygania petycji skierowanych na jego ręce do króla. Sąd Kanclerski nie był związany regułami prawa powszechnego.”⁶⁶ Powstanie owej instytucji złagodziło formalizm prawa powszechnego i stosowanie się względami słuszności rozstrzyganych spraw. W tym miejscu należy zwrócić uwagę na ewenement angielskiego porządku prawnego polegający zarówno na jego powszechności - zasięg *Common Law* obejmował terytorialnie cały kraj jak i jednolitości - jednakowe przepisy prawa obowiązywały w każdym zakątku królestwa.

Modelowanie systemu prawa doprowadziło do wytworzenia nowego źródła prawa, jakim było ustawodawstwo królewskie. Najwcześniejszym z tych partykularnych aktów była ustawa wydana przez króla Etelberta, która zawierała 90 przepisów głównie z prawa karnego i rodzinnego. Pierwszym, filarem prawa obowiązującym na terenie całej Anglii była kodyfikacja króla Wessexu Alfreda Wielkiego, która określana jest najpełniejszym zbiorem praw z okresu anglosaskiego. Ustawa króla Alfreda oparta była na dotychczasowych ustawach królewskich oraz piśmie świętym. Należy podkreślić, że kontynentalne monumenty prawa spisywane były w języku łacińskim, natomiast spis ustaw królów anglosaskich dokonywano w języku rodzimym (*old English*).⁶⁷ Wyodrębnienie prawa karnego materialnego jako osobnej dziedziny prawa wyłoniło się z wczesnośredniowiecznego terminu przestępstwa. Elementarnym znaczeniem dla prawa karnego w systemie *Common Law* było wyodrębnienie u schyłku XII wieku, dwóch podstawowych kategorii przestępstw: zbrodni (*felony*) oraz występków (*misdemeanour*). Osobną kategorią przestępstw, nieznaną w obecnym systemie prawa była zdrada panującego (*treason*). System anglosaski podobnie jak kontynentalny model prawa nie penalizował form zjawiskowych przestępstwa. Sprawców czynów zabronionych dzielił na *principal* (główny sprawca) oraz *accessories*. Wskazani *accessories* dzielili się na: *accessories before the fact*, a więc podżegaczy, współsprawców oraz pomocników oraz *accessories after the fact*, czyli osoby zaangażowane w czyn

⁶⁶ K. Sójka-Zielińska, Historia..., dz. cyt., s. 67.

⁶⁷ K. Koranyi, Powszechna..., dz. cyt., s. 250-251.

zabroniony po jego dokonaniu.⁶⁸ Do tej grupy zaliczono głównie popełczników. Za najpoważniejsze czyny godzące w anglosaski porządek prawny, poza zdradą stanu (*treason*) uważano: zabójstwo (*homicide*), gwałt (*rape*), kradzież (*larceny*), rabunek, (*robbery*), włamanie (*burglary*).⁶⁹ Pozostałe przestępstwa (*misdemeanour*) traktowano jako nieznaczne naruszenia królewskiego pokoju. Jednym z takich naruszeń było paserstwo polegające na „świadomym, motywowanym zyskiem, przyjęciu czy kupnie pochodzących z przestępstwa przedmiotów”⁷⁰, które zostało wcielone do grupy *accessories after the fact*. Odpowiedzialność pasera oparta była na zasadzie akcesoryjności. Dlatego ukaranie pasera było uzależnione od ujęcia sprawcy głównego i udowodnienia mu winy za popełniony czyn. Warto zauważyć, że paserstwo nie stanowiło przestępstwa *sui generis*, lecz zostało zawarte w przepisie penalizującym czyn kryminalizujący przyjęcie, ochronę lub pomoc sprawcy przestępstwa. Przełom w kryminalizacji paserstwa nastąpił z początkiem XVIII wieku, kiedy to powyższe zachowanie zaliczono jako czyn zabroniony *sui generis* w grupie przestępstw *misdemeanour*. W 1827 r. za sprawą ustawy przestępstwo paserstwa przekształciło się w *felony*, czyli statutową zbrodnię.⁷¹

W tym miejscu warto pochylić się nad systemem kar w anglosaskim *Common Law*, który na przestrzeni wieków ulegał licznym zmianom. W pierwszych latach tworzenia brytyjskiego porządku prawnego zakres reakcji karnej kształtował się na rodowodzie germańskim. Zakres ten w dużym stopniu przedkładał kary polegające na uiszczeniu należności pieniężnej właściwemu podmiotowi nad kary izolacyjne, albo karę śmierci. Stąd też realizowano trzy postacie kary majątkowej:

1. wer-suma pieniędzy, którą płacono rodzinie zabitego;
2. bot-suma, którą płacono w związku z zadaniem uszkodzeniem ciała;
3. wite-suma pieniędzy płaconą panu feudalnemu albo królowi, a w okresie późniejszym też kościołowi.⁷²

Ewolucja prawa karnego w Anglii w połowie XII wieku doprowadziła, jak już wspomniano, do wykrystalizowania się dwóch podstawowych pojęć: zbrodni oraz występku, a także wyraźnego sprecyzowania reakcji karnej z podziałem na dwie powyższe kategorie.⁷³ Za zbrodnię (*felony*) w systemie *Common Law* legislator przewidywał zarówno karę śmierci,

⁶⁸ K. Baran, *Z dziejów prawa karnego...*, dz. cyt., s. 75. [w:] W. Blackstone, *Commentaries on the laws of England in four books*, by sir William Blackstone, London 2007, s. 34-39.

⁶⁹ K. Baran, *Z dziejów prawa karnego...*, dz. cyt., s. 38-39.

⁷⁰ Tamże, s. 77.

⁷¹ Tamże, s. 103-104; T. Plucknett, *A concise history of the common law*, London 1994, s. 427; A. Harding, *A social history of England law*, Penguin Books Ltd, Harmondsworth, Middlesex 1966, s. 83.

⁷² B. Sygit, *Historia prawa kryminalnego*, Toruń 2007, s. 255 [w:] S. Frankowski, *Wina...*, dz. cyt., s. 21.

⁷³ S. Frankowski, *Prawo karne niektórych państw Europy Zachodniej*, Warszawa 1982, s. 274.

która w ongiś obowiązujących przepisach stanowiła karę kapitalną, jak również mutylację⁷⁴, a w razie ucieczki banicję. Każda z wymienionych kar związana była z przypadkiem posiadanego mienia. Surowość sankcji przewidziana w anglosaskim systemie prawa wykształciła instytucję „fikcji” tonującą drastyczność kary i pozwalającą w niektórych przypadkach uniknąć zarówno śmierci, jak i banicji. W skład fikcji wchodziła ława przysięgłych, dobrodziejstwo kleru, oraz azyl.⁷⁵ Zadaniem tychże instytucji było w miarę możliwości złagodzenie przewidzianej przez przepis kary. Pierwsza z nich posiadała niezwykłą autonomię w podejmowaniu werdyktu. W momencie osądzania ława przysięgłych mogła zarządzić naradę w trakcie, której zmienić była uprawniona nawet do zmiany kwalifikacji czynu. W większości miało to miejsce w sprawach przeciwko sprawcy kradzieży i dotyczyło zmiany kwalifikacji czynu z kradzieży (*larceny*) na drobną kradzież (*petty larceny*).⁷⁶

Drugą instytucją mogącą wpłynąć na obniżenie sankcji karnej było dobrodziejstwo kleru. Na początku tworzenia fikcji, dobrodziejstwo kleru chroniło jedynie duchownego przed surowością wymiaru sprawiedliwości za czyn popełniony z gatunku zbrodni. Z biegiem czasu powyższą instytucję zaczęto traktować jako rutynową możliwość złagodzenia odpowiedzialności karnej. Sprawca przestępstwa musiał jedynie udowodnić swoją skrucę czytając fragment biblijnego psalmu. Warto zauważyć, że z dobrodziejstwa kleru nie mogli korzystać gwałciciele, sprawcy przestępstw przeciwko religii, osoby którym zarzucano uprawianie magii, oraz do XVIII wieku kobiety.⁷⁷ Sprawca występku (*misdemeanours*) w brytyjskim prawie karnym traktowany był nieco łagodniej przez wymiar sprawiedliwości. W szczególności za popełniony czyn sędzia nie mógł orzec kary śmierci, jednak nic nie stało na przeszkodzie do wymierzenia kary chłosty, więzienia mutylacji albo grzywny. Początkowo prawo karne, obowiązujące na terenie Brytanii, traktowało paserów liberalnie, zaliczając ich występki do drobnego naruszenia królewskiego pokoju. W swojej genezie *misdemeanours* karano grzywną, a w niektórych przypadkach uwięzieniem za wolą monarchy.⁷⁸

W konsekwencji zapłacenie wymaganej w orzeczeniu sądowym sumy pieniędzy kończyło sprawę. Przełom w karaniu paserów nastąpił w XVIII wieku z chwilą włączenia paserstwa do

⁷⁴ Hańbiąca kara cielesna mająca na celu odcięcie skazanego poszczególnych części ciała. Kara mutylacji stosowana już była w starożytności, lecz popularność otrzymała w czasach średniowiecznych. M. Pędracki, Przepisy prawne najstarszych „kodeksów” mezopotamskich ustanawiające kary dla ludzi wolnych, „Analecta: studia i materiały z dziejów nauki” 1997, nr 2, t. 6, s. 7-41.

⁷⁵ K. Baran, Z dziejów prawa karnego..., dz. cyt., s. 39.

⁷⁶ Tamże, s. 44.

⁷⁷ Tamże, s. 43-44.

⁷⁸ Tamże, s. 40.

grupy „felonów”. Od tego momentu sprawcy mogli być skazywani chociażby na czternastoletnią deportację oraz nie przysługiwało im prawo kleru.⁷⁹

Ustawodawca dokonał podziału kar zaczynając od najsurowszej, a kończąc na do najłagodniejszej dolegliwości karnej. I tak:

1. w razie popełnienia zdrady albo niektórych kwalifikowanych form zabójstwa kara polegała na powieszeniu albo poćwiartowaniu, jeśli zaś przestępstw tych dopuściła się kobieta, palono ją na stosie;
2. w razie popełnienia zbrodni karą była śmierć;
3. w razie drobnej kradzieży karą była chłosta;
4. w razie popełnienia występku karą była grzywna lub więzienie, wedle uznania sądu.⁸⁰

Cechą wspólną dla większości kar obowiązujących w *Common Law* była ich niezmierna surowość, połączona z brakiem obecnie znanego i rozpowszechnianego humanitaryzmu. Przyczyną stosowania tak brutalnych sankcji był fakt gwałtownego wzrostu przestępczości, głównie dotyczył on przestępczości przeciwko mieniu. Katalog drastycznych kar w myśl ustawodawcy miał stanowić bodziec do odstraszenia potencjalnego sprawcy.

Imperializm Cesarstwa Rzymskiego osiągnął na początku naszej ery także Brytanię, wyspę nieskalaną dotychczas wpływami mocarstwa. Mimo kilkuwiekowej obecności Rzymian na ziemiach Celtów, a później Anglosasów, nie poddali się oni prawniczej romanizacji, wprowadzając innowacyjne prawo precedensu, oparte na orzeczeniach sądowych. Wyspiarskie prawo karne, mimo braku kodeksowych wyrażeń znanych w kontynentalnych systemach prawa, przetrwało do obecnych czasów. Ongiś obowiązujący system prawny w Anglii charakteryzował się niewspółmierną do popełnionego czynu surowością. Każda popełniona zbrodnia połączona była z karą śmierci. Przyczyną stosowania takiego systemu kar była wysoka liczba sprawców przestępstw, głównie tych, których zamach skierowany był bezpośrednio na mienie. Apogeum bezwzględności brytyjskiego wymiaru sprawiedliwości przypada na XVIII wiek, gdyż karę śmierci orzekano wtedy zarówno w przypadku morderstwa, jak również drobnej kradzieży.⁸¹ Powstanie brytyjskiego systemu legislacyjnego stanowiło *novum* na arenie międzynarodowej, który po latach został zaczerpnięty przez późniejsze mocarstwa, takie jak Stany Zjednoczone Ameryki czy Kanadę. Pejoratywny stosunek społeczeństwa do zamachów na dobra materialne odzwierciedlały najstarsze pomniki prawa. Początek sankcjonowania tej grupy czynów zakazanych nastąpił z

⁷⁹ W. Blackstone, *Commentaries...*, dz. cyt., s. 38.

⁸⁰ S. Frankowski, *Wina...*, dz. cyt., s. 274.

⁸¹ K. Baran, *Z dziejów prawa karnego...*, dz. cyt., s. 109.

chwila wykształcenia się podziału dóbr majątkowych, a w konsekwencji przynależności indywidualnej przedmiotu do jednostki. Hierarchizacja społeczeństwa uzależniona majątkością obywateli wytworzyła w pierwotnych prawodawstwach szczególne miejsce dla zachowań naruszających prawa materialne w systematyzacji czynów karalnych. Zamachy na mienie stanowiły podstawowy zbiór zakazów obwarowanych najsurowszymi karami.

Geneza przewinień skierowanych na dobra materialne poprzedza samo wykształcenie się praw majątkowych w cywilnoprawnym kontekście. W najstarszych znanych źródłach prawa sankcjonowane były zachowania skierowane przeciwko mieniu, w ramach norm konkretyzujących stosunki majątkowe. Rozwój prawa wyodrębnił przepisy karne z zamachów na cudze mienie z cywilnoprawnych stosunków majątkowych. Mimo to w granicach dawnego podziału na delikty prywatne i publiczne, czyny, których istotę stanowił zamach skierowany na mienie zaliczano do pierwszej grupy przestępstw. Na przestrzeni wieków począwszy od Kodeksu Hammurabiego, przez system prawa rzymskiego, jak również germańskie *Lex Salica*, aż do dziewiczej kodyfikacji prawa karnego w czasach nowożytnych, która nastąpiła dopiero w XVIII wieku, przepisy karne miały niespójny i kazuistyczny charakter. Zachowania penalizowane w ongiś obowiązujących przepisach charakteryzowały się konstrukcją opartą na wyodrębnionych przykładach, tak w kwestii występku kradzieży, jak i później wygenerowanego przestępstwa paserstwa. Badając poszczególne zbiory prawa należy podkreślić, że prym w kwestii przestępstw, których zamach skierowany był na dobra materialne wiódł czyn kradzieży. Kradzież *sensu stricto* od czasów starożytnych w swojej kazuistycznej postaci wielokrotnie obejmowała znamionami inne znane w obecnej kodyfikacji prawa karnego czyny zabronione, takie jak przywłaszczenie, poszczególne typy rozboju, oszustwa, jak również czyn będący przedmiotem dysertacji - paserstwo.⁸²

Na zainteresowanie zasługuje obraz paserstwa w świetle afrykańskich przepisów karnych w państwie, zwanym Tanganiką (obecna Tanzania). Przepis ustawy sankcjonował nie tylko kradzież bydła, ale ze względu na domniemanie winy, również fakt posiadania bydła w okolicznościach wskazujących, że pochodzi ono z kradzieży. Terminem bydło w tamtejszych regulacjach obejmowano także mięso, futro, skórę lub jakąkolwiek część zwierzęcia hodowlanego.⁸³ Nie może umknąć uwadze fakt, że do czasu wytworzenia się samodzielnego prawa karnego materialnego, pierwotne przepisy karne charakteryzowały się często karno -

⁸² A. Lityński, System prawa karnego t. 4, cz. 2. O przestępstwach w szczególności, Wrocław 1989, s. 348-358.

⁸³ I. Andrejew, Wprowadzenie do prawa karnego Afryki Czarnej, Warszawa 1965, s. 172.

cywilną, jak również karno - administracyjną budową w rozumieniu obecnej klasyfikacji prawa.⁸⁴

⁸⁴ R. Zawłocki (red.), System prawa karnego, t. 9, Przepisy przeciwko mieniu i gospodarcze, Warszawa 2015, s. 9.

Rozdział III. Regulacje paserstwa na ziemiach polskich do czasów obowiązującej kodyfikacji

§1. Historyczne ujęcie paserstwa na ziemiach polskich

Starożytne kontynentalne prawo karne opierało się głównie na rzymskim prawodawstwie i kryminalizowało paserstwo w granicach kradzieży. Antyczna kultura prawa nie dostrzegała potrzeby wyłączenia paserstwa jako przestępstwa *sui generis*. Podobna myśl kodyfikacyjna w zakresie paserstwa miała miejsce w czasach średniowiecznych. Ówczesni legislatorzy dokonali dekryminalizacji paserstwa w ramach kradzieży i włączyli ów czyn do przestępstwa popełnienia tworząc jeden występki. Tradycyjnie, podstawowym konceptem popełnienia jest pomoc sprawcy przestępstwa w celu uniknięcia odpowiedzialności karnej. Ongiś obowiązujące ustawodawstwo kryminalizowało w jednym przepisie dwa zachowania przestępcze tzn. popełnienie i paserstwo. W rozumieniu prawodawcy odpowiedzialności karnej podlegał zarówno ten kto ukrywał sprawcę, jak również łupy.⁸⁵

Geneza polskiej myśli prawniczej rozpoczęła się wraz z początkiem panowania pierwszych Piastów. Źródłem obowiązującego prawa na ziemiach polskich był zwyczaj. Niespisany, przekazywany przez pokolenia zbiór praw i obowiązków stworzony na drodze praktyki społecznej, których przestrzegania wymagał władca. Preludium zmian ukierunkowanych na spisanie polskiego prawa zaowocowało wprowadzeniem przez pierwszych królów Polski statutów. Wskazany rodzaj źródła prawa stanowionego miał charakter rozkazów natychmiastowej wykonalności, a nie formę ustawodawczą.⁸⁶ Na straży ich przestrzegania i wykonalności stał monarcha. Realny początek prawdziwego prawodawstwa w Polsce rozpoczął się wraz z inauguracją XIII wieku.

W pierwszej kolejności stanowienie prawa odbywało się za sprawą przywilejów nadawanych przez panującego władcę. W istocie przywilej stanowi „ustawę prywatną”, określającą zasady wyjątkowe w stosunku do norm ogólnych.⁸⁷ *Lex privata* polegała na przyznaniu jednostce poszczególnych uprawnień. Pierwszym rzeczywistym reformatorem prawa zwyczajowego był król Kazimierz Wielki. W świetle wprowadzanych przez niego zmian legislacyjnych, prawo zwyczajowe zeszło do poziomu podporządkowania się statutom królewskim. Początkowo nie było sposobności do wprowadzenia jednolitego porządku prawnego na całym terenie królestwa polskiego, zarówno ze względu na opór ludności, jak

⁸⁵ J. Waszczyński, System prawa karnego, Warszawa 1989, s. 683; W. Makowski (red.), Encyklopedia podręczna prawa karnego, Warszawa 1933, s. 1269.

⁸⁶ W. Uruszczak, Statuty Kazimierza Wielkiego, jako źródło prawa polskiego, „Studia z Dziejów Państwa i Prawa Polskiego” 1999, nr 3, s. 101-103.

⁸⁷ Tamże, s. 102-102.

również zróżnicowanie regionalne. Implikacja nieporozumień społecznych doprowadziła do uchwalenia osobnych regulacji, tak dla dzielnicy obejmującej tereny Wielkopolski, jak również dzielnicy okrajającej Małopolskę. Pierwszy ze statutów uchwalony i obowiązujący tereny Wielkopolan nosił nazwę Statutów Piotrkowskich, od miejsca ich podpisania. Drugi, Statut Wiślicki obejmował jurysdykcją dzielnicę Małopolski. Dygesta Kazimierza Wielkiego zawierały przepisy ustrojowe, prawa sądowego oraz naturalnie prawa karnego, pozostawiając kwestię cywilistyczne dotychczas obowiązującemu zwyczajowi.⁸⁸ Warto zauważyć, że polskie prawodawstwo, począwszy od panowania pierwszych władców polski czerpało wiedzę z europejskiego dorobku karnistycznego. Jednym z zapożyczonych rozwiązań było ujednolicenie w jednym przepisie przestępstwa poplecznictwa i paserstwa. Rodzime prawo karne kryminalizowało w granicach poplecznictwa przechowywanie zagrabionego łupu, a także dzielenie się nim ze sprawcą.⁸⁹ W późniejszych polskich pomnikach średniowiecznej myśli karnistycznej, takich jak dygesta Kazimierza Wielkiego penalizowano zachowania polegające na ukrywaniu złodzieja, jak również skradzionych przez niego rzeczy.

Warto zaznaczyć, że etiologia paserstwa na terenie polski sięga początku XI wieku. Wyraz paserstwo został dodany do języka polskiego pod wpływem francuskiego słowa *passer* określającego przechodzenie.⁹⁰ Powszechnie zaczęto traktować czyn paserstwa jako zakup skradzionych przedmiotów. Wracając do prezentowanych Statutów Wiślickich, zawierały one w jednym przepisie czyn polegający na udzieleniu schronienia przestępcom, a także korzystaniu z zagrabionych przedmiotów.⁹¹ Średniowieczna praktyka sądowa przewidywała ściganie powyższego zachowania przestępczego z urzędu, jako czyn godzący w dobro jednostki. Statuty Kazimierza Wielkiego przez lata poddawane były licznym zmianom i nowelizacjom mającym na celu doprowadzenie do ostatecznego kształtu prawodawstwa obejmującego jurysdykcją cały kraj. Podjęta próba zakończyła się niepowodzeniem. Jednakże właśnie ustawodawstwo królewskie zapoczątkowało erę spisanego prawa na terytorium Polski, jednocześnie ofiarowując fundament do dalszego rozwoju prawa karnego.

Kryzys polskiego ustawodawstwa nastąpił pod koniec XVIII wieku wraz z momentem pierwszego rozbioru Polski dokonanego przez sąsiednie mocarstwa: Rosję, Prusy oraz Austrię. Dotychczasowe rodzime prawo z chwilą rozbioru przestało istnieć. Od tego momentu

⁸⁸ J. Bardach, B. Leśnodorski, M. Pietrzak, *Historia państwa i prawa polskiego*, Warszawa 1987, s. 81.

⁸⁹ M. Wysoczyńska, *Utrudnianie postępowania karnego. Wybrane zagadnienia teorii i praktyki*, Warszawa 2014, s. 2-3.

⁹⁰ S. Rozenband, *Paserstwo: rozprawa doktorska przyjęta przez Radę Wydziału Prawa Uniwersytetu Warszawskiego*, Warszawa 1930, s. 35.

⁹¹ W. Uruszczak, *Statuty Kazimierza...*, s. dz. cyt., s. 150-170.

społeczeństwo polskie zaczęło podlegać pod jurysdykcję prawa konkretnego państwa zaborczego.

Najcenniejsze tereny państwa polskiego zostały zagarnięte przez zachodniego sąsiada, Prusy. Obowiązującym prawodawstwem w momencie pierwszego rozbioru Polski był Kodeks Pruski z 1620 r., który regulował tak kwestię prawa cywilnego, procesowego, rodzinnego, jak również karnego. Przepięstwo paserstwa, polegające na ukrywaniu rzeczy pochodzących z kradzieży zostało usystematyzowane jako odrębny czyn⁹², niezależny od występku głównego, co pozwalało zróżnicować odpowiedzialność karną sprawcy głównego i pasera.⁹³

Pruskie prawodawstwo wprowadziło zarzewie dystynktywnej odpowiedzialności karnej. Takie rozwiązanie przyjął następnie Landrecht Pruski z 1794 r., który przetrwał aż do uchwalenia w 1851 r. Pruskiego Kodeksu Karnego.⁹⁴ Legislator usystematyzował przestępstwo paserstwa w rozdziale XX poświęconym ukrywaniu. Dyspozycja przepisów zawartych w tym rozdziale kryminalizacją objęła zachowanie polegające zarówno na ukrywaniu rzeczy pochodzących z czynu zabronionego, jak również osób mających związek z przestępstwem. Typowi podstawowemu paserstwa, kodyfikator poświęcił §237. Zgodnie z jego treścią „kto rzeczy, o których wie że z kradzieży, przemieszczenia, albo przez inną zbrodnię lub występki nabyte zostały, ukrywa, zakupuje, w zastaw bierze albo innym sposobem nabywa [...] więzieniem niekrótszym jak miesiąc i czasowym zakazem wykonywania praw obywatelskich i honorowych ukarany być ma”. Ustawodawca w przedstawionym przepisie na pierwszym miejscu stawia nabycie, ukrycie, a także zakupienie rzeczy pochodzącej z przestępstwa kradzieży. Takie rozwiązanie prawne może kojarzyć się z przeanalizowanymi wcześniej antycznymi pomnikami prawa, w których to przestępstwo paserstwa stanowiło symbiozę razem z zachowaniem ukierunkowanym na zabór mienia prywatnego.

Warto podkreślić, że poza kradzieżą oraz przemieszczeniem ustawodawca przewidział możliwość popełnienia paserstwa za pomocą „innej zbrodni lub występku”, co doprowadziło do otwartego katalogu przestępstw, za sprawą których przesłanki opisanego §237 zachowania zostaną spełnione. W dalszej części przepisu ustawodawca przewidywał możliwość zastosowania instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary w przypadku udowodnienia łagodzących okoliczności i obniżenia izolacyjnej sankcji karnej do jednego tygodnia. Warto podkreślić, że identyczna sankcja karna groziła sprawcy przestępstwa głównego w postaci

⁹² S. Rozenband, Paserstwo: rozprawa doktorska..., dz. cyt., s. 16-20.

⁹³ E.M. Guzik-Makaruk, E.W. Pływaczewski [w:] R. Zawłocki (red.), System prawa karnego..., dz. cyt., s. 342.

⁹⁴ Kodeks Karny dla Państw Pruskich z 1851 r. ze zm. z dnia 9 marca 1953 r., z dnia 14 kwietnia 1856 r., z dnia 30 maja 1859 r., Warszawa 1862.

kradzieży. Przedstawienie katalogu kar w pruskim kodeksie karnym pozwoli zobrazować dolegliwość represji karnej przewidzianej w ongiś obowiązującym ustawodawstwie.

Najbrutalniejszą karą przewidzianą przez pruskie prawo była kara śmierci wykonywana w pomieszczeniu zamkniętym, najczęściej pomieszczeniu więziennym. Pozostałe kary można podzielić na kary izolacyjne: ciężkie więzienie, więzienie oraz zamknięcie, a także kary nieizolacyjne: utratę czci obywatelskich, karę pieniężną, zakaz czasowego wykonywania prawa obywatelskich i honorów. Do katalogu kar legislator dopisał dozór policyjny, który w obecnym porządku prawnym znany jest jako środek zapobiegawczy. Dozór policyjny charakteryzował się dużą władzą policyjną w zakresie ingerencji w wolność jednostki. Przepisy pozwalały na wprowadzenie zakazu przebywania w określonych miejscach przez władzę policyjną oraz na nieograniczone rewizje. Warto podkreślić, że kodyfikator taksatywnie wymienił przestępstwa, za które policja mogła rozszerzyć wyrok sądu i zabronić w godzinach nocnych opuszczania swojego mieszkania. Jednym z takich przewinień było paserstwo. W kolejnym paragrafie, ustawodawca wprowadził typ kwalifikowany przestępstwa paserstwa. W przypadku ukrycia, kupienia, wzięcia w zastaw lub nabycia w inny sposób rzeczy pochodzącej z rabunku⁹⁵, zdzierstwa⁹⁶ albo ciężkiej kradzieży⁹⁷, sprawca podlegał skazaniu na karę ciężkiego więzienia w wymiarze do 10 lat. Legislator przewidział złagodzenie sankcji karnej z chwilą udowodnienia przed sądem okoliczności łagodzących. W takim przypadku skazanemu groziła kara więzienia na okres nie krótszy od 6 miesięcy oraz zakaz wykonywania praw obywatelskich.

Należy zasygnalizować, że ustawodawca wymienił czyny zaostrzające sankcję karną paserstwa, które w jego ocenie najbardziej godzą w prawnokarną ochronę mienia. Kodeks karny państw pruskich w §239 kryminalizował także zachowanie polegające na uczynieniu sobie z paserstwa, zarówno w typie podstawowym, jak również kwalifikowanym stałego źródła dochodu. W takim przypadku kodeks przewidywał karę ciężkiego więzienia do lat 15. Ostatnim karalnym zachowaniem, przewidzianym w rozdziale XX przedstawianego kodeksu karnego, była recydywa. W przypadku powrotu do przestępstwa i skazania przez Sąd Pruski co najmniej drugi raz, winny popełnienia paserstwa musiał liczyć się z karą ciężkiego więzienia opiewającą nawet na 20 lat. Należy zauważyć, że pruskie ustawodawstwo

⁹⁵ W istocie czynu czyn opisany w §230 k.k. sprawca gwałtem na osobie lub groźbą natychmiastowego niebezpieczeństwa dla ciała lub życia dokonuje zaboru cudzej rzeczy ruchomej.

⁹⁶ Wykładnia językowa dyspozycji czynu zdzierstwa przekłada się na niewspółmierny koszt produktu w stosunku do jego rynkowej, rzeczywistej wartości.

⁹⁷ Ustawodawstwo Pruskie za ciężką kradzież w §218 traktowało kradzież: przedmiotów służących do nabożeństwa z miejsca kultu, znajdujących się we władaniu osoby chorej psychicznie albo dziecka do lat 12, albo z chwilą dokonania kradzieży mienia podczas powodzi albo pożaru. Określenie ciężkiej kradzieży otrzymało brzmienie od przewidzianej sankcji karnej w postaci ciężkiego więzienia.

kompleksowo zajęło się problematyką paserstwa, kryminalizując szereg zachowań przestępczych. Kodeks karny obejmujący swoją jurysdykcją Prusy, a także zabór pruski penalizował, jako jeden z pierwszych paserstwo *sui generis*. Konsekwentnie w 1871 r. wszedł w życie Kodeks Karny Rzeszy Niemieckiej⁹⁸ obowiązujący do unifikacji prawa karnego na terenie Niemiec w 1932 r. Nowe ustawodawstwo minimalistycznie podeszło do prezentowanego czynu zabronionego. W rozdziale zatytułowanym „popieranie i ukrywanie przestępstwa” w §259 k.k.r.n kodyfikator kryminalizował „namiastkę” paserstwa znanego we wcześniejszym pomniku prawa. W myśl nowej dyspozycji karalne było ukrywanie, zakupienie, wzięcie w zastaw rzeczy, co do których sprawca wiedział, że pochodzą z przestępstwa. Opisany typ podstawowy paserstwa nie wyróżniał konkretnych czynów zabronionych, z których takowe rzeczy mają pochodzić. Wprowadzanie ogólnych pojęć w przepisach karanych świadczyło o postępie europejskiego ustawodawstwa i odchodzeniu od kazuistycznego tworzenia norm. Mimo to prawo karne Rzeszy nie przewidywało instytucji ponownego powrotu do przestępstwa oraz typu kwalifikowanego. Za zachowanie opisane w dyspozycji przepisu §259 k.k.r.n. sprawca podlegał karze więzienia w maksymalnym wymiarze 5 lat. W przypadku uczynienia sobie z powyższego czynu stałego źródła dochodu lub nałogowego popełniania przestępstwa, sąd mógł orzec karę ciężkiego więzienia do 10 lat.

Analiza paserstwa na kanwie dwóch kodeksów obowiązujących na terenie zaborcy w okresie okupacji ukazuje modernistyczną zmianę myśli prawniczej, odbiegającą od archaicznego, kazuistycznego opisu czynu zabronionego. Zmiany dążące do indywidualizacji paserstwa wizualizują postęp prawa karnego, którego rozkwit nastąpił z chwilą unifikacji ustawodawstwa w zakresie prawa karnego na początku XX wieku.

Drugim niemieckojęzycznym okupantem, który zagarnął południowe tereny Polski była Austria. Obowiązującą w zakresie prawa karnego była Ustawa Karno z dnia 27 maja 1852 r.⁹⁹ Austriackie prawo karne przewidywało odpowiedzialność za paserstwo w granicach przewidzianych za czyny godzące we władztwo nad cudzym mieniem, a w szczególności przestępstwo kradzieży, sprzeniewierzenia oraz rabunku. Czyn opisany w §185 ustawy karnej kryminalizował ukrycie, nabycie albo pozbycie się skradzionego bądź sprzeniewierzonego mienia. Drugą formę paserstwa zawierał przepis §190 ustawy karnej penalizujący zachowanie polegające także na ukryciu, pozbyciu, nabyciu zrabowanego mienia nawet o niskiej wartości,

⁹⁸ Kodeks Karny Rzeszy Niemieckiej z dnia 15 maja 1871 r. ze zm. i uzupełnieniami po 1918 r. wraz z ustawą wprowadzającą do kodeksu karnego dla związku północno-niemieckiego (Rzeszy Niemieckiej) z dnia 31 maja 1870 r.

⁹⁹ Ustawa karna z dnia 27 maja 1852 r. I. 117 dpp.: z uwzględnieniem wszelkich zmieniających ją ustaw austriackich i polskich wraz z ustawą o umorzeniu zasądzenia, ustawą o przedterminowym zwolnieniu, ustawą o warunkowym zawieszeniu kary i najważniejszymi ustawami dodatkowymi.

lecz pochodzącego z rabunku. Paserstwo w ramach powyższych przestępstw traktowane było w formie uczestnictwa w czynie zabronionym. Warto zaznaczyć, że legislator jednakowo usankcjonował takie przestępstwa jak: kradzież, sprzeniewierzenie zakwalifikowane, jako zbrodnia oraz paserstwo rzeczy o wartości powyżej 200 zł. Na sprawcy ciążyła kara więzienia od sześciu miesięcy do roku. Łagodniejszą sankcję przewidział również ustawodawca w granicach paserstwa za rabunek. W takim przypadku sąd mógł orzec karę ciężkiego więzienia w wymiarze od roku do 5 lat. Dla przykładu za typ podstawowy rabunku kodyfikator przewidział sankcję, której dolna granica wynosiła 5 lat ciężkiego więzienia. System kar w ustawodawstwie austriackim nie odbiegał znacząco od tego znanego w państwie Prus, a późniejszej Rzeszy. Warto podkreślić, że Ustawa Karna zawierała podział kar odmienny dla sprawców zbrodni i występków. Za zbrodnie ustawodawca przewidział jedynie izolacyjne kary pozbawienia wolności w postaci więzienia zwykłego oraz ciężkiego, a także aresztu. Ostatnią sankcją była kara śmierci przewidziana jedynie dla sprawców najokrutniejszych zbrodni.¹⁰⁰ Popełnienie występków zagrożone było sankcją w postaci kary pieniężnej, utraty towarów, utraty praw, również aresztu oraz wydalenia z miejscowości. Występki zawarte w ustawie austriackiej należy traktować jak obecne wykroczenia, wśród których paserstwo *sensu largo* się nie znalazło.

Zaborca rosyjski, chwalcący się braterstwem Słowian z Polakami, wyraził zgodę na utworzenie polskiego ustawodawstwa w zakresie prawa karnego. Kodeks Karzący dla Królestwa Polskiego uchwalony w dniu 16 kwietnia 1818 r.¹⁰¹ stanowił rzekomą podstawę prawa karnego materialnego obowiązującego w Królestwie Polskim. Jednakże w kwestiach nieuregulowanych lub spornych należało sięgać do kodyfikacji rosyjskiej. Przystępstwo paserstwa zostało uregulowane w art. 181 Kodeksu Karzącego. Ustawodawca penalizował nabycie, ukrycie, albo zbycie rzeczy pochodzących z łupieństwa, bez znaczenia była przy tym ich ilość bądź wartość. Przystępstwo paserstwa *sensu stricto* związane było jedynie z łupieństwem określonym w kodeksie również jako rabunek. W takim przypadku sprawca podlegał karze poprawczej: zamknięciu w domu poprawy na okres od trzech miesięcy do roku. Zaostrzenie sankcji karnej miało miejsce z chwilą powstania wielkiej szkody. Na gruncie obecnego ustawodawstwa powstanie wielkiej szkody należałoby zakwalifikować, jako czyn w wyniku, którego wartość przedmiotu czynności wykonawczej przekracza 200 000 zł (mienie znacznej wartości) bądź 1 000 000 zł (mienie wielkiej wartości). Kara

¹⁰⁰ Ustawodawstwo austriackie zawierało także karę chłosty zniesioną nowelizacją w 1867 r. oraz karę wygnania z kraju przewidzianą jedynie dla obcokrajowców.

¹⁰¹ Dziennik Praw Królestwa Polskiego 1818, t. 5, nr 20, s. 3-232.

izolacyjna osadzenia w domu poprawy była jedyną represją karną przewidzianą przez kodeks za paserstwo. Polskie ustawodawstwo w zakresie prawa karnego przetrwało do połowy XIX wieku. W 1847 r. na terenie Rosji jak również zaboru rosyjskiego zaczął obowiązywać Kodeks Kar Głównych i Poprawczych¹⁰². Zaborczy kodeks karny przewidywał odpowiedzialność karną paserów na trzech płaszczyznach: przy przyjęciu na skład, do sprzedaży, wydaniu innym, odwiezienia lub innego użycia rzeczy pochodzących z wydarcia, którego dokonała grupa złoczyńców bądź banda. W art. 632 k.k.g.p. ustawodawca przewidywał odpowiedzialność karną pasera, który dokonał jednej z czynności wskazanej w powyższej dyspozycji od obecnie rozumianej zorganizowanej grupy przestępczej opierającej swój „fach”, na dokonywaniu rozbojów. Takie zachowanie kodyfikator sankcjonował w ramach rozboju oraz kradzieży, dokonywanych przez bandy. Drugie zachowanie przestępcze opisane w art. 633 k.k.g.p. legislator tytułował, jako skup i odsprzedaż rzeczy pochodzących z zaboru, od osób, którzy nie należeli do związku o charakterze przestępczym. Ostatnim karalnym zachowaniem przewidzianym przez kodeks karny było ukrywanie przedmiotów pochodzących z kradzieży.

Ostatnim monumentem prawa, obowiązującym na terenie zaboru rosyjskiego był Kodeks karny z 1903 r.¹⁰³ Rosyjski pomnik prawa w części trzydziestej czwartej o bankructwie, lichwie i innych przypadkach karygodnej nieuczciwości majątkowej penalizował trzy zachowanie kształtujące paserstwo. Pierwszy przepis zawarty w §616 k.k. z 1903 r. karał nabycie, przyjęcie na przechowanie lub ukrycie, przyjęcie w celu zbycia lub wzięcia w zastaw cudzego mienia uzyskanego za pomocą zbrodni lub występku. Analogicznie za uzyskanie mienia ze zbrodni, sprawca mógł zostać zamknięty na okres trzech lat w domu poprawczym¹⁰⁴, a w przypadku występku w więzieniu. Podmiot kolejnego przepisu został określony przez ustawodawcę indywidualnie. Legislator wskazuje na „handlującego”, który dopuścił się przestępstwa charakteryzującego się takimi znamionami jak w powyższym przepisie. Sankcją za to przestępstwo był areszt lub grzywna. Indywidualna represja karna dotyczyła przedsiębiorcy zajmującego się sprzedażą alkoholu, gdyż w momencie wypełnienia znamion przepisu §617 k.k. z 1903 r. tracił on prawo do ich sprzedaży. Ostatni przepis charakteryzował się kazuistyczną formą, uwidocznioną w określeniu przedmiotu

¹⁰² Kodeks Kar Głównych i Poprawczych z dnia 20 grudnia 1847 r.

¹⁰³ Kodeks karny z 1903 r.: (przekład z rosyjskiego) z uwzględnieniem zmian i uzupełnień obowiązujących w Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 1 maja 1921 r.

¹⁰⁴ Izolacyjna kara więzienia wymierzana w latach i miesiącach. Skazanie na karę domu poprawy wiązało się również z pozbawianiem praw stanu: dla szlachty utracie szlachectwa dziedzicznego i przywilejów, dla księży na utracie godności kapłańskiej i stanu duchowego, dla pozostałych osób na utracie posiadanych przywilejów. Poza tym osoby osądzone m. in. nie mogły zajmować stanowisk państwowych, brać czynnego udziału w polityce oraz pracować w szkolnictwie.

wykonawczego zamachu, jakim był koń. Paserstwo konia traktowano szczególnie represyjnie w Kodeksie karnym, gdyż sankcja karna przewidywała zamknięcie sprawcy w domu poprawy na okres nie krótszy niż trzy lata.

Prawodawstwo zaborcze zahamowało rozwój polskiej myśli prawniczej na ponad stulecie. Mimo to dawne polskie ukrywanie obok przechowywania, rosyjskie *ukrywatiestwo*, niemieckojęzyczne *Hehlerei* uwypuklają międzypokoleniową istotę paserstwa tkwiącą w zatajeniu rzeczy osiągniętej przez przestępstwo, głównie ukierunkowane na czyny, których zamach skierowany jest na mienie. Zniknięcie Polski z mapy świata w XVIII wieku uniemożliwiło stosowanie rodzimego ustawodawstwa, jednakże nie zaprzepaściło rozwoju prawodawstwa karnego, którego *continuum* nastąpiło wraz z odzyskaniem przez Polskę niepodległości.

§2. Paserstwo w Kodeksie karnym z 1932 r.

Odzyskanie przez Polskę niepodległości po pierwszej wojnie światowej doprowadziło do ponownego pojawienia się Polski na mapach Europy. Wiele lat okupacji, trud życia pod zaborami jednego z trzech mocarstw, immanentne przestrzeganie prawa stanowionego w Austrii, Niemczech albo Rosji wykształciło w oczekującym na zintegrowanie polskim społeczeństwie nieopisaną chęć utworzenia pierwszego polskiego systemu prawa. Powstanie rodzimej, a zarazem pierwszej samodzielnej kodyfikacji przepisów należało do jednego z wielu poważnych zadań, jakie zostało postawione przed odradzającym się państwem polskim. Relewantnym elementem ogólnej misji ustawodawczej drugiej Rzeczypospolitej była kodyfikacja prawa karnego.¹⁰⁵ Powstanie jednolitego kodeksu karnego było niezbędne do zastąpienia wszelakich ustaw dzielnicowych stanowiących spuściznę po zaborcach. Utworzenie spójnego systemu prawa karnego obejmującego swoim zasięgiem całe nowo powstałe państwo polskie miało na celu ujednoczenie przepisów karnych w całym kraju.

Przed utworzoną do tego celu Komisją Kodyfikacyjną¹⁰⁶ stanęło trudne, bezprecedensowe w skali Europy zadanie utworzenia oryginalnego systemu prawa polskiego.¹⁰⁷ Uroczysta

¹⁰⁵ A. Grześkowiak, K. Wiak, M. Gałązka, R.G. Hałas, S. Hypś, D. Szeleszczuk, Kodeks karny z 1932 r. [w:] T. Bojarski, Konstrukcja kodeksu karnego z 1932 r. i jego przepisów, Lublin 2015, s 9.

¹⁰⁶ Komisja Kodyfikacyjna składała się z dwóch wydziałów, cywilnym oraz karnym. W pierwszym założeniu obydwie wydziały miały się dzielić na sekcje, jednak w trakcie późniejszych prac komisji zrezygnowano z tego pomysłu. Pierwotny skład komisji obejmował 10 jej członków, a w konsekwencji urosł do liczby 12. Na łamach komisji zasiadali profesorowie pełniący funkcję między innymi sędziów Sądu Najwyższego, a także adwokatów. Wybór osób zasiadających w komisji uwzględniał również terytorialną znajomość przepisów byłych zaborców, z tą też połowa członków komisji pochodziła z byłego zaboru rosyjskiego, czterech z Galicji oraz dwóch z Poznania. Za kancelarię wydziału karnego pełniła rolę jedna z sal w pałacu Rzeczypospolitej w Warszawie. Odrębnym problemem komisji był brak funduszy na jej działalność. Brak biblioteki, szaf, biurek doprowadzał do

inauguracja prac komisji odbyła się 10 listopada 1919 r., w przededniu pierwszej rocznicy odzyskania niepodległości. To właśnie w tym dniu Prezydent Komisji Franciszek Ksawery Fierich wypowiedział słowa odbijające się po dziś dzień na kartach historii polskiego prawodawstwa, wskazując że: „Wiekopomny akt sprawiedliwości dziejowej powołał do życia naszą Ojczyznę. Poczucie prawa dało nam wolność. Niechaj wolność zapewni nam prawa. Ta ścisła łączność prawa z wolnością, wolności z prawem, jakoby ogniwo z ogniwnem stworzy jeden wielki łańcuch [...]”¹⁰⁸ Od momentu pierwszego posiedzenia komisji, rozpoczęto dynamiczne prace nad stworzeniem pierwszego polskiego kodeksu karnego. Głównym pomysłodawcą i inicjatorem projektu był Juliusz Makarewicz, którego zdaniem kodeks karny w powojennej Polsce powinien odznaczać się niniejszymi cechami:

1. jak najdalej idącym pogłębieniem zasady odpowiedzialności ludzkiej za działanie przestępne i pogłębienie subiektywizmu jak i indywidualizmu;
2. umiejętnym zestawieniem środków karnych dostosowanych do nowożytnej tendencji humanitaryzmu, a zarazem umiejętnym operowaniem karą jako środkiem reakcji społecznej w stosunku do przestępcy, zachowaniem lub usuwaniem śladów ukarania w miarę potrzeby, ułatwianiem jednostkom na to zasługującym powrotu do życia normalnego przy pełnej surowości wobec jednostek, które same się wysuwają poza nawias życia społecznego;
3. zabezpieczeniem społeczeństwa przed plagą nowożytnego życia społecznego: przed przestępstwem zawodowym oraz nałogowym często wynikającym z ustroju psychofizycznego sprawcy. Walka normalnymi środkami karnymi z tym rodzajem przestępczości nie jest wystarczająca, należy sięgnąć do arsenału nowych sposobów przeciwdziałania przyrostowi zjawisk społecznej patologii.¹⁰⁹

W tym miejscu należy zasygnalizować, że prace nad częścią ogólną kodeksu zakończono już po trzecim zjeździe komisji, mianowicie w maju 1920 r. Po tym wydarzeniu profesor Uniwersytetu Lwowskiego podjął się niezwykle trudnego zadania, artykułowania projektu części ogólnej. Praca prof. J. Makarewicza zakończyła się sukcesem po dwóch latach. Okres 10 lat pomiędzy zredagowaniem części ogólnej a przedstawieniem gotowego projektu Ministrowi Sprawiedliwości, autorzy wykorzystali zarówno na kodyfikację części szczególnej, której głównym inicjatorem był adwokat Wacław Makowski, jak również na

pokrycia wydatków z prywatnych zasobów członków owej komisji. A. Lityński, *Wydział karny komisji kodyfikacyjnej II Rzeczypospolitej*, Katowice 1991, s. 37-41.

¹⁰⁷ A. Lityński, *Wydział karny...*, dz. cyt., s. 150.

¹⁰⁸ Tamże, s. 7.

¹⁰⁹ J. Makarewicz, *Kodeks karny komentarz*, wyd. 5, Lwów 1938, s. 31.

„kosmetyczne” dopracowanie istniejącej już części ogólnej. Wieloletnia praca rzeszy ekspertów z różnych dziedzin prawa doprowadziła do powstania pierwszego rodzimego kodeksu karnego. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 lipca 1932 r. podzielono w przejrzysty sposób na część ogólną oraz część szczególną. Relewantnym elementem międzywojennej kodyfikacji było usystematyzowanie pod kątem pierwszeństwa w klarowny sposób poszczególnych instytucji, które przetrwały *sensu largo* do dzisiaj. Bezprecedensowy charakter k.k. z 1932 r. uwidocznił się również w tworzeniu poszczególnych przepisów prawa w oparciu o zgeneralizowany opis czynu zabronionego.¹¹⁰ Należy podkreślić, że ustawodawstwo państw zaborczych, w wielu przypadkach oparte było na archaicznym modelu tworzenia prawa, polegającym na kazuistycznym opisie czynów zabronionych. Nowatorska myśl polskich prawników doprowadziła do ustanowienia iście światowego kodeksu karnego, z którego czerpały kolejne pokolenia polskich prawników tworzących k.k. z 1969 r. Potwierdzeniem wysokiej klasy polskiego ustawodawstwa były pozytywne opinie znamienitych światowych prawników. Jednym z nich był Carl Stooss będący głównym autorem szwajcarskiego kodeksu karnego. Zagraniczna opinia publiczna wypowiadała się bardzo pochlebnie na temat ustawodawstwa karnego Rzeczypospolitej Polskiej, charakteryzując k.k. z 1932 r. jako jasny, syntetycznie ułożony oraz spójny.¹¹¹ W dniu 9 marca 1932 r. z inicjatywy ministra przeprowadzono posiedzenie komisji ministerialnej z udziałem głównych twórców kodeksu karnego, członkami Komisji Kodyfikacyjnej tj. J. Makarewiczem, W. Makowskim oraz E.S. Rappaportem. To historyczne wydarzenie doprowadziło do ustanowienia końcowego projektu kodeksu karnego, który za aprobatą ministra został przekazany do realizacji prawodawczej.¹¹²

Kodeks karny z 1932 r.¹¹³ składał się z 16 rozdziałów części ogólnej, które można podzielić na dwie grupy. Pierwsza z nich zawierała reguły odpowiedzialności karnej, natomiast druga kary i zasady ich orzekania. Część szczególna obejmowała 26 rozdziałów, w tym ostatni odnoszący się jedynie do przepisów końcowych. Przepisy zostały podzielone na zbrodnie oraz występki. Kodeks ten obowiązywał do 1969 r. Warto zaznaczyć, że wraz z wybuchem drugiej wojny światowej, a następnie utworzeniem Generalnego Gubernatorstwa, zakrojona została moc orzekania w sprawach przez sądy powszechne jedynie do terenu

¹¹⁰ A. Grześkowiak, K. Wiak, M. Gałązka, R.G. Hałas, S. Hypś, D. Szeleszczuk, Kodeks karny..., dz. cyt., s. 18-19.

¹¹¹ J. Koredczuk, Znaczenie kodeksu karnego z 1932 r. dla rozwoju nauki i prawa karnego w Polsce w XX wieku, „Zeszyty prawnicze” 2011, nr 2, s. 45-47.

¹¹² A. Lityński, Wydział..., dz. cyt., s. 7.

¹¹³ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 lipca 1932 r. Kodeks karny, Dz.U. Nr 60, poz. 571 ze zm.

Gubernatorstwa.¹¹⁴ W myśl art. 37 k.k. z 1932 r. ustawodawca przewidywał cztery kary zasadnicze: karę śmierci, więzienia, karę aresztu oraz grzywnę. Katalog kar został uporządkowany w hierarchiczny sposób, od najbardziej dolegliwej dla sprawcy w postaci kary śmierci do najłżejszej o charakterze majątkowym - grzywna. Nie budzi wątpliwości, że w obecnym systemie prawa tak krajowego, jak i międzynarodowego niedopuszczalne jest stosowanie kary śmierci. Kodeks karny składał się z wąskiego grona czterech kar podstawowych, które mogły być uzupełnione karami dodatkowymi.

Obok prezentowanych środków represji karnej w kodeksie znalazł się również katalog czterech środków zabezpieczających. Należały do nich: leczenie przewidziane dla osób chorych psychicznie oraz uzależnionych od alkoholu i narkotyków, umieszczenie w zakładzie dla niepoprawnych w przypadku trzykrotnego powrotu do przestępstwa, a także umieszczenie w domu pracy przymusowej. Dla osiągnięcia założonych w niniejszej dysertacji celów dokonano bliższej charakterystyki dwóch środków zabezpieczających w postaci umieszczenia w zakładzie leczniczym oraz zakładzie dla niepoprawnych tzw. domu pracy przymusowej. W świetle regulacji k.k. z 1932 r. umieszczenie sprawcy w zakładzie leczniczym było możliwe w przypadku stwierdzenia jego nieodpowiedzialności, a pozostawienie go na wolności groziłoby niebezpieczeństwem dla porządku prawnego.¹¹⁵ Minimalny czas leczenia ustawodawca określił w wymiarze jednego roku. Natomiast o zwolnieniu mógł zdecydować jedynie sąd. Odrębnym środkiem zabezpieczającym było umieszczenie przestępcy, po odbyciu kary zasadniczej w zakładzie dla niepoprawnych. Sąd zarządzał wykonanie takiego środka zabezpieczającego w przypadku stwierdzenia trzykrotnego powrotu do przestępstwa, tudzież sprawcy zawodowego bądź z nawyknięcia. Immanentną przesłanką umieszczenia sprawcy w takim zakładzie było niebezpieczeństwo dla porządku prawnego ze strony sprawcy. Czas pobytu w zakładzie wynosił co najmniej 5 lat. Po spędzonych 5 latach w zakładzie sąd dokonywał weryfikacji i orzekał o ponownym przedłużeniu pobytu lub zwolnieniu z zakładu.¹¹⁶ Wracając do powojennego ustawodawstwa karnego, legislator przewidział dwie sankcje za popełnienie zbrodni, wspomnianą karę śmierci oraz karę więzienia od 5 lat. Za popełnienie występku sprawca mógł zostać skazany na karę więzienia do 5 lat, areszt powyżej 3 miesięcy oraz grzywnę powyżej 3 000 ówczesnych złotych. Pozostałe, lżejsze przestępstwa ustawodawca określił jako wykroczenia. W tym miejscu należy zwrócić uwagę na dwa projekty usystematyzowania paserstwa w ongiś

¹¹⁴ M. Cieślak, *Polskie prawo karne*, Warszawa 1994, s. 60.

¹¹⁵ M. Mikuła, *Culpa et poena z dziejów prawa karnego* Materiały z konferencji poświęconej dziejom prawa karnego Uniwersytet Jagielloński Kraków 11-13 marca 2008 r.

¹¹⁶ Tamże, s. 226.

obowiązującym kodeksie karnym zaprezentowane przez dwóch wiodących jego autorów. W myśl pierwszego projektu części szczególnej z 1926 r. zaprezentowanego przez W. Makowskiego, przepisy penalizujące czyn będący przedmiotem dysertacji miały stanowić odrębną, samodzielną grupę przestępstw. W myśl projektu tego autora przepisy karne zostały podzielone na rozdziały według kryterium wspólnego przedmiotu ochrony.¹¹⁷

Kontrkandydatem był opublikowany w tym samym czasie projekt W. Makarewicza, który zakładał umiejscowienie występku paserstwa w rozdziale poświęconym przestępstwom przeciw pieczy prawnej. Ten sam rozdział zawierał przepisy, które kryminalizowały czyny godzące w wymiar sprawiedliwości.¹¹⁸ Mimo odmiennego podejścia do systematyzacji przestępstwa paserstwa w nowym kodeksie karnym, obydwaj autorzy doszli do konsensusu w następujących kwestiach. Po pierwsze, paserstwo w nowym porządku prawnym będzie stanowiło samodzielny czyn zabroniony. Po drugie, przedmiotem zaboru będzie mogła być rzecz uzyskana jedynie za pomocą przestępstwa. Karalne postaci zachowań sprawców paserstwa zostaną ograniczone do przyjęcia rzeczy w jakimkolwiek celu albo udzielenia pomocy przy jej zbyciu.¹¹⁹ W konsekwencji debaty nad usystematyzowaniem paserstwa w konkretnym rozdziale k.k. z 1932 r., decyzją Komisji, owe przestępstwo zostało umieszczone w rozdziale poświęconym przestępstwom przeciwko porządkowi publicznemu. Występek paserstwa został umieszczony w k.k. z 1932 r. w XXV rozdziale. Przepisy niniejszego rozdziału kodyfikowały czyny naruszające obowiązujący porządek publiczny. Przyczyną umiejscowienia przestępstwa paserstwa w wskazanej części kodeksu była społeczna szkodliwość czynu wynikająca z obrotu przedmiotami, które sprawca nabył w wyniku przestępstwa. Należy podkreślić, że legislator jednoznacznie wskazał, że godzenie tak, w ład prawny, jak również gospodarczy wchodzi w skład ogólnego pojęcia ładu społecznego.¹²⁰

Stawiając na piedestale powyższą wykładnię, należy przyjąć jedyną w ówczesnym *de lege lata* koncepcję, że to społeczna szkodliwość czynu stanowiła konstytutywną przesłankę systematyzacji poszczególne czynów zabronionych. Na tej podstawie paserstwo zostało umiejscowione w owym rozdziale, mimo, że działanie sprawcy stanowiło zamach na mienie. Ustawodawca kryminalizował w przepisie art. 160 k.k. z 1932 r. (paserstwo umyślne) zachowanie ukierunkowane na nabycie lub przyjęcie w jakimkolwiek celu rzeczy uzyskanej za pomocą przestępstwa, albo pomoc do jej zbycia lub ukrycia. Ogiś przyjęta polityka karna

¹¹⁷ K. Indecki, *Przestępstwo paserstwa w kodeksie karnym z 1969 r. Analiza dogmatyczna*, Łódź 1991, s. 16.

¹¹⁸ Tamże, s. 16.

¹¹⁹ Tamże, s. 17.

¹²⁰ Komisja Kodyfikacyjna Rzeczypospolitej Polskiej. *Projekt kodeksu karnego. Uzasadnienie części szczególnej*, t. 5, z. 4, Warszawa 1930, s. 80. zob. także J. Makarewicz, *Kodeks karny z komentarzem*, Lwów 1938, s. 419-420 [w:] E.W. Pływaczewski, *Przestępstwo paserstwa w ustawodawstwie polskim*, Toruń 1986, s. 18.

traktowała paserstwo, jako czyn zabroniony niepozostający w związku z innym przestępstwem. Wyodrębnienie powyższego zachowania przestępnego, jako przestępstwa *sui generis* wykluczało zachowanie polegające na pomocnictwie w stosunku do innego przestępstwa (głównie kradzieży), z którego pochodzą rzeczy nabyte lub ukryte przez pasera.¹²¹ Przedmiotem czynu opisanego w art. 160 k.k. z 1932 r. mogły być rzeczy pochodzące z różnych przestępstw zarówno tych przeciwko mieniu, jak np.: kradzież, oszustwo, rozbój, jak również przestępstw wykraczających poza rozdział przepisów, których przedmiotem ochrony jest mienie. W tym miejscu należy zwrócić szczególną uwagę, na to, że przedmiotem paserstwa mogły być rzeczy uzyskane jedynie w wyniku zbrodni lub występku, czyli przestępstw o doniosłej społecznej szkodliwości czynu, lecz już nie wykroczenia.¹²²

Brak penalizacji analogicznego czynu jako wykroczenia wynikał ze stanu ówczesnego ustawodawstwa, które nie przewidywało instytucji czynów przepołowionych. Przystępstwo paserstwa było zagrożone kumulatywną karą więzienia do lat 5 i grzywną¹²³. W przypadku, gdy wartość mienia nie przekroczyła 1 000 zł w rozumieniu powojennej inflacji polskiej waluty. Właściwym do rozstrzygnięcia sprawy w takim przypadku był sąd grodzki. W pozostałych kwestiach orzekał sąd okręgowy. Analizując przestępstwo paserstwa, podkreślenia wymaga fakt istnienia bogatego dorobku doktryny i judykatury powstałej na kanwie rozwiązań dotyczących paserstwa w k.k. z 1932 r.¹²⁴ Ochrona własności społecznej będąca konstytutywnym elementem państwa socjalistycznego doprowadziła do uchwalenia najistotniejszego w okresie tamtych lat dekretu o przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w czasie odbudowy państwa.¹²⁵ Relewantną kwestią dla socjalistycznej polityki kryminalnej państwa było zabezpieczenie interesów gospodarczych kraju, a w szczególności sfery własności społecznej. Rozdział trzeci dekretu charakteryzował delikty, których dyspozycja odnosiła się do czynów na szkodę gospodarki społecznej państwa. Jednym z penalizowanych przestępstw w art. 45 dekretu było zbywanie, nabywanie, ukrywanie, uszkodzanie lub czynienie niezdatnym do użytku mienia własnego lub cudzego w wyniku mającego nastąpić przesiedlenia na terytorium innego państwa. Legislator formułując powyższą normę operował przesłankami charakterystycznymi dla czynu opisanego w art. 160 k.k. z 1932 r., lecz ze względu na brak immanentnej przesłanki odwołującej się do uzyskania rzeczy za pomocą

¹²¹ J. Nisenson, M. Sieweński, Kodeks karny i prawo o wykroczeniach Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 lipca 1932r, Dz.U.R.P. Nr 60, poz. 571 i 572, Warszawa 1932, s. 87-88.

¹²² Tamże, s. 88.

¹²³ W myśl art. 42 k.k. z 1932 r., grzywnę sąd mógł wymierzyć w wysokości od 5 zł do 200 000 zł. Wpływy z tytułu kary przeznaczane były na potrzeby zakładów karnych, poprawczych i zabezpieczających.

¹²⁴ E.W. Pływaczewski, Przystępstwo paserstwa w ustawodawstwie polskim, Toruń 1986, s. 18-19.

¹²⁵ Dekret z dnia 13 czerwca 1946 r. o przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy państwa, Dz.U. Nr 30, poz. 192.

przestępstwa opisany zachowanie to nie mogło stanowić *lex specialis* w stosunku do przestępstwa paserstwa w myśl przepisów prawa karnego materialnego. W tym miejscu należy zwrócić szczególną uwagę na niespotykaną kryminalizację czynu, którego dyspozycja skierowana była m. in. uszkodzanie, czynienie niezdatnym do użytku własnego mienia. Ustawodawca penalizując takie zachowanie dawał jednoznaczny sygnał do pogardy w kierunku osób sabotujących *sensu largo* polską gospodarką i politykę socjalistyczną państwa. Powagę sprawy uwidacznia również sankcja karna opisanego czynu, która przewidywała jedynie izolacyjną oraz *quasi* izolacyjną sankcję więzienia albo aresztu w wymiarze do lat trzech. Konsekwentnym etapem ochrony prawnokarnej własności społecznej było ogłoszenie tzw. dużego oraz małego dekretu marcowego.¹²⁶

Duży dekret marcowy o wzmożeniu ochrony własności społecznej w przepisie art. 3 penalizował zachowanie sprawcy polegające na nabyciu lub w jakimkolwiek celu przyjęciu mienia społecznego, jeżeli posiadał on wiedzę, że mienie zostało skradzione lub w inny sposób zagarnięte.¹²⁷ Wskazany przepis kryminalizował także pomoc zarówno przy zbyciu mienia, jak również jego ukrycia. Dyspozycja czynu opisanego w powyższym przepisie różni się od tej zawartej w kodeksie karnym. Stan faktyczny występku zawartego w art. 3 znacząco podkreśla istotę mienia społecznego. W rezultacie kodyfikator starał się podkreślić wyższość dobra społecznego nad dobrem prywatnym. Potwierdzenie takiej konstatacji uwidocznione było wyraźnie w sankcji karnej. Czyn zabroniony opisany w dekreście zagrożony był karą pozbawienia wolności od roku do lat 5 i karą grzywny, natomiast kodeksowy odpowiednik paserstwa przewidywał karę więzienia do lat 5 i grzywnę. Zestawiając powyższe sankcje, dolna granica kary więzienia za czyn opisany w dekreście była o 6 miesięcy wyższa niż ta przewidziana w kodeksie karnym. Na uwagę zasługuje również fakt wprowadzenia w przepisie art. 3§2 tego dekretu typu kwalifikowanego paserstwa polegającego na uczynieniu sobie z przestępstwa określonego w §1 stałego źródła dochodu albo dopuszczenia się tego przestępstwa w stosunku do mienia społecznego o znacznej wartości. W tym miejscu należy zwrócić szczególną uwagę na sankcję za popełnienie takiego czynu. Ustawodawca za typ kwalifikowany przewidział karę więzienia nie krótszą niż 5 lat oraz kumulatywną karę grzywny. Wracając do części ogólnej k.k. z 1932 r. w myśl art. 12 k.k. z 1932 r. taka surowa sankcji popełnienie decydowała o tym, że mamy do czynienia ze zbrodnią. O surowości karania czynów przeciwko dobru społecznemu stanowił również fakt zakazu warunkowego

¹²⁶ E.W. Pływaczewski, *Przestępstwo paserstwa...*, dz. cyt., s. 21.

¹²⁷ Dekret z dnia 4 marca 1953 r. o wzmożeniu ochrony własności społecznej, Dz.U. Nr 17, poz. 68.

zawieszenia wykonania kary¹²⁸, a także obowiązek stosowania tymczasowego aresztu.

Drugi dekret marcowy o ochronie własności społecznej przed drobnymi kradzieżami¹²⁹ nie normował w sposób bezpośredni występku paserstwa. W myśl art. 3 dekretu za drobną kradzieżą mienia społecznego uważało się kradzież mienia, którego wartość nie przekraczała 300 ówczesnych złotych. Na gruncie przepisów kodeksu karnego zachowanie sprawcy przyjmującego, nabywającego mienie do wskazanej wartości mieściło się w zakresie znamion przepisów art. 160 i 161 k.k. z 1932 r.¹³⁰ Niezwykle zaostrzone, wręcz drakońskie sankcje karne wobec sprawców przestępstwa paserstwa mienia społecznego doprowadziły do pewnej refleksji legislatora i ogłoszenia dekretu z dnia 23 grudnia 1954 r. o zmianie niektórych przepisów o ochronie własności społecznej.¹³¹ W myśl ogłoszonej nowelizacji, sankcja karna za paserstwo z dużego dekretu marcowego została zrównana w typie podstawowym z sankcją kodeksową. Inną istotną zmianą wprowadzoną przez ustawodawcę była możliwość zastosowania zawieszenia wykonania kary w przypadku uznania takiej celowości przez sąd.

Liberalizacja przepisów karnych została również dokonana w kontekście braku obowiązkowego tymczasowego aresztowania sprawcy. *Novum* okazało się wprowadzenie *quasi* czynu przepołowionego w małym dekrete marcowym. Sprawca za nabycie lub przyjęcie mienia społecznego albo pomoc w jego zbyciu lub ukryciu, gdy jego wartość nie przekraczała 300 zł podlegał karze aresztu do roku. Tenże dekret wprowadzał także w przepisie art. 4 typ kwalifikowany czynu opisanego w §1. Okolicznością wpływającą na jego wyodrębnienie było uczynienie sobie z popełniania przestępstw stałego źródła dochodu. Rozszerzenie wykładni doprowadziło do zmniejszenia wyższości czynów naruszających porządek społeczny nad prywatnym w myśl art. 160 i 161 k.k. z 1932 r. Obraz przestępczości w obliczu przestępstw wyrządzanych na szkodę wartości społecznej oraz niskie kryterium rozmiaru szkody wyrządzonej czynem przestępnym doprowadziło do wprowadzenia radykalnych zmian w ustawodawstwie. Na kanwie ongiś obowiązujących przepisów ogłoszono w dniu 21 stycznia 1958 r. tekst ustawy o wzmożeniu ochrony mienia społecznego przed szkodami wynikającymi z przestępstwa.¹³²

Zmiany wprowadzone ustawą rozwarstwiły represję karną na podstawie kryterium wyrządzonej szkody w mieniu społecznym. Kryterium penalizacji za zagarnięcie mienia

¹²⁸ E.W. Pływaczewski, *Przestępstwo paserstwa...*, dz. cyt., s. 22.

¹²⁹ Dekret z dnia 4 marca 1953 r. o ochronie własności społecznej przed drobnymi kradzieżami, Dz.U. Nr 17, poz. 69.

¹³⁰ W wskazanym przypadku właściwym do orzekania sprawy będzie Sąd Grodzki ze względu na nieprzekroczoną barierę 1 000 zł nabytego lub uzyskanego mienia.

¹³¹ Dekret z dnia 23 grudnia 1954 r. o zmianie niektórych przepisów o ochronie własności społecznej, Dz.U. Nr 57, poz. 283.

¹³² Ustawa z dnia 25 stycznia 1958 r. o radach narodowych, Dz.U. Nr 5, poz. 16.

społecznego zostało rozszerzone na dwie grupy.¹³³ Pierwsza z nich w myśl przepisów ustawy zawierała czyny wyrządzające szkodę w mieniu społecznym powyżej kwoty 50 000 zł ale nie przekraczającej jednocześnie 100 000 zł. Zbrodnia ta zagrożona była karą więzienia na czas nie krótszy niż 5 lat. Drugą grupą czynów były przestępstwa, których szkoda w mieniu społecznym wynosiła ponad 100 000 zł. W takim przypadku ustawodawca przewidywał jedynie karę więzienia w wymiarze od 8 lat do dożywotniego pozbawienia wolności. W tym momencie nie może umknąć uwadze wprowadzenie przez ustawodawcę do katalogu kar podstawowych, izolacyjnej kary dożywotniego więzienia. Warto w tym miejscu również nadmienić o wprowadzeniu przez legislatora obligatoryjnej kary dodatkowej w postaci przepadku majątku w całości lub części, gdy szkoda w mieniu społecznym wynosi ponad 50 000 zł oraz fakultatywnym przepadku majątku, jeżeli szkoda w mieniu społecznym nie przewyższa wskazanej kwoty. Przewrót w dotychczasowej kodyfikacji nastąpił z chwilą ogłoszenia ustawy z dnia 18 czerwca 1959 r. o odpowiedzialności karnej za przestępstwa przeciwko własności społecznej.¹³⁴ Ustawodawca dokonał swoistego rodzaju rewolucji w przepisach penalizujących przestępstwa przeciwko własności społecznej uchylając ustawą z dnia 18 czerwca 1959 r. dekret z dnia 4 marca 1953 r. o wzmożeniu ochrony własności społecznej, dekret z dnia 4 marca 1953 r. o ochronie własności przed drobnymi kradzieżami, oraz dekret z dnia 23 grudnia 1954 r. o zmianie niektórych przepisów o ochronie własności społecznej. W myśl art. 4 ustawy strona przedmiotowa, a także sankcja karna za realizację znamion paserstwa nie odbiegała od jej kodeksowego odpowiednika.

Zaostrzenie kryminalizacji w stosunku do uchylonych przepisów karnych, ustawodawca wyraził na dwóch płaszczyznach. Pierwszą z nich było surowsze niż w ustawie styczniowej penalizowanie kwalifikowanego paserstwa. Przepis ustawy stanowił, że sprawca z czynu przestępnego, który uczynił sobie stałe źródło dochodu z paserstwa albo dopuszcza się tego przestępstwa w stosunku do mienia, którego wartość wynosi ponad 50 000 zł podlega karze od 5 lat i karze grzywny nie niższej niż 30 000 zł. Kumulatywna kara więzienia oraz aresztu była znana już w wcześniejszych kodyfikacjach prawa, jednak dopiero ustawa czerwcowa wprowadziła minimalny próg grzywny opiewający na powyższą kwotę. Drugą płaszczyzną zmian w stosunku do ówczesnego ustawodawcy było uchylenie przez ustawę z dnia 18 czerwca 1959 r. przepisu przewidującego łagodniejszą odpowiedzialność karną za drobne

¹³³ E.W. Pływaczewski, *Przestępstwo paserstwa...*, dz. cyt. s. 25.

¹³⁴ Ustawa z dnia 18 czerwca 1959 r. o odpowiedzialności karnej za przestępstwa przeciw własności społecznej, Dz.U. Nr 36, poz. 228.

czyny paserskie.¹³⁵

Ostatnią zmianą w stosunku do kodyfikacji marcowych było usankcjonowanie recydywy sprawcy. Na szczególną uwagę zasługuje fakt zwężenia zakresu powrotu do przestępstwa w myśl ustawy o odpowiedzialności karnej za przestępstwa przeciwko własności społecznej w stosunku do kodeksowego pierwowzoru. Legislador swoistym zawężeniem odpowiedzialności za recydywę nawiązuje do przestępstwa podobnego w myśl przepisu art. 4§1: „Takim przestępstwem podobnym mógł być czyn stanowiący zbrodnię lub występki, a polegający na umyślnym nabyciu lub przyjęciu mienia ze świadomością, że pochodzi ono z przestępstwa, albo umyślnej pomocy do jego zbycia lub ukrycia.”¹³⁶

Dokonując analizy porównawczej sankcji za czyny wyrządzone na szkodę mienia społecznego i mienia prywatnego, na pierwszy plan uwidacznia się jaskrawa dysproporcja z nastawieniem na wzmożoną ochronę dóbr społecznych. Przyczynę takiej legislacji przepisów można jedynie odnieść do wpływu socjalistycznego ustroju państwa, któremu poddało się również ustawodawstwo polskie. Warto zwrócić uwagę na znamię strony przedmiotowej w art. 4 ustawy, która to stanowi, że sprawcą paserstwa mogła być jedynie osoba nabywająca lub przyjmująca mienie społeczne wiedząc, że zostało uzyskane przez zagarnięcie. Dokonując egzegezy językowej słowa „wiedząc” należy je rozumieć jako świadomość sprawcy o nabyciu mienia, na temat którego posiada informację, że pochodzi z przestępstwa. Taka interpretacja daje podstawy do stwierdzenia, iż czyn penalizowany w art. 4 ustawy można było popełnić jedynie umyślnie. W przypadku braku wiedzy sprawcy o genezie pochodzenia mienia społecznego czyn powinien być kwalifikowany w myśl przepisów karnych art. 160 k.k. z 1932 r., który nie ograniczał strony podmiotowej jedynie do umyślności. Takiej samej kwalifikacji powinny być poddawane przypadki, w których sprawca nie posiadał wiedzy, że przedmiot wykonawczy czynu stanowi mienie społeczne, a co więcej nie godzi się z taką ewentualnością. „Jeżeli zaś sprawca na podstawie towarzyszących okoliczności powinien był przypuszczać, że nabyte przez niego mienie jest zagarniętym mieniem społecznym lub w ogóle mieniem uzyskanym za pomocą przestępstwa, znajdował zastosowanie art. 161 kodeksu karnego.”¹³⁷

Kolejnym, a zarazem ostatnim istotnym etapem zmian w ustawodawstwie skierowanym na ochronę mienia społecznego było uchwalenie ustawy z dnia 17 czerwca 1966 r. o przekazaniu niektórych drobnych przestępstw jako wykroczeń do orzecznictwa karno-

¹³⁵ E.W. Pływaczewski, *Przestępstwo paserstwa...*, dz. cyt., s. 26.

¹³⁶ O. Chybiński, *Umyślne paserstwo mienia społecznego na tle ustawy z dnia 18 czerwca 1959 r.*, „Nowe Prawo” 1960, nr 4, s. 525.

¹³⁷ E.W. Pływaczewski, *Przestępstwo paserstwa...*, dz. cyt. s. 29.

administracyjnego¹³⁸. Ustawodawca wyodrębnił pewną grupę występów i przekazał ją orzecznictwu społecznych organów orzekających. Do grupy po części dekryminalizowanych czynów, należało między innymi paserstwo mienia do kwoty 300 zł. Do usankcjonowanej strony podmiotowej zaliczono tak umyślność, jak i nieumyślność czynu. Przedstawiona analiza unormowań paserstwa w aktach prawnych, chroniących własność społeczną i prywatną, skłania do sformułowania następujących wniosków. Porównane akty jednoznacznie wskazywały na chęć wyodrębnienia jako osobnego przedmiotu ochrony oraz wywyższenia dobra społecznego w przepisach prawa karnego nad dobra prywatnego. Taki stan rzeczy nie powinien budzić najmniejszych wątpliwości uwarunkowanych socjalistycznym modelem budowy państwa. Pomimo wpływu ustroju państwa na przepisy karne, należy podkreślić, że budowa kodeksu oraz odejście od kazuistycznych przepisów karnych sprawiło, że polska myśl prawnicza wysunęła się na czoło europejskich kodyfikacji karnych. Taki stan rzeczy należy zawdzięczać zarówno możliwości zróżnicowanego spojrzenia na przepisy karne, jak również na technikę legislacyjną.¹³⁹ K.k. z 1932 r. okazał się pierwszym nowoczesnym pomnikiem prawa, docenionym przez środowisko prawnicze nie tylko w Polsce, lecz również na arenie międzynarodowej.

§3. Paserstwo w Kodeksie karnym z 1969 r.

Bieg czasu generujący zmiany społeczno - polityczne wykształcił w gronie polskich prawników myśl o konieczności stworzenia nowego kodeksu karnego. Możliwość nieskrępowanej pracy nad systemem prawa doprowadziła do powstania ustawodawstwa karnego docenionego nie tylko w macierzystym środowisku prawniczym. Nowe ustawodawstwo karne miało uwzględniać dorobek orzecznictwa i wykładni wypracowany w Polsce Ludowej z uwzględnieniem konstrukcji kodeksowych zawartych w k.k. z 1932 r. Idea nowelizacji kodeksu karnego przekształciła się w okresie planu sześcioletniego w postulat „zbudowania nowego systemu prawa karnego, nowego kodeksu karnego opartego na zasadach naukowych marksizmu - leninizmu, na doświadczeniach prawa karnego ZSRR i na naszych doświadczeniach w walce z różnymi przejawami przestępczości.”¹⁴⁰

Pierwsze prace nad nowym kodeksem karnym rozpoczęły się w dniu 27 września 1950 r. za sprawą Uchwały Prezydium Rządu, która zakładała roczny czas na opracowanie ustawodawstwa karnego. Jesienią 1951 r. został przedstawiony projekt kodeksu karnego,

¹³⁸ Ustawa z dnia 17 czerwca 1966 r. o przekazaniu niektórych drobnych przestępstw jako wykroczeń do orzecznictwa karno-administracyjnego, Dz.U. Nr 23, poz. 149.

¹³⁹ J. Makarewicz, Kodeks karny z komentarzem, wyd. 5, Lwów 1938, s. 31.

¹⁴⁰ I. Andrejew, W. Świda, W. Wolter, Kodeks karny z komentarzem, Warszawa 1973, s. 5.

który dopiero po licznych zmianach w 1956 r. oddano do druku. Fala krytyki i niezadowolenie nowym kodeksem karnym wymusiła na Komisji Kodyfikacyjnej podjęcie kolejnych prac nowelizacyjnych, które zakończyły się dopiero 1963 r. Zawarte w drugim projekcie zmiany również spotkały się z szeroką krytyką środowiska prawniczego, ze względu na zbyt dużą penalizację płaszczyzny życia społecznego obywateli oraz nad wyraz kazuistyczne podejście do niektórych marginalnych przepisów karnych. W konsekwencji decyzją Zarządu Głównego Zrzeszenia Prawników, zespół ekspertów powołany w dniu 16 kwietnia 1964 r., rozpoczął prace nad trzecią wersją projektu kodeksu karnego. Opracowany projekt w 1966 r. przedstawiono Prezydium Komisji Kodyfikacyjnej, obradującej pod przewodnictwem prof. dra J. Wasilkowskiego. Liczne zmiany i poprawki w prezentowanym projekcie doprowadziły do wykrystalizowania się ustawodawstwa karnego i w dniu 19 kwietnia 1969 r. nastąpiło uchwalenie przez Sejm nowego kodeksu karnego. Obowiązujący w Polsce Ludowej kodeks karny charakteryzował się ideologią humanitaryzmu - socjalistycznego, opartego na uwzględnieniu interesów społeczeństwa oraz na ochronie praw każdego obywatela. Widoczne zmiany w porównaniu z k.k. z 1932 r. pojawiły się na gruncie systematyki przepisów karnych. W granicach zainteresowania niniejszej dysertacji należy zwrócić uwagę na wyodrębnienie jednego rozdziału zawierającego przestępstwa zawarte dotychczas tak w rozdziale „przestępstw przeciwko mieniu społecznemu”, jak również „przestępstw przeciwko mieniu”, a także na wyłączeniu na gruncie ongiś obowiązującej ustawy paserstwa z rozdziału penalizującego zachowania przestępne skierowane przeciwko porządkowi publicznemu.

Dokonując dalszej analizy, należy zauważyć, że przestępstwo paserstwa zostało usystematyzowane w rozdziale poświęconym czynom przeciwko mieniu. W celu poznania genezy wprowadzonych zmian, należy powrócić do pierwotnego ustawodawstwa karnego z 1932 r. W pierwotnej formie legislator nie przewidywał, że przedmiotem czynu może być mienie prywatne, dlatego powyższa klasyfikacja czynu była adekwatna do stanu prawnego i faktycznego. Istotne zmiany nastąpiły wraz z wejściem w życie ustawy o odpowiedzialności karnej za przestępstwa przeciwko własności społecznej.¹⁴¹ Treść art. 4§2 prezentowanej ustawy rozszerzała sankcję karną za paserstwo na przypadki, gdy przedmiot paserstwa było mienie niespołeczne. Projekt k.k. z 1969 r. uwzględnił rozbieżność w obowiązującym ustawodawstwie i zawarł przestępstwo paserstwa w rozdziale przestępstw przeciwko mieniu, konsekwentnie Komisja Kodyfikacyjna uznała, że mienie jest przedmiotem ochrony przy

¹⁴¹ Ustawa z dnia 18 czerwca 1959 r. o odpowiedzialności karnej za przestępstwa przeciw własności społecznej, Dz.U. Nr 36, poz. 228.

przestępstwie paserstwa.¹⁴²

Nowe, odświeżone ujęcie paserstwa zostało sklasyfikowane, jako czyn, skierowany zarówno na mienie społeczne, jak również to, które w swojej istocie wykracza poza ramy społecznej własności. Warto podkreślić słowa prof. W. Winawer, aprobuujące dobrą zmianę systematyki badanego czynu: „Jakkolwiek paserstwo umieszczone zostało w rozdziale przestępstw przeciwko mieniu, dotyczyć ono może mienia uzyskanego nie tylko w drodze popełnienia przestępstwa przeciwko mieniu, lecz także w drodze jakiegokolwiek przestępstwa. Umieszczenie paserstwa w tym właśnie rozdziale jest uzasadnione tym, że większości wypadków paserstwa jest w dalszym ciągu przestępstwami przeciwko mieniu.”¹⁴³ K.k. z 1969 r. penalizował paserstwo umyślne w art. 215§1 oraz paserstwo nieumyślne w art. 216. Należy podkreślić, że ustawodawca sformułował odpowiedzialność karną również za typ kwalifikowany przestępstwa w art. 215§2 k.k. z 1969 r. Kodyfikator nadał przepisom następujące brzmienie, art. 215§1 k.k. z 1969 r.: „Kto rzecz uzyskaną za pomocą czynu zabronionego nabywa lub pomaga w jej zbyciu albo w celu osiągnięcia korzyści majątkowej tę rzecz przyjmuje lub pomaga do jej ukrycia, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 5. §2 Jeżeli sprawca uczynił sobie z popełnienia przestępstwa określonego w §1 stałe źródło dochodu albo dopuszcza się tego przestępstwa w stosunku do mienia społecznego znacznej wartości, podlega karze pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3. Art. 216 k.k. z 1969 r. „Kto rzecz, o której na podstawie towarzyszących okoliczności powinien i może przypuszczać, że została uzyskana za pomocą czynu zabronionego, nabywa lub pomaga do jej zbycia albo w celu osiągnięcia korzyści majątkowych tę rzecz przyjmuje lub pomaga do jej ukrycia, podlega karze pozbawienia wolności od lat 2, ograniczenia wolności albo grzywny.”

Umieszczenie paserstwa w rozdziale poświęconym czynom, w których bezprawne działanie zostało skierowane przeciwko mieniu, wzbudziło wiele kontrowersji na tle przyjętego przedmiotu ochrony. A.J. Szwarz przyjmował, że na gruncie projektu kodeksu karnego z 1963 r., paserstwo jest czynem naruszającym własność i jednocześnie bezpieczeństwo obrotu.¹⁴⁴ Natomiast W. Świda wskazywał, jako przedmiot ochrony wymiar sprawiedliwości, podnosząc przypadek na pograniczu poplecznictwa, ukrycia za odpłatą przedmiotów, nieprzeznaczonych do dalszego obrotu.¹⁴⁵ M. Filar, jako przedmiot ochrony

¹⁴² B. Świątkiewicz, *Przestępstwo paserstwa w polskim prawie karnym*, Warszawa 1989, s. 23.

¹⁴³ W. Winawer, *Niektóre zagadnienia projektu kodeksu karnego*, Wkładka do „Nowe Prawo” 1963, nr 2, s. 40.

¹⁴⁴ A.J. Szwarz, *Miejsce paserstwa w projekcie kodeksu karnego*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1963, nr 3, s. 69-75.

¹⁴⁵ I. Andrejew, W. Świda, W. Wolter, *Kodeks karny z komentarzem*, Warszawa 1973, s. 658.

uznawał natomiast „zarówno mienie ruchome, jak i w pewnym zakresie prawidłowość i pewność obrotu cywilnego.”¹⁴⁶ W tym miejscu należy podkreślić zdanie E.W. Pływaczewskiego, który wskazywał, że działanie przestępcze pasera może być realizowane na płaszczyźnie własności, legalnego obrotu oraz wymiaru sprawiedliwości.¹⁴⁷ Rodzajowy przedmiot ochrony przedstawiony przez wskazanego wyżej autora rozszerza zakres prawnokarnej pieczy poza ramy czynów, których przestępcze formy skierowane są przeciwko mieniu. Należy zasygnalizować możliwość szerokiego zakresu działalności pasera, która *sensu stricto* nie musi być ukierunkowana jedynie na mienie. Jak również zauważa E.W. Pływaczewski praktyczne ukierunkowanie sprawcy paserstwa powiązane jest właśnie z przestępstwami przeciwko mieniu, przez co klasyfikacja paserstwa w rozdziale przestępstw przeciwko mieniu jest jak najbardziej słuszna pod kątem praktycznego uwarunkowania tego przepisu.¹⁴⁸ Literatura fachowa zawiera wiele stanowisk w kwestii przedmiotu ochrony przestępstwa paserstwa, jednocześnie zgadzając się w materii przedmiotu czynności wykonawczej, którą mogła być tylko rzecz. Zasadniczą różnicę w „nowej” kodyfikacji paserstwa należy dostrzec w polaryzacji paserstwa i poplecznictwa.

Elementem odpowiedzialności paserstwa w dotychczasowym k.k. z 1932 r. był cel nabycia, jak również zbycia rzeczy uzyskanej za pomocą przestępstwa. Brzmienie przepisu art. 215 k.k. z 1969 r. zatarło konieczność wykazania celu takiego zachowania. Przyjęcie lub pomaganie w ukryciu rzeczy pochodzących z czynu zabronionego stanowiło przesłankę odpowiedzialności z tego przepisu, jedynie, gdy celem sprawcy było osiągnięcie korzyści majątkowej. Podmiot przestępstwa zawartego w art. 215 oraz art. 216 k.k. z 1969 r. został określony ogólnie poprzez ustawowe znamię „kto”. Ustawodawca nie wyróżniał cech szczególnych sprawcy paserstwa, które wymagane byłyby do przypisania odpowiedzialności za ten czyn. W judykaturze podnoszono problematykę określenia podmiotu paserstwa. Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 22 lutego 1971 r. wyraził pogląd, że paserem jest osoba niebiorąca czynnego udziału w przestępstwie, z którego pochodzą rzeczy będące przedmiotami paserstwa w żadnej z form stadialnych oraz zjawiskowych.¹⁴⁹ Warto zasygnalizować także pogląd Sądu Najwyższego rozgraniczający zachowanie pasera od poplecznika „Kto rzecz uzyskaną za pomocą czynu zabronionego przyjmuje lub pomaga do jej ukrycia, godząc się z tym, że sprawca tak uzyskanej rzeczy osiągnie korzyść majątkową,

¹⁴⁶ A. Marek, A. Grześkowiak, M. Filar, Zarys prawa karnego, wyd. II, Toruń 1978, s. 259.

¹⁴⁷ A. Marek, E.W. Pływaczewski, A. Peczeniuk, Kradzież i paserstwo mienia prywatnego, Warszawa 1985, s. 160.

¹⁴⁸ E.W. Pływaczewski, Przepis o paserstwie..., dz. cyt., s. 55-59.

¹⁴⁹ Wyr. SN z dnia 22 lutego 1971 r., I KR 265/70, OSNPG 1971, Nr 7, poz. 131.

nie jest paserem, ale popełnia przestępstwo poplecznictwa, ponieważ swoim postępowaniem utrudnia postępowanie karne.”¹⁵⁰

Rozbieżności judykatury pojawiają się w zakresie wykładni znamion czynności sprawczej polegającej na przyjęciu lub pomocy do ukrycia rzeczy pochodzącej z czynu zabronionego, jako przestępstwa trwałego. Sąd Najwyższy stoi na stanowisku, że przestępstwo paserstwa w postaci pomocy do ukrycia, jak również polegające na przechowywaniu charakteryzuje się trwałością przestępnego działania.¹⁵¹ Taki stan faktyczny dawał możliwość przypisania paserowi występku opisanego w art. 215 k.k. z 1969 r. albo w przypadku zebranego materiału dowodowego utwierdzającego w przekonaniu o nieumyślności zachowania przestępnego, jako czyn z art. 216 k.k. z 1969 r. Przeciwstawne zdanie wyraził Sąd Najwyższy w 1958 r. orzekając, że przepis penalizujący paserstwo umyślne przewiduje nabycie lub przyjęcie rzeczy, nie podejmując aspektu przechowywania rzeczy.¹⁵² Podobnego twierdzenia można dopatrzeć się w glosie J. Smoleńskiego, którego zdaniem przyjęcie i nabycie rzeczy stanowi czynność jednorazową.¹⁵³ Przywołana judykatura, jak również wykładnia przepisu daje rękojmię uznania paserstwa za przestępstwo trwałe w obu przypadkach umyślności. Przyjęcie rzeczy, jak również pomoc w jej zbyciu należy do czynności jednorazowych w rozumieniu wykładni językowej. Biorąc pod uwagę wykładnię celowościową należy zauważyć, że sama czynność wręczenia ma na celu dalsze przechowywanie rzeczy stanowiącej przedmiot czynności wykonawczej do momentu jej odebrania bądź dalszego jego obrotu.

Należy podkreślić, że ustawodawca nie wprowadza czasu wymaganego do zaistnienia paserstwa w pomocy lub ukrycia rzeczy pochodzącej z czynu zabronionego, dlatego dalsze rozważania na temat przestępstwa trwałego są bezprzedmiotowe. Sprawcą paserstwa mogła być każda osoba poczytalna, która ukończyła ustawowy wiek odpowiedzialności karnej - 17 lat. Przepisy kodeksu karnego przewidywały możliwość zastosowania środków wychowawczych bądź poprawczych w zastępstwie środków karnych w stosunku do sprawcy, który w chwili czynu miał skończony ustawowy wiek odpowiedzialności karnej, lecz nie ukończył 18 lat. Warto podkreślić, że paserstwo nie zostało wymienione wśród najpoważniejszych przestępstw wymienionych w dyspozycji przepisu art. 9§2 k.k. z 1969 r., dlatego sprawca występku, który w chwili czynu miał ukończone 16 lat nie podlegał zasadom obniżonej granicy odpowiedzialności karnej. Rozważania na temat umyślności jak również

¹⁵⁰ Wyr. SN z dnia 14 sierpnia 1986 r., II KR 21/86, OSNPG 1987, Nr 7, poz. 81.

¹⁵¹ Wyr. SN z dnia 14 sierpnia 1986 r., II KR 21/86, OSNPG 1987, Nr 7, poz. 81.

¹⁵² Wyr. SN z dnia 3 marca 1958 r., OSNPG 1/58, s. 25-26.

¹⁵³ J. Smoleński, glosa do wyr. składu 7 sędziów SN z dnia 17 października 1968 r., V KRN 219/68, „Prokuratura i Prawo” 1970, nr 3-4, s. 627.

nieumyślności występkę paserstwa należałoby rozpocząć od określenia elementów świadomości sprawcy do pochodzenia rzeczy uzyskanych w wyniku czyn zabronionego. Ocena w zakresie woli pasera jest konstytutywną przesłanką przy rozgraniczeniu strony podmiotowej.¹⁵⁴ Działanie przestępcze określone w dyspozycji art. 215 k.k. z 1969 r. we wszystkich ustawowych formach uzależnione jest od objęcia świadomością sprawcy, polegającą na tym, że uzyskane rzeczy stanowią przedmiot pochodzący z czynu zabronionego. Takiej samej odpowiedzialności podlega ten, kto ma świadomość, że przedmioty objęte jego władztwem mogą pochodzić z czynu zabronionego i jednocześnie wyraża aprobatę takiego zachowania. Prawo karne w obszarze przestępstw charakteryzujących się umyślnością działania sprawcy wyraża podjęcie decyzji jego woli sformułowaniami „chęci” oraz „godzenia się”.¹⁵⁵

Wyrażenie „chęci” opiera się na posiadaniu wszelkich informacji niezbędnych do uświadomienia sobie podejmowanego działania. Krystalizacja posiadanej wiedzy nie budzi wątpliwości, co do popełnionego zachowania przestępczego. Natomiast sformułowanie „godzić się” wyrażone jest podjętym wyborem na podstawie części informacji. Podjęta decyzja jest konsekwencją jednej z wielu dróg wybranych przez sprawcę. Warto podkreślić, że do zaistnienia przestępstwa umyślne nie jest wymagane objęcie świadomością przez sprawcę, z jakiego czynu zabronionego pochodzą uzyskane przedmioty, jak również wiedzy co do czasu, miejsca i okoliczności przestępstwa.¹⁵⁶ Nadmienić należy, że wiedza pasera opierająca się jedynie na fakcie pochodzeniu rzeczy z nielegalnego źródła, nie jest tożsama z objęciem przez niego świadomością przestępczego pochodzenia rzeczy i zastosowaniu przepisu z art. 215 k.k. z 1969 r. W takim wypadku należy poddać rozważeniu zastosowanie przepisu penalizującego paserstwo nieumyślne, pod warunkiem wypełnienia ustawowych znamion czynu.

Natomiast relewantnym elementem bytu paserstwa kierunkowego jest cel działania sprawcy ukierunkowany na osiągnięcie korzyści majątkowej z tytułu przyjęcia lub pomocy ukrycia rzeczy nabytych w wyniku przestępstwa. Popelnienie wskazanych czynów, nieukierunkowanych na wskazany w dyspozycji cel, wyłącza odpowiedzialność za paserstwo i przekształca się w przestępstwo poplecznictwa. Literatura przedmiotu wskazuje, że nabycie lub pomoc do zbycia rzeczy mogą być popełnione zarówno w zamiarze bezpośrednim, jak również w zamiarze ewentualnym. Z kolei formy kierunkowe przestępstwa charakteryzujące

¹⁵⁴ E.W. Pływaczewski, *Przestępstwo Paserstwa*., dz. cyt., s. 121.

¹⁵⁵ B. Świątkiewicz, *Przestępstwo paserstwa w polskim prawie karnym*, Warszawa 1989, s. 160-161.

¹⁵⁶ J. Bafia, K. Mioduski, M. Siewierski, *Kodeks karny komentarz*, Warszawa 1987, s. 311.

się przyjęciem lub pomocą do ukrycia rzeczy uzyskanej za pomocą czynu zabronionego w celu osiągnięcia korzyści majątkowej tylko z zamiarem bezpośrednim.¹⁵⁷

W tym miejscu należy przedstawić odmienne podejście do jednej z form paserstwa jakim jest nabycie. W literaturze przedmiotu podejście to prezentowane jest przez E.W. Pływaczewskiego oraz O. Chybińskiego. Zdaniem tych autorów, wyobrażenie sobie sytuacji braku wiedzy na temat samego nabycia rzeczy jest nierealne w rozumieniu zamiaru ewentualnego.¹⁵⁸ Należałoby również podnieść kwestię strony podmiotowej paserstwa nieumyślnego, określanego w doktrynie, jako przestępstwo nieświadome. Nieświadomość immanentnie wiąże się, co do zasady ze znamieniem przestępczego pochodzenia rzeczy.¹⁵⁹ Pozostałe elementy występku muszą być objęte umyślnością działania sprawcy w formach przewidzianych w art. 216 k.k. z 1969 r.¹⁶⁰ Zgodnie z dyspozycją przepisu art. 7 k.k. z 1969 r. przestępstwo nieumyślne zachodzi wtedy, gdy sprawca możliwość popełnienia czynu zabronionego przewiduje, lecz bezpodstawnie przypuszcza, że tego uniknie, jak i wtedy, gdy możliwości takiej nie przewiduje, choć powinien i może przewidzieć. Słusznie zauważa B. Świątkiewicz, że lekkomyślność sprowadza się do pewnego błędu sprawcy w ocenie sytuacji, a przy niedbalstwie do braku aktywności psychicznej w postaci koncentracji uwagi, napięcia woli, naturalnie wówczas, gdy nadarzała się realna możliwość przewidzenia oraz brak okoliczności hamujących.¹⁶¹ Argumentów przemawiających za przedstawionym wnioskiem należy upatrywać w okolicznościach towarzyszących przestępnym transakcjom w trakcie, których sprawca powinien lub mógł przypuszczać, że uzyskane rzeczy pochodzą z czynu zabronionego. W tej materii należy wyróżnić: atrakcyjną cenę, odbiegającą od rynkowej wartości produktu, chęć szybkiego zbycia towaru przez sprzedawcę, jak również zapewnianie o niebywałej okazji. Drugim elementem jest osoba sprzedająca, *sensu stricto* jej młody wiek, naganna opinia. Następną okolicznością jest nieadekwatne miejsce transakcji w postaci przysklepowych parkingów albo pustostanów. Warto poruszyć także późną, wręcz nocną porę dnia, w której dokonywana jest „wymiana handlowa”.

Strona przedmiotowa paserstwa umyślnego, jak i nieumyślnego obejmuje następujące formy jego popełnienia: nabycie rzeczy uzyskanej za pomocą czynu zabronionego, pomoc do zbycia rzeczy uzyskanej za pomocą czynu zabronionego bez konieczności ustalenia działania w celu osiągnięcia korzyści majątkowych, albo w takim celu przyjęcie rzeczy uzyskanej za

¹⁵⁷ K. Indecki, *Przestępstwo paserstwa w kodeksie karnym z 1969 r. analiza dogmatyczna*, Łódź 1991, s. 128.

¹⁵⁸ A. Marek, E.W. Pływaczewski, A. Peczeniuk, *Kradzież i paserstwo...*, dz. cyt., s. 188-189. zob. także O Chybiński, *Paserstwo w polskim prawie karnym*, Warszawa 1962, s. 61.

¹⁵⁹ E.W. Pływaczewski, *Przestępstwo paserstwa...*, dz. cyt., s. 135.

¹⁶⁰ Tamże, s. 135.

¹⁶¹ B. Świątkiewicz, *Przestępstwo paserstwa...*, dz. cyt., s. 166.

pomocą czynu zabronionego, albo pomoc do ukrycia rzeczy za pomocą czynu zabronionego. Wyszczególnienie czterech różnych znamion czasownikowych, które tworzą odmiany paserstwa, klasyfikuje je w kategorii przestępstw wieloodmianowych.¹⁶²

Każda z wymienionych form, stanowi działanie jednorodne, które wypełnia znamiona przestępstwa opisanego w art. 215 oraz art. 216 k.k. z 1969 r. Wyodrębnienie w przepisie samoistnych formy popełnienia paserstwa przez ustawodawcę, tkwi w tym, aby formy te wzajemnie się nie pokrywały, krzyżowały, oraz zachodziły na siebie.¹⁶³ Do przypisania odpowiedzialności karnej za przestępstwo paserstwa wymagane jest wypełnienie znamion jednej z wymienionych form czynu zabronionego. Nabycie stanowi pierwszą formę występku paserstwa, która może przybrać postać kupna, zamiany, jak i przyjęcia darowizny.¹⁶⁴ Poprzez czynność nabycia należy rozumieć uzyskanie realnego władztwa nad przedmiotem, a zarazem „prawo” do rozporządzenia tym mieniem. Władztwo w przypadku nabycia powinno być tożsame z zakresem władztwa, jakie przysługuje właścicielowi rzeczy. Nabyty przedmiot pomimo zmiany właściciela nie staje się prawną własnością z uwagi na fakt nielegalnego wejścia w jego posiadanie. Zawarcie umowy pomiędzy sprawcą czynu zabronionego, a paserem jest istotne jedynie z punktu wypełnienia znamion przestępstwa z art. 215 albo 216 k.k. z 1969 r., bez znaczenia dla prawa cywilnego w myśl zasady *nemo plus iuris in alium transferre potest quam ipse habet*. Nabycie rzeczy przez pasera nie może wywołać skutków prawnych zawartych w przepisach k.c.

Zachowanie poprzedzające nabycie rzeczy w fazie rozmów nad jego ceną w myśl wykładni stanowić będzie usiłowanie do popełnienia paserstwa. Jako pertraktacje należy rozumieć także umowę zawartą pomiędzy kontrahentami, co do konkretnych przedmiotów jakie mają zostać dostarczone paserowi w celu ich nabycia. Warto zaznaczyć, że zaistnienie przestępstwa paserstwa miałyby miejsce również w przypadku dokonania w uzyskanej rzeczy przeróbek, jak i zmian, powodujących tym samym inną postać zewnętrzną przedmiotu albo utrudnienie jego rozpoznania.¹⁶⁵ Przyjęcie rzeczy, jako druga forma popełnienia przestępstwa paserstwa stanowi czynność ukierunkowaną na osiągnięcie korzyści majątkowej. Polega ona na uzyskaniu władztwa nad rzeczą od osoby, która weszła w jej posiadanie w wyniku czynu zabronionego, na rzecz przyjmującego. Ograniczenie „własności” pasera w przypadku

¹⁶² E.W. Pływaczewski, *Przestępstwo paserstwa...*, dz. cyt., s. 75.

¹⁶³ J. Smoleński, glosa do wyr. składu 7 sędziów SN z dnia 17 października 1968 r., V KRN 219/68, „Prokuratura i Prawo” 1970, nr 3-4, s. 631.

¹⁶⁴ E.W. Pływaczewski, *Przestępstwo paserstwa...*, dz. cyt., s. 78. zob. także A. Gubiński, *Paserstwo*, „Zagadnienia Karno- Administracyjne” 1968, nr 5, s. 15 oraz J. Bafia, D. Egierska, I. Śmietanka, *Kodeks wykroczeń. Komentarz*, Warszawa 1980, s. 294.

¹⁶⁵ J. Bafia, K. Mioduski, M. Siewierski, *Kodeks karny z komentarzem*, Warszawa 1971, s. 502.

przyjęcia rzeczy sprowadza się jedynie do wykonania z nią konkretnych czynności wskazanych w umowie zawartej pomiędzy przestępnymi kontrahentami. Należy podkreślić, że forma przyjęcia ma postać zbliżoną do opisanego powyżej nabycia. Różnicę wskazanych form należy dostrzec w prawie własności, która w przypadku przyjęcia nie występuje. Działania zlecone przyjmującemu mogą mieć charakter przerobienia, naprawy jak również przechowania rzeczy. Warto zaznaczyć, że sankcji za czyn opisany w art. 216 k.k. z 1969 r. podlega również ten, kto wyraził zgodę na umieszczenie rzeczy uzyskanych za pomocą czynu zabronionego w pomieszczeniu objętym jego władztwem w celu osiągnięcia korzyści majątkowej. Paser pomimo braku fizycznego kontaktu z przedmiotami godzi się i ma świadomość ich pochodzenia.¹⁶⁶ W porównaniu do formy nabycia, przyjęcie rzeczy, jako samoistna forma paserstwa stosunkowo rzadko znajduje odzwierciedlenie w praktyce orzeczniczej.¹⁶⁷ Jak podkreśla literatura przedmiotu przyjęcie rzeczy stanowi jedynie fazę pośrednią do działań zmierzających do pomocy w ich zbyciu.

Ustawodawca w dyspozycji przepisu art. 215 oraz art. 216 k.k. z 1969 r. penalizował także pomoc w zbyciu, jak również pomoc w ukryciu rzeczy uzyskanych czynem zabronionym. W doktrynie prawa karnego pomoc przy dokonaniu przestępstwa traktowana jest, jako postać zjawiskowa przestępstwa, jednakże w przypadku paserstwa kodyfikator przekształcił wskazane formy w postać przestępstwa rodzajowego (*delictum sui generis*). Czynność sprawcza polegająca na pomocy przy przestępstwie paserstwa stanowi przestępstwo formalne, dla zaistnienia, którego wymagane jest zachowanie polegające na *sensu stricto* pomocy. Pomoc przy zbyciu może przybrać wszelakie formy ułatwiające innej osobie zbycie rzeczy pochodzącej z czynu zabronionego.¹⁶⁸ W literaturze przedmiotu wymienia się pośrednictwo, jako najczęstszą postać pomocy. Może ono w szczególności polegać, na wyszukiwaniu nabywców, umawianiu stron, przedstawieniu nabywców dysponującym rzeczami, umawianiu ceny oraz ułatwianiu odbycia spotkań i zawarcia porozumień.¹⁶⁹ Należy podkreślić, że udzielenie pomocy może przybrać także postać przemilczenia przed kontrahentem, który zamierza nabyć rzecz, faktu jej przestępnego pochodzenia.

Ostatnią z form popełnienia paserstwa przewidzianą w k.k. z 1969 r. stanowiło udzielenie

¹⁶⁶ E.W. Pływaczewski, [w:] L. Peiper, Kodeks karny i prawo wykroczeń, Warszawa 1958 (teza 5 do art. 160 k.k.).

¹⁶⁷ E.W. Pływaczewski [w:] O. Chybiński, Paserstwo w świetle danych statystycznych, Warszawa 1962, s. 6; A. Gubiński, Z. Welfeld, Drobne paserstwa w świetle badań w sądach i kolegiach do spraw wykroczeń, „Studia Prawnicze” 1975, nr 3, s. 10-20.

¹⁶⁸ E.W. Pływaczewski, Przystępstwo paserstwa..., dz. cyt., s. 93.

¹⁶⁹ Tamże, s. 93.

pomocy przy ukryciu rzeczy pochodzących z czynu zabronionego. Zawarty w ustawie zwrot „ukrycia” stanowił samoistną czynność sprawczą zmierzającą do utrudnienia bądź uniemożliwienia identyfikacji miejsca znajdowania się przedmiotów pochodzących z przestępstwa. Działanie przestępne sprawcy miało na celu uniemożliwienie odzyskania władztwa nad rzeczą przez prawowitego właściciela, w szczególności mogło przybrać postać: zakopania rzeczy, zmiany jej wyglądu zewnętrznego, jak również schowanie.¹⁷⁰ Jednocześnie sama pomoc przy przestępnym działaniu mogła uzewnętrznić się w następujących formach: przeniesienie rzeczy do kryjówki; zamaskowanie miejsca ukrycia; wskazanie osoby, która przechowa mienie lub schowka; udzielenie zezwolenia na ukrycie rzeczy u siebie czy odwrócenie uwagi osoby poszukującej rzeczy.

W tym miejscu należy podnieść kwestię typu kwalifikowanego paserstwa sankcjonowanego w art. 215§2 k.k. z 1969 r. Należy zwrócić, uwagę, że na gruncie k.k. z 1932 r. taka działalność przestępcza określana była, mianem przestępstwo zawodowe *sensu largo*, za które ustawodawca przewidywał zaostrzoną sankcję karną. W „nowym” ustawodawstwie karnym z 1969 r., przesłanką surowszej odpowiedzialności był fakt uczynienia z czynu przestępnego stałego źródła dochodu albo dopuszczenia się czynu paserstwa w stosunku do mienia społecznego znacznej wartości.

Pierwsza część przepisu kryminalizowała zachowanie polegające na uczynieniu sobie z przestępstwa paserstwa stałego źródła dochodu. Dyspozycja prezentowanego przepisu nie wyszczególniała form paserstwa wymaganych do zaistnienia przestępstwa, jak również nie ograniczała w tym wypadku typu kwalifikowanego do mienia społecznego. Dla bytu przestępstwa wystarczyło udowodnienie samej zawodowości paserstwa, która mogła opierać się na regularnych przychodach z przestępnego działania, jak i nieregularnych gratyfikacjach stanowiących dochód uboczny. Kodyfikator wprowadzając znamię stałego źródła dochodu, nie uznawał jego, jako jedyne źródła dochodu pozwalającego na egzystencję sprawcy. Warto podkreślić orzeczenie Sądu Najwyższego, w którym stwierdzono, że „stałe, przez dłuższy czas, czynienie sobie z przestępstwa choćby ubocznego źródła dochodu jest czynem o dużym stopniu niebezpieczeństwa społecznego i dlatego k.k. z 1969 r. w przepisie art. 215 §2 uczynienie sobie przez sprawcę z występku paserstwa stałego źródła dochodu uznaje za zbrodnię.”¹⁷¹ Karalność sprawcy za dopuszczenie się zbrodni z art. 215§2 k.k. z 1969 r. uzależniona była, jak już wskazano od uczynienia sobie z paserstwa stałego głównego, jak również ubocznego źródła dochodu. Kodeks karny nie uzależniał typu kwalifikowanego od

¹⁷⁰ A. Marek, E.W. Pływaczewski, A. Peczeniuk, *Kradzież i paserstwo...*, dz. cyt., s. 179.

¹⁷¹ Wyr. SN z dnia 20 sierpnia 1981, I KR 103/81.

uprzedniego skazania sprawcy za paserstwo mienia. Jednak w przypadku skazania sprawcy paserstwa na podstawie kilku wyroków sądu, jednocześnie w sprawie rozstrzyganej bezpośrednio po orzeczeniach w poprzednich sprawach, istniała podstawa do zastosowania kwalifikacji prawnej czynu z art. 215 §2 k.k. z 1969 r.¹⁷² Druga część przepisu klasyfikowała, jako zbrodnię zachowanie ukierunkowane na wypełnieniu, co najmniej jednej z form paserstwa w stosunku do społecznego mienia znacznej wartości. K.k. z 1969 r. w art. 120§9 definiował mienie znacznej wartości, jako mienie, którego wartość przekraczała kwotę 100 000 zł, po nowelizacji kodeksu karnego kwota ta wzrosła do 300 000 zł. W przypadku przekroczenia wskazanej sumy w warunkach czynu ciągłego, paser również odpowiadał w ramach odpowiedzialności karnej jak za zbrodnię. Dla zaistnienia przestępstwa wymagane było stwierdzenie wartości przedmiotu czynności wykonawczej, bez znaczenia czy rzecz uzyskana przez pasera stanowiła jedynie pewną część z całości, element *sensu stricto* bądź też całość mienia społecznego. Należy podkreślić, że w przeciwieństwie do zasadniczych odmian paserstwa, typ kwalifikowany stanowił zbrodnię zagrożoną karą od 3 lat pozbawienia wolności, ściganą jak w pozostałych przypadkach paserstwa z oskarżenia publicznego.

¹⁷² A. Marek, E.W. Pływaczewski, A. Peczeniuk, *Kradzież i paserstwo...*, dz. cyt., s. 208.

Rozdział IV. Paserstwo w Kodeksie karnym z 1997 r.

§ 1. Paserstwo umyślne

Idea prac nad nową kodyfikacją karną rozpoczęła się pod koniec 1980 r. za sprawą powołanej Komisji do spraw Reformy Prawa Karnego. Niezależnie od prac rządowych, opracowaniem projektu nowelizacji kodeksu karnego podjęło się utworzone w Krakowie Centrum Inicjatyw Ustawodawczych związane z ruchem solidarnościowym. Potrzeba zmiany ustawodawstwa karnego została dostrzeżona już w drugiej połowie lat 70 - tych, zwrócono uwagę na problem przeludnionych więzień, niespełniających zakładanej roli resocjalizacyjnej. Przeludnienie w ośrodkach penitencjarnych spowodowane było nagminnym stosowaniem kary pozbawienia wolności.¹⁷³

Owoce prac zarówno rządowego, jak również społecznego zespołu było opublikowanie w 1981 r. projektu nowelizacji kodeksu karnego. Obydwa założenia projektowe przewidywały ograniczenie izolacyjnych kar, których stosowanie miało być dopuszczalne jedynie w ostateczności, i tylko wtedy, gdy inne rozwiązania kodeksowe nie spełniałyby celów kary oraz wymagałoby tego poczucie sprawiedliwości w społeczeństwie. Założenia nowej polityki karnej przewidywały: zniesienie bądź też ograniczenie kary śmierci, podkreślenie znaczenia funkcji gwarancyjnej prawa karnego oraz wprowadzenie zasady *nullum crimen sine culpa*.¹⁷⁴ Prace nad wspomnianymi reformami zostały przerwane w związku z wprowadzeniem w dniu 13 grudnia 1981 r. stanu wojennego¹⁷⁵. Jednocześnie z chwilą wprowadzenia stanu wojennego nastąpiła gruntowna zmiana stanu prawnego w sferze prawa karnego, która naruszała przyjęte normy konstytucyjne. Za sprawą uchwalonego dekretu z dnia 12 grudnia 1981 r. o stanie wojennym¹⁷⁶ oraz dekretu z dnia 12 grudnia 1981 r. o postępowaniach szczególnych w sprawach o przestępstwa i wykroczenia w czasie obowiązywania stanu wojennego, znacząco ograniczono wolność słowa oraz wolność demonstrowania własnych przekonań.¹⁷⁷

Na szczególne potępienie zasługiwał dekret o postępowaniach szczególnych w sprawach o przestępstwa i wykroczenia w czasie obowiązywania stanu wojennego, za sprawą, którego zostały pogwałcone m.in. dotychczasowe regulacje prawne w zakresie represyjności za czyny zabronione. W myśl art. 4 analizowanego dekretu, za przestępstwa podlegające postępowaniu

¹⁷³ W. Wróbel, A. Zoll, Polskie prawo karne..., dz. cyt., s.76-77.

¹⁷⁴ Tamże, s. 77.

¹⁷⁵ Dekret z dnia 12 grudnia 1981 r. o stanie wojennym, Dz.U. Nr 29, poz. 154.

¹⁷⁶ Dekret z dnia 12 grudnia 1981 r. o postępowaniach szczególnych w sprawach o przestępstwa i wykroczenia w czasie obowiązywania stanu wojennego, Dz.U. Nr 29, poz. 156.

¹⁷⁷ W. Wróbel, A. Zoll, Polskie prawo karne..., dz. cyt., s. 78.

doraźnemu sąd mógł wymierzyć bez względu na rodzaj i granice ustawowego zagrożenia danego przestępstwa następujące kary zasadnicze: karę śmierci lub karę 25 lat pozbawienia wolności albo karę pozbawienia wolności na czas nie krótszy od 3 lat. Natomiast o wdrożeniu postępowania doraźnego i biegu sprawy, w myśl przepisów wskazanego dekretu decydował prokurator po ocenie społecznego niebezpieczeństwa czynu zabronionego. Dorobek polskiego ustawodawstwa karnego został zaprzepaszczony stworzeniem państwa o charakterze totalitarnym, którego podstawowym zadaniem było zwalczanie wrogów politycznych panującej władzy państwowej.

Transformacja ustrojowa państwa, zapoczątkowana obradami okrągłego stołu i wyborami do parlamentu, zaowocowała rekonstrukcją składu Komisji ds. Reformy Prawa Karnego, która uwolniona od ograniczeń politycznych i ideologicznych rozpoczęła prace nad nowym kodeksem karnym.¹⁷⁸ Równoległe z pracami nad nowym ustawodawstwem karnym, legislator wprowadził szereg ustaw mających za zadanie dostosowanie się do demokratycznego ustroju państwa. W tym miejscu należy wskazać najistotniejsze ustawodawstwo z zakresu prawa karnego, rodzinnego i kościelnego:

1. Ustawa z dnia 23 lutego 1990 r. o zmianie Kodeksu karnego i niektórych ustaw¹⁷⁹ za sprawą, której uchylono karę konfiskaty mienia oraz zniesiono instytucję ośrodków przystosowania społecznego dla osób ponownie trudniących się przestępstwem, a także zniesiono wyższość ochron mienia społecznego nad indywidualnym.
2. Ustawa z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerwania ciąży¹⁸⁰ zgodnie, z którą życie jest fundamentalnym dobrem człowieka, a troska o życie i zdrowie należy do podstawowych obowiązków państwa, społeczeństwa i obywatela. Nowe ustawodawstwo dopuszczało przerwanie ciąży tylko i wyłącznie na podstawie przepisów w niej zawartych, wykluczając taką możliwość z powodu przesłanek społecznych.¹⁸¹
3. Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku państwa do kościoła katolickiego¹⁸², która depenalizowała zachowania opisane w art. 194 k.k. z 1969 r. „nadużywanie wolności sumienia i wyznania na szkodę interesów PRL oraz art. 195 k.k. z 1969 r.

¹⁷⁸ A. Marek, V. Konarska-Wrzosek, Prawo karne..., dz. cyt., s. 19.

¹⁷⁹ Ustawa z dnia 23 lutego 1990 r. o zmianie kodeksu karnego i niektórych ustaw, Dz.U. Nr 14, poz.84.

¹⁸⁰ Ustawa z dnia 7 stycznia 1993 r. o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerwania ciąży, Dz.U. Nr 17, poz. 78 ze. zm.

¹⁸¹ W myśl ustawodawcy zabieg przerwania ciąży mógł dokonać lekarz, jeżeli za przerwaniem ciąży przemawiały wskazania lekarskie lub trudne warunki życia kobiety ciężarnej.

¹⁸² Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku państwa do kościoła katolickiego, Dz.U. Nr 29, poz. 154.

„wykorzystywanie łatwości w prawach wiary.” Przepisy zawarte w omawianym obowiązującym kodeksie karnym zostały zaczerpnięte z dekretu Rady Ministrów z dnia 5 sierpnia 1949 r. o ochronie wolności sumienia i wyznania.¹⁸³ Ustawodawstwo w tym zakresie penalizowało wskazane zachowania, gdyż niektóre środowiska kościelne, nie mogąc pogodzić się z rzeczywistością Polski Ludowej, nadużywały przyznanych konstytucyjnych swobód w zakresie funkcji i czynności religijnych ze szkodą dla interesów Ludowego Państwa.¹⁸⁴ Sądy w okresie PRL wydały dziesięć wyroków skazujących za przestępstwa określone zarówno w art. 194 k.k. i 195 k.k. z 1969r.¹⁸⁵ Obowiązujący kodeks karny w rozdziale XXIV określa odpowiedzialność karną sprawców przestępstw naruszających prawo do wolności sumienia i wyznania z uwzględnieniem międzynarodowych aktów regulujących prawa człowieka.¹⁸⁶

4. Ustawa z dnia 29 maja 1989 r. o zmianie niektórych przepisów prawa karnego, prawa o wykroczeniach, oraz innych ustaw.¹⁸⁷ Na mocy ustawy nowelizacyjnej uchylone zostały przestępstwa obowiązujące w okresie stanu wojennego tj. art. 282a oraz 287 k.k. z 1969 r. penalizujące „organizowanie lub kierowanie akcją protestacyjną” lub podejmowanie „działań zmierzających do wywołania niepokoju publicznego lub rozruchów.”¹⁸⁸
5. Ustawa z dnia 12 października 1994 r. o ochronie obrotu gospodarczego i zmianie niektórych przepisów prawa karnego.¹⁸⁹ Za sprawą nowego aktu prawnego penalizacją objęto takie zachowanie przestępcze jak: oszustwo kredytowe, oszustwo asekuracyjne oraz „pranie brudnych pieniędzy”. Zmianie uległy także przestępstwa już istniejące w kodeksie karnym, lecz z uwzględnieniem zmian zawartych w projekcie nowego ustawodawstwa karnego.¹⁹⁰

Legislacja obecnego pomnika prawa karnego przebiegała etapami. U schyłku 1990 r. powstała wersja robocza kodeksu karnego, a rok później jego poprawiona odsłona. W 1994 r. zrehabilitowany projekt oddano pod społeczną dyskusję. W konsekwencji w dniu 6 czerwca

¹⁸³ Dekret z dnia 5 sierpnia 1949 r. o ochronie wolności sumienia i wyznania, Dz.U. Nr 45, poz. 334.

¹⁸⁴ J. Bafia, K. Mioduski, M. Siewierski, Kodeks karny. Komentarz, Warszawa 1987, s. 203; K. Warchałowski, Studia z prawa wyznaniowego Tom IV 2002-Prawnokarna ochrona wolności religijnej w Polsce w latach 1932-1997, Warszawa 2002, s. 66.

¹⁸⁵ K. Warchałowski, Studia z prawa wyznaniowego..., dz. cyt., s. 65.

¹⁸⁶ Tamże, s. 65.

¹⁸⁷ Ustawa z dnia 29 maja 1989 r. o zmianie niektórych przepisów prawa karnego, prawa o wykroczeniach, oraz innych ustaw, Dz.U. Nr 34, poz. 180 ze zm.

¹⁸⁸ A. Marek, V. Konarska-Wrzošek, Prawo karne..., dz. cyt., s. 20.

¹⁸⁹ Ustawa z dnia 12 października 1994 r. o ochronie obrotu gospodarczego i zmianie niektórych przepisów prawa karnego, Dz.U. Nr 126, poz. 615.

¹⁹⁰ W. Wróbel, A. Zoll, Polskie prawo karne..., dz. cyt., s. 82.

1997 r. uchwalono obowiązujący kodeks karny.¹⁹¹ Założenia w trakcie tworzenia nowego kodeksu karnego zakładały głęboką oraz kompleksową reformę karną, oddaloną od obrony państwa totalitarnego za sprawą prawnych narzędzi w nim zawartych. Nowe prawodawstwo w zakresie prawa karnego materialnego musiało spełniać wymagania stawiane przez nowe państwo oparte na ustroju demokratycznym, w którym prawo służy obronie stosunków społecznych oraz dóbr obywateli. Reforma prawa karnego kompleksowo objęła zmiany na płaszczyźnie zasad odpowiedzialności karnej, systemu kar i środków karnych, a także zasad ich wymiaru. Projekt ustawy uchylił uzależnienie efektywności zwalczania czynów przestępczych od stopnia represji karnej, odmiennie w stosunku do ongiś obowiązującego ustawodawstwa karnego. Warto zauważyć, że obecna polityka karna zwróciła szczególną uwagę nie tylko na ustalenie, konsekwentnie ukaranie sprawcy przestępstwa, ale również na prawo pokrzywdzonego do restytucji z tytułu doznanej szkody. W tym miejscu należy zwrócić szczególną uwagę na etymologię obecnego prawodawstwa wywodzącego się z systemu prawa Starożytnego Rzymu, który ugruntował romańską kulturę prawa.¹⁹² Spuścizna rzymskich jurystów została wyparta przez prawo unijne, jednakże w okresie tworzenia się porozbiorowego polskiego ustawodawstwa w 1918 r. szczególne znaczenie odegrały właśnie instytucje znane w prawie rzymskim. Obecne odwołania do kultury prawa rzymskiego są rzadkością, mimo że na kanwie tego systemu prawa oparte zostało tak prawo cywilne, jak również prawo administracyjne.¹⁹³

Nie ulega wątpliwości, że prawidłowy byt cywilizacji wymaga ustalenia norm, czyli wzorców wyznaczających akceptowalne zachowania, które zapewnią bezpieczne współzycie ludzi tworzących określoną społeczność. Właściwe działanie mechanizmów poszczególnych systemów prawa uzależnione jest od stworzonych instytucji kontrolnych, reagujących na naruszenia porządku prawnego. Granica ustalonych norm postępowania wyznaczona jest moralnym podejściem społeczeństwa do rozróżnienia dobra od zła, jak również czynnikiem kulturalnym obecnym w danym regionie świata. Gwarancją prawidłowej egzystencji społeczeństwa przy naruszeniach przyjętych norm postępowania jest stosowanie przez władzę przymusu adekwatnego do popełnionego czynu. Obecne rodzime ustawodawstwo kontynuuje politykę oddziaływania na jednostkę za pomocą środków prawnych zobowiązujących ją do wykonywania zobowiązań wobec państwa, jak również innych obywateli.

¹⁹¹ Początkowo obecne ustawodawstwo karne miało wejść w życie pół roku później od momentu uchwalenia. Ostatecznie *vacatio legis* zostało przedłużone. Datą wejścia w życie stał się dzień 1 września 1998 r. Równocześnie wszedł w życie kodeks postępowania karnego i kodeks karny wykonawczy.

¹⁹² R. Bernat, Wpływ prawa rzymskiego na instytucję polskiego prawa podatkowego, „Ius Novum” 2016, nr 1, s. 120.

¹⁹³ Tamże, s. 120.

Na kanwie kodeku postępowania cywilnego i kodeksu postępowania administracyjnego legislator przewidział instytucje ukierunkowane na przywrócenie naruszonego stanu prawnego. Utrzymanie właściwego porządku prawnego wykształciło w systemach prawa wprowadzenie norm powstrzymujących ich adresatów od zachowań zakazanych bądź nakazanych w określonych w przepisach. Zmotywowanie adresata normy do przestrzegania prawa jest pewniejsze, gdy naruszenie zachowania zgodnego z normą jest związane z dolegliwością, która w języku prawniczym określana jest mianem represji karnej. Stosowane dolegliwości prawne, przewidziane przez legislatora muszą być ściśle określone i zgodne z konstytucyjnymi zasadami oraz zachowaniem muszą respektować prawa człowieka i jego godność.¹⁹⁴

Prawa podstawowe muszą być ustanowione w Konstytucji, natomiast ograniczenia tych praw unormowane są w ustawach. Najbardziej drastyczna ingerencja w sferę praw i wolności człowieka zawarta jest w prawie karnym. Prawo karne jest jedną z gałęzi obecnego systemu prawa, utworzoną przez wybraną władzę państwową, która z mocy legislacji określa katalog zachowań naruszających przyjęte normy postępowania, jako przestępstwa, które ze względu na stopień społecznej szkodliwości zasługują na wzmożone potępienie za sprawą adekwatnych do zawinienia sankcji karnych, jednocześnie ustalając zasady odpowiedzialności za te czyny.¹⁹⁵ Regulacje, zawarte w badanej dziedzinie prawa, ustanowione są przez organ władzy uprawniony do stanowienia prawa. Normy zawarte w regulaminach bądź statutach, uchwalone przez organizacje nie mają statusu norm prawa karnego, lecz jedynie spełniają funkcję porządkową. Kodeksowe prawo karne usystematyzowane jest w katalogu zachowań zabronionych w ustawie Kodeks karny z 1997 r.¹⁹⁶ Czyny zabronione określane mianem przestępstw przez prawodawcę charakteryzują się bezprawnością, zawinieniem, społeczną szkodliwością w stopniu większym niż znikomy oraz karalnością. Przepis art. 1 k.k. poza przesłankami decydującymi o przestępczym charakterze czynu wysławia także cztery zasady, na których taka odpowiedzialność jest oparta: *nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege, nullum crimen sine culpa, nullum crimen sine periculo sociali*.¹⁹⁷ Na porządek normatywny składa się szereg dziedzin regulujących większość norm postępowania. Na uwagę zasługuje szczególnie gałąź prawa, jaką jest prawo karne. Znaczenie tej dyscypliny w porządku prawnym wynika nie tylko z możliwości stosowania represji karnych, ale również z

¹⁹⁴ W. Wróbel, A. Zoll, Polskie prawo karne część ogólna, Kraków 2014, s. 21-22.

¹⁹⁵ A. Marek, V. Konarska-Wrzošek, Prawo karne wyd. 11, Warszawa 2016, s. 6-8.

¹⁹⁶ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny, Dz.U. Nr 88, poz. 553 ze zm. w brzmieniu obowiązującym od dnia 20 listopada 2019 r.

¹⁹⁷ J. Lachowski, Zasady odpowiedzialności karnej, [w:] V. Konarska-Wrzošek (red.), Kodeks karny komentarz, Warszawa 2018, s. 35.

subsydiarnego charakteru w odniesieniu do pozostałych dziedzin składających się na system prawa. Z jednej strony prawo karne ma za zadanie zapewnić ochronę uregulowanych w prawie norm postępowania. Z drugiej strony przepisy karne wyznaczają granicę dozwolonego zachowania wyrażoną zakazami, której przekroczenie wiąże się z odpowiedzialnością przewidzianą przepisami prawa.

Niepowtarzalność prawa karnego odzwierciedlona jest zarówno w budowie normy prawnej, jak również w cechach charakteryzujących tę dziedzinę. Należą do nich uniwersalizm, subsydiarność i powinność.¹⁹⁸ Uniwersalizm prawa karnego zobrazowany jest tym, że zasięg obowiązywania ustawodawstwa karnego nie obejmuje jedynie jednej sfery stosunków społecznych, lecz rozciąga się na każdą dziedzinę egzystencji człowieka, która powiązana jest, tak z ochroną stosunków międzyludzkich, jak również dóbr stanowiących własność podmiotów wskazanych stosunków. Pomocniczy (subsydiarny) charakter prawa karnego wizualizowany jest z chwilą sprawdzenia zawartości kodeksu karnego i zapoznania się z poszczególnymi tytułami rozdziałów np. „przestępstwa przeciwko mieniu”, „przestępstwa przeciwko prawom osób wykonujących pracę zarobkową”, „przestępstwa przeciwko obrotowi gospodarczemu”. Prawo karne penalizuje najpoważniejsze naruszenia stosunków społecznych regulowanych przez przepisy innych gałęzi prawa, tylko wtedy, gdy przepisy zawarte w innej dziedzinie prawa nie wystarczają do zapewnienia właściwej ochrony stosunków społecznych oraz praw i interesów podmiotów tych stosunków.¹⁹⁹ Z kolei indywidualność prawa karnego wyrażona jest w szczególności za sprawą ostatniej cechy w myśl, której prawo karne jest zespołem norm powinnościowych, których przekroczenie obwarowane jest karą przewidzianą przepisami prawa. Fakt nieuchronności nałożenia kary na jedną ze stron konfliktu, charakteryzuje analizowaną gałąź prawa, jako dziedzinę nienormującą stosunków społecznych w sposób pozytywny.

W tym miejscu należy wspomnieć o funkcjach utożsamianych z prawem karnym. Historycznie utartą funkcją prawa karnego jest funkcja sprawiedliwościowa. Pociągnięcie do odpowiedzialności karnej za popełniony czyn zabroniony sprawcy przestępstwa i zaspokojenie poczucia sprawiedliwości wśród osób pokrzywdzonych jest konstytutywnym zadaniem prawa karnego. Prawo karne, co do zasady powinno zaspokajać społeczne poczucie sprawiedliwości oparte na dostosowaniu sankcji karnej do szkodliwości popełnionego przestępstwa. Właściwe wypełnianie funkcji sprawiedliwościowej potęguje w społeczeństwie poczucie rzeczywistej reakcji państwa na zło wywołane zachowaniem przestępnym.

¹⁹⁸ A. Marek, V. Konarska-Wrzosek, *Prawo karne...*, dz. cyt., s. 13.

¹⁹⁹ Tamże, s. 13.

Należy podkreślić, że adekwatna reakcja prawa karnego na wyrządzoną krzywdę uzależniona jest tak od przepisów Konstytucyjnych stanowiących o ochronie godności człowieka, jak również norm wyrażonych w kodeksie karnym za sprawą art. 3 k.k. - zasady humanitaryzmu. Jednakże lekceważenie tej funkcji może doprowadzić do negatywnych skutków społecznych.²⁰⁰ W korelacji z funkcją sprawiedliwościową znajduje się funkcja ochrona mająca na celu ochronę pokojowych stosunków społecznych oraz posiadanych przez podmioty tych stosunków dóbr prawnych przed skierowanymi na nie zamachami.²⁰¹ Zasadniczą różnicą pomiędzy przedstawionymi, prewencyjnymi funkcjami prawa karnego jest kolejność ich stosowania w linii czasu. Funkcja ochrona sprawuje pieczę nad przyszłością, zapobiegając zamachom na dobra chronione przepisami prawa poprzez kodeksowe instytucje i sankcje. Natomiast funkcja sprawiedliwościowa jest ukłonem w stronę przeszłości, reakcją na zło wyrządzone naruszeniem norm zawartych w kodeksie karnym. Ważną rolę w prawie karnym powinna spełniać także funkcja gwarancyjna wyrażona zasadą *nullum crimen sine lege*. Funkcja ta wyznacza granicę dozwolonego zachowania oraz gwarantuje brak odpowiedzialności karnej za czyny, które w myśl przepisów nie stanowią przestępstw w chwili ich popełnienia. Zgodnie z przepisem art. 31 ust. 3 Konstytucji „Ograniczenia w zakresie korzystania z konstytucyjnych wolności i praw mogą być ustanawiane tylko w ustawie i tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie dla jego bezpieczeństwa lub porządku publicznego, bądź dla ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób.”²⁰²

Funkcja gwarancyjna obliguje prawodawcę do takiego sformułowania przepisu, aby czynu zabronione pod groźbą kary były w ustawie tak dokładnie opisane jak to tylko możliwe.²⁰³ Niewątpliwie najmłodszą funkcją prawa karnego jest funkcja kompensacyjna. Obowiązujące ustawodawstwo karne, najpełniej urzeczywistnia funkcję restytucyjną prawa karnego, immanentnie wzmacniając rolę i pozycję pokrzywdzonego.²⁰⁴ Dostrzeżenie przez prawodawcę potrzeby zobowiązania sprawcy do naprawienia wyrządzonej szkody przestępstwem zaowocowało wprowadzeniem z dniem 1 lipca 2015 r. do kodeksu karnego rozdziału zatytułowanego „przepadek i środki kompensacyjne”. Ukształtowanie się funkcji kompensacyjnej prawa karnego nastąpiło pod wpływem idei ochrony praw człowieka i

²⁰⁰ L. Gardocki, Prawo karne, Warszawa 2017, s. 8.

²⁰¹ A. Marek, V. Konarska-Wrzosek, Prawo karne..., dz. cyt., s. 14.

²⁰² Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm. w brzmieniu obowiązującym od dnia 21 października 2009 r.

²⁰³ W. Wróbel, A. Zoll, Polskie prawo karne..., dz. cyt., s. 44-45.

²⁰⁴ E.W. Pływaczewski, E.M. Guzik-Makaruk, Nowa kodyfikacja prawa karnego. Tom XLIII-kilka uwag na tle kompensacyjnej funkcji prawa karnego, Wrocław 2017, s. 468-469.

postulatów wysuwanych w wiktymologii.²⁰⁵ Warto podkreślić, że w doktrynie prawa pojawiają się także dodatkowe funkcje takie jak: funkcja afirmacyjno - motywacyjna oraz funkcja profilaktyczno - wychowawcza.²⁰⁶

Prawodawstwo karne z drugiej połowy XX wieku realizowało założenia polityki karnej państwa socjalistycznego z konstytucyjną ochroną interesów politycznych państwa, jak również jego reprezentantów. Zasygnalizowana hierarchia zabezpieczeń interesów w założeniu polityki karnej PRL, przesunęła ochronę praw jednostki na drugi plan.

Źródłami prawa stanowionego w dzisiejszym systemie prawnym są akty prawne o najwyższej hierarchii: konstytucja, ustawy oraz rozporządzenia. Natomiast źródłem prawa karnego w zakresie kształtowania odpowiedzialności karnej może być tylko akt rangi ustawy. Potwierdza to przepis art. 1§1 k.k., który stanowi, że: „odpowiedzialności karnej podlega ten, kto popełnia czyn zabroniony pod groźbą kary przez ustawę obowiązującą w czasie jego popełnienia”. Takie unormowanie wywodzi się z już wspomnianej zasady *nullum crimen et nulla poena sine lege*, która stanowi o fundamencie modernistycznego prawa karnego. Zgodnie z prawem stanowionym źródłami prawa nie mogą być orzeczenia sądowe, zarządzenia oraz zwyczaj. Państwo ustanawia podstawowe prawa konstytucją, natomiast ograniczenia tych praw znajdują się ustawie, która wyznacza granicę dozwolonego zachowania określając jednocześnie działania zakazane, podlegające ściganiu i karaniu. W myśl wskazanej zasady jednostka (obywatel) może wszystko, co nie jest wyraźnie zabronione.²⁰⁷ Opisywana zasada wprowadza element wspólny we wszystkich systemach ochrony praw jednostki.²⁰⁸ Nie może umknąć uwadze także zakaz karania bez podstawy prawnej wyrażony zasadą *nullum crimen, nulla poena sine lege*, która została usystematyzowana w art. 7 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności.²⁰⁹ W myśl przepisu „nikt nie może być uznany za winnego popełnienia czynu polegającego na działaniu lub zaniechaniu działania, który według prawa wewnętrznego lub międzynarodowego nie stanowił czynu zagrożonego karą w czasie jego popełnienia. Nie będzie również wymierzona kara surowsza od tej, którą można było wymierzyć w czasie, gdy czyn zagrożony karą został popełniony”. Wracając na grunt rodzimego ustawodawstwa,

²⁰⁵ E.W. Pływaczewski [w:] A. Marek, Prawo karne. Zagadnienia teorii i praktyki, Warszawa 1997, s. 14-20.

²⁰⁶ T. Bojarski, Polskie prawo karne. Zarys części ogólnej, Warszawa 2008, s. 29. zob. także A. Marek, Prawo karne. Zagadnienia teorii i praktyki, Warszawa 1997, s. 14-18.

²⁰⁷ J. Kociubiński, Nowa kodyfikacja prawa karnego-zasada *nullum crimen, nulla poena sine lege* i jej ograniczenia w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, Wrocław 2012, s. 269-270.

²⁰⁸ P. Hofmański, Europejska Konwencja Praw Człowieka i jej znaczenie dla prawa karnego, Białystok 1993, s. 398.

²⁰⁹ Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności (tekst ujednolicony), Dz.U. Nr 61, poz. 284.

unormowanie wskazanej zasady prawa karnego wykształciło zakaz stosowania analogi²¹⁰ w prawie karnym.

K.k. z 1997 r. został dostosowany do założeń kontynentalnej polityki karnej, uwzględniając założenia prawa międzynarodowego. Dzisiejsza kodyfikacja prawa karnego oparta jest na demokratycznym ustroju państwa, który zapewnia obywatelowi ochronę oraz poczucie bezpieczeństwa. Warto podkreślić, że zmiany polityczne w Polsce na początku lat dziewięćdziesiątych ubiegłego wieku zakończyły erę wykorzystywania prawa karnego, jako narzędzia służącego walki z przeciwnikami ludowego ustroju państwa. Każde rodzime ustawodawstwo karnego XX wieku było legislacyjnym dziełem wypełniającym założenia obowiązującej polityki karnej. Przepis o paserstwie w k.k. z 1997 r. zostało uregulowane w art. 291 k.k.²¹¹ Zaistnienie czynu opisanego w art. 291 k.k. uzależnione jest od uprzedniego dopuszczenia się czynu zabronionego przez inną osobę, w wyniku, którego uzyskuje ona dobro materialne posiadające konkretną wartość wyrażoną w pieniądzu. Ta nieskomplikowana „definicja” występku paserstwa ułatwi dalsze rozważania na temat niniejszego przestępstwa. Występek paserstwa ma charakter wtórny. Aby doszło do wypełnienia dyspozycji czynu opisanego w art. 291 k.k. zrealizowanie jednej ze wskazanych w tym przepisie czynności sprawczych musi nastąpić po dokonaniu czynu zabronionego w stosunku do rzeczy stanowiącej przedmiot działania sprawcy paserstwa i bez uprzedniego porozumienia. Każda z wymienionych w przepisie czynności sprawczych stanowi odrębny czyn zabroniony, wypełniając samoistnie znamiona przestępstwa. Warto zauważyć, że formy paserstwa nie mogą się wzajemnie krzyżować oraz nachodzić na siebie.²¹²

Do pragmatycznego wniosku doszedł J. Bafia, który stwierdził, że w przypadku popełnienia dwóch lub więcej czynów, z których każdy wypełnia istotę tego samego przestępstwa o alternatywnie zbudowanych znamionach strony przedmiotowej przestępstwa, można przyjąć tzw. prawną jedność czynu, jeżeli zachodzi pewna zwartość miejsca, czasu i warunków poszczególnych działań, a działania te odnoszą się do tego samego przedmiotu i naruszają to samo dobro, będące pod ochroną prawa karnego.²¹³ W przypadku dopuszczenia się zachowania polegającego na pomocy w ukryciu rzeczy, a następnie pomocy w jej zbyciu sprawca popełnia jedno przestępstwo paserstwa, wyłączając multiplikację zachowań

²¹⁰ Analogia w prawie karnym wyraża się pociągnięciem do odpowiedzialności karnej za czyn określony, jako społecznie szkodliwy, który jednoznacznie nie został zabroniony przez legislatora z mocy ustawy.

²¹¹ Art. 291: „Kto rzecz uzyskaną za pomocą czynu zabronionego nabywa lub pomaga do jej zbycia albo tę rzecz przyjmuje lub pomaga do jej ukrycia, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.”

²¹² J. Smoleński, glosa do wyroku SN z dnia 17 października 1968 r., V KRN 219/68, „Prokuratura i Prawo” 1970, nr 3-4, s. 631.

²¹³ J. Bafia, K. Mioduski, M. Siewierski, Kodeks karny. Komentarz, Warszawa 1971, s. 503.

przestępczych. Dokonując dalszej egzegezy przepisu należy skonstatować, że wymienione numerycznie znamiona strony przedmiotowej występku paserstwa nie uwzględniają karalności zachowania polegającego na „zbyciu” rzeczy uzyskanej za pomocą czynu zabronionego. Czynność sprawcza występku paserstwa w zależności od zachowania się sprawcy może być zakwalifikowana, jako przestępstwo o charakterze materialnym (skutkowym) albo formalnym (bezskutkowym). Określeniem skutku w przestępstwach materialnych jak pisze L. Gardocki jest zmiana w świecie zewnętrznym, która daje się oddzielić od samego działania lub zaniechania sprawcy i istnieje przez pewien czas już po zakończeniu samego działania lub zaniechania.²¹⁴

Według E. Hryniewicz pod pojęciem skutku, jako znamienia czynu zabronionego rozumiany jest skutek końcowy (ostateczny), czyli konieczny do zaistnienia przestępstwa materialnego w typie podstawowym w formie dokonania, a nie skutek pośredni (cząstkowy), odnoszący się do przebiegu związku przyczynowego między zachowaniem sprawcy a skutkiem końcowym.²¹⁵ Natomiast z przestępstwem bezskutkowym mamy do czynienia, jeżeli o realizacji znamion typu czynu zabronionego decyduje sama czynność charakteryzująca się działaniem lub zaniechaniem i ustawodawca nie uzależnia tej realizacji od wystąpienia opisanego w ustawie skutku.²¹⁶ W opinii A. Marka formalne przestępstwo to takie, które według ustawy dokonane jest z chwilą ukończenia samego czynu.²¹⁷ Zdaniem Sądu Apelacyjnego w Krakowie występki paserstwa należy zakwalifikować do grupy przestępstw materialnych w każdej jego formie sprawczej.²¹⁸ Odmienny pogląd reprezentowany jest przez D. Muchę, który uważa, że jedynie przyjęcie rzeczy można zaliczyć do grupy przestępstw materialnych.²¹⁹ Z kolei M. Budyn - Kulik, klasyfikuje jedynie nabycie do grupy przestępstw o charakterze materialnym, ze względu na skutek w postaci objęcia przez sprawcę władztwa nad rzeczą.²²⁰

Z przytoczonymi poglądami reprezentowanymi przez cytowanych autorów nie sposób się do końca zgodzić. Czynnością sprawczą charakteryzującą się materialną formą zachowania jest nie tylko nabycie rzeczy, przy którym sprawca wchodzi we władanie nad rzeczą

²¹⁴ L. Gardocki, Pojęcie przestępstwa i podział przestępstw w polskim prawie karnym, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska” 2013, nr 2, s. 35-36.

²¹⁵ E. Hryniewicz, Skutek w prawie karnym, „Prokuratura i Prawo” 2013, nr 7-8, s. 111.

²¹⁶ W. Wróbel, A. Zoll, Polskie prawo karne..., dz. cyt., s. 196.

²¹⁷ K. Buchała, W. Wolter, Wykład prawa karnego na podstawie kodeksu karnego z 1969 r. Część I. Część ogólna. Zeszyt 1. Nauka o ustawie karnej i o przestępstwie, Kraków 1970, s. 76.

²¹⁸ Wyr. SA w Krakowie z dnia 3 czerwca 1998 r., II Aka 31/98, „Prokuratura i Prawo” 1999, nr 2, poz. 18.

²¹⁹ D. Mucha, Przestępstwo paserstwa w kodeksie karnym z 1997 r., Opole 2014, s. 110.

²²⁰ M. Budyn-Kulik, Wybrane dogmatyczne i kryminologiczne aspekty paserstwa, „Prawo w Działaniu” 2013, nr 13, s. 34.

dysponując nią, jako właściciel, lecz także pozostałe zachowania opisane w przepisie penalizującym paserstwo. Wskazany pogląd prezentuje zarówno E.W. Pływaczewski i E.M. Guzik - Makaruk, jak i I. Zgoliński. Dla dokonania przestępstwa paserstwa wymagane jest zaistnienie skutku stanowiącego jedno ze znamion ustawowych czynu. Jeżeli któryś ze skutków nie nastąpił, przestępstwo pozostaje na etapie usiłowania. Dokonując porównania obowiązującego brzmienia paserstwa z odpowiednikiem w poprzednim ustawodawstwie karnym z 1969 r., można zauważyć, że legislator zaczerpnął opis znamion z wcześniejszej ustawy karnej, wprowadzając jedynie zmianę w stronie przedmiotowej czynu. Nowe ustawodawstwo karne pomija występujące w art. 215§1 k.k. z 1969 r. znamię podmiotowe, przyjmujące postać działania w celu osiągnięcia korzyści majątkowej polegające na przyjmowaniu przez sprawcę rzeczy uzyskanej za pomocą czynu zabronionego lub pomaganiu do jej ukrycia.²²¹

Rodzajowym przedmiotem ochrony występku paserstwa jest mienie. Jak wskazuje tytuł rozdziału, w którym spenalizowano paserstwo, prawnokarna ochrona rozciąga się na prawo własności posiadanej rzeczy. Zgodzić się należy z takim twierdzeniem przy założeniu, gdy przedmiotem czynności wykonawczej przestępcy jest mienie. Jednak doktryna słusznie zauważa, że ograniczenie parasola prawnej ochrony jedynie do mienia jest zbyt wąskie. Warto w tym miejscu przytoczyć słowa M. Budyn - Kulik, która rozszerza przedmiot ochrony, uzależniając go od przedmiotu ochrony przestępstwa wyjściowego, z którego pochodzi rzecz. Zdaniem autorki przedmiot ochrony może rozciągać się zarówno na legalny obrót rzeczami w przypadku, gdy przedmiotem czynności wykonawczej jest rzecz uzyskana w wyniku czynu zabronionego za zgodą właściciela, jak również na wymiar sprawiedliwości, gdy dokonano paserstwa polegającego na ukryciu rzeczy, które nie były przeznaczone do obrotu.²²² Na uwagę zasługuje zdanie E.M. Guzik - Makaruk oraz E.W. Pływaczewskiego. Wskazani autorzy twierdzą, że występek paserstwa godzi również w porządek prawny, zwłaszcza w zakresie pewności i legalności obrotu gospodarczego.²²³

Prawodawca klasyfikując występek paserstwa w rozdziale poświęconym przestępstwom, których zamach skierowany jest na mienie, ofiarował tak doktrynie, jak również judykaturze punkt wyjścia do dalszej wykładni przepisu oraz jego przedmiotu ochrony. Zmiany wynikające z rozszerzającej egzegezy przepisu prawa powstają z dostosowania się do współczesnego świata oraz ciągłych zmian w *modus operandi* sprawców występku paserstwa.

²²¹ M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas, [w:] A. Zoll, Komentarz kodeks karny, cz. szczególna, t. III, Warszawa 2008, s. 411.

²²² M. Budyn-Kulik, Wybrane..., dz. cyt., s. 33.

²²³ E.M. Guzik-Makaruk, E.W. Pływaczewski [w:] R. Zawłocki (red.), System..., dz. cyt., s. 254.

Podmiotem przestępstwa paserstwa może być każdy, kto odpowiada ogólnym cechom podmiotu oraz spełnia warunki do ponoszenia odpowiedzialności karnej. Występek usystematyzowany w art. 291 k.k. należy do grupy czynów o charakterze ogólnosprawczym, w której to adresatem normy prawnej nie jest osoba, która w myśl ustawowych znamion czynu należy do grupy osób wyróżniającej się na tle ogółu ludzi za sprawą indywidualnych unormowań zawodowych, społecznych bądź funkcyjnych. Zgodnie z ustawą na zasadach określonych w kodeksie karnym odpowiada ten, kto w chwili popełnienia czynu zabronionego ma ukończony 17 rok życia. Przepis art. 10§2 k.k. wskazuje możliwość pociągnięcia do odpowiedzialności karnej, nieletniego, który w chwili czynu miał ukończone 15 lat, a okoliczności sprawy oraz stopień rozwoju sprawcy, jego właściwości i warunki osobiste za tym przemawiają, a w szczególności, jeżeli poprzednio stosowane środki wychowawcze lub poprawcze okazały się bezskuteczne. Dodatkowo orzeczona kara w stosunku do takiego sprawcy nie może przekroczyć dwóch trzecich górnej granicy ustawowego zagrożenia przewidzianego za przypisane przestępstwo.

W tym miejscu warto poruszyć kwestię odpowiedzialności karnej pasera w sferze czynu ciągłego, w przypadku, gdy część zachowań przestępczych zostało dokonanych przed ukończeniem ustawowej granicy wieku odpowiedzialności karnej, a część także i po niej. Zgodnie z doktryną, jak również literą prawa wyrażoną funkcją gwarancyjną prawa karnego, przestępstwa popełnione przed wiekiem wskazanym w art. 10§1 k.k. podlegają wyłączeniu i przekazaniu do rozpatrzenia sądowi dla nieletnich. Legislator wymienia taksatywnie przestępstwa określone w art. 10§2 k.k., których ładunek społecznej szkodliwości czynu jest na tyle duży, aby sprawca pomimo swojego wieku, odpowiadał za wyrządzone zło jak osoba dorosła. Pociągnięcie do odpowiedzialności karnej tak młodego człowieka ma miejsce jedynie w przypadku najpoważniejszych przestępstw zawartych w kodeksie karnym, do których występek paserstwa się nie zalicza. Warto zaznaczyć, że podmiotem czynu zabronionego jest tak osoba nieletnia, jak również niepoczytalna. Nieletniość - co do zasady - jest elementem wyłączającym możliwość ukarania, natomiast niepoczytalność przesłanką uniemożliwiającą przypisanie winy.²²⁴

Drugą wskazaną już przesłanką niezbędną do realizacji znamion przestępstwa jest poczytalność sprawcy. Niepoczytalność stanowi negatywną przesłankę przypisania zawinienia, która odwołuje się bezpośrednio do elementu materialnego. Polskie ustawodawstwo opiera się na tzw. metodzie mieszanej (kombinowanej) za pomocą, której

²²⁴ Ł. Pohl, Komentarz do art. 1 k.k. [w:] R.A. Stefański (red.), Kodeks karny komentarz wyd. 4, Warszawa 2018, s. 42.

określa się niepoczytalność sprawcy. Wskazana metoda koncentruje się na kryteriach medycznych oraz psychologicznych. W kontekście pierwszej z nich legislator w przepisie art. 31§1 k.k. taksatywnie wymienia elementy niepoczytalności, którymi są choroba psychiczna, upośledzenie umysłowe lub inne zakłócenia czynności psychicznych. Warto zasygnalizować, że polskie ustawodawstwo karne nie zawiera legalnej definicji okoliczności wymienionych w art. 31§1 k.k. tj. „choroby psychicznej”, „upośledzenia umysłowego” czy „innego zakłócenia czynności psychicznych”. Analizując przepisy ustawy o ochronie zdrowia psychicznego²²⁵ również na próżno poszukiwać definicji owych pojęć. W art. 3 przedmiotowej ustawy wskazuje się jedynie, że „ilekroć przepisy niniejszej ustawy stanowią o osobie z zaburzeniami psychicznymi, odnosi się to do osoby:

1. chorej psychicznie (wykazującej zaburzenia psychotyczne);
2. upośledzonej umysłowo;
3. wykazującej inne zakłócenia czynności psychicznych, które zgodnie ze stanem wiedzy medycznej zaliczane są do zaburzeń psychicznych, a osoba ta wymaga świadczeń zdrowotnych lub innych form pomocy i opieki niezbędnych do życia w środowisku rodzinnym lub społecznym”.

Brak legalnych definicji wymienionych zaburzeń psychicznych wymusił na środowisku naukowym stworzenie własnych norm klasyfikujących i wyjaśniających te pojęcia. W kontekście „choroby psychicznej” literatura przedmiotu wykształciła dziesiątki definicji, zawierających w istocie przejawy zaburzeń psychicznych, nie zaś definicję w ścisłym znaczeniu.²²⁶ W nawiązaniu do ustawodawstwa polskiego w zakresie ochrony zdrowia psychicznego można przyjąć, że osoba chora psychicznie, to osoba wykazująca objawy psychotyczne.²²⁷ Przyczyną takich stanów mogą być: choroby, uszkodzenia lub dysfunkcje mózgu, wpływ substancji psychoaktywnych, czasem szczególne okoliczności wyzwalające stres.²²⁸ W konsekwencji człowiek ma omamy, urojenia, ciężkie zaburzenia nastroju, emocji. Drugim zaburzeniem psychicznym wymienionym w ustawie przez legislatora jest „upośledzenie umysłowe”, które stanowi poważne ograniczenie codziennego funkcjonowania. Obejmuje ono znacząco niższe funkcjonowanie intelektualne, które współistnieje z innymi, przynajmniej dwoma ograniczeniami w zakresie zdolności przystosowawczych spośród: komunikacji, samodzielności, prowadzenia domu, umiejętności społecznych, korzystania z

²²⁵ Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego, Dz.U. Nr 111, poz. 535 ze zm. w brzmieniu obowiązującym od dnia 4 października 2019 r.

²²⁶ S. Pużyński, Choroba psychiczna-problemy z definicją oraz miejscem w diagnostyce i regulacjach prawnych, „Psychiatria Polska” 2007, nr 3, s. 305.

²²⁷ Tamże, s. 306-307.

²²⁸ Tamże, s.304-305.

zasobów społeczności, samostanowienia, zdrowia i bezpieczeństwa, praktycznych umiejętności edukacyjnych, wypoczynku i pracy.²²⁹ Upośledzenie umysłowe może być wrodzone, jak również nabyte w okresie ciąży, porodu lub najwcześniejszych okresach życia w wyniku zakażenia, zatrucia, urazu, ciężkiego schorzenia mózgu oraz wcześniactwa.²³⁰

Ostatnią przesłanką wpływającą na brak możliwości rozpoznania znaczenia swojego czynu i pokierowania swoim zachowaniem są inne zakłócenia czynności psychicznych, do których należą wszelkiego rodzaju zaburzenia psychiczne inne niż choroba psychiczna i upośledzenie umysłowe. Literatura przedmiotu dzieli takie zakłócenia czynności psychicznych na patologiczne, do których zaliczane są: upojenie patologiczne i afekt patologiczny oraz niepatologiczne: odurzenie senne, hipnozę, skrajne przemęczenie, stany wywołane nadużywaniem alkoholu lub innych środków odurzających.²³¹

Następnym kryterium (psychologicznym) jest wskazanie następstw niepoczytalności, wyrażonych brakiem zdolności do rozpoznania znaczenia czynu lub pokierowania swoim postępowaniem. Przedstawiona metoda kombinowana wymaga, aby zostały ustalone tak stany niemożności rozpoznania znaczenia czynu lub pokierowania swoim postępowaniem występujące w czasie czynu, jak również źródła takich stanów, które usprawiedliwiają przyczyny takiego zachowania.²³²

Użyte przez prawodawcę w analizowanym przepisie ustawy wyrażenia „z powodu” emanuje zależnością wskazanych elementów niepoczytalności. Oba kryteria muszą wystąpić łącznie w takiej relacji, w której choroba psychiczna, upośledzenie umysłowe, inne zakłócenie czynności psychicznych wywołują u sprawcy niemożność rozpoznawania znaczenia czynu lub pokierowania swoim postępowaniem. Brak wypełnienia łącznie dwóch kryteriów eliminuje niepoczytalność w rozumieniu art. 31 k.k. W tym miejscu warto zaznaczyć, że zawarcie w ustawie karnej zwrotu „nie popełnia przestępstwa” pozwala skonstatować, że sprawca nie popełnia przestępstwa nie tylko, gdy nie można przypisać mu winy w czasie czynu, ale także w sytuacji wyłączenia bezprawności kryminalnej (brak realizacji znamion). Trafnie wskazuje J. Lachowski, że sprawca nie popełnia przestępstwa

²²⁹ J. Heitzman, Niepełnosprawni intelektualnie i chorzy psychicznie w jednostkach penitencjarnych [w:] E. Dawidziuk, M. Mazur, Osoby z niepełnosprawnością intelektualną lub psychiczną osadzone w jednostkach penitencjarnych, Warszawa 2017, s. 19. zob. także M.E.P. Seligman, E.F. Walker, D.L. Rosenhan, Psychopatologia, Poznań 2003, s. 354-359.

²³⁰ M. Cieślak, K. Spett, A. Szymusik, W. Wolter, Psychiatria w procesie karnym, Warszawa 1968, s. 203-212.

²³¹ Tamże, 193-196.

²³² W. Wróbel, A. Zoll, Polskie prawo karne..., dz. cyt., s. 196.

również wtedy, gdy dopuści się takiego zachowania, które nie sposób uznać za czyn w rozumieniu prawa karnego.²³³

Wyłączenie winy, jako kryterium niepoczytalności, jest dozwolone, gdy zostanie ustalone, że sprawca wyczerpał znamiona czynu zabronionego, w tym również znamiona podmiotowe wyrażone umyślnością lub nieumyślnością.²³⁴ W razie stwierdzenia, że niepoczytalność sprawcy jest na tyle głęboka, że przypisanie tak umyślności, jak również nieumyślności jest nie możliwe, powstaje brak podstawy do przypisania sprawcy czynu zabronionego. Nie można pominąć, że w myśl przepisów procedury karnej niepoczytalność oskarżonego obliguje go do posiadania obrońcy. Obligatoryjny jest także dowód w sprawie w postaci opinii biegłych o stanie zdrowia psychicznego oskarżonego. Ustawodawca przewiduje możliwość zastosowania nadzwyczajnego złagodzenia kary w przypadku, gdy zdolność rozpoznawania lub kierowania swoim zachowaniem była w znacznym stopniu ograniczona. Trafnie zauważył w jednym ze swoich orzeczeń Sąd Administracyjny w Lublinie, że poczytalność ograniczona w stopniu znacznym ani nie wyłącza winy, ani nie dekompletuje strony podmiotowej czynu zabronionego, może jednak ją modyfikować, wpływając choćby na możliwość przewidywania popełnienia czynu zabronionego.²³⁵

Zastosowanie dobrodziejstwa przewidzianego w art. 31§2 k.k. będzie trafne zarówno, gdy ograniczenie poczytalności będzie bliskie stanowi niepoczytalności albo, gdy stopień społecznej szkodliwości czynu jest nieznaczny, a nadzwyczajnemu złagodzeniu kary nie sprzeciwia się interes pokrzywdzonego.²³⁶ W tym miejscu należy zwrócić uwagę na art. 31§3 k.k., w którym prawodawca zawarł odstępstwo od zasady winy (*nullum crimen sine culpa*), gdyż legislator przewidział prawo do pociągnięcia do odpowiedzialności karnej osoby, która w chwili popełnienia czynu nie była w stanie rozpoznać jego znaczenia lub pokierować swoim zachowaniem, konsekwentnie nie była zdolna do zawinienia w wyniku wprawienia się w stan nietrzeźwości lub odurzenia. Na gruncie przepisu art. 31§3 k.k., stan nietrzeźwości należy rozumieć z godnie z ustawową definicją tego pojęcia zawartą w art. 115§16 k.k.²³⁷ Druga z przesłanek badanego przepisu odnosi się do „stanu odurzenia”, który jest pojęciem szerszym, aniżeli stan pod wpływem środka odurzającego znany z przepisu art.

²³³ J. Lachowski, komentarz do art. 31 k.k. [w:] V. Konarska-Wrzošek (red.), Kodeks karny komentarz, Warszawa 2018, s. 202-203.

²³⁴ A. Zoll, kwalifikacja prawna czynu i wina niepoczytalnego sprawcy [w:] J. Majewski, Okoliczności wyłączające albo ograniczające karalność, Warszawa 2005, s. 10-19.

²³⁵ Wyr. SA w Lublinie z dnia 27 marca 2012 r., II Aka 13/12, LEX nr 1210833.

²³⁶ Wyr. SA w Łodzi z dnia 20 marca 2014 r., II Aka 134/14, LEX nr 1477096.

²³⁷ Stan nietrzeźwości w rozumieniu obecnego kodeksu karnego zachodzi, gdy: zawartość alkoholu we krwi przekracza 0,5 promila albo prowadzi do stężenia przekraczającego tę wartość lub zawartość alkoholu w 1 dm³ wydychanego powietrza przekracza 0,25 mg albo prowadzi do stężenia przekraczającego tę wartość.

178a k.k. i może obejmować także inne środki niż odurzające. Zastosowanie przepisu art. 31§3 k.k. wymaga świadomego wprowadzenia się w stan nietrzeźwości lub odurzenia nawet przy udziale osób trzecich. W takim przypadku niezbędna jest zdolność do kierowania procesem spożywania alkoholu lub innych środków odurzających. Wprowadzenie się w stan przewidziany przez ustawodawcę za sprawą przymusu bądź też nieświadomości wyłącza możliwość stosowania art. 31§3 k.k. Warto jednak podkreślić, że spożywanie alkoholu lub zażywanie innych środków stanowi czynność wyprzedzającą fakt popełnienia czynu zabronionego, która może wpłynąć na motywację sprawcy dodając mu odwagę do popełnienia zachowania przestępczego. Zawiniony nie musi przewidywać lub mieć możliwości przewidzenia dopuszczenia się zachowania naruszającego przyjęty porządek prawny w chwili wprowadzania się w stan opisany w art. 31§3 k.k., gdyż ważne jest, aby wprowadzenie się w stan nietrzeźwości lub odurzenia doprowadziło do niepoczytalności lub ograniczenia poczytalności.²³⁸

Przechodząc do rozważań dotyczących strony przedmiotowej paserstwa należy zaznaczyć, że paserstwo umyślne i nieumyślne, pod kątem strony przedmiotowej charakteryzuje się takimi samymi znamionami czynności sprawczej w ujęciu k.k. z 1932 r., k.k. z 1969 r. oraz w k.k. z 1997 r. Paserstwo może być popełnione jedynie wówczas, gdy sprawca w sposób zamierzony działa w stosunku do rzeczy, o której wie, że została uzyskana za pomocą czynu zabronionego. Warunkiem odpowiadania na podstawie tego przepisu jest, więc to, aby sprawca obejmował swoją świadomością i wolą, że jego zachowanie się skierowane na rzecz pochodzącą z czynu zabronionego stanowiło jedną z niżej wymienionych form przestępstwa²³⁹: nabycia przez sprawcę rzeczy uzyskanej za pomocą czynu zabronionego; udzielenia pomocy do jej zbycia; przyjmowania takiej rzeczy; udzielenia pomocy w jej ukryciu.

Pojęcie nabycia oznacza uzyskanie władztwa nad rzeczą pochodzącą z czynu zabronionego za zgodą osoby tą rzeczą władającej. Cywilnoprawne określenie nabycia pozwala stwierdzić, że paser dokonuje przestępstwa z chwilą zawarcia umowy kupna rzeczy, nawet w sytuacji, gdy mienie nie zostanie mu wydane. Szczególny rodzaj umów cywilnoprawnych, który został uregulowany w art. 155§2 k.c. przewiduje moment przekazania własności z chwilą przeniesienia rzeczy tylko w przypadku rzeczy oznaczonych, co do ich indywidualnej tożsamości. Pojęcie nabycia następuje niezależnie od formy zapłaty, bądź też

²³⁸ J. Lachowski, Komentarz do art. 31 k.k. [w:] V. Konarska-Wrzošek (red.), Kodeks karny komentarz, Warszawa 2018, s. 207.

²³⁹ A. Marek, E.W. Pływaczewski, A. Peczeniuk, Kradzież i paserstwo..., dz. cyt. s. 184.

jej braku.²⁴⁰ Niepodważalny jest jednak pogląd, że umowa przeniesienia prawa własności rzeczy uzyskanej za pomocą czynu zabronionego na nabywcę staje się umową nieznaczącą z mocy obowiązujących przepisów prawa cywilnego i nie może w rezultacie przez ten fakt stanowić podstawy roszczenia o wydanie rzeczy czy o zapłatę.²⁴¹ Należy zaznaczyć, że pomimo braku własności nad rzeczą jej nabycie faktycznie nastąpiło, co do zasady upoważnia nabywcę do dysponowania mieniem pomimo braku formalnej przesłanki stanowiącej akt własności na gruncie prawa cywilnego. Takie zachowanie w tym momencie wywołuje skutki prawne na płaszczyźnie prawa karnego. Trafnie zauważa E.M. Guzik - Makaruk i E.W. Pływaczewski, że nabycie nie może łączyć się z uzyskaniem przez pasera tytułu własności, gdyż na przeszkodzie stoi zasada wyrażona paremią łacińską *nemo plus iuris in alium transferre potest quam ipse habet*. Nabycie własności rzeczy w przepisach kodeksu cywilnego odbiega od powszechnie przyjętego rozumowania pojęcia nabycia rzeczy w sferze prawa karnego, które następuje w momencie uzyskania władztwa nad nią, a nie zawarcia umowy.²⁴² Ten sam pogląd wyraża I. Zgoliński przyjmując, że dokonanie czynu paserstwa następuje nie w momencie podpisania umowy dotyczącej rzeczy, lecz w momencie przeniesienia posiadania rzeczy z osoby władającej faktycznie rzeczą na pasera.²⁴³

Wspomniana umowa wywołująca skutek w postaci zmiany władztwa nie musi polegać jedynie na czynności sprzedaży, ale także zamiany lub darowizny.²⁴⁴ W tym miejscu warto przytoczyć również art. 169 k.c. Przepis ten stanowi, że zbycie rzeczy i przejęcie jej przez nabywcę nie skutkuje uzyskaniem prawa własności, gdy działanie nabywcy było w złej wierze. Nabycie rzeczy przez pasera w złej wierze to wejście w posiadania rzeczy w takich okolicznościach, w których paser wie, że pochodzą one z czynu zabronionego, a zbywca tych przedmiotów, które uzyskał za pomocą czynu zabronionego, nie jest w stanie przenieść na nabywcę praw do rzeczy, których sam nie ma.²⁴⁵

Na posiadania składają się dwa elementy, które muszą wystąpić łącznie, aby uznać formę dzierżenia za posiadanie: fizyczny (*corpus*) i psychiczny (*animus*). Pierwszy z nich określa rzeczywiste, fizyczne władztwo nad rzeczą, drugi zaś - wolę sprawowania tego władztwa dla siebie.²⁴⁶ Mając na uwadze powyższe, występki paserstwa ma miejsce tylko, gdy sprawca obejmie władztwo nad rzeczą i rozpocznie dysponowanie nią jak właściciel. Warto

²⁴⁰ Wyr. SN z dnia 13 marca 1986 r., II KR 44/86, OSNPG 1986, nr 12, poz. 169.

²⁴¹ Wyr. SN z dnia 13 kwietnia 2000 r., III CKN 859/99.

²⁴² A. Marek, E.W. Pływaczewski, A. Peczeniuk, Kradzież i paserstwo..., s. 170-171.

²⁴³ I. Zgoliński, Komentarz do art. 31 k.k. [w:] V. Konarska-Wrzosek, Kodeks..., s. 207.

²⁴⁴ A. Marek, E.W. Pływaczewski, A. Peczeniuk, Kradzież i paserstwo..., s. 170.

²⁴⁵ I. Zgoliński, Komentarz do art. 291 k.k. [w:] V. Konarska-Wrzosek, Kodeks..., s. 1292.

²⁴⁶ M. Pyziak-Szafnicka, W. Robaczyński, M. Kawecka-Stępień, Elementarny kurs prawa cywilnego, Warszawa 2012, s. 50-51.

podkreślić, że wypełnienie kilku z wskazanych form sprawczych w odniesieniu do tej samej rzeczy nie prowadzi do przyjęcia wielości przestępstw, lecz stanowi jednorazowe wypełnienie znamion występku paserstwa.²⁴⁷ Przedmiotem czynności wykonawczej czynu zabronionego opisanego w art. 291 i 292 k.k. może być tylko cudza rzecz uzyskana przez bezprawny zabór.²⁴⁸

Występek paserstwa został usystematyzowany przez ustawodawcę w rozdziale XXXV - „Przestępstwa przeciwko mieniu”. W opisie czynów zabronionych z wyjątkiem, gdy specyfikacja danego typu zachowania nie wymaga wskazania szczególnego rodzaju przedmiotu ochrony, prawodawca posługuje się pojęciem „rzecz”. Razem z przedmiotem ochrony w relacji rzecz - mienie legislator odpowiednio zróżnicował zamiar poczynąń sprawcy: cel przywłaszczenia w stosunku do rzeczy oraz cel osiągnięcia korzyści majątkowej w kontekście mienia.²⁴⁹ Przyczynę takiego zabiegu należy upatrywać w przenoszeniu cywilistyki na podłoże prawa karnego. Jedną z cech prawa karnego jest subsydiarny charakter. Wkraczanie prawa karnego w stosunki społeczne regulowane przez pozostałe gałęzie prawa wygenerowało u ustawodawcy potrzebę zaczerpnięcia terminologii cywilistycznej w prawie karnym. Jednym z terminów zdefiniowanym również przez prawo karne jest pojęcie „rzeczy”.²⁵⁰ Poprzednie kodyfikacje prawa karnego z 1932 r. oraz z 1969 r. używały określenia „mienie” na przedmiot przestępstw skierowanych przeciwko majątkowi. Wyjątkiem był występek paserstwa, w którym prawodawca na określenie przedmiotu czynu użył terminu rzeczy. Przyczynę zastosowania odmiennej terminologii należy dostrzec przez pryzmat form sprawczych paserstwa, przy których wymogiem było określenie konkretnego przedmiotu czynu, a nie jedynie gatunku - mienie. Pojęcie rzeczy *sensu stricto* zostało zdefiniowane przez prawodawcę w art. 45 k.c. W rozumieniu przepisu rzeczami są tylko przedmioty materialne. Ta lakoniczna, a zarazem doniosła maksyma prawna pozwala skonstatować, że rzecz w rozumieniu prawa musi charakteryzować się materialnością, czyli istnieć fizycznie oraz posiadać wartość wyrażoną w pieniądzu. W tej kwestii istotny jest fakt możliwości dalszego obrotu tym przedmiotem, dlatego pamiątki rodzinne, zdjęcia nie będą stanowić przedmiotu czynności wykonawczej występku paserstwa. Uzupełnieniem cywilistycznej definicji „rzeczy” jest karnistyczna norma regulująca „rzecz ruchomą” zawarta w przepisie art. 115§9 k.k. w myśl, której rzeczą ruchomą lub przedmiotem jest także polski

²⁴⁷ M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas, [w:] A. Zoll, Komentarz kodeks karny, cz. szczególna, t. III, Warszawa 2008, s. 413.

²⁴⁸ Wyr. SN z dnia 18 lutego 1998 r., IV KKN 98/98, „Prokuratura i Prawo” 1999, nr 7-8, poz. 5.

²⁴⁹ S. Łagodziński, Przestępstwa przeciwko mieniu w kodeksie karnym (wybrane zagadnienia), „Prokuratura i Prawo” 1999, nr 2, s. 9-10.

²⁵⁰ Tamże, s. 206.

albo obcy pieniądź lub inny środek płatniczy, środek pieniężny zapisany na rachunku oraz dokument uprawniający do otrzymania sumy pieniężnej albo zawierający obowiązek wypłaty kapitału, odsetek, udziału w zyskach, albo stwierdzenie uczestnictwa w spółce. Spójność definicji cywilnej i karnej wyrażona została określeniem „także”, które może stanowić dopełnienia normy zawartej w art. 45 k.c. Warto jednak zasygnalizować, że wykładnia na gruncie innych gałęzi prawa nie zawsze jest wiążąca na gruncie prawa karnego. Za rzecz w rozumieniu prawa uznaje się również przedmiot materialny połączony z innym, jako jego część składowa. Taki przedmiot nie przestaje być rzeczą tylko, dlatego, że został częścią składową innej rzeczy.²⁵¹

Zgodnie z doktryną, część składowa nie może być przedmiotem własności innych praw rzeczowych innej osoby niż właściciel rzeczy głównej.²⁵² Trafnie zauważają E.M. Guzik - Makaruk i E.W. Pływaczewski, że oddzielone części ciała ludzkiego stają się rzeczami i są nimi dopóki nie zostaną połączone z ciałem tego samego lub innego człowieka. Z chwilą oddzielenia ich od ciała mogą być przedmiotem niekomercyjnego obrotu.²⁵³ Wskazane przez cywilistykę pojmowanie części składowej jest przyjmowane także w prawie karnym, chociażby ze względu na brak legalnej definicji tego pojęcia w kodeksie. W tym miejscu warto przytoczyć słowa Z. Radwańskiego, który trafnie zauważył, że na pojęcie rzeczy składają się dwie cechy: materialny charakter i wyodrębnienie z przyrody. Jak dodaje cytowany autor „rzeczami (...) są tylko fizykalnie istniejące części przyrody, które istnieją w stanie pierwotnym lub przetworzonym.”²⁵⁴ Prawo cywilne w wielu aspektach stanowi uzupełnienie przepisów prawa karnego, jednakże w niektórych kwestiach pojawiają się rozbieżności. Jedną z nich jest klasyfikacja zwierzęcia. W myśl przepisu art. 1 ustawy o ochronie zwierząt²⁵⁵: zwierzę, jako istota żyjąca, zdolna do odczuwania cierpienia, nie jest rzeczą. Odmienne, jednakże niekolidujące z prawem chroniącym zwierzęta jest podejście reprezentowane przez prawo karne, dla którego zwierzę traktowane jest jako przedmiot posiadający wartość materialną. Jak już zaznaczono przedmiotem wykonawczym występku paserstwa mogą być rzeczy uzyskane za pomocą czynu zabronionego, które wyrażają wartość

²⁵¹ D. Mucha, *Przestępstwo...*, dz. cyt., s. 91

²⁵² S. Dmowski, S. Rudnicki, *Komentarz do kodeksu cywilnego. Księga pierwsza. Część ogólna*, Warszawa 2003, s. 188.

²⁵³ E.M. Guzik-Makaruk, E.W. Pływaczewski [w:] R. Zawłocki (red.), *System...*, dz. cyt., s. 266.

²⁵⁴ Z. Radwański, *Prawo cywilne-część ogólna*, Warszawa 1997, s. 111.

²⁵⁵ Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt, Dz.U. Nr 111, poz. 724 ze zm. w brzmieniu obowiązującym od dnia 1 września 2019 r.

majątkową. Zgodnie z judykaturą do takiej grupy przedmiotów nie zaliczają się towary z podrobionym znakiem towarowym, tablice rejestracyjne jak również formularze delegacji.²⁵⁶

W tym miejscu warto wskazać pogląd D. Muchy, którego zdaniem przedmiotami przestępstwa paserstwa nie będą rzeczy zagubione, niczyje oraz dobrowolnie porzucone przez właściciela. Trafnie zauważa autor, że rzeczy pozostawione przez osobę, do której należał tytuł prawny do dysponowania nimi, z chwilą ich pozostawienia (porzucenia) ustaje. Jednocześnie porzucenie rzeczy jest jednoznaczne z zrzeczeniem się władztwa na rzecz podmiotu, który wejdzie w ich posiadanie. Ustosunkowując się do wskazanego przez prezentowanego autora terminu „zagubienia”, należy przytoczyć przepisy ustawy o rzeczach znalezionych²⁵⁷, a także art. 284§3 k.k.²⁵⁸ Prawo karne, jak już wskazano w dysertacji jest szczególnym gałęzią prawa, która zawiera sankcje karne przewidziane za zachowanie naruszające obowiązujący porządek prawny, jak również uzupełnia ustawodawstwo cywilne w przypadku, gdy przepisy w nim zawarte nie wystarczają do zapewnienia właściwej ochrony praw jednostki.

Funkcję ochronną przed niezgodnym z prawem wniesieniem do majątku sprawcy przyłapania rzeczy znalezionej oraz nie wypełnienia obowiązków wynikających z przepisów u.r.z. zapewnia prawo karne, które penalizuje zachowanie polegające na przywłaszczeniu rzeczy znalezionej w art. 284§3 k.k. Warto zaznaczyć, że więź własności pomiędzy rzeczą pozostawioną a właścicielem nie ustaje w przypadku jej pozostawienia lub zgubienia, lecz nadal istnieje. Natomiast znalazca przejmując władztwo nad rzeczą oraz włączając taki przedmiot do swojego majątku dopuszcza się czynu zabronionego. Mając na uwadze powyższe można skonstatować, że przedmiotem czynności wykonawczej pasera jest także rzecz znaleziona w wyniku zagubienia. Potwierdzeniem przedstawionej tezy jest uchwała Sądu Najwyższego, w której sąd stwierdza, że rzecz musi być uzyskana za pomocą czynu zabronionego przez polską ustawę karną.²⁵⁹

Drugim przykładem jest odnalezienie rzeczy niczyjej. Właściwe zrozumienie pojęcia rzeczy niczyjej wymaga ponownego przytoczenia przepisu regulującego porzucenie. Zgodnie z kodeksem art. 180 k.c. właściciel może się wyzbyć własności rzeczy ruchomej, przez to, że

²⁵⁶ D. Mucha, *Przestępstwo...*, dz. cyt., s. 90 i 91.

²⁵⁷ Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o rzeczach znalezionych, Dz.U. poz. 397 ze zm. w brzmieniu obowiązującym od dnia 5 września 2018 r.

²⁵⁸ Art. 4 i art. 5 Ustawy o rzeczach znalezionych: „kto znalazł rzecz i zna osobę uprawnioną do jej odbioru oraz jej miejsce pobytu, niezwłocznie zawiadamia ją o znalezieniu rzeczy i wzywa do jej odbioru, w przypadku, gdy znalazca nie zna właściciela znalezionej rzeczy, oraz nie jest w stanie ustalić jego miejsca zamieszkania, o fakcie znalezienia rzeczy zawiadamia właściwego ze względu na miejsce zamieszkania znalazcy lub miejsce znalezienia rzeczy starostę.”

²⁵⁹ Uchw. SN z dnia 1 lipca 1993 r., I KZP 11/93, OSNKW 1993, nr 7-8 poz. 45.

w tym zamiarze rzecz porzuci. To, czy w przypadku utracenia rzeczy ruchomej wystąpiły przesłanki z art. 180 k.c. kwalifikujące ją, jako rzecz niczyją, trzeba oceniać przez pryzmat wszystkich okoliczności towarzyszących przedmiotowemu zdarzeniu. Ocena ta nie może na pewno polegać jedynie na subiektywnym przekonaniu znalazcy. Ustawodawca wyraźnie podkreśla, że przepis zawiera dwie zależne od siebie przesłanki wyzbycia się własności: porzucenie rzeczy oraz zamiar wyzbycia się własności. Skutkiem porzucenia rzeczy jest jej kwalifikacja, jako rzeczy niczyjej, które to pojęcie zostało również zdefiniowane przez prawo cywilne w art. 181 k.c. Zgodnie z wskazanym przepisem własność rzeczy niczyjej nabywa się przez jej objęcie w posiadanie samoistnie.

Ostatnim problem, jaki należy poruszyć w kwestii zagubienia rzeczy jest czas uznania jej, jako przywłaszczonej. Ustawodawca podkreśla, że znalazca zobowiązany jest do podjęcia niezwłocznych czynności mających na celu ustalenia właściciela bądź zwrot właściwemu staroście, nie podając konkretnego czasu, jaki posiada znalazca. Prawodawca w art. 125 k.w. wskazuje okres dwóch tygodni na zawiadomienia właściwego organu o fakcie naleźnienia rzeczy lub znalezienia prawowitego posiadacza. Mając na uwadze powyższe należałoby przyjąć, że termin dwóch tygodni stanowi ustawową granicę pomiędzy czasem na znalezienie właściciela rzeczy a kwalifikacją czynu jako wykroczenie bądź przestępstwo.

Pomoc w zbyciu rzeczy stanowi kolejną czynność sprawczą występku paserstwa odnoszącą się do wszelkich zachowań pasera, które ułatwiają innej osobie zbycie rzeczy pochodzącej z czynu zabronionego.²⁶⁰ Ustawodawstwo karne potraktowało wskazane zachowanie przestępcze, jako samoistny czyn zabroniony, a nie jako formę zjawiskową w postaci pomocnictwa do jego popełnienia. Przyczyny takiego zabiegu prawnego należy upatrywać w ułatwieniu dokonania występuku opisanego w art. 291 k.k., po przez bezpośrednią pomoc w zbyciu rzeczy.²⁶¹

Cywilistyczne unormowanie czynności nabycia i zbycia zawarte zostało w tym samym akcie prawnym. Różnica pomiędzy wejściem we władanie nad rzeczą a przekazaniem tych praw innemu podmiotowi uzależniona jest od tego czy zachowanie obserwowane jest z punktu widzenia nabywcy, czy zbywcy. Pod pojęciem zbycia *sensu stricto* należałoby rozumieć wszelkie działania mające na celu przekazanie prawa do władania nad rzeczą innej osobie lub osobom, dokonane odpłatnie bądź za darmo. Warto w tym miejscu przytoczyć orzeczenie Sądu Najwyższego, w którym wskazano, że zbycia rzeczy nie można utożsamiać z karalną pomocą do zbycia. Sprawca musi mieć wówczas świadomość, że swoim

²⁶⁰ O. Chybiński, W. Gutekunst, W. Świda, Prawo karne, Warszawa 1965, s. 122.

²⁶¹ A. Marek, E.W. Pływaczewski, A. Peczeniuk, Kradzież i paserstwo..., dz. cyt., s. 177.

zachowaniem pomaga innej osobie (choćby osoba ta o pomocy tej nie wiedziała) do zbycia rzeczy.²⁶² Najpopularniejszą metodą pomocy w procederze przestępczym jest pośrednictwo, które może przybrać postać np. wyszukiwania nabywców, umawiania ceny, przedstawienia nabywców osobom dysponującym rzeczami, ułatwiania odbycia spotkań i porozumień.²⁶³ Mieszczą się tu także zachowania, polegające na pośrednictwie przekazania okupu pomiędzy sprawcą kradzieży a właścicielem rzeczy w celu jej odzyskania.²⁶⁴

Jak słusznie zauważa A. Marek, E.W. Pływaczewski oraz A. Peczeniuk pośrednictwo jest najczęściej spotykaną formą pomocy do zbycia rzeczy. Ten sam autor trafnie wskazuje, że jest wiele innych zachowań, które ułatwiają dokonanie zbycia rzeczy, np. współuczestnictwo w sprzedaży, dostarczeniu skradzionych przedmiotów do miejsca sprzedaży.²⁶⁵ Warto zasygnalizować, że przepis art. 291 k.k. nie kryminalizuje zachowania opierającego się na zbyciu rzeczy zdobytej w wyniku czynu zabronionego. Utożsamianie zbycia *sensu stricto* z karalną pomocą w zbyciu jest błędne. Jeżeli czynność sprawcza polega na pomocy w zbyciu rzeczy to może nastąpić tak w formie działania, jak również zaniechania (zatajenie przez przemilczenie przed kupującym faktu przestępczego rodowodu nabywanej rzeczy).

Kolejnym zachowaniem sankcjonowanym przez prawodawcę jest przyjęcie rzeczy uzyskanej za pomocą czynu zabronionego. Przez przyjęcie rzeczy należy rozumieć objęcie rzeczy we władanie w imieniu i interesie innego podmiotu niż paser.²⁶⁶ Rozpatrywana forma paserstwa jest zbliżona do czynności sprawczej, jaką jest nabycie. Analogicznie przyjęcie rzeczy zmierza do objęcia władztwa osoby nad rzeczą przekazaną przez inny podmiot. Różnica w obydwu zachowaniach polega na tym, że po przez nabycie przyjmujący staje się posiadaczem samoistnym, który podejmuje działania w stosunku do rzeczy zastrzeżone dla osoby realizującej prawa własności. Na ocenę posiadacza samoistnego nie ma istotnego wpływu sytuacja, czy rzeczywiście prawo własności należy się posiadaczowi.²⁶⁷

Z kolei przyjęcie rzeczy należałoby utożsamiać z posiadaczem zależnym, który włada rzeczą zgodnie z przyjętą obustronnie umową. Prawdopodobny krąg możliwości wynikających z umowy pomiędzy przekazującym a paserem jest ogromny, począwszy od przewozu, przechowywania po przez dzierżawienie, dokonywanie przeróbek albo zmian w przyjętej rzeczy. Nie ulega wątpliwości, że co do zasady opisane zachowanie przestępcze ma

²⁶² Wyr. SN z dnia 22 września 2011 r., III KK 48/11.

²⁶³ Wyr. SA w Lublinie z dnia 16 czerwca 1998 r., II Aka 78/98.

²⁶⁴ Post. SN z dnia 10 listopada 2004 r., II KK 322/04, LEX nr 141333.

²⁶⁵ A. Marek, E.W. Pływaczewski, A. Peczeniuk, *Kradzież i paserstwo...*, dz. cyt., s. 177-178.

²⁶⁶ T. Oczkowski, *Komentarz do art. 291 k.k.*, [w:] R.A. Stefański (red.), *Kodeks karny komentarz*, Warszawa 2018, s. 1746.

²⁶⁷ M. Pyziak-Szafnicka, W. Robaczyński, M. Kawecka-Stępień, *Elementarny...*, dz. cyt., s. 50.

charakter chwilowy. Paser obejmuje dzierżenie nad uzyskaną rzeczą na czas i warunkach obowiązywania zawartej umowy. Okres władztwa uzależniony jest od posiadacza samoistnego, który decyduje o ponownym odebraniu rzeczy w momencie spełnienia przez pasera zleconego zadania. Nieodłącznym elementem penalizacji przyjęcia rzeczy, jako znamienia występku paserstwa w ongiś obowiązującym ustawodawstwie karnym był cel działania sprawcy oparty na osiągnięciu korzyści majątkowej. Obecny opis przestępstwa usystematyzowany w art. 291 k.k. kryminalizuje przyjęcie rzeczy *sensu stricto* w postaci alternatywnej czynność sprawczej, przy której nie muszą wystąpić dodatkowe wymogi ustawodawcze. Jednakże, trafnie zauważa A. Marek oraz V. Konarska - Wrzosek, że motywem działania sprawcy jest niewątpliwie osiągnięcie korzyści majątkowej, która nie jest wymagana do wypełnienia ustawowych znamion czynu paserstwa.²⁶⁸

Potwierdzenie słów wskazanego autora wyraża wyrok Sądu Administracyjnego w Krakowie z dnia 6 grudnia 2001 r., w którym to sąd uzasadnia, że wymagane jest wskazanie, że paser, który pomaga w zbyciu rzeczy pochodzącej z czynu zabronionego, bądź takiej rzeczy, co do której to podejrzenie mógł i powinien był podjąć na podstawie towarzyszących okoliczności, zawsze działa w celu osiągnięcia korzyści majątkowej, choćby samego przysporzenia majątkowego nie uzyskał.²⁶⁹

Ostatnią formą paserstwa jest udzielenie pomocy do ukrycia rzeczy uzyskanej za pomocą czynu zabronionego. Zachowanie to obejmuje się wszelkie działania zmierzające do ukrycia rzeczy pochodzącej z czynu zabronionego, motywowane chęcią osiągnięcia korzyści majątkowej. W jednym z wyroków Sąd Najwyższy skonstatował, że warunkiem odpowiedzialności karnej za pomoc do ukrycia, o której mowa w art. 291§1 k.k. jest świadomość i wola albo co najmniej godzenie się sprawcy, że takiej pomocy swoim zachowaniem udziela.²⁷⁰ Warto zaznaczyć, że w chwili publikacji wyroku Sądu Najwyższego z dnia 27 listopada 1986 r. obowiązywał k.k. z 1969 r., w którym legislator uzależnił byt przestępstwa paserstwa od uzyskania korzyści majątkowej za pomoc do ukrycia rzeczy pochodzącej z czynu zabronionego. Mając na uwadze powyższe, na gruncie obecnego ustawodawstwa cel uzyskania korzyści majątkowej przy udzieleniu pomocy do ukrycia rzeczy pochodzących z czynu zabronionego nie jest ustawowym wymogiem zaistnienia przestępstwa paserstwa, lecz relewantnym motywem sprawcy do jego popełnienia.

²⁶⁸ A. Marek, V. Konarska-Wrzosek, Prawo karne, Warszawa 2016, s. 582.

²⁶⁹ Wyr. SA w Krakowie z dnia 6 grudnia 2001 r., II Aka 189/01, KZS 2002/2, poz. 37.

²⁷⁰ Wyr. SN z dnia 27 listopada 1986 r., II KR 359/86, OSNKW 1987, nr 7-8, poz. 69.

Paserstwo w ostatnim wariancie, polegającym na przechowaniu, ma charakter przestępstwa trwałego.²⁷¹ Określenie przestępstwa trwałego należy do zbioru pojęć prawnych, które nie posiadają legalnej definicji w polskim prawodawstwie. W rodzimej doktrynie sensu czynu zabronionego o charakterze stałym upatruje się w wywołaniu bezprawnego stanu i utrzymywaniu go swoją wolą.²⁷² Istota przestępstwa paserstwa w kontekście udzielenia pomocy do ukrycia rzeczy pochodzących z czynu zabronionego wypełnia przesłanki doktrynalnej definicji deliktu trwałego. Paser obejmując w dzierżenie rzecz, którą zgodnie z ustaleniem od zbywcy ma przechować (ukryć), z chwilą jej „otrzymania” popełnia czyn zabroniony. Czas trwania przestępczego zachowania biegnie do momentu zakończenia bezprawnego stanu faktycznego. Trafnie zauważa B. Michalski, że kodeksowy zwrot „ukrycie”, emanuje skojarzeniem chwilowym, dokonywanym razem z dopełnieniem samej czynności, w odróżnieniu do terminu „ukrywanie”, który charakteryzuje się trwałością zachowania.²⁷³ Legislacyjny zabieg wprowadzenia w przepisie terminu utożsamionego z chwilowym zachowaniem się sprawcy jest immanentnie związany z ustaleniem czasu popełnienia czynu zabronionego, który „rozpoczyna” się w momencie ukrycia rzeczy. Chwilowa czynność sprawcza automatycznie przekształca się w wytworzenie sytuacji przestępnej, będącej następstwem jednego działania, choć działanie ukończono, to sytuacja przestępna trwa.²⁷⁴

Na gruncie strony podmiotowej analizowany występki w kontekście obecnego k.k. został poddany modyfikacji w ustawowych znamionach czynu określających stronę podmiotową przestępstwa w stosunku do poprzednio obowiązującego k.k. z 1969 r. Zmiana dotyczyła rezygnacji z uregulowanym w ongiś obowiązującym ustawodawstwie karnym w postaci celu działa sprawcy paserstwa. Doktryna prawa, jak również judykatura jednoznacznie podkreślają, że cel uzyskania korzyści majątkowej nie należy już do znamion przestępstwa. Wprowadzona przez legislatora zmiana, jest sporna, gdyż zaciera ona wyraźne różnice pomiędzy formami przestępstwa nastawionymi na osiągnięcie korzyści majątkowej a poplecznictwem.²⁷⁵ Paserstwo jest występkiem umyślnym, który może zostać popełniony w zamiarze bezpośrednim, jak również ewentualnym. Nie ulega wątpliwości, że umyślność składa się z dwóch czynników: świadomości i woli. Zatem do odpowiedzialności sprawcy

²⁷¹ J. Bafia, K. Mioduski, M. Siewierski, Kodeks karny komentarz, Warszawa 1971, s. 503.

²⁷² K. Banasik, Przestępstwo trwałe i delikty trwałe, „Prokuratura i Prawo” 2013, nr 7-8, s. 94.

²⁷³ B. Michalski [w:] A. Wąsek, R. Zawłocki, Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz do artykułów 222-316, Warszawa 2010, t. 2, s. 1234.

²⁷⁴ J. Makarewicz, Kodeks karny z komentarzem, Lwów 1938, s. 151.

²⁷⁵ T. Oczkowski, Komentarz do art. 291 k.k., [w:] R.A. Stefański (red.), Kodeks karny komentarz, Warszawa 2018, s. 1746-1747.

niezbędna jest wiedza, że rzecz pochodzi z czynu zabronionego albo uświadamianie sobie przez sprawcę takiej możliwości i godzenie się na nią. W jednym z judykatów Sąd Apelacyjny w Krakowie skonstatował, że „przypuszczenie” oskarżonych, co do przestępczego pochodzenia rzeczy, wypełnia znamiona paserstwa umyślnego, w tej części czynu (co do zamiaru) *cum dolo eventuali*”.²⁷⁶

Także trafnie zaznaczają A. Marek oraz V. Konarska-Wrzosek, że samo nabycie, pomoc do zbycia, a także przyjęcie i pomoc do ukrycia wymagają zamiaru bezpośredniego.²⁷⁷ W tym miejscu warto przytoczyć pogląd O. Chybińskiego, który pomimo upływu lat oraz zmiany ustawodawstwa karnego cały czas jest aktualny w nauce prawa karnego, że w dyspozycji przepisu penalizującego paserstwo nie wymaga się *expressis verbis*, aby sprawca wiedział o pochodzeniu rzeczy z przestępstwa.²⁷⁸ Do zaistnienia występku paserstwa nie jest konieczna bliższa erudycja o czynie zabronionym, z którego rzecz została pozyskana, wystarczające jest to, aby sprawca miał świadomość, że rzecz może pochodzić z przestępstwa i godzi się na to. Sprawca czynu opisanego w art. 291§1 k.k., który wypełnia przestępstwo w formie umyślnej, nie musi wiedzieć albo przewidywać z jakiego rodzajowo przestępstwa rzecz pochodzi, jak również nie musi znać okoliczności, w jakich przestępstwo zostało popełnione.²⁷⁹

Do wypełnienia ustawowych znamion występku wystarczy ogólna świadomość sprawcy o pochodzeniu rzeczy z czynu zabronionego, aby mógł odpowiadać za przestępstwo paserstwa. Relevantnym elementem wypełnienia ustawowych znamion umyślnego występku paserstwa jest objęcie wolą i świadomością zachowania ukierunkowanego na rzecz pochodzącą z czynu zabronionego poprzez jedną z enumeratywnie wymienionych przez ustawodawcę czynności: nabycia, przyjęcia, udzielania pomocy do zbycia lub ukrycia rzeczy. Występek paserstwa jest przestępstwem samodzielnym. Jednakże jego byt immanentnie związany jest z wcześniejszym czynem zabronionym, gdyż sprawca wchodząc w bezprawne posiadanie cudzej rzeczy ruchomej, nie ma styczności z jej właścicielem. Kwestią istotną w analizowanym zagadnieniu jest rozgraniczenie form zjawiskowych, jakimi są: sprawstwo, współsprawstwo, pomocnictwo oraz podżeganie do występku, z którego rzecz stanowiąca przedmiot czynności wykonawczej bezpośrednio pochodzi, a relevantnie rozumianym sprawstwem paserstwa. Zgodnie z hipotezą art. 291 k.k. oraz 292 k.k. sprawcą może być każdy. Wyjątek od tej zasady, jak podaje D. Mucha stanowią osoby uczestniczące w czynie

²⁷⁶ Wyr. SA w Krakowie z dnia 22 września 1994 r., II Akr 141/94, KZS 1994, nr 10, poz. 14.

²⁷⁷ A. Marek, V. Konarska-Wrzosek, *Prawo...*, dz. cyt., s. 583.

²⁷⁸ O. Chybiński, *Paserstwo*, Warszawa 1962, s. 56.

²⁷⁹ Tamże, s. 37.

zabronionym, jako sprawcy, współsprawcy, pomocnicy czy podżegacze do przestępstwa, z którego to rzecz została pozyskana.²⁸⁰

Trafnie stwierdził w jednym z wyroków Sąd Najwyższy, że „nie można najpierw zagarnąć mienia, a następnie je „nabyć” (ewentualne rozliczenia wewnętrzne między współsprawcami nie zmieniają faktu zagarnięcia mienia, uprzednio przez nich wspólnie dokonanego).”²⁸¹ Mając na uwadze powyższe, słuszny wydaje się kolejny pogląd Sądu Najwyższego zgodnie, z którym „przy skazaniu za kradzież z włamaniem bezkarne jest to, co sprawca robi z produktami tego przestępstwa. Przyjęcie odwrotnej reakcji nie jest jednak dopuszczalne, a to z uwagi na podstawowy warunek przyjęcia koncepcji czynów współkaranych, polegających na tym, aby ładunek społecznej szkodliwości czynu mającego wyeliminować z podstawy skazania był mniejszy, niż stopień społecznej szkodliwości czynu podlegającego prawno - karnej ocenie i przypisaniu sprawcy.”²⁸²

Przypisanie danej osobie sprawstwa paserstwa, bądź też innej formy zjawiskowej przestępstwa uzależnione jest od ustalonych przed dokonaniem czynu ról poszczególnych uczestników czynu zabronionego. Konsekwencja odpowiedzialności współsprawcy powinna obejmować odpowiedzialność karną adekwatną do granic zamiaru popełnionego czynu i nie może być rozszerzona o eksces osoby wspólnie z nim działającej. Sankcja karna obejmuje indywidualne zachowanie i skutek, każdego ze współsprawców w granicach swojej odpowiedzialności. Istota analizowanej formy zjawiskowej wymaga uczestnictwa w czynie zabronionym, co najmniej dwóch osób, gdzie każda z nich obejmuje swoim zachowaniem realizowanie znamion konkretnego przestępstwa. Pomiędzy uczestnikami przestępnego działania musi występować więź współpracy i świadomość wspólnej koordynacji działań, w której czyn jednego współsprawcy stanowi dopełnienie czynu drugiego współsprawcy albo popełnione przestępstwo jest wynikiem czynności przedsięwziętych przez współsprawców w ramach dokonanego przez nich podziału ról w przestępnej akcji.²⁸³ Paserstwo zachodzi wtedy, gdy zostają wypełnione alternatywnie wymienione znamiona czynu, a sprawca działał samoistnie.

Sprawca, któremu została przypisana wina zgonie z art. 291 k.k. nie może być sprawcą, współsprawcą, podżegaczem, albo pomocnikiem przestępstwa pierwotnego, z którego pochodzą przedmioty czynności sprawczej. Z kolei przyjęcie właściwej kwalifikacji prawnej czynu w sytuacji pomocnictwa do występku paserstwa wymaga ustalenia, że pomoc została

²⁸⁰ D. Mucha, *Przestępstwo...*, dz. cyt., s. 70-71.

²⁸¹ Wyr. SN z dnia 20 kwietnia 1984 r., II KR 46/84 OSNKW 1984, nr 11-12, poz. 121.

²⁸² Post. SN z dnia 10 kwietnia 2013 r., *Biuletyn Prawa Karnego* 2013, nr 5, s. 7.

²⁸³ Wyr. SN z dnia 24 maja 1976 r., RW 189/76 OSNKW 1976, nr 9, poz. 117.

udzielona osobie, która ma zamiar popełnić czyn opisany w art. 291 k.k. W tym względnie na aprobatę zasługuje pogląd SN zgodnie, z którym „jeżeli (...) ktoś przed dokonaniem przestępstwa obiecuje innej osobie, iż rzeczy uzyskane za pomocą przestępstwa nabędzie (albo dopomoże do ich zbycia lub ukrycia), to dopuszcza się pomocnictwa.”²⁸⁴ Natomiast dla bytu kwalifikacji prawnej z art. 18§2 w zw. z 291 k.k. bądź 292 k.k. niezbędny jest zamiar, aby inna osoba dopuściła się występku paserstwa niezależnie od jej formy. Podżeganie do przestępstwa paserstwa następuje z chwilą wzbudzenia u sprawcy zamiaru popełnienia przestępstwa wtedy, gdy osoba ma świadomość albo godzi się, że rzecz stanowiąca przedmiot czynności sprawczej pochodzi z czynu zabronionego. Podkreślenia wymaga sytuacja, w której podżegacz nakłania osobę do popełnienia paserstwa w momencie, gdy ona już objęła swoim zamiarem dokonanie takowego czynu. Trafnie zauważa D. Mucha, że odpowiedzialność podżegacza następuje z chwilą wzbudzenia woli dokonania przestępstwa niezależnie od tego czy rzeczywiście zostaną wypełnione wszystkie formy stadialne przestępstwa, czy przestępstwo zakończyło się na etapie usiłowania.

W przypadku nabycia, przestępstwo paserstwa zostaje popełnione z chwilą objęcia przez pasera władztwa nad rzeczą na podstawie zawartej umowy z rozporządzającym, do której posiada iluzoryczne prawo własności. Przyjęcie rzeczy stanowiące kolejną formę czynu opisanego w art. 291§1 k.k. następuje w momencie uzyskania przez pasera wiedzy o posiadaniu władztwa nad rzeczą od osoby dotychczas nią władającą za jej zgodą i wolą. Trafnie zauważa E.M. Guzik - Makaruk, że przyjęcie rzeczy przez sprawcę musi nastąpić w jakimkolwiek celu, który dla bytu tego czynu nie jest istotny.²⁸⁵ Dzierżenie rzeczy we wskazanej formie może nastąpić tak z zamiarem bezpośrednim, jak również ewentualnym. Sprawca paserstwa dokonanego w formie udzielenia pomocy do zbycia lub ukrycia ma świadomość swojego przestępczego działania zmierzającego do ułatwienia albo umożliwienia zbycia lub ukrycia przez inną osobą rzeczy, której źródłem pochodzenia jest przestępstwo. Paser chce albo przewiduje, że jego działanie może przyczynić się do zbycia lub ukrycia rzeczy i godzi się na to. Paserstwo tak jak w przypadku przyjęcia rzeczy może być popełnione w obydwu zamiarach: bezpośrednim albo ewentualnym. W tym miejscu warto zwrócić uwagę na kwestię posiadania w dobrej oraz złej wierze. Jak zauważa O. Chybiński, istnieje możliwość, że ktoś nabędzie lub przyjmie „*bona fide*” rzecz pochodzącą z przestępstwa

²⁸⁴ Wyr. SN z dnia 20 listopada 1934 r., I K 733/34.

²⁸⁵ E.M. Guzik-Makaruk, E.W. Pływaczewski [w:] R. Zawłocki (red.), System..., dz. cyt., s. 255.

(zagarnięcia)²⁸⁶, a następnie uzyska informacje o jej przestępnym rodowodzie. We wskazanym przypadku osoba ta staje się posiadaczem w złej wierze. Jeżeli sprawca powziął wiedzę o przestępczym źródle pochodzenia rzeczy po objęciu nad nią władztwa, a jego zachowanie będzie zmierzało do oddania rzeczy prawowitemu właścicielowi, to jego zachowanie nie będzie traktowane, jako występki paserstwa. Ten sam autor zauważa, że nie będzie, więc paserstwem samo władanie w złej wierze rzeczą nabytą w dobrej wierze, jeżeli nie stanowi ono np. pomocy do ukrycia lub innej formy paserstwa.²⁸⁷

Jeżeli nabywca po uzyskaniu informacji o przestępczym pochodzeniu nabytej rzeczy, nie przedsięwzięcie działań zmierzających do ustalenia jej prawowitego właściciela, poniesie odpowiedzialność za przestępstwo paserstwa. Kolejnym alternatywnym zachowaniem sprawcy jest uzyskanie informacji o pochodzeniu przedmiotu czynności sprawczej z przestępstwa przed objęciem przez niego władztwa. W przypadku przejęcia od rozporządzającego rzeczy we władanie sprawca dopuszcza się występku w myśl art. 291§1 k.k. Jak podaje E.W. Pływaczewski, każdy fakt nabycia rzeczy uzyskanej za pomocą czynu zabronionego w złej wierze, w przypadku posiadania wiedzy o pochodzeniu rzeczy przez nabywcę, wiąże się z kwalifikacją czynu, jako paserstwo w formie umyślnej. Z kolei, gdy brak świadomości sprawcy jest konsekwencją niezachowania przez nabywcę normalnej w zaistniałych okolicznościach staranności, to przytoczony przypadek złej wiary, może lecz nie musi łączyć się z pociągnięciem do odpowiedzialności karnej za nieumyślny występki paserstwa.²⁸⁸

Nie ulega wątpliwości, że paserstwo może zostać popełnione, jako tzw. przestępstwo wtórne. Paserstwo wtórne charakteryzuje się tym, że rzecz uzyskana za pomocą pierwotnego czynu zabronionego z czasem uzyskuje status rzeczy wtórnej, po przez nieustanną zmianę posiadacza samoistnego, albo zależnego. Ustawodawca każdorazową zmianę władztwa nad rzeczą uzyskaną za pomocą czynu zabronionego utożsamianą z przekazywaniem „z rąk do rąk” penalizuje, jako przestępstwo paserstwa.²⁸⁹

²⁸⁶ Zgodnie z ustawą z dnia 18 czerwca 1959 r. o odpowiedzialności karnej za przestępstwa własności społecznej za przestępstwo paserstwa odpowiadał ten, kto nabywa lub w jakimkolwiek celu przyjmuje mienie społeczne wiedząc, że zostało uzyskane przez zagarnięcie, albo pomaga do jego zbycia lub ukrycia.

²⁸⁷ O. Chybiński, Paserstwo..., dz. cyt., s. 55-56.

²⁸⁸ E.W. Pływaczewski, Cywilnoprawne i karnoprawne aspekty nabycia rzeczy uzyskanej za pomocą czynu zabronionego, „Państwo i Prawo” 1988, nr 5, s. 70.

²⁸⁹ E.M. Guzik-Makaruk, E.W. Pływaczewski [w:] R. Zawłocki (red.), System..., dz. cyt., s. 260.

§ 2. Paserstwo nieumyślne

Występek paserstwa nieumyślnego został spenalizowany w art. 292 k.k.²⁹⁰ Przepis art. 292 k.k. zastąpił dotychczas aktualny opis przestępstwa paserstwa zawarty w art. 216 k.k. z 1969 r. Prawodawca w nowym brzmieniu normy prawnej zrezygnował z wyeksponowania elementu strony podmiotowej przestępstwa określającego cel działania sprawcy ukierunkowany na osiągnięcie korzyści majątkowej w przypadku przyjęcia rzeczy lub pomocy w jej ukryciu. Ów charakter paserstwa, jak również dzisiejsze unormowanie analizowanego przestępstwa, co do zasady różni się od formy umyślnej jedynie stroną podmiotową, na płaszczyźnie stosunku pasera do źródła uzyskanej rzeczy. Pozostałe znamiona występkę paserstwa nieumyślnego są zasadniczo tożsame ze znamionami formy umyślnej. Trafnie zauważają E.W. Pływaczewski i E.M. Guzik - Makaruk, że nieumyślność działania sprawcy określona w art. 292 k.k. obejmuje jedynie pochodzenie rzeczy z czynu zabronionego, natomiast znamiona określone w stronie przedmiotowej tego czynu objęte są umyślnością.²⁹¹ Przestępstwo paserstwa nieumyślnego zachodzi w sytuacji, gdy w trakcie realizacji jednego ze znamion strony przedmiotowej czynu sprawca nie zdaje sobie sprawy, że przedmiot czynności sprawczej pochodzi z czynu zabronionego, chociaż na podstawie towarzyszących okoliczności mógł i powinien przypuszczać, że rzecz z tego czynu pochodzi.

Nieumyślność w rozumieniu art. 292 k.k. odnosi się do powinności i możliwości przewidywania, na gruncie towarzyszących czynników w danej sytuacji, że rzecz pochodzi z czynu zabronionego. Sprawca nie posiada wiedzy, że rzecz pochodzi lub może pochodzić z przestępstwa, lecz ze względu na towarzyszące determinanty, w jakich posiadał przedmiot czynności sprawczej, powinien to wiedzieć.²⁹² Zdaniem D. Muchy, za „okoliczności towarzyszące” w realizacji znamion strony przedmiotowej nieumyślnego przestępstwa paserstwa ustawodawca rozumie wszelkie czynniki o charakterze subiektywnym.²⁹³ Z kolei T. Oczkowski pisze, że okoliczności towarzyszące nabyciu, przyjęciu, pomocy w jej ukryciu lub zbyciu, to niewątpliwie okoliczności obiektywne.²⁹⁴ Natomiast I. Zgoliński utożsamia analizowane okoliczności z charakterem kauzalnym.²⁹⁵

²⁹⁰ Art. 292 k.k.: „§1.Kto rzecz, o której na podstawie towarzyszących okoliczności powinien i może przypuszczać, że została uzyskana za pomocą czynu zabronionego, nabywa lub pomaga do jej zbycia albo tę rzecz przyjmuje lub pomaga do jej ukrycia, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

§2. Wypadku znacznej wartości rzeczy, o której mowa w §1, sprawca podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.”

²⁹¹ Tamże, s. 58.

²⁹² Tamże, s. 58.

²⁹³ D. Mucha, *Przestępstwo...*, dz. cyt., s. 123.

²⁹⁴ T. Oczkowski, [w:] R.A. Stefański (red.), *Kodeks...*, dz. cyt., s. 1747.

²⁹⁵ I. Zgoliński [w:] V. Konarska-Wrzošek (red.), *Kodeks...*, dz. cyt., s. 1296.

Właściwa klasyfikacja okoliczności towarzyszących, jako znamienia analizowanego przepisu wymaga pogrupowania przesłanek mogących świadczyć o przestępnym pochodzeniu przedmiotu czynności sprawczej. Zdaniem O. Chybińskiego okoliczności towarzyszące nie tylko muszą istnieć obiektywnie, ale także muszą być objęte świadomością sprawcy.²⁹⁶ Literatura przedmiotu wskazuje na następujące okoliczności: związane z rzeczą (zbyt niska cena produktu w stosunku do rzeczywistej wartości, widoczne przeróbki identyfikacyjne rzeczy), związane z osobą (nieletni sprzedawca, opinia o nim, podejrzane zachowanie), związane z nietypowym miejscem transakcji (melina, teren poza targowiskiem, parking przy centrum handlowym), związane z porą dnia (prowadzenie interesów w porze nocnej).²⁹⁷ Przedstawione okoliczności towarzyszące, na podstawie, których sprawca powinien i mógł przewidzieć, że rzeczy pochodzą z czynu zabronionego, co do zasady adekwatne są w momencie podjęcia transakcji w świecie realnym.

W tym miejscu należałoby podnieść kwestię rzeczywistości wirtualnej, tak obecnej i popularnej w obecnych czasach. W dobie Internetu gros transakcji odbywa się na odległość bez obecności kontrahentów, jedynie za sprawą przeglądarki internetowej. W takiej sytuacji większość ze wskazanych powyżej okoliczności mogących świadczyć o przestępnym pochodzeniu rzeczy jest trudna do zweryfikowania. Dokonując transakcji przed monitorem komputera nie ma możliwości oceny wieku kontrahenta, jego miejsca przebywania oraz zachowania. Warto zaznaczyć, że zarówno sklepy, jak i aukcje internetowe dostępne są tak w dzień jak i w nocy. Jedynym realnym elementem mogącym świadczyć o nielegalnym źródle pochodzenia rzeczy jest zbyt niska cena w porównaniu do innego tego samego bądź podobnego produktu. Wskazanie jedynie ceny, jako rzetelnego determinantu ewentualnego pochodzenia rzeczy z czynu zabronionego jest celowe i nawiązuje do dzisiejszego obrotu rzeczami. Wszechobecny świat wirtualny umożliwia także wystawianie pozytywnych komentarzy, bądź opinii o sprzedawcy, z którym zamierza się podjąć współpracę. Brak weryfikacji autentyczności takich wpisów zwiększa uwiarygodnienie legalnej działalności sprzedawcy, a co za tym idzie nieprzestępczego pochodzenia rzeczy. Przeniesienie świata sprzedaży do wirtualnej rzeczywistości z jednej strony stało się ułatwieniem dla konsumenta, zaś z drugiej ułatwiło prowadzenie przestępczego procederu.

Nieumyślność w myśl art. 292 k.k. wynika z powinności przewidywania na podstawie towarzyszących okoliczności, że rzecz pochodzi z czynu zabronionego. Sprawca nie ma

²⁹⁶ O. Chybiński, *paserstwo ...*, dz. cyt., s. 55-64.

²⁹⁷ E.M. Guzik-Makaruk, E.W. Pływaczewski [w:] R. Zawłocki (red.), *System...*, dz. cyt., s. 293; A. Marek, V. Konarska-Wrzosek, *Prawo...*, dz. cyt., s. 585; zob. także T. Oczkowski, [w:] R.A. Stefański (red.), *Kodeks karny komentarz*, s. 1747.

wiedzy, na temat przestępczego pochodzenia rzeczy lub, że może z takiego czynu pochodzić, jednakże z uwagi na okoliczności, w których wszedł w jej posiadanie, powinien to wiedzieć. Podstawy zastosowania przepisu art. 292 k.k. nie stanowią normy prawne lub inne normy, lecz okoliczności towarzyszące uzyskaniu rzeczy.²⁹⁸ Ocena świadomości sprawcy bezapelacyjnie powinna zostać dokonana na podstawie okoliczności towarzyszących zarówno tych przed, jak i w trakcie popełniania paserstwa. Postępowanie wypełniające założenia zasady *ex ante*, a nie *ex post*, pozwoli na właściwą kwalifikację czynu. Obecna doktryna wyraża pogląd, że przestępstwo nieumyślnego paserstwa może być popełnione zarówno w formie niedbalstwa, jak również lekkomyślność. Obydwie postaci winy nieumyślnej zostały sklasyfikowane w art. 9§2 i §3 k.k. Przewidywanie możliwości popełnienia czynu zabronionego albo możliwość takiego przewidywania stanowi w myśl ustawodawcy niezbędny, a zarazem dostateczny składnik strony podmiotowej niedbalstwa. Warto w tym miejscu zacytować tezę wyroku Sądu Najwyższego z dnia 6 lutego 1976 r. dotyczącą tej formy nieumyślności: „Możliwość przewidywania, jako element niedbalstwa o charakterze subiektywnym powinna być oceniona na tle cech osobowości konkretnego człowieka, działającego w określonej sytuacji. Zgodnie z kodeksową zasadą indywidualizacji odpowiedzialności karnej ustalenie owej możliwości przewidywania jest zależne od indywidualnych cech sprawcy (np. jego doświadczenia życiowego, zasobu wiadomości, wykonywanego zawodu) oraz od funkcjonowania jego procesu skojarzeń w chwili czynu. Jeżeli zatem w chwili czynu nie zaistniały szczególne okoliczności mogące uniemożliwić - na tle cech osobowości sprawcy - wywołanie wymaganych w danej chwili skojarzeń w sferze psychiki sprawcy, to można przyjąć, że sprawca mógł przewidzieć skutek swego przestępnego zachowania się.”²⁹⁹

Lekkomyślność określa stronę podmiotową czynów zabronionych kwalifikowanych przez następstwa. Zwiększona penalizacja takich zachowań przestępczych jest uzależniona od pojawienia się czynnika następczego w postaci dalszego skutku, czyli konkretnej zmiany w świecie zewnętrznym, powstałej po wypełnieniu znamion typu podstawowego. W przypadku lekkomyślności sprawca niesłusznie zakłada, że uchroni się od popełnienia przestępstwa. Zdaniem E.W. Pływaczewskiego na zasadzie *argumentum a minore ad maius* należy przyjąć, że jeżeli prawodawca przewiduje pociągnięcie do odpowiedzialności karnej sprawcę, który

²⁹⁸ O. Chybiński, Paserstwo w polskim prawie karnym, Warszawa 1962, s. 66.

²⁹⁹ Wyr. SN z dnia 6 lutego 1976 r., Rw 45/76, OSNKW 1976, nr 4-5, poz. 64.

dopuścił się czynu w nieumyślnej formie niedbalstwa, to tym bardziej reakcja karna uzasadniona jest w przypadku lekkomyślności, jako ciężkiej postaci nieumyślności.³⁰⁰

Prawodawca penalizując paserstwo w formie nieumyślnej posługuje się nieostrymi oraz niezdefiniowanymi zwrotami w opisie przestępstwa umożliwiającymi szeroką wykładnię przepisu. Niedobór zbioru pojęć wyjaśniających znaczenie ustawowych znamion paserstwa nieumyślnego, wykształcił w praktyce sądowej indywidualną ich wykładnię na podstawie zebranego materiału dowodowego.³⁰¹ W tym miejscu warto zwrócić uwagę na zdanie B. Michalskiego, dla którego przepis art. 292 k.k. spełnia w praktyce bardzo często funkcję przepisu o charakterze pomocniczym.³⁰² Pogląd autora związany jest z sytuacją, w której występują trudności dowodowe, przy wykazaniu świadomości przestępczego pochodzenia rzeczy.

§3. Typy kwalifikowane paserstwa

W k.k. z 1969 r. legislator przewidywał dwa typy kwalifikowane przestępstwa paserstwa usystematyzowane w art. 215§2 k.k. zgodnie, z którymi zaostrzonej odpowiedzialności karnej podlegał sprawca, który dopuścił się przestępstwa w stosunku do minia znacznej wartości bądź uczynił sobie z paserstwa stałe źródło dochodu. Wskazane typy kwalifikowane występku występują także na gruncie obecnego ustawodawstwa karnego, lecz zawarte są w innych regulacjach. Przepisy przewidujące zaostrzoną odpowiedzialność karną za występki paserstwa zostały zawarte w art. 294 k.k.³⁰³ Wskazane przepisy kwalifikują występki paserstwa ze względu na mienie znacznej wartości, bądź dobro o szczególnym znaczeniu dla kultury, stanowiące przedmiot czynności wykonawczej. Obostrzeniu odpowiedzialności karnej przewidzianej przez przepis art. 294 k.k. podlegają także inne wymienione przez ustawodawcę enumeratywnie czyny zabronione, do których zaliczają się do kradzieży rzeczy i programu komputerowego, przywłaszczenie, włączenie się do urządzenia telefonicznego na cudzy rachunek, sprzeniewierzenie, oszustwo zwykłe i komputerowe, uszkodzenie lub zniszczenie cudzej rzeczy, w tym kabla podmorskiego. Trafnie zauważa E.W. Pływaczewski i E.M. Guzik - Makaruk, że znamiona obostrzające w myśl art. 294 §1 oraz §2 k.k. stanowią uzupełnienie znamion typu zabronionego, konstytuujące fragment strony przedmiotowej typu

³⁰⁰ A. Marek, E.W. Pływaczewski, A. Peczeniuk, *Kradzież i paserstwo...*, dz. cyt., s. 198.

³⁰¹ D. Mucha, *Przestępstwo...*, dz. cyt., s. 416.

³⁰² B. Michalski [w:] A. Wąsek, *Kodeks karny. Część szczególna. Komentarz*, t. II, Warszawa 2004, s. 275.

³⁰³ Art. 294 k.k. : „§1. Kto dopuszcza się przestępstwa określonego w art. 278§1 lub 2, art. 284§1 lub 2, art. 285§1, art. 286§1, art. 287§1, art. 288§1 lub 3, lub w art. 291§1 k.k., w stosunku do mienia znacznej wartości, podlega karze pozbawienia wolności od roku do lat 10.

§2. Tej samej karze podlega sprawca, który dopuszcza się przestępstwa wymienionego w § 1 w stosunku do dobra o szczególnym znaczeniu dla kultury.”

kwalfikowanego. Znamiona kwalifikujące zgodnie z art. 294 k.k. muszą być objęte umyślnością w formie adekwatnej dla właściwego typu podstawowego czynu zabronionego przeciwko mieniu, który stanowi fundament typu kwalifikowanego.³⁰⁴ Sprawca dopuszczający się zachowania obostrzonego przepisami prawa musi obejmować swoją wolą i świadomością, że przedmiotem wykonawczym czynu jest mienie znacznej wartości, bądź dobro o szczególnym znaczeniu dla kultury. Obecne ustawodawstwo karne zrezygnowało z zawarcia w typie kwalifikowanym znanym w ongiś obowiązującym prawodawstwie obostrzenia odpowiedzialności karnej ze względu na uczynienie sobie z paserstwa stałego źródła dochodu. Zasady odpowiedzialności karnej za wskazane zachowanie przestępcze oparte zostały w k.k. z 1997 r. na podstawie ogólnych regulacji prawnych zawartych w art. 65§1 k.k. Pojęcie stałego źródła dochodu użyte w art. 65§1 k.k., jako znamię kwalifikujące paserstwo znane było już w k.k. z 1969 r. W egzegezie tego znamienia, występującego w opisie jednego tylko typu przestępstwa w tym kodeksie, uznawano, że warunkiem jego przypisania jest ustalenie trwałości czynności sprawczych przestępstwa przynoszących dochód, w sensie ich powtarzalności przez czas dłuższy.³⁰⁵ Takie charakteryzowanie stałego źródła dochodu uwzględniało specyfikę paserstwa, jako zachowania przestępczego w tym sensie „biernego”, że następującego po dokonaniu czynów zabronionych przez inne osoby, najczęściej sprawców kradzieży.³⁰⁶ W obecnym ustawodawstwie karnym uczynienie sobie stałego źródła dochodu stanowi jedną z przesłanek nadzwyczajnego zaostrzenia kary unormowaną w części ogólnej kodeksu karnego. Trafnie zauważa W. Zalewski, że przestępczość zawodowa z kryminologicznego punktu widzenia oparta jest na popełnianiu, co najmniej kilku przestępstw, które w rzeczywistości nie muszą być popełniane w ramach recydywy, zbiegu przestępstw, jak również ciągu przestępstw.³⁰⁷

Warto zaznaczyć, że recydywa oraz przestępczość zawodowa pozostają ze sobą w ścisłym związku, który oparty jest na popełnianiu licznych przestępstw. Jednakże przestępcy zawodowi są recydywistami tylko i wyłącznie w rozumieniu kryminologii.³⁰⁸ Zawodowstwo (profesjonalizm) w działaniach naruszających porządek prawny zmniejsza prawdopodobieństwo wykrycia, a co za tym idzie zatrzymania i pociągnięcia do odpowiedzialności karnej. Warto zwrócić uwagę na użycie w kodeksie karnym liczby pojedynczej, co oznacza, że do wypełnienia dyspozycji analizowanego przepisu wystarczy,

³⁰⁴ E.M. Guzik-Makaruk, E.W. Pływaczewski [w:] R. Zawłocki (red.), System..., dz. cyt., s. 281.

³⁰⁵ J. Bafia, K. Mioduski, M. Siewierski, Kodeks karny. Komentarz, Warszawa 1977, s. 576-577.

³⁰⁶ Post. SN z dnia 8 stycznia 2015 r., V KK 165/14.

³⁰⁷ W. Zalewski [w:] R.A. Stefański (red.), Kodeks karny..., dz. cyt., s. 501.

³⁰⁸ Tamże, s. 501-502.

aby sprawca uczynił sobie stałe źródło dochodu chociażby z popełnienia jednego przestępstwa danego rodzaju. Uregulowany w przepisie zwrot „uczynienia stałego źródła dochodu z popełnionego przestępstwa”, co do zasady powinien eliminować dopuszczenie się przez sprawcę wykroczeń, na mocy, których takie źródło dochodu sobie uczynił. Warto zauważyć, że w sytuacji, w której sprawca popełnia czyny o niskiej społecznej szkodliwości, jednak czyni to z góry powziętym zamiarem, a dochód ze wszystkich powziętych zachowań godzących w porządek prawny przekracza ustawowy próg 500 zł, składając się na jeden czyn ciągle wypełnia znamiona dyspozycji przepisu art. 65§1 k.k.

Stalość w dochodach z przestępczego źródła musi charakteryzować się cyklicznością, aby wypełnić ustawowe znamiona czynu. Trafnie zauważa Sąd Najwyższy w jednym z postanowień, że sprawca czyni sobie stałe źródło dochodu, w momencie wielokrotnego popełnienia przestępstw, pomiędzy którymi występuje regularność, a dla sprawcy takie zachowania stanowią sposób na uzyskanie dochodu, przy czym nie musi to być, zarówno jedyne, jak również główne źródło zarobkowania.³⁰⁹ Wspomniana regularność nie musi być taka sama jak w przypadku uzyskiwania wynagrodzenia za pracę.³¹⁰ Dla zaistnienia kwalifikowanej postaci czynu nie ma znaczenia wysokość dochodów oraz w jakiej walucie dochody zostają pozyskane, ważna jest jedynie ich regularność. Warto zwrócić uwagę także na kolejny pogląd Sądu Najwyższego, w którym sąd skonstatował, że określenie „stałe źródło dochodu”, zamieszczone w tym przepisie jest poprzedzone słowami „...do sprawcy, który z popełnienia przestępstwa uczynił sobie...”. Jak podaje w postanowieniu sąd, oba sformułowania charakteryzują zarówno zamiar, jak i sposób oraz skutek działania sprawcy. Oznaczają one bowiem, że sprawca uruchomił takie przestępcze działanie, którego *modus operandi* zapewnia powtarzalność osiągnięcia bezprawnego dochodu.³¹¹

Drugą przesłanką do zaostrzenia represji karnej jest udział w zorganizowanej grupie albo związku przestępczym. Branie udziału w grupie przestępczej należy rozumieć *expressis verbis* jako przynależność do grupy, która wiąże się z akceptacją kandydata przez pozostałych członków. Działalność w zorganizowanej grupie przestępczej oparta jest na pewnego rodzaju strukturze organizacyjnej, w której występuje podział na role. Wskazana przynależność wiąże się także z obowiązującą dyscypliną i udziałem w prowadzonej działalności. Zawiązanie grupy może mieć charakter stały lub okazjonalny. Dokonując klasyfikacji pod kątem strukturalnym należałoby wskazać, że grupa przestępcza posiada wyższy stopień

³⁰⁹ Post. SN z dnia 13 lutego 2008 r., III KK 369/07, OSNKW 2008, Nr 6, poz. 46.

³¹⁰ Post. SN z dnia 28 lutego 2008 r., V KK 238/07, OSNwSK 2008, Nr 1, poz. 501.

³¹¹ Post. SN z dnia 8 stycznia 2015 r., V KK 165/14.

zorganizowania aniżeli w przypadku współsprawstwa, ale mniejszy niż w związku przestępczym. Związek przestępczy wyróżnia się wyższym stopniem organizacji, w którym widoczna jest trwała struktura pionowa - z przywódcą organizacji lub pozioma - z niezmiennym gronem uczestników podejmującym wspólnie decyzje i koordynującym przestępczą działalność zgodnie z przyjętymi regułami. Członkostwo w zorganizowanej grupie przestępczej nie wymaga wykazania dowodowo faktu pełnienia ewentualnych funkcji bądź stwierdzenia realizacji powierzonych przez innych członków zadań. Do kwalifikacja zachowania opisanego w art. 258 k.k. nie jest wymagane istnienie sformalizowanego uczestnictwa, właściwego w organizacjach działających zgodnie z przepisami prawa. Przypisanie członkostwa następuje z chwilą wstąpienia w takie struktury osoby, chociażby nie wykonałby żadnej działalności z nią związanej. Należy podkreślić, że karnistyczne ujęcie zorganizowanej grupy przestępczej rozpoczyna się od komitywy, co najniżej 3 osób.³¹²

Analizowana kwestia została także podniesiona w jednym z wyroków Sądu Apelacyjnego w Lublinie, w którym to sąd stwierdził, że grupa przestępcza stanowi luźniejszą formę organizacyjną niż związek przestępczy. Stąd też rozstrzyganie o tym, czy mamy do czynienia ze zorganizowaną grupą, czy związkiem przestępczym, powinno opierać się na rozpatrywaniu tej kwestii w aspektach funkcjonalnym oraz strukturalnym.³¹³

Warto w tym miejscu przytoczyć zdanie A. Michalskiej - Warias, która wskazuje na rzadkość w formułowaniu zarzutów uczestnictwa w związku przestępczym. Autorka zauważa, że udział zarówno w zorganizowanej grupie przestępczej, jak również związku przestępczym zagrożony jest tożsamymi karami. Natomiast w kwestii dowodowej łatwiejsze jest przypisanie sprawcy udziału w grupie przestępczej, ponieważ charakteryzuje się ona słabszą strukturą organizacyjną i nie wymaga udowodnienia tak licznych elementów jej istnienia, jak w przypadku związku przestępczego.³¹⁴ W stosunku do powyższych kategorii sprawców sąd na podstawie przepisu art. 64§2 k.k. wymierza karę pozbawienia wolności przewidzianą za paserstwo w wysokości powyżej dolnej granicy ustawowego zagrożenia, a może ją wymierzyć do górnej granicy ustawowego zagrożenia zwiększonego o połowę.

Przesłanką zaostrzającą restrykcje karne zawartą bezpośrednio w przepisie art. 294 k.k. jest dopuszczenie się paserstwa w stosunku do mienia znacznej wartości bądź dobra o szczególnym znaczeniu dla dobra kultury. Definicja mienia znacznej wartości została zawarta

³¹² A. Herzog [w:] R.A Stefański (red.), Kodeks karny..., dz. cyt., s. 1644.

³¹³ Wyr. SA w Lublinie z dnia 15 maja 2003 r., Sygn. II AKa 146/02, „Prokuratura i Prawo” 2004, nr 6, dodatek „Orzecznictwo”, poz. 19.

³¹⁴ A. Michalska-Warias, Zorganizowana grupa przestępcza w orzecznictwie, „Prokuratura i Prawo” 2013, nr 12, s. 101.

w art. 115§5 k.k. zgodnie, z którą mieniem znacznej wartości jest mienie, którego wartość w czasie popełnienia czynu zabronionego przekracza 200 000 zł. Warto podkreślić, że obecna legalna definicja mienia znacznej wartości znajduje także zastosowanie przy „znacznej wartości rzeczy”, która stanowi kwalifikujące znamię nieumyślnego przestępstwa paserstwa. Ustalenie wartości mienia *expressis verbis* należałoby dokonać w stosunku do czasu popełnienia przestępstwa, a nie momentu orzekania. Należy zaznaczyć, że do określenia wartości mienia nie jest właściwe doliczenie utraconych korzyści, które pokrzywdzony poniósł w wyniku czynu zabronionego.³¹⁵ Ustalenie realnej wartości mienia oparte powinno być na obiektywnych dowodach w postaci cenników, notowań, oraz w przypadku rzeczy używanych, które posiadają ślady amortyzacji lub utraty swoich pierwotnych właściwości - opinii biegłych.³¹⁶ Niedopuszczalne jest uzależnienie oceny materialnej wartości rzeczy od odczuć subiektywnych związanych z przywiązaniem pokrzywdzonego do mienia lub związku emocjonalnego pomiędzy nim a rzeczą. Istotną kwestią jest także czas, mający znaczenie przy ustalaniu, od kiedy proceder przestępczy należałoby uznać za zachowanie przynoszące stałe źródło dochodu. W orzecznictwie pojawił się judykat, w którym przyjęto, że okres 3 miesięcy uzyskiwania dochodu świadczy o jego stałości. Ważne w znaczeniu dowodowym jest również udowodnienie zamiaru dalszego kontynuowania przestępczego procederu tak długo, jak długo byłby on efektywny.³¹⁷

Kolejną przesłanką zaostrzającą odpowiedzialność karną jest paserstwo mienia o szczególnym znaczeniu dla kultury. Historia prawnokarnej ochrony narodowego dobra kultury rozpoczęła się wraz z uchwaleniem Konwencji o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego podpisanej w Hadze w dniu 14 maja 1954 r.³¹⁸ W myśl przepisów przytoczonego aktu prawnego uważa się za dobra kulturalne „bez względu na ich pochodzenie oraz osobę właściciela między innymi dobra ruchome lub nieruchome, które posiadają wielką wagę dla dziedzictwa kulturalnego narodu, na przykład zabytki architektury, sztuki lub historii, zarówno religijne, jak i świeckie, (...), dzieła sztuki, rękopisy, książki i inne przedmioty o znaczeniu artystycznym, historycznym lub archeologicznym, jak również zbiory naukowe i poważne zbiory książek, archiwaliów lub reprodukcji wyżej określonych dóbr.” Kolejnym aktem prawa międzynarodowego definiującym pojęcia dobra kulturalnego

³¹⁵ Wyr. SA we Wrocławiu z dnia 15 września 1994 r., II Akc 277/94, „Prokuratura i Prawo” 1995, nr 6, poz. 24; wyr. SA w Krakowie z dnia 17 września 1992 r., II Akc 201/91, KZS 1992/10, poz. 12.

³¹⁶ Wyr. SN z dnia 16 lipca 1973 r., I KR 324/72; zob. także K. Indeck, *Przestępstwo paserstwa...*, dz. cyt., s. 110.

³¹⁷ Tamże, s. 7.

³¹⁸ Konwencja o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego podpisana w Hadze w dniu 14 maja 1954 r., Dz.U. Nr 46, poz. 212, załącznik.

była ratyfikowana przez Polskę Konwencja dotycząca środków zmierzających do zakazu i zapobiegania nielegalnemu przywozowi, wywozowi i przenoszeniu własności dóbr kultury, sporządzona w Paryżu w dniu 17 listopada 1970 r.³¹⁹ Na podstawie przepisów wskazanej konwencji „za dobra kultury uważane są dobra, które ze względów religijnych lub świeckich uznawane są przez każde Państwo za mające znaczenie dla archeologii, prehistorii, literatury, sztuki lub nauki i które należą do następujących kategorii:

1. rzadkie zbiory i okazy z dziedziny zoologii, botaniki, mineralogii i anatomii; przedmioty przedstawiające wartość paleontologiczną;
2. dobra mające związek z historią, w tym również z historią nauki i techniki, historią wojskowości i historią społeczną, a także dobra pozostające w związku z historią życia przywódców, myślicieli, naukowców i artystów narodowych oraz ważnych dla narodu wydarzeń;
3. przedmioty uzyskane drogą wykopalisk archeologicznych (legalnych i nielegalnych) i odkryć archeologicznych;
4. elementy pochodzące z rozebranych zabytków artystycznych lub historycznych albo ze stanowisk archeologicznych;
5. antyki liczące ponad 100 lat, takie jak napisy, monety i wryte pieczęcie;
6. materiały etnologiczne;
7. dobra, przedstawiające wartość artystyczną, takie jak:
 - I. obrazy, malowidła i rysunki wykonane w całości ręcznie, na jakimkolwiek podkładzie i przy wykorzystaniu dowolnego tworzywa (z wyjątkiem rysunków przemysłowych i artykułów przemysłowych ręcznie zdobionych);
 - II. oryginalne dzieła sztuki posągowej i rzeźby wykonane z dowolnego tworzywa;
 - III. oryginały sztychów, rycin i litografii;
 - IV. oryginały zestawów i montaży artystycznych wykonane z dowolnego tworzywa;
8. rzadkie rękopisy i inkunabuły, dawne książki, dokumenty i publikacje mające szczególne znaczenie (historyczne, artystyczne, naukowe, literackie itp.), w postaci pojedynczych egzemplarzy lub w zbiorach;

³¹⁹ Konwencja dotycząca środków zmierzających do zakazu i zapobieganiu nielegalnemu przywozowi, wywozowi i przenoszeniu własności dóbr kultury, sporządzona w Paryżu w dniu 17 listopada 1970 r., Dz.U. Nr 20, poz. 106.

9. znaczki pocztowe, skarbowe i podobnego rodzaju w postaci pojedynczych egzemplarzy lub w zbiorach;
10. archiwa, w tym archiwa fonograficzne, fotograficzne i filmowe;
11. liczące ponad sto lat meble oraz dawne instrumenty muzyczne.”

W tym miejscu warto podkreślić słowa A. Gereckiej - Żołyńskiej, że: „zawarte w konwencji Paryskiej definicje posiadają niejako charakter modelowy, gdyż późniejsze akty prawne odwołują się do niej określając termin dobro kultury”.³²⁰ Polska myśl legislacyjna w zakresie ochrony dobra kultury rozpoczęła się wraz z wejściem w życie ustawy o ochronie dóbr kultury.³²¹ Zgodnie z art. 2 tejże ustawy: „Dobrem kultury w rozumieniu ustawy jest każdy przedmiot ruchomy lub nieruchomy, dawny lub współczesny, mający znaczenie dla dziedzictwa i rozwoju kulturalnego ze względu na jego wartość historyczną, naukową lub artystyczną”. Powyższy akt prawny został uchylony ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r.³²² Obowiązująca do dzisiaj niniejsza ustawa nie zawiera definicji dobra kulturowego, a jedynie definiuje pojęcie zabytku. Wprowadzenie do k.k. przestępstw, w których przedmiotem czynności wykonawczej jest „dobro o szczególnym znaczeniu dla kultury” spowodowało trudności w interpretacji tego sformułowania. Analizując warunki odpowiedzialności w myśl art. 295 k.k. ważne jest ustalenie stanu faktycznego złożonego z świadomości działania sprawcy ukierunkowanej na dobro kultury i godzenie się, że wskazane dobro może mieć szczególne znaczenie dla kultury. W celu ustalenia czy dana rzecz stanowi dobro kultury należy sięgnąć do wspomnianej konwencji Paryskiej. Stwierdzenie czy dany przedmiot znajduje się w ramach dobra kulturowego wydaje się być łatwiejszym etapem przy wypełnieniu dyspozycji art. 295 k.k. Natomiast udowodnienie szczególnego znaczenia pozostaje w gestii organu procesowego. Dobro o szczególnym znaczeniu dla kultury powinno charakteryzować się nieocenioną wartością, wyjątkowym znaczeniem i nieprawdopodobnym charakterem.³²³ Kodeks karny nie zawiera legalnej definicji pojęcia dobra o szczególnym znaczeniu dla kultury. Nie ulega także wątpliwości, że ustawowy zwrot jest nieprecyzyjny i pozwala na szeroką egzegezę. W przepisie prawodawca obejmuje ochroną prawną dziedzictwo narodowe, które swoją wartością kulturalną przewyższa materialny charakter przedmiotu. Należy powtórzyć za B.

³²⁰ A. Gerecka-Żołyńska, W kwestii definicji dobra kultury i dzieła sztuki, „Prokuratura i Prawo” 1999, nr 9, s. 107.

³²¹ Ustawa z dnia 15 lutego 1962 r. o ochronie dóbr kultury, Dz.U. Nr 10, poz. 48 ze zm. w brzmieniu obowiązującym od dnia 11 lipca 2003 r.

³²² Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, Dz.U. 2003 Nr 162, poz. 1568 ze zm. w brzmieniu obowiązującym od dnia 20 września 2019 r.

³²³ T. Tyburcy, Kradzież dobra o szczególnym znaczeniu dla kultury (art. 294 § 2 k.k.), „Młody Jurysta” 2017, nr 2, s. 33-34.

Gadeckim, że przy zastosowaniu regulacji prawnych w myśl art. 294§2 k.k. wartość materialna dobra o szczególnym znaczeniu dla kultury nie ma znaczenia, dlatego powyższa kwalifikacja prawna czynu jest możliwa nawet w sytuacji, gdy należność wyrażona w pieniądzu za przedmiot nie przekraczałaby ustawowego progu 500 zł.³²⁴ W tym miejscu można przytoczyć przykład kradzieży napisu z obozu koncentracyjnego w Auschwitz - Birkenau „*Arbeit macht frei*”, którego wartość, jako „kawalka metalu” mogłaby nie przekroczyć kwoty 500 zł. Jednakże z uwagi na to, że ów napis ma charakter dobra o szczególnym znaczeniu dla kultury jego wartość materialna ma irrelevantny charakter. Należy przytoczyć pogląd W. Radeckiego, że możliwy jest „przeskok” od wykroczenia do przestępstwa kwalifikowanego z pominięciem przestępstwa podstawowego.³²⁵ Z kolei B. Michalski twierdzi, że „przepis art. 294§2 k.k. należy przede wszystkim interpretować z punktu widzenia wykładni funkcjonalnej, przyjmując zgodnie (jak należy sądzić) z wolą ustawodawcy, że jego celem jest zapewnienie wzmożonej ochrony prawnej coraz mniej licznym w kraju dobrom kultury, zwłaszcza tym, które mają dla niej szczególne znaczenie, nawet wtedy, gdy w kategoriach ekonomicznych nie przedstawiają istotnej wartości.”³²⁶ W konsekwencji literatura przedmiotu daje podstawy do stwierdzenia, że nie jest konieczna realizacja znamion typu podstawowego do uznania zachowania przestępczego w ramach typu kwalifikowanego. W przypadku, gdy przedmiotem czynności wykonawczej jest dobro o szczególnym znaczeniu dla kultury znaczenie ekonomiczne nie jest istotne w ramach kwalifikacji prawnej czynu.

§4. Typ uprzywilejowany paserstwa

Większość przestępstw sklasyfikowanych w kodeksie karnym występuje tylko w typie zasadniczym określanym także terminem podstawowym. Typ czynu zabronionego jest legislacyjnym wzorem karalnego przekroczenia normy sankcjonowanej, który w ustawie opisany jest za pomocą indywidualnych cech określanych w doktrynie i orzecznictwie mianem znamion. Poza przestępstwami w typie podstawowym wyróżnia się także typy zmodyfikowane. Wszelkie modyfikacje we wzorcu karalnego zachowania charakteryzują się dodaniem do typu podstawowego elementu, który wpływa na zaostrzenie bądź złagodzenie odpowiedzialności karnej. Zadaniem ustawodawcy jest nadanie normie prawnej takiej postaci,

³²⁴ B. Gadecki, Kontrowersje wokół odpowiedzialności, „Ius Novum 2013”, nr 4, s. 19.

³²⁵ W. Radecki, Ochrona zabytków w polskim, czeskim i słowackim prawie karnym, „Prokuratura i Prawo” 2012, nr 4, s. 24-25.

³²⁶ B. Michalski, Przestępstwa przeciwko mieniu. Rozdział XXXV kodeksu karnego. Komentarz, Warszawa 1999, s. 297-298.

która uwzględni wszystkie elementy mające znaczenie dla karygodności penalizowanego rodzaju zachowań. W tym miejscu warto wskazać pogląd E. Plebanek, że „modyfikację typu podstawowego tworzą znamiona, które nie są konstytutywne dla samej ujemnej oceny czynu, a jedynie generalno - abstrakcyjnej oceny stopnia społecznej szkodliwości różnej od typu zasadniczego.”³²⁷

Typy zmodyfikowane dzielą się na kwalifikowane i uprzywilejowane. Typ kwalifikowany powstaje w wyniku dodania do typu podstawowego czynnika o charakterze kwalifikującym. Natomiast tworzenie przez ustawodawcę typu uprzywilejowanego związane jest z zawarciem w opisie zachowania przestępczego znamienia łagodzącego. Należy wskazać, że polskie prawodawstwo karne przyjęło dwie metody tworzenia typu uprzywilejowanego. Pierwsza z nich polega na dodaniu do przestępstwa typu podstawowego znamienia o charakterze uprzywilejowanym. Natomiast druga metoda oparta jest na wprowadzeniu do przepisu klauzuli generalnej. Ugruntowaną w prawie karnym przesłanką tonującą jest rozpatrywany wypadek mniejszej wagi.

Ongiś obowiązujące prawodawstwo karne z 1932 r. nie obejmowało wypadku mniejszej wagi, a jedynie przypadek mniejszej wagi, który przewidziany był jedynie w stosunku do trzech czynów zabronionych spenalizowanych w art. 257§2, art. 263§2 oraz 264§2 k.k. Zamysł prawodawcy opierał się na wprowadzeniu konstrukcji przypadku mniejszej wagi w stosunku do sprawców przestępstw przeciwko mieniu, którzy dopuścili się czynu zabronionego w stanie wyższej konieczności (chęć zaspokojenia głodu w przypadku kradzieży) oraz dla wypadków szczególnie silnego działania na sprawcę okoliczności zewnętrznych, skłaniających go do popełnienia enumeratywnie wymienionego zachowania przestępczego, nieodpowiadającemu pojęciu wyższej konieczności.³²⁸ Jednocześnie legislator nie przewidywał odrębnej, złagodzonej sankcji karnej dla wskazanych przestępstw. Typ uprzywilejowany w postaci przypadku mniejszej wagi stanowił obligatoryjną podstawę do zastosowania instytucji nadzwyczajnego złagodzenia kary. Literatura przedmiotu wskazuje, że determinantem do zakwalifikowania występku, jako przypadku mniejszej wagi była wartość mienia.³²⁹

Zmiany w terminologii oraz sankcji karnej za typ przestępstwa uprzywilejowanego nastąpiły wraz z wejściem w ustawy karnej z 1969 r. Ustawodawca zaczął posługiwać się w niej pojęciem „wypadek mniejszej wagi” oraz odrębnie usankcjonował przestępstwa

³²⁷ E. Plebanek, Wypadek mniejszej wagi-kilka uwag w sporze o charakter instytucji i jego praktyczne konsekwencje, „E-czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2011, nr 5, s. 3.

³²⁸ A. Marek, E.W. Pływaczewski, A. Peczeniuk, Kradzież i paserstwo..., dz. cyt., s. 72.

³²⁹ K. Sobolewski, A. Laniewski, Polski kodeks karny, Lwów 1932, s. 140-141.

zawierające powyższą przesłankę łagodzącą. Wprowadzona zmiana objęła takie przestępstwa przeciwko mieniu jak kradzież, zagarnięcie mienia, przywłaszczenie, oszustwo, pomijając przy tym występki paserstwa. Z kolei wypadek mniejszej wagi na gruncie obecnego k.k. wydaje się mieć największe znaczenie właśnie w stosunku do przestępstw usystematyzowanych w rozdziale XXXV, gdyż analizowany typ uprzywilejowany objął swoim zasięgiem także takie przestępstwa jak rozbój czy paserstwo.

Liberalizacja prawa karnego widoczna na przestrzeni zmian ongiś obowiązujących kodeksów karnych, z jednej strony rozszerzyła katalog przestępstw uprzywilejowanych utworzonych przez klauzulę generalną wypadku mniejszej wagi, z drugiej zaś nie skłoniła legislatora do ustawowego wyjaśnienia tego pojęcia. Brak ustawowej definicji badanego terminu w k.k. z 1932 r., z 1969 r. oraz z 1997 r. wywoływał i wywołuje problemy z ustaleniem okoliczności decydujących o jego zastosowaniu. Wypadek mniejszej wagi stał się przedmiotem wielu orzeczeń zarówno Sądu Najwyższego, jak również sądów apelacyjnych. Konstytutywne znaczenie dla praktyki ma jednakże kwestia kryterium, jakie powinno się zakładać przy decydowaniu, czy dane zachowanie stanowi wypadek mniejszej wagi. W tej materii wyróżnić można trzy koncepcje: całościową, przedmiotową oraz przedmiotowo - podmiotową. Koncepcja całościowa przez długi okres przeważała w doktrynie i orzecznictwie prawa karnego. Zgodnie z nią przy ocenie, czy w danej sytuacji okoliczności wskazują na zastosowanie wypadku mniejszej wagi, znaczenie miały nie tylko czynniki materialne w postaci wartości zagarniętego mienia i okoliczności popełnienia czynu, ale również osobowość sprawcy i jego niekaralność.³³⁰ W. Gutekunst twierdził, że ocena przestępstwa pod kątem mniejszej wagi zobowiązuje sąd do wzięcia pod uwagę całokształtu sprawy, a także instytucji przypadku przedmiotów pochodzących z przestępstwa lub narzędzi służących do jego popełnienia.³³¹ Zgodnie z koncepcją przedmiotową uznanie wypadku mniejszej wagi uzależnione jest od elementów związanych zarówno z przedmiotem ochrony, jak i stroną przedmiotową przestępstwa.³³² Według J. Bafii, wypadek mniejszej wagi tożsamy jest ze zmniejszoną społeczną szkodliwością czynu i powinien być oceniony jedynie na gruncie przesłanek przedmiotowych.³³³

Generalnie dzisiejsza judykatura wskazuje, że przy przyjęciu wypadku mniejszej wagi zasadnicze znaczenie mają przedmiotowe i podmiotowe znamiona czynu. Wśród znamion

³³⁰ K. Banasik, Wypadek mniejszej wagi..., dz. cyt., s. 8.

³³¹ O. Chybiński, W. Gutekunst, W. Świda, Prawo karne-część szczególna, Warszawa 1975, s. 233.

³³² K. Mioduski, Przegląd orzecznictwa izby wojskowej Sądu Najwyższego w zakresie powszechnego prawa karnego materialnego, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 1971, nr 1, s. 250.

³³³ J. Bafia, Przestępstwa gospodarcze (wybrane zagadnienia), Warszawa 1970, s. 63.

strony przedmiotowej w szczególności wskazuje się na: rodzaj dobra, w które godzi przestępstwo, zachowanie się i sposób działania sprawcy, użyte środki, charakter i rozmiar szkody wyrządzonej lub grożącej dobru chronionemu prawem, czas, miejsce i inne okoliczności popełnienia czynu oraz odczucie szkody przez pokrzywdzonego. Z kolei od strony podmiotowej istotne są: stopień zawinienia oraz motyw i cel działania sprawcy.³³⁴

Przyjęcie przez obecną doktrynę prawa karnego ostatniej z przedstawionych koncepcji wydaje się być najbardziej odpowiednie. Koncepcja przedmiotowa zbyt wąsko odnosi się do wypadku mniejszej wagi pomijając kwestię dotyczące sprawcy oraz jego związku z czynem przestępczym. Z drugiej strony koncepcja całościowa jest zbyt szeroka. Trafnie zauważa R.A. Stefański, że ocena wypadku mniejszej wagi uzależniona jest od okoliczności wpływających na wymiar kary. Zgodnie z tym założeniem niniejsze okoliczności byłyby brane pod uwagę dwukrotnie, zarówno przy ocenie danego zachowania jako wypadek mniejszej wagi oraz przy wymiarze kary.³³⁵ Relewantnie uznanie zachowania, jako przypadku mniejszej wagi uzależnione jest od bilansu przedstawionych znamion czynu w materii przedmiotu i podmiotu, który to pozwoli osądzić, czy konkretne zachowanie charakteryzuje się niskim ładunkiem społecznej szkodliwości.³³⁶ Ocena stopnia społecznej szkodliwości czynu uzależniona jest od enumeratywnie wymienionych przez ustawodawcę przesłanek w myśl art. 115§2 k.k.

Warto zaznaczyć, że ustawodawca usankcjonował typ uprzywilejowany w postaci wypadku mniejszej wagi w prawie wszystkich przestępstwach przeciwko mieniu, co stanowi niespełna połowę wszystkich przestępstw, w których takie złagodzenie odpowiedzialności karnej zostało przewidziane. Mając na względzie powyższe nie może budzić wątpliwości założenie, że obok społecznej szkodliwości czynu elementem mającym znaczenie przy ocenie wypadku mniejszej wagi jest również wartość materialna mienia, na które został skierowany zamach. Złagodzenie sankcji karnej przewidziane przez prawodawcę zostało skierowane w stosunku do sprawców, którzy dopuścili się czynu sklasyfikowanego w kodeksie karym, jako występku. Legislator określeniem „wypadek mniejszej wagi” wskazuje na przestępstwa „drobne”, których ładunek społecznej szkodliwości czynu jest mniejszy niż w przypadku pozostałych występków oraz zbrodni. Niedopuszczalne jest rozszerzanie przez organ orzekający wskazanego zamkniętego katalogu o inne aspekty, np. połączone z osobą sprawcy,

³³⁴ Wyr. SA we Wrocławiu z dnia 29 września 2010 r., II AKa 270/10; wyr. SN z dnia 4 kwietnia 1997 r., V KKN 6/97; wyr. SA w Lublinie z dnia 08 sierpnia 1996 r., II AKa 91/96.

³³⁵ R.A. Stefański, Okoliczności uzasadniające przyjęcie „wypadku mniejszej wagi”, „Prokuratura i Prawo” 1996, nr 12, s. 125.

³³⁶ Wyr. SO we Wrocławiu z dnia 17 sierpnia 2016r., Sygn. akt. IV Ka 724/16.

tj. jego dotychczasowy tryb życia, warunki osobiste i materialne, skala popełnionych przestępstw, czynniki, które wystąpiły przed popełnieniem czynu albo po jego popełnieniu.³³⁷ Zdaniem A. Marka przy ocenie analizowanego uprzywilejowania należy wziąć pod uwagę okoliczności wykraczające *de facto* poza występki w postaci trudnej sytuacji rodzinnej, negatywnego wpływu środowiska, niedojrzałości sprawcy związanej z wiekiem.³³⁸ Wskazane przez autora okoliczności nie mogą stanowić kryterium oceny społecznej szkodliwości czynu, jednakże mogą mieć znaczenie przy badaniu stopnia winy. Trafnie zauważa K. Banasik, że „wypadek mniejszej wagi należy wiązać z mniejszym stopniem społecznej szkodliwości czynu, a ten z kolei stopień wpływa na stopień winy”.³³⁹

Warto w tym miejscu zwrócić uwagę na szeroką płaszczyznę sankcji karnej pomiędzy dolną a górną granicą wymiaru kary w stosunku do przestępstw, w których ustawodawca przewidział wypadek mniejszej wagi. Zdaniem E. Plebanek wskazana „odległość” jest skierowana dla organu sądowego, która umożliwi orzeczenie właściwej kary adekwatnej do stopnia społecznej szkodliwości czynu.³⁴⁰ Nie ulega wątpliwości, że w przypadku występków, co do zasady znaczna rozbieżność pomiędzy dolnym a górnym progiem odpowiedzialności karnej wiąże się z wprowadzeniem uprzywilejowania przez znamię wypadku mniejszej wagi. Wypadek mniejszej wagi, co do zasady jest uprzywilejowaną postacią czynu przestępnego, takie też stanowisko reprezentowane jest w dzisiejszej doktrynie prawa karnego.³⁴¹ Z drugiej strony część środowiska prawniczego uznaje wypadek mniejszej wagi, jako instytucję sądowego wymiaru kary.³⁴² Niezależnie od wyboru przyjętego stanowiska, każde z nich biorąc pod uwagę kryteria przy ocenie wypadku mniejszej wagi akceptuje ujęcie, w którym to przeważają aspekty przedmiotowo - podmiotowe. Jedynym argumentem przemawiającym za poglądem reprezentowanym przez drugie stanowisko jest objęcie przez wypadek mniejszej wagi znamion czynu identycznych, co w typie podstawowym.³⁴³

Instytucje sądowego wymiaru kary, co do zasady zawarte są w części ogólnej kodeksu karnego, dlatego uznanie wypadku mniejszej wagi za jedną z nich jest niewłaściwe pod kątem

³³⁷ Uchw. SN z dnia 16 września 2008 r., SNO 68/08; zob. także T. Oczkowski [w:] V. Konarska-Wrzošek (red.), Kodeks karny..., dz. cyt., s. 607.

³³⁸ A. Marek, Kodeks karny. Komentarz, wyd. 5, Warszawa 2010, s. 696-697.

³³⁹ K. Banasik, wypadek mniejszej wagi..., dz. cyt., s. 54.

³⁴⁰ E. Plebanek, Wypadek mniejszej wagi – kilka uwag w sporze o charakter instytucji i jego praktyczne konsekwencje, „E-czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2011, nr 5, s. 5.

³⁴¹ I. Zgoliński, komentarz do art. 283 k.k. [w:] V. Konarska-Wrzošek (red.), Kodeks karny..., dz. cyt., s. 1268; T. Oczkowski, komentarz do art. 291 k.k. [w:] R.A. Stefański (red.), Kodeks..., dz. cyt., s. 1747.

³⁴² K. Buchała, Glosa do wyroku z dnia 9 października 1996 r., V KKN 79/96, „Prokuratura i Prawo” 1997, nr 9, s. 111-114; P. Lewczyk, Wypadek mniejszej wagi w polskim kodeksie karnym (uwagi *de lege lata* i postulaty *de lege ferenda*), „Prokuratura i Prawo” 2008, nr 7-8, s. 29-30.

³⁴³ P. Lewczyk, Wypadek mniejszej wagi..., dz. cyt., s. 30.

ustawowej konstrukcji kodeksu karnego. Zdanie takie reprezentowane jest także przez K. Banasik.³⁴⁴ Decydującym argumentem przemawiającym za uznaniem wypadku mniejszej wagi za typ uprzywilejowany jest zawarcie w przepisie odrębnej sankcji karnej. Powyższy pogląd znajduje akceptację także w wyrokach i uchwałach Sądu Najwyższego, który skonstatował, że wypadek mniejszej wagi należy uznać za uprzywilejowaną postać czynu zabronionego przestępstwa typu podstawowego, charakteryzującą się przewagą łagodzących elementów przedmiotowo - podmiotowych.³⁴⁵ Nie może umknąć uwadze fakt, że zwolennikiem drugiego poglądu jest także A. Zoll. Według wspomnianego autora przepis przewidujący wypadek mniejszej wagi dotyczy tylko znamion realizujących typ podstawowy. Natomiast powyższe stanowisko Sądu Najwyższego, w którym to nie nazwano wypadku mniejszej wagi typem uprzywilejowanym *expressis verbis*, jest potwierdzeniem przyjętego poglądu.³⁴⁶

Wskazany koncept jest kontrowersyjny. Istotnie Sąd Najwyższy przy sformułowaniu wypadku mniejszej wagi nie użył wprost terminu „typ uprzywilejowany”, ale używając słów „uprzywilejowana postać czynu o znamionach przestępstwa typu podstawowego” w rzeczywistości w ten sposób zakwalifikował analizowaną kwestię. Należy w tym miejscu także przytoczyć postanowienie Sądu Najwyższego, które stwierdza, że „przewidziane w przepisie złagodzenie odpowiedzialności karnej za paserstwo umyślne stanowiące wypadek mniejszej wagi, należy przede wszystkim wiązać z niewielką wartością przedmiotu czynu i brakiem korzyści po stronie pasera.”³⁴⁷ Z drugiej strony Sąd Apelacyjny w Katowicach w wyroku z dnia 18 grudnia 2014 r. wskazał, że „o wypadku mniejszej wagi, (...) nie świadczy tylko wartość przedmiotu czynu, trzeba mieć na uwadze szczegółową analizę okoliczności towarzyszących zachowaniu się sprawcy, a także uprzedniej wielokrotnej karalności oskarżonego.”³⁴⁸

Przedstawiony obraz zdefiniowania wypadku mniejszej wagi w k.k. generalnie oparty jest na ustawowej definicji tego pojęcia znajdującym się w kodeksie karnym skarbowym. W rozumieniu tego kodeksu, zgodnie z art. 53§8: „wypadek mniejszej wagi jest to czyn zabroniony, jako wykroczenie skarbowe, które w konkretnej sprawie, ze względu na jej szczególne okoliczności - zarówno przedmiotowe, jak i podmiotowe - zawiera niski stopień

³⁴⁴ K. Banasik, Typ uprzywilejowany czynu zabronionego, „Prokuratura i Prawo” 2013, nr 9, s. 47-48.

³⁴⁵ Wyr. SN z dnia 9 października 1996 r., V KKN 79/76, OSNKW 1997/3-4, poz. 27; uchw. SN z dnia 15 lipca 1971 r., VI KZP 42/70, OSNKW 1971/11, poz. 163; uchw. SN z dnia 22 grudnia 1978 r., VII KZP 23/77, OSNKW 1979/1-2, poz. 1.

³⁴⁶ G. Bogdan, Z. Cwiąkański, M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas, J. Majewski, M. Rodzynkiewicz, M. Szwedek, W. Wróbel, A. Zoll, Kodeks karny. Komentarz. Część szczególna, t. II, Kraków 1999, s. 758-759.

³⁴⁷ Post. SN z dnia 15 listopada 2006 r., sygn. akt: IV KK 211/06.

³⁴⁸ Wyr. SA w Katowicach z dnia 18 grudnia 2014 r., sygn. akt: II AKa 439/14.

społecznej szkodliwości czynu, w szczególności, gdy uszczuplona lub narażona na uszczuplenie należność publicznoprawna nie przekracza ustawowego progu wykroczenia skarbowego wyrażonego kwotowo, a sposób i okoliczności popełnienia czynu zabronionego nie wskazują na rażące lekceważenie przez sprawcę porządku finansowo prawnego lub reguł ostrożności wymaganych wdanych okolicznościach, albo sprawca dopuszczający się czynu zabronionego, którego przedmiot nie przekracza kwoty małej wartości, czyni to z pobudek zasługujących na uwzględnienie.”³⁴⁹ Wspólne determinanty ustawowej oraz doktrynalno - orzeczniczej definicji wypadku mniejszej wagi widoczne są w takich aspektach jak: okoliczności podmiotowo - przedmiotowe, jak również niski stopień społecznej szkodliwości czynu. Jednakże definicja wypadku mniejszej wagi nie może być traktowana, jako *constans* względem kodeksu karnego.

Trafnie zauważa J. Brzezińska, że natężenie materialnej cechy czynu zabronionego zakwalifikowanego, jako wypadek mniejszej wagi jest wyższe niż w przypadku wykroczenia, ale niższe od tego zawartego w typie podstawowym przestępstwa. Autorka słusznie zwraca uwagę na wykładnię językową terminu „wypadek”, który *sui generis* stanowi przestępstwo, a w kontekście typu uprzywilejowanego podkreśla, wyższy niż znikomy stopień społecznej szkodliwości czynu.³⁵⁰ Warto przytoczyć stwierdzenie Sądu Administracyjnego, że „wypadek mniejszej wagi jest stanem pośrednim między brakiem treści materialnej przestępstwa a stanem uznawanym za przestępstwo typu podstawowego”.³⁵¹ Rozważania na temat zaistnienia wypadku mniejszej wagi można rozpocząć dopiero z chwilą wypełnienia przez sprawcę znamion czynu w typie podstawowym. Przyjęcie, że dane zachowanie zostało popełnione w ramach wypadku mniejszej wagi uzależnione jest od okoliczności towarzyszących zdarzeniu, niezależnych od uwarunkowaniach przestępstwa głównego. Pojawienie się tych czynników wpływa na niższą sankcję karną. Istotą wypadku mniejszej wagi jest łagodniejsze potraktowanie sprawcy czynu przestępczego w kontekście realizacji tych samych znamion w typie podstawowym.

Warto zaznaczyć, że dywagacje, co do specyfikacji wypadku mniejszej wagi nie są istotne jedynie na gruncie teoretycznym. Klasyfikacja wypadku mniejszej wagi, jako typu uprzywilejowanego przestępstwa bądź też, jako reguły wymiaru kary ma fundamentalne znaczenie dla praktyki stosowania przepisów prawa karnego. Zgodnie z przyjętym

³⁴⁹ Ustawa z dnia 10 września 1999 r. Kodeks karny skarbowy, Dz.U. Nr 83, poz. 930 ze zm. w brzmieniu obowiązującym od dnia 1 listopada 2019 r.

³⁵⁰ J. Brzezińska, Kilka uwag o „wypadku mniejszej wagi”, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” Tom XXXI Wrocław 2014, s. 37.

³⁵¹ Wyrok SA w Krakowie z dnia 5 czerwca 2002 r., II AKa 128/02, KZS 2002, nr 6, poz. 16.

założeniem uprzywilejowanej typizacji analizowanego przypadku, daje to możliwość do zastosowania instytucji warunkowego umorzenia postępowania karnego przy jednoczesnym spełnieniu przesłanek przepisem określonych w art. 66 k.k. Przyjęcie wypadku mniejszej wagi, jako instytucji wymiaru kary *de facto* wyklucza takie zakończenie postępowania karnego. Trafnie zauważa K. Banasik, że konstytutywnym warunkiem formalnym do zastosowania instytucji z części ogólnej k.k. jest możliwość odniesienia się do sankcji znajdującej się w przepisie z części szczególnej, który penalizuje dane zachowanie, jako konkretny typ przestępstwa.³⁵² Uznanie wypadku mniejszej wagi w kontekście instytucji wymiaru kary daje jedynie możliwość osiągnięcia efektu podobnego do rezultatu otrzymanego w drodze nadzwyczajnego złagodzenia kary. Przy takim założeniu zgodnie z przepisem art. 283 k.k. za wymienione taksatywnie przestępstwa organ orzekający mógłby wymierzyć karę w granicach ustawowej odpowiedzialności za dany czyn. Konsekwentnie odeszłaby możliwość nadzwyczajnego złagodzenia kary, gdyż na korzyść sprawcy wpływ miałyby te same okoliczności, co przy ocenie wypadku mniejszej wagi. Przyjęcie wypadku mniejszej wagi, jako sądowego wymiaru kary doprowadziłoby do wyłączenia rzeczywistej instytucji z części ogólnej na rzecz przepisu zawartego w części szczególnej. Notabene takie zastosowanie przepisów w przedstawionej kolejności byłoby niekorzystne dla oskarżonego, gdyż większe złagodzenie odpowiedzialności karnej przewidziane jest w myśl art. 60§2 k.k. Dodatkowo powrót do założeń z k.k. z 1932 r., w którym to przypadek mniejszej wagi podlegał z urzędu nadzwyczajnemu złagodzeniu kary również jest nie właściwy. Założenie *expressis verbis* utożsamiające wypadek mniejszej wagi z nadzwyczajnym złagodzeniem kary narzucone przez ustawodawcę ograniczałoby autonomię sędziowską do orzekania w konkretnej sprawie. Z kolei takie rozwiązanie stanowiłoby niekonsekwencję w stosunku do pozostałych przestępstw, co których zastosowanie nadzwyczajnego złagodzenia kary jest instytucją fakultatywną. Wprowadzona przez ustawodawcę instytucja nadzwyczajnego złagodzenia kary przewidziana jest w sytuacjach, gdy granica ustawowego zagrożenie karą za czyn zabroniony jest nieadekwatna w stosunku do stopnia społecznej szkodliwości czynu. Natomiast wypadek mniejszej wagi został wprowadzony ilościowo, w konkretnych przypadkach wskazanych przez legislatora. Zasadniczą różnicą w obydwu złagodzeniach wymiaru kary jest etap ich stosowania.

Nadzwyczajne złagodzenie kary jest instytucją, co do zasady stosowaną na etapie postępowania sądowego na podstawie całokształtu okoliczności, które brane są pod uwagę

³⁵² K. Banasik, *Przestępstwa trwale...*, dz. cyt., s. 50-51.

przy wymiarze kary. Z kolei wypadek mniejszej wagi jest znamieniem wizualizującym wagę popełnionego czynu już na etapie samej kwalifikacji prawnej czynu. W tym miejscu należy przytoczyć pogląd E. Plebanek, że „typy uprzywilejowane (w tym wypadek mniejszej wagi) zamiast obniżenia dolnej granicy ustawowego zagrożenia w typie podstawowym powstają po to, aby podkreślić już na etapie kwalifikacji prawnej czynu zabronionego, a nie na etapie wymiaru kary, do którego może przecież nie dojść - wagę czynu.”³⁵³ Warto wskazać, że popełnienie przestępstwa o charakterze chuligańskim wyklucza możliwość zakwalifikowania tego zachowania, jako wypadku mniejszej wagi.³⁵⁴

§5. Wymiar kary

Obowiązujący k.k. opiera się na aksjologii demokratycznego państwa prawa, w którym to system polityki kryminalnej zastał poddany modernizacji z uwzględnieniem usunięcia nadmiernej represyjności karnej i wprowadzeniem racjonalizacji odpowiedzialności karnej za popełnione zachowanie przestępne.³⁵⁵ Przyjęta filozofia polityki karnej doprowadziła do liberalizacji wymiaru kar i stworzenia systemu sankcji, w którym kara pozbawienia wolności stanowi ostateczny izolacyjny środek represji karnej na popełnione zachowanie. Należy zaznaczyć, że podstawowym środkiem reakcji karnej powinna być kara grzywny, ograniczenia wolności ewentualnie kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania w przypadku dopuszczenia się przez sprawcę przestępstwa o zmniejszonej społecznej szkodliwości czynu. Kara bezwzględnego pozbawienia wolności jest koniecznym środkiem represji karnej, która powinna być orzekana w momencie, gdy inne kary bądź środki karne nie są skuteczne albo popełniony czyn jest na tyle poważny, że jedynie izolacja sprawcy od społeczeństwa zapewni właściwą resocjalizację. Obecne ustawodawstwo karne przewiduje także inne instrumenty prawne pozwalające rozwiązać powstały konflikt wywołany przestępstwem, jak: naprawienie szkody, przepadek przedmiotów bądź pozbawienie sprawcy uzyskanych korzyści z tytułu działalności przestępczej. Trafnie zauważa M. Melezini, że legislator w k.k. z 1997 r. zgodnie z przepisem art. 58 k.k. ustanowił generalnie dyrektywę prymatu kary i środków wolnościowych w kontekście czynów zabronionych zagrożonych alternatywnie karami nieizolacyjnymi i karą pozbawienia wolności.³⁵⁶ Dodatkowo zgodnie z

³⁵³ E. Plebanek, Wypadek mniejszej wagi..., dz. cyt., s. 10.

³⁵⁴ Wyr. SA we Wrocławiu z dnia 29 września 2010 r., II AKa 270/10, KZS 2011, Nr 1, poz. 78.

³⁵⁵ M. Melezini, System prawa karnego, kary i inne środki reakcji prawno karnej, Warszawa 2016, s. 54.

³⁵⁶ Tamże, s. 54-60. Dodatkowo należy mieć na uwadze art. 58§1 k.k. z godnie, z którym: „Jeżeli ustawa przewiduje możliwość wyboru rodzaju kary, a przestępstwo jest zagrożone karą pozbawienia wolności nieprzekraczającą 5lat, sąd orzeka karę pozbawienia wolności tylko wtedy, gdy inna kara lub środek karny nie może spełnić celów kary.”

regulacją art. 59 k.k. w sytuacji, jeżeli przestępstwo jest zagrożone karą pozbawienia wolności nieprzekraczającą 3 lat albo karą łagodniejszego rodzaju i społeczna szkodliwość czynu nie jest znaczna, sąd może odstąpić od wymierzenia kary, jeżeli orzeka jednocześnie środek karny, przepadek lub środek kompensacyjny, a cele kary zostaną w ten sposób spełnione.

Przestępstwo paserstwa umyślnego występuje w trzech typach: podstawowym (art. 291§1 k.k.), uprzywilejowanym (art. 291§2 k.k.) oraz kwalifikowanym (art. 294 § 1 i 2 k.k.). Każdy z wskazanych typów stanowi występki ścigany z oskarżenia publicznego. Paserstwo umyślne w typie podstawowym zagrożone jest karą pozbawienia wolności od 3 miesięcy do 5 lat, w typie uprzywilejowanym karą grzywny, ograniczenia wolności albo karą pozbawienia wolności do roku, natomiast w typie kwalifikowanym karą pozbawienia wolności od roku do lat 10. Nieizolacyjną karą przewidzianą za popełnienie paserstwa nieumyślnego o charakterze materialnym jest kara grzywny. Założenia ustawodawcy w projekcie obowiązującego k.k. wskazywały, że wolność należy do najcenniejszych dóbr posiadanych przez jednostkę. Legislacyjna koncepcja kary pozbawienia wolności, jako *ultima ratio* skierowana została w stosunku do sprawców poważnych przestępstw o wysokim stopniu społecznej szkodliwości czynu. Z kolei poziom umyślności przez sprawcę wartości kary wolnościowej został przełożony na stosowną karę finansową, mającą za zadanie uświadomić sprawcy złe postępowania, a z drugiej strony wpłynąć odstrasząco, pokazując jednocześnie dalsze konsekwencje zachowania naruszającego przyjęty porządek prawny. Kara grzywny jest umieszczona na pierwszym miejscu katalogu kar przewidzianych przez polskie ustawodawstwo karne. Zamknięty indeks zestawiał kary według stopnia ich dolegliwości, rozpoczynając od najłagodniejszych, aż po kary izolacyjne, skończywszy na karze dożywotniego pozbawienia wolności.

Obecny model wymiaru kary grzywny oparty jest na systemie stawek dziennych. Istotą tego systemu jest rozdzielenie wymiaru grzywny na dwa etapy. W pierwszym z nich sąd ustala liczbę stawek dziennych, mając na uwadze ogólne dyrektywy wymiaru kary. Tak ujęta liczba stawek odnosi się do wysokości orzeczonej kary i jest miarą jej surowości.³⁵⁷ Drugi etap polega na ustaleniu wysokości stawki dziennej, przy którym sąd bierze pod uwagę możliwości finansowe sprawcy, a także warunki osobiste i rodzinne. Na tym etapie następuje dostosowanie grzywny do indywidualnej sytuacji sprawcy. Następnie dokonuje się pomnożenia wysokości jednej stawki przez ich ilość i otrzymany wynik stanowi wysokość

³⁵⁷ Tamże, s. 118-119.

grzywny do uiszczenia przez skazanego. Stosowanie systemu stawkowego w określeniu grzywny wprowadza łatwość przeliczenia przez sąd orzeczonej kary o charakterze majątkowym na karę zastępczą. W tym miejscu należy zgodzić się z poglądem M. Melezini, zgodnie, z którym „w systemie stawek dziennych ustawowo określa się przelicznik grzywny na karę zastępczą. Jest ona wyznaczona przez liczbę orzeczonych stawek dziennych, a zatem jest skorelowana z wagą popełnionego czynu.”³⁵⁸ Generalnie zastosowanie kary pozbawienia wolności w związku z bezskutecznością postępowania egzekucyjnego jest ostatecznością stosowaną przez wymiar sprawiedliwości. Obowiązujące przepisy kodeksu karnego wykonawczego normują szeroki wachlarz możliwości spłaty należności w postaci odroczenia ściągania grzywny albo rozłożenia jej na raty. Wszelkie „udogodnienia” dla sprawcy przestępstwa mają za zadanie faktycznej realizacji orzeczonej kary.

Ograniczenie wolności jest kolejną karą wolnościową przewidzianą również w przypadku popełnienia uprzywilejowanej postaci paserstwa umyślnego oraz paserstwa w formie nieumyślnej. Koncepcja obecnej kary ograniczenia wolności określana była mianem środka karnego nieopartego na izolacji, lecz na pracy znanej w polskim prawie karnym już w XVI wieku. Ongiś obowiązujące ustawodawstwo karne z jednej strony kierowało sprawców czynów bezprawnych do prac ziemnych, z drugiej zaś strony stosowano ją prewencyjnie wobec zbiegłych i wałęsających się chłopów w celu przeciwdziałania zamachom na cudzą własność oraz dostarczanie robotników do miast.³⁵⁹ Rozwój ustawodawstwa europejskiego doprowadził do konstatacji, na mocy, której kara ograniczenia wolności stanowi alternatywę, dla krótkoterminowych kar izolacyjnych. W ramach prezentowanej represji karnej skazany wykonywał nieodpłatną pracę na cele społeczne. Trafnie podkreśla M. Szewczyk, że „praca wykonywana na cele społeczne jest prawdopodobnie najbardziej postępowym, alternatywnym środkiem wprowadzonym do ustawodawstwa europejskiego (...) i jedynym, który wydaje się zawierać wiele możliwości i rodzić wiele nadziei.”³⁶⁰

Ostatnią karą przewidzianą za występki paserstwa jest kara pozbawienia wolności, która stanowi pierwszą izolacyjną represją przewidzianą przez ustawodawcę. Zgodnie z założeniem prawodawcy izolacja jednostki stosowana jest w sytuacjach, gdy inne wolnościowe represje karne okazują się nieskuteczne bądź niecelowe. Pozbawienie wolności *expressis verbis* nie ubezwłasnowolnia człowieka, lecz ogranicza znaczącą jego prawa wolnościowe.

³⁵⁸ Tamże, s. 119.

³⁵⁹ Tamże, s. 183.

³⁶⁰ M. Szewczyk [w:] J. Jakubowska-Hara, C. Nowak, Problemy aktualnej polityki karnej w Polsce na tle przeludnienia zakładów karnych, Warszawa 2010, s. 85.

§6. Paserstwo programu komputerowego

Obowiązujący k.k. w art. 293§1 rozciągnął zakres stosowania przepisu art. 291 oraz 292 k.k. także w przypadku, gdy przedmiotem czynności wykonawczej jest program komputerowy. Zgodnie z zamysłem legislatora *novum* kodyfikacyjne objęło swoim zakresem nabycie, udzielenie pomocy do zbycia, przyjęcie i udzielenie pomocy do ukrycia rzeczy uzyskanej z czynu zabronionego w postaci programu komputerowego. Trafnie zauważa E.M. Guzik - Makaruk oraz E.W. Pływaczewski, że uregulowania zawarte w analizowanym przepisie służą objęciem karalnością obrotu tzw. pirackich programów komputerowych, pozyskanych w sposób nielegalny.³⁶¹ Rodzajowy przedmiot ochrony przestępstwa opisanego w art. 293§1 k.k. jest taki sam jak w przypadku paserstwa myśl typizowanego w art. 291 i 292 k.k. Różnica uwidacznia się w indywidualnym przedmiocie ochrony, którym zgodnie z zamysłem prawodawcy jest program komputerowy. W tym miejscu warto zwrócić uwagę na niekonsekwencję ustawodawczą. Zgodnie z cywilistyczną wykładnią pojęcia rzeczy, termin „program komputerowy” nie wyczerpuje znamion przepisu art. 45 k.c. Rzeczami w rozumieniu kodeksu cywilnego są tylko przedmioty materialne. Natomiast ustawodawca w §2 analizowanego przepisu uprawnia sąd do orzeczenia przepadku rzeczy chociażby nie stanowiła ona własności sprawcy. Należy zgodzić się z poglądem, że legislacja norm prawa karnego przewiduje interpretacyjne zamienności przy ustawowym stosowaniu pojęć „przedmiot” i „rzecz”. Jednocześnie przenoszenie wskazanych terminów na grunt prawa cywilnego w kontekście badanego przepisu karnego jest błędne ze względu na zawartą w kodeksie cywilnym legalną definicję pojęcia „rzecz”. Nie może umknąć uwadze prawnokarna ochrona programu komputerowego w myśl przepisu art. 118³⁶² ustawy o prawach autorskich i prawach pokrewnych.³⁶³ Prawodawca w przytoczonym przepisie penalizuje zachowania oparte na wykorzystaniu egzemplarzy utworów odpowiadające klasycznemu przestępstwu paserstwa. W nawiązaniu do art. 293 k.k. program komputerowy w myśl przepisu analizowanej ustawy stanowi tak nośnik utworu, jak również utwór *sensu stricto*. Program komputerowy *de facto* może być samoistnym bytem, niepołączonym fizycznie z nośnikiem danych, który można nabyć, przyjąć, udzielić pomocy do jego zbycia za pośrednictwem

³⁶¹ E.M. Guzik-Makaruk, E.W. Pływaczewski [w:] R. Zawłocki (red.), System..., dz. cyt. s. 304.

³⁶² W ustawowym brzmieniu przepis stanowi, że „kto w celu osiągnięcia korzyści majątkowej przedmiot będący nośnikiem utworu, artystycznego wykonania, fonogramu, wideogramu rozpowszechnionego lub wielokrotnionego bez uprawnienia albo wbrew warunkom nabywa lub pomaga w jego zbyciu albo przedmiot ten przyjmuje lub pomaga w jego ukryciu podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.”

³⁶³ Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych, Dz.U. Nr 24, poz. 83 ze zm. w brzmieniu obowiązującym od dnia 1 września 2019 r.

wirtualnej rzeczywistości przy wykorzystaniu sieci komputerowej, jak również Internetu. Trafnie podkreśla M. Budyn - Kulik, że każdy przedmiot będący nośnikiem utworu, ma zapisany utwór, jednakże mogą zaistnieć sytuacje, w których program komputerowy zapisany jest w formie cyfrowej, a występ paserstwa zostanie popełniony za pośrednictwem sieci komputerowej.³⁶⁴ Legislador zabezpieczając prawa własności do programu komputerowego przed czerpaniem z jego nabycia, przyjęcia, pomocy w zbyciu lub ukryciu korzyści majątkowej unormował przepis art. 118 u.p.a. Wydawać by się mogło, że wskazany czyn stanowi *lex specialis* w stosunku do paserstwa komputerowego w myśl art. 293 k.k. Zastosowanie zasady specjalności zgodnie z paremią *lex specialis derogat legi generali*, co do zasady jest niewłaściwe. Zgodnie ze znamionami przepisu art. 118 u.p.a. dla zaistnienia czynu wymagane jest dążenie sprawcy do osiągnięcia korzyści majątkowej. Z kolei wypełnienie znamion paserstwa komputerowego art. 293 k.k. nie jest uzależnione od takiego celu. Wskazana przesłanka była konstytutywnym elementem popełnienia klasycznego paserstwa w okresie obowiązywania k.k. z 1969 r. Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 19 marca 2003 r. skonstruował, że: „Korzyść majątkowa, jaką zamierzał osiągnąć i w rzeczywistości osiągnął oskarżony w sprawie o przestępstwo z art. 118§1 u.p.a. materializuje się w różnicy pomiędzy ceną, jaką zapłacił on za licencjonowane programy komputerowe, które zostały skopiowane, bez zezwolenia przez producenta owych dysków. Do takiego wniosku prowadzi literalna wykładnia przepisu art. 118§1 u.p.a. Dla wypełnienia znamion prezentowanego przepisu wymagane jest jedynie, by sprawca - nabywając nośnik nielegalnie zwielokrotnionego utworu - działał w celu osiągnięcia korzyści majątkowej.”³⁶⁵ Dopuszczenie się zachowania polegającego na osiągnięciu korzyści majątkowej, gdy przedmiotem czynności wykonawczej jest program komputerowy narusza dyspozycję art. 291§1 k.k. w zw. z art. 293§1 k.k. oraz art. 118 ust. 1 u.p.a. W literaturze fachowej został wykształcony pogląd, że przepis art. 118 u.p.a. nie przewiduje penalizacji paserstwa „elektronicznego”, gdyż nie uwzględniona on niematerialnego *de facto* kształtu utworu, artystycznego wykonania, fonogramu, wideogramu lub nadania.³⁶⁶ Za „nabycie” w rozumieniu art. 118 u.p.a. należy przyjąć zachowań zmierzających do wejścia w posiadanie egzemplarza zawierającego utwór (bądź innego dobra niematerialnego wskazanego przez legislatora). Natomiast „pomoc w zbyciu” sprowadza się do zachowań organizacyjnych mających na celu przekazanie egzemplarza utworu

³⁶⁴ M. Budyn-Kulik, Wybrane dogmatyczne i kryminologiczne aspekty paserstwa, s. 44.

³⁶⁵ Wyr. SN z dnia 19 marca 2003 r., III KKN 230/01, niepubl.

³⁶⁶ E. Czarny-Drożdżejko, Projektowane zmiany w przepisach karnych ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace z Wynalazczości i Ochrony Własności Intelektualnej” 1999, nr 71, s. 177.

nabywcy.³⁶⁷ Z kolei za „przyjęcie” uznaje się zachowanie polegające na uzyskaniu egzemplarza utworu w celu przekazania go innej osobie.³⁶⁸ Ostatnią czynnością sprawczą jest „pomoc w ukryciu”, która może być uzewnętrzniona przez udostępnienia powierzchni magazynowej do ukrycia egzemplarzy utworów zwielokrotnionych bez uprawnienia.

Podmiotem przestępstwa stypizowanego w art. 293 k.k. może być każdy. Ustawodawca nie określił szczególnych cech wyróżniających pasera programu komputerowego z ogółu innych podmiotów, stąd wskazany czyn zabroniony należy do grupy przestępstw ogólnospawczych, których sprawcą może być każdy człowiek zdolny do poniesienia odpowiedzialności karnej. Trafnie podkreśla E.M. Guzik - Makaruk, że podmiotem występkę stypizowanego w art. 293 k.k. może być każdy, z wyjątkiem osób uczestniczących w przestępstwie, z którego pochodzą rzeczy stanowiące przedmiot czynności sprawczej (współsprawcy, pomocnicy, podżegacze do tego przestępstwa).³⁶⁹

W stosunku do paserstwa komputerowego zastosowanie mają regulacje zwarte w art. 291 i 292 k.k. Jednocześnie opis znamion czynu spenalizowanego w art. 293 k.k. różni się od strony jurydycznego opisu znamion w przepisie kodyfikującym klasyczne paserstwo. Czynności sprawcze paserstwa komputerowego polegają na nabyciu lub pomocy do zbycia programu komputerowego albo przyjęciu takiego programu lub pomocy do jego ukrycia. Generalnie analizowany występki jest odpowiednikiem paserstwa z art. 291 i 292 k.k. tylko, że przedmiotem czynności sprawczej nie jest rzecz, ale program komputerowy. Wymaga to wykazania w toku postępowania dowodowego prowadzonego przez organ ścigania, że program był uprzednio przedmiotem czynu zabronionego.³⁷⁰ W tym miejscu warto zwrócić uwagę na dostępne w sieci internetowej darmowe programy komputerowe, których zabezpieczenia przed niezgodnym z prawem powielaniem najprawdopodobniej zostały złamane. W przypadku skopiowania takiego pliku dla własnego użytku sprawca czynu wypełnia znamiona przestępstwa z art. 278§2 k.k., z kolei oferowania takiego programu na własnej stronie internetowej stanowi występki spenalizowany w art. 293 k.k. w zw. z art. 291 lub 292 k.k.³⁷¹ Umysłny występki paserstwa programu komputerowego może być dokonany tak z zamiarem bezpośrednim, jak również ewentualnym. Z kolei paserstwo nieumyślne w myśl art. 292 k.k. możliwe jest zarówno w formie lekkomyślności, jak również niedbalstwa.

³⁶⁷ K. Gienas, [w:] E. Ferenc-Szydełko, Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz, Warszawa 2011, s. 765.

³⁶⁸ J. Barta, M. Czajkowska-Dąbrowska, Z. Ćwiakalski, R. Markiewicz, E. Traple, Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz, Warszawa 2003, s. 779.

³⁶⁹ E.M. Guzik-Makaruk, E.W. Pływaczewski [w:] R. Zawłocki (red.), System..., dz. cyt., s. 305.

³⁷⁰ Wyr. SA w Szczecinie z dnia 25 września 2014 r., II Aka137/14, LEX 1527199.

³⁷¹ E.M. Guzik-Makaruk, E.W. Pływaczewski [w:] R. Zawłocki (red.), System..., dz. cyt., s. 305.

Zgodnie z normą prawną zawartą w art. 293 k.k. przepisy dotyczące klasycznego paserstwa stosuje się także, w przypadku, gdy przedmiotem czynności wykonawczej jest program komputerowy. Na gruncie wskazanych przepisów karnych legislator przewidział także typ uprzywilejowany paserstwa programu komputerowego w formie umyślnej. Typ uprzywilejowany cechuje się popełnieniem przestępstwa w okolicznościach wskazujących na wypadek mniejszej wagi. Orzecznictwo dotyczące wypadku mniejszej wagi, o którym mowa w art. 292§2 k.k. należy odnosić także to wypadku mniejszej wagi względem paserstwa programu komputerowego.

Mając na uwadze powyższe należy skonstatować, że paserstwo programu komputerowego może zostać popełnione także w postaci typu kwalifikowanego. Zgodnie z legislacyjnym wskazaniem w art. 292§2 k.k. znamieniem obostrzającym odpowiedzialność karną jest znaczna wartość rzeczy. Przekładając założenia zawarte w klasycznym obrazie przestępstwa na grunt paserstwa komputerowego należy stwierdzić, że chodzi o taki program komputerowy, którego wartość zgodnie z regulacją art. 115§5 k.k. przekracza 200 000 zł. Tak wysoka wartość utworu komputerowego, wskazuje, że przedmiotem czynności wykonawczej będzie jedynie program specjalistyczny przeznaczony dla wąskiego grona odbiorców. Regulacja zawarta w art. 293 k.k. bezpośrednio odnosi się do paserstwa spenalizowanego w art. 291 oraz 292 k.k. Legislator nie normuje, kwalifikowanej postaci umyślnego paserstwa komputerowego, gdy zamach sprawcy skierowany jest na mienie znacznej wartości bądź dobro o szczególnym znaczeniu dla kultury. Na podstawie obowiązujących przepisów należy stwierdzić, że nie istnieją żadne podstawy do zbudowania typu kwalifikowanego umyślnego paserstwa programu komputerowego ze względu na jego wartość. Ustawodawca w art. 294§1 k.k. nie wymienił, bowiem art. 293§1 k.k., dlatego słusznie wywodzi P. Kardas, że jedyna i słuszna kwalifikacja prawna czynu w przypadku, gdy przedmiotem czynności wykonawczej paserstwa umyślnego jest program komputerowy brzmi następująco: art. 293§1 k.k. w zw. z art. 291§1 k.k.

Identycznie należy rozstrzygać kwestie związane z paserstwem programu komputerowego o szczególnym znaczeniu dla dobra kultury.³⁷² Stosowanie przepisu art. 294§1 k.k. w stosunku do paserstwa programu komputerowego znacznej wartości stanowiłoby niedozwolone rozszerzenie wykładni prawa ze względu na niekorzyść sprawcy. Z kolei odmiennie przedstawia się sytuacja w przypadku stosowania przepisu art. 295 k.k., którego

³⁷² P. Kardas, Prawnokarna ochrona informacji w polskim prawie karnym z perspektywy przestępstw komputerowych. Analiza dogmatyczna, i strukturalna w świetle obowiązującego stanu prawnego, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2000, nr 1, s. 25.

legislacyjna treść także odwołuje się do klasycznego paserstwa. Jednakże zgodnie z obowiązującą polityką kryminalną rozszerzenie wykładni nadzwyczajnego złagodzenia kary w stosunku do niewymienionego w art. 295 k.k. paserstwa komputerowego jest właściwym zabiegiem prawnym, ze względu na działanie ukierunkowane na osiągnięcie korzyści przez sprawcę. Wskazane meandry prawa karnego w stosunku do paserstwa komputerowego są wyzwaniem *de lege ferenda* w toku nowelizacji prawa karnego materialnego.

Ze względu na treść art. 293 k.k. zgodnie, z którym przepis art. 291 i 292 k.k. stosuje się odpowiednio do programu komputerowego, sankcja za popełnienie występku paserstwa komputerowego będzie tożsama z przewidzianym przez ustawodawcę typem przestępstwa w tych przepisach. Przestępstwo umyślnego paserstwa, którego przedmiotem czynności sprawczej jest program komputerowy zagrożone jest karą pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5 (art. 291§1 k.k.), natomiast w wypadku mniejszej wagi, sprawca podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo karze pozbawienia wolności do roku (art. 291§2 k.k.). Z kolei występek nieumyślnego paserstwa, którego przedmiotem jest program komputerowy zagrożone jest także karą grzywny, karą ograniczenia wolności albo izolacyjną karą pozbawienia wolności do lat 2 (art. 292§1 k.k.). W wypadku znacznej wartości programu komputerowego zgodnie z art. 115§5 k.k., sprawca nieumyślnego paserstwa podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5 (art. 292§2 k.k.).

Warto zaznaczyć, że tak umyślne, jak również nieumyślne paserstwo programu komputerowego stanowią występkę ścigane z urzędu. Należy mieć także na względzie, że w myśl art. 293§2 k.k. sąd może orzec przepadek programu komputerowego oraz rzeczy określonej w art. 291 i 292 k.k., chociażby nie stanowiła ona własności sprawcy. Zgodnie z brzmieniem przepisu art. 44§7 k.k. jeżeli przedmioty wymienione w §2 lub §6 nie stanowią własności sprawcy, ich przepadek można orzec tylko w wypadkach przewidzianych w ustawie; w razie współwłasności orzeka się przepadek udziału należącego do sprawcy lub przepadek równowartości tego udziału. Mając na uwadze powyższe należy skonstatować, że legislacyjne postanowienie zawarte w art. 293§2 k.k. stanowią właśnie przykład takiego wypadku wskazanego w ustawie, o którym traktuje art. 44§7 k.k.³⁷³

Regulacja przepisu art. 293§2 k.k. wprawdzie ukierunkowana jest na przepadek rzeczy należących do zbioru przedmiotów stanowiących mienie uzyskane przez nabycie, pomoc w zbyciu, przyjęcie lub pomoc w ukryciu, jednak dotyczy to rzeczy pochodzących z czynu zabronionego. Przestępstwo paserstwa należy do grupy przestępstw o charakterze wtórnym,

³⁷³ E.M. Guzik-Makaruk, E.W. Pływaczewski [w:] R. Zawłocki (red.), System..., dz. cyt., s. 309.

gdzie przedmiotem czynności wykonawczej jest mienie uzyskane już za pomocą czynu przestępnego, a w tych sytuacjach prawa osób pokrzywdzonych nie są chronione, z zastrzeżeniem określonym w art. 44§5 i art. 45§1 zd. 2 k.k.³⁷⁴ Nie może umknąć uwadze postanowienie Sądu Najwyższego, w którym sąd stwierdził, że realizacja czynności wykonawczych przewidzianych w art. 291§1 k.k. bezpośrednio narusza określone w art. 140 k.c. uprawnienia właściciela rzeczy uprzednio utraconej, np. w wyniku kradzieży, skoro fakt tej kradzieży nie skutkuje ustaniem prawa własności. Zatem właściciel rzeczy został uznany, jako podmiot pokrzywdzony przestępstwem paserstwa umyślnego.³⁷⁵

§7. Możliwość nadzwyczajnego złagodzenia kary i odstąpienia od jej wymierzenia w myśl przepisu art. 295 k.k.

Obowiązująca ustawa karna z 1997 r. wzmocniła status pokrzywdzonego za sprawą katalogu wprowadzonych instytucji prawnych mających za zadanie ochronę jego interesów, a w szczególności uzyskanie od sprawcy przestępstwa należytego zadośćuczynienia bądź naprawienia wyrządzonej szkody. Jedną z takich instytucji zawartych w k.k., która wypełnia założenia obowiązującej polityki karnej jest klauzula dająca sądowi możliwość zastosowania nadzwyczajnego złagodzenia kary albo odstąpienia od jej wymierzenia wobec sprawców wymienionych taksatywnie przestępstw przeciwko mieniu. Ustawodawca w dyspozycji przepisu art. 295§1 k.k. przewiduje możliwość nadzwyczajnego złagodzenia kary, a nawet odstąpienia od jej wymierzenia w przypadkach dopuszczenia się przez sprawcę czynów opisanych tak, w art. 278, art. 284 - 189, art. 291, art. 292, art. 294 k.k., jak również typów kwalifikowanych zawartych w dyspozycji art. 294 k.k. Na gruncie obowiązujących przepisów karnych utarł się pogląd, że właściwie pojmowana kara powinna, tak pozbawiać sprawcę zysku osiągniętego za sprawą popełnionego przestępstwa i uświadomić jego „nieopłacalność”, jak również zobowiązać sprawcę przestępstwa do naprawienia szkód.³⁷⁶

Wyłączenie zastosowania art. 295 k.k. prawodawca przewidział w stosunku do sprawców przestępstw triady rozbójniczej, przy których sprawca swoim zachowaniem stwarza zagrożenie tak dla mienia, jak również dla dobra wyższego rzędu, jakim jest życie i zdrowie oraz kradzieży z włamaniem. Objęcie zakresem stosowania art. 295 k.k. wskazanych przestępstw stanowiłoby zbyt daleko idącą liberalizację polityki karnej. Należy podkreślić, że legislator nie wyklucza zastosowania instytucji zawartej art. 295 k.k. w stosunku do

³⁷⁴ M. Siwek, glosa do wyr. SN z dnia 14 maja 2008 r., WK 11/08.

³⁷⁵ Post. SN z dnia 16 lipca 2014 r., III KZ 38/14.

³⁷⁶ A. Studziński, J. Tomczak, Naprawienie szkody wyrządzonej przestępstwem, Warszawa 2013, s. 3.

wypadków mniejszej wagi czynów zabronionych penalizowanych w art. 278§3, art. 284§3, art. 286§3, art. 287§2, art. 288§2, art. 291§2 k.k.³⁷⁷ Warunkiem wdrożenia w życie dobrodziejstw przewidzianych w art. 295§1 k.k. jest dobrowolne naprawienie w całości szkody wywołanej popełnionym przez sprawcę przestępstwem, zwrócenie pojazdu lub rzeczy mającej szczególne znaczenie dla kultury w stanie nieuszkodzonym.

Z tego względu naprawienia szkody, widziane wcześniej, jako domena prawa cywilnego, okazało się również ważnym elementem prawa karnego. Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 6 marca 2002 r. skonstatował, że objęcie zakresem prezentowanego przepisu może nastąpić z chwilą rozpoczęcia naprawienia wyrządzonej szkody zarówno przed wszczęciem postępowania karnego, w trakcie jego trwania, jak również na etapie postępowania sądowego do czasu wydania wyroku przed sądem pierwszej instancji.³⁷⁸ Natomiast w przypadku dobrowolnego naprawienia szkody, za czyny wymienione w art. 295§1 k.k. sąd może zastosować „jedynie” nadzwyczajne złagodzenie kary. Legislator w przepisie art. 295 k.k. zastrzeża sobie prawo zastosowania analizowanej instytucji z chwilą naprawienia wyrządzonej szkody. Jednakże praktyka sądowa wskazuje, że możliwość zastosowania art. 295 k.k. istnieje także w przypadku etapowego naprawienia szkody. Warto podkreślić, że uznanie takiego działania, jako zachowania wypełniającego przesłanki stosowania art. 295 k.k. mieści się w kompetencjach sądu. W takiej sytuacji niezbędne będzie przeprowadzenie badania sytuacji materialnej sprawcy, potwierdzające, bądź dementujące zasadność etapowego naprawienia szkody.

Kwestia „ratalnego” naprawienia szkody odwołuje się do proporcji odszkodowawczej opartej na zasadach współżycia społecznego usystematyzowanej w art. 440 k.c. Odwołanie się do wskazanej zasady przez sąd karny nie wypełniałoby celu postępowania karnego, jakim jest osiągnięcie sprawiedliwości prawnokarnej wyrażonej w zasadzie kompensacji. Ustawodawca, wprowadzając do k.k. analizowany przepis, uzależnia fakultatywne zastosowanie art. 295 k.k. w przypadku naprawienia szkody. W tym miejscu należy zwrócić uwagę na przepis karny zawarty w art. 46 k.k., który przewiduje możliwość zastosowania środka kompensacyjnego w postaci naprawienia szkody powstałej w wyniku przestępstwa. Podniesienie niniejszej kwestii w rozdziale poświęconym nadzwyczajnemu złagodzeniu kary byłoby bezcelowe, gdyż w myśl art. 46 k.k. orzeczenie wskazanego środka kompensacyjnego dopuszczalne jest w momencie wydania wyroku skazującego. Sąd Najwyższy skonstatował,

³⁷⁷ P. Gensikowski, *Odstąpienie od wymierzenia kary w polskim prawie karnym*, Warszawa 2011, s. 205.

³⁷⁸ Wyr. SN z dnia 06 marca 2002 r., WA 6/02, OSNKW 2002, nr 7-8, poz. 57.

że wyrokiem skazującym w myśl przepisów procesowych jest wyrok, w którym następuje przypisanie oskarżonemu przestępstwa i rozstrzygnięcie, co do kar i środków karnych.³⁷⁹

Zastosowanie przez sąd dogodności zawartych w przepisie art. 295 k.k. wymaga od sprawcy czynu dobrowolnego naprawienie szkody w zakresie oraz na warunkach określonych przez pokrzywdzonego. Pokora przestępcy w takim wypadku może zostać wynagrodzona przez sąd odstąpieniem od wymierzenia kary, albo nadzwyczajnym złagodzeniem kary. Natomiast w przypadku, gdy wniosek o naprawienie szkody został złożony przez uprawnioną do tego osobę sąd może nakazać sprawcy naprawę szkody jedynie w określonej przez organ orzekający części. Przy odstąpieniu od zobowiązania do naprawienia szkody w całości mają znaczenie następujące elementy faktyczne:

1. ujawniony w prawie materiał dowodowy nie pozwala na ustalenie tej szkody w całości;
2. szkoda została już w części uprzednio naprawiona;
3. naprawienie szkody w całości byłoby nierealne;
4. zachowanie się pokrzywdzonego przed popełnieniem przestępstwa, czy w czasie popełniania przestępstwa nie uzasadnia naprawienia mu szkody w całości;
5. sam pokrzywdzony przyczynił się do powstania szkody.³⁸⁰

W tym miejscu warto pochylić się nad znamieniem „dobrowolności” w kontekście naprawienia wyrządzonej szkody. Dobrowolność naprawienia szkody musi być odzwierciedleniem decyzji podjętej swobodnie przez sprawcę przestępstwa. Literatura przedmiotu podkreśla, że nie są istotne pobudki podjęcia działań naprawczych przez sprawcę (nadzieja na złagodzenie kary, bezkarność, wyrzuty sumienia, chęć zadość uczynienia pokrzywdzonemu)³⁸¹, lecz sam fakt nieprzymuszonej decyzji. Ważne jest to, aby skrucha uzewnętrzniona reparacją strat u pokrzywdzonego nie była wymuszona za sprawą osób trzecich, jak również podjęta przez inną osobą, aniżeli sprawcę. Dlatego w przypadku czynności naprawczych to sprawca przestępstwa zobowiązany jest to bycia organizatorem tych działań, nawet w przypadku, gdy osobiście nie będzie w nich uczestniczył.

Druga część przepisu zawiera pozostałe przesłanki skorzystania z dobrodziejstwa art. 295 k.k., które prawodawca wymienia po spójniku „albo”. Zastosowanie takiego zabiegu, pozwała skonstatować, następującą tezę, że zwrot tak pojazdu, jak również rzeczy mającej szczególne znaczenie dla kultury będących przedmiotami paserstwa nie musi nastąpić

³⁷⁹ Wyr. SN z dnia 7 kwietnia 2004 r., V KK 337/03, OSN w SK 2004, nr 1, poz. 700.

³⁸⁰ Uchw. SN z dnia 26 listopada 1976 r., VI KZP 11/75, OSNKW 1977/1/1.

³⁸¹ A. Sośnicka, *Przestępstwo i wykroczenie przywłaszczenia w polskim prawie karnym*, Warszawa 2013, s. 188.

dobrowolnie, aby istniała możliwość zastosowania nadzwyczajnego złagodzenia kary, a nawet odstąpienia od jej wymierzenia. „Dobrowolność” w takich przypadkach jest przesłanką fakultatywną, która nie jest konieczna do zastosowania przepisu art. 295 k.k. Pomimo braku „dobrowolności” prawodawca w treści przepisu wskazuje również na obligatoryjną przesłankę, jaką jest zwrot pojazdu lub rzeczy mającej szczególne znaczenie dla kultury w stanie nieuszkodzonym. Zdaniem T. Tyburcego prezentowaną przesłankę należy interpretować w ten sposób, że zwrot pojazdu bądź rzeczy o szczególnym znaczeniu dla kultury w stanie uszkodzonym, pomimo rękojmi naprawy jej w najbliższym czasie i spełnienie tej obietnicy nie wypełniają przesłanek do zastosowania dobrodziejstwa badanego przepisu.³⁸² Obietnicę *sensu stricto* można porównać do niekaralnego w myśl obowiązujących przepisów prawa zamiaru. Zamiar należy rozumieć, jako możliwość spowodowania swoim zachowaniem zmian w świecie zewnętrznym (jednakowo dozwolona jest interpretacja terminu obietnica). Jednakże z chwilą wypełnienia zobowiązania wypada skonstatować, że naprawienie szkody w postaci doprowadzenia do stanu przed popełnieniem przestępstwa wypełnia element dyspozycji zawarty w art. 295 k.k., dlatego należy zgodzić się z A.R. Świątłowskim, że w myśl przepisu zwrot „w stanie nieuszkodzonym”, należy rozumieć „w stanie niepogorszonym.”³⁸³

W tym miejscu warto zwrócić uwagę na §2 analizowanego przepisu, w którym to, legislator nie przewiduje zastosowania ustawowego dobrodziejstwa w stosunku sprawcy, który dopuścił się zwrotu rzeczy mającej szczególne znaczenie dla kultury będącej w stanie uszkodzonym. W literaturze fachowej podkreślany jest charakter przedmiotu czynności wykonawczej oraz realne możliwości restytucji w takim przypadku. Tym samym zwrot uszkodzonego przedmiotu, wyklucza zastosowanie przepisu korzystnego dla sprawcy, jakim jest art. 295 k.k. Jednocześnie niedopuszczalny jest zwrot uszkodzonego przedmiotu o szczególnym znaczeniu dla kultury i uzupełnienie poniesionych strat odszkodowaniem w formie pieniężnej, jako postać naprawienia w całości szkody wyrządzonej przestępstwem.³⁸⁴ Natomiast w przypadku zwrotu pojazdu, i zapłaty przez sprawcę odszkodowania za obniżenie wartości przedmiotu przy jednoczesnej zgodzie pokrzywdzonego zostanie wypełniona przesłanka wskazana w art. 295§1 k.k.

³⁸² T. Tyburcy, Instytucja czynnego żalu (art. 295 k.k.) jako przejaw realizacji idei sprawiedliwości naprawczej (kompensacji), „Probacja” 2016, nr 4, s. 72-73.

³⁸³ R.A. Świątłowski, Kompensacyjna funkcja czynnego żalu w kodeksie karnym z 1997 r., „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2002, nr 2, s. 156-157.

³⁸⁴ M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas, [w:] A. Zoll, Kodeks karny. Komentarz, Część szczególna, T. III, Warszawa 2016, s. 509.

W tym miejscu należy zwrócić uwagę na ostatnią instytucję związaną z prezentowanym przepisem karnym, jaką jest dobrowolne poddanie się karze. W myśl art. 335 k.p.k., jeżeli oskarżony przyznaje się do winy, a w świetle jego wyjaśnień okoliczności popełnienia przestępstwa i wina nie budzą wątpliwości, zaś postawa oskarżonego wskazuje, że cele postępowania zostaną osiągnięte, można zaniechać przeprowadzenia dalszych czynności. W takim przypadku prokurator zamiast z aktem oskarżenia, występuje do sądu z wnioskiem o wydanie na posiedzeniu wyroku skazującego i orzeczenie uzgodnionych z oskarżonym kar lub innych środków przewidzianych za zarzucany mu występki, uwzględniających również prawnie chronione interesy pokrzywdzonego. Mając na uwadze powyższe przepisy procedury karnej, oskarżony od momentu skierowania przez prokuratora wniosku, do dnia posiedzenia sądu ma czas do naprawienia wyrządzonej przestępstwem szkody. W przypadku wypełnienia przez sprawcę czynu zabronionego dyspozycji art. 295 k.k. prokurator może wystąpić z nowym wnioskiem do sądu, a ten jest uprawniony do nadzwyczajnego złagodzenia kary, bądź odstąpienia od jej wymierzenia.

Naprawienie szkody ujęte w rozważanym przepisie może polegać, na przywróceniu stanu przed popełnieniem przestępstwa albo na zapłaceniu właściwej sumy pieniędzy, spełniającej tym samym funkcję odszkodowawczą. Samo pojęcie „szkody” stanowi uszczerbek w dobrach pokrzywdzonego znajdujących się pod ochroną obowiązujących przepisów prawa.³⁸⁵ W kwestii naprawy wyrządzonej szkody z pomocą przychodzą przepisy kodeksu cywilnego.³⁸⁶ Zgodnie z treścią art. 363§1 k.c. naprawienie szkody powinno nastąpić, według wyboru poszkodowanego. W dalszej części tego przepisu ustawodawca ogranicza roszczenie poszkodowanego do świadczenia pieniężnego w przypadku, gdy przywrócenie stanu poprzedniego było niemożliwe albo gdyby pociągnęło za sobą dla zobowiązanego nadmierne trudności lub koszty. Warto podkreślić, że prawodawca ustalił wysokość odszkodowania w przypadku świadczenia pieniężnego według ceny z dnia ustalenia odszkodowania. W kontekście przedstawionych przepisów prawa cywilnego, naprawienie szkody, co do zasady powinno stanowić równoważnik tak, w stosunku do poniesionych strat pokrzywdzonego, rekompensując rzeczywisty uszczerbek w jego majątku, jak również utratę spodziewanych korzyści powstałych w wyniku czynu przestępczego. W tym miejscu należy przytoczyć wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 lutego 2002 r., w którym wskazano, że nie jest dopuszczalne uwzględnienie przy ustalaniu wysokości szkody tych składników i elementów

³⁸⁵ W. Cieślak, *Prawo karne zarys instytucji i naczelné zasady*, Warszawa 2010, s. 193-194.

³⁸⁶ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny, Dz.U. Nr 16, poz. 93 ze zm. w brzmieniu obowiązującym od dnia 1 marca 2019 r.

szkody, które wynikły z następstw czynu, np. odsetek.³⁸⁷ Warto zaznaczyć, że naprawienie szkody nie powinno wiązać się z chęcią wzbogacenia się pokrzywdzonego, lecz charakteryzować się restytucją naturalną.³⁸⁸ Jednakże w praktyce coraz częściej zauważalne jest zjawisko wyolbrzymiania szkody poniesionej przez pokrzywdzonego w stosunku do rzeczywistego uszczerbku w majątku. Oświadczenie strony (pokrzywdzonego) o restytucji, która w jego ocenie stanowi jedynie częściowe naprawienie szkody, wymaga przed zastosowaniem lub odmową zastosowania przepisu art. 295 k.k. ustalenia realnej wysokości szkody wraz z jej wyceną. Przedstawiony zabieg ma na celu ustalenie czy działania podjęte przez sprawcę doprowadziły do pełnej rekompensaty poniesionych strat przez pokrzywdzonego w wyniku przestępstwa.³⁸⁹

Przepisy k.k., jak również k.c. nie podnoszą kwestii naprawienia szkody w przypadku współsprawstwa. Literatura przedmiotu wskazuje następujące sposoby na rozwiązanie wskazanego problemu: nałożenie na sprawców obowiązku naprawienia szkody solidarnie, nałożenie na sprawców obowiązku naprawienia szkody w takich samych częściach bądź nałożenie na współsprawców obowiązku naprawienia szkody *pro rata parte*.³⁹⁰ Analizowany przepis jest przykładem odstępstwa od bezwzględnego karania sprawcy przestępstwa, eksponując przy tym funkcję kompensacyjną (sprawiedliwościową) prawa karnego. Naprawienie szkody równoważy fakt nieprzestrzegania przyjętego porządku prawnego.³⁹¹ Rozwiązanie przyjęte w art. 295 k.k. jak już wspomniano wskazuje na elementy restytucji. Możliwość takiego zabiegu prawodawca przewidział szczególnie w stosunku do przestępstw, których zamach skierowany jest na dobra materialne, ponieważ w przypadku przestępstw przeciwko mieniu naruszone dobro prawne jest generalnie w pełni odwracalne. Należy jednak pamiętać, że instytucja opisana w art. 295 k.k. ma charakter fakultatywny i zależy od swobodnego uznania sądu orzekającego na podstawie zebranego materiału dowodowego, jak również okoliczności, które w ocenie sądu uzasadniają, bądź też nie, orzeczenie kary w granicach przewidzianych za dany czyn przestępny. Regulacja zawarta w analizowanym przepisie nie może zmierzać w orzecznictwie do automatyzmu w stosowaniu nadzwyczajnego złagodzenia kary bądź odstąpienia od jej wymierzenia. Należy zgodzić się, że „skorzystanie przez sąd z możliwości nadzwyczajnego złagodzenia kary lub odstąpienia od jej wymierzenia uzależnione jest jednak od spełnienia pozostałych przesłanek związanych z charakterystyką

³⁸⁷ Wyr. SN z dnia 4 lutego 2002 r., II KKN 385/01, LEX nr 53028.

³⁸⁸ A. Sońnicka, *Przestępstwo i wykroczenie przywłaszczenia w polskim prawie karnym*, Warszawa 2013, s. 189.

³⁸⁹ Z. Gostyński, *Obowiązek naprawienia szkody w nowym ustawodawstwie karnym*, Kraków 1999, s. 191-195.

³⁹⁰ W. Cieślak, *Prawo karne...*, dz. cyt., s. 194.

³⁹¹ R.A. Świątłowski, *Kompensacyjna funkcja czynnego żalu w kodeksie karnym z 1997 r.*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2002, nr 2, s. 151-155.

dyrektyw sądowego wymiaru kary, które co najmniej nie mogą stanowić w konkretnej sprawie przeciwwskazania do nadzwyczajnego wymiaru kary.”³⁹² W literaturze fachowej przepis art. 295 k.k. określany jest mianem małego czynnego żalu,³⁹³ który w przeciwieństwie do pierwotnej postaci czynnego żalu zawartej w art. 15§1 k.k. ma formę dokonaną.

Czynny żal *sensu stricto* ma zastosowanie do wszystkich rodzajów czynów zabronionych. W nawiązaniu do powyższego wydaje się jak najbardziej trafne określenie instytucji zawartej w art. 295 k.k. mianem „małego czynnego żalu” ze względu, zarówno na ustawowe ograniczenie do wybranych czynów skierowanych przeciwko mieniu, jak również na ostatnią formę stadialną przestępstwa, jaką jest dokonanie. W tym miejscu należy zasygnalizować, że termin „czynny żal”, jest pojęciem języka prawniczego, a nie prawnego. W przytoczonym kontekście należy usystematyzować przepis art. 295 k.k. w grupie pozostałych przepisów określających funkcję czynnego żalu. Macierzysta instytucja czynnego żalu została określona w art. 15 k.k., jako klauzula z dominującym celem opartym na zapobieganiu. Funkcja denuncjacyjna wyrażona jest natomiast w art. 60§3 i 4 k.k. Ostatnia klauzula „czynnego żalu” zawarta w art. 295 k.k. przejawia rolę kompensacyjną opartą na idei sprawiedliwości naprawczej.³⁹⁴ W projekcie k.k. z 1997 r. ustawodawca skonstatował, że „mienie jest wartością odnawialną,”³⁹⁵ stąd też naprawa wyrządzonej szkody chociażby w znacznej części, będzie stanowić podstawę do zastosowania nadzwyczajnego załagodzenia kary lub odstąpienia od jej wymierzenia. Jednakże warto podkreślić, że sama naprawa wyrządzonej szkody powinna być albo odwzorowaniem stanu przed dokonaniem czynem zabronionym, albo zostać wykonana w innej formie, z zastrzeżeniem właściwości fizycznych i wizualnych przed następstwem czynu. Obietnica naprawienia szkody, uwierzytelniona za sprawą umowy bądź też innej formy przewidzianej przepisami prawa nie wypełnia przesłanek przepisu art. 295 k.k.³⁹⁶

Końcowa analiza występku paserstwa pozwala na stwierdzenie, że czyny zbliżone zakresem do przestępstwa unormowanego w k.k. znajdują się także w ustawie o prawach autorskich i prawach pokrewnych oraz w postaci czynu przepołowionego w formie wykroczenia. Przestępstwo paserstwa zostało unormowane także w k.k.s.³⁹⁷ Zgodnie z brzmieniem art. 91 k.k.s. odpowiedzialności karnej podlega ten, kto nabywa przechowuje,

³⁹² M. Dąbrowska-Kardas, P. Kardas, [w:] A. Zoll, Kodeks karny..., dz. cyt., s. 496-497.

³⁹³ T. Tyburcy, Instytucja czynnego żalu..., dz. cyt., s. 61 - 62.

³⁹⁴ Tamże, s. 62.

³⁹⁵ I. Fredrich-Michalska, B. Stachurska-Marcińczak, Nowe kodeksy karne z uzasadnieniami, Warszawa 1998, s. 208.

³⁹⁶ T. Tyburcy, Instytucja czynnego żalu..., dz. cyt., s. 68.

³⁹⁷ Ustawa z dnia 10 września 1999 r. Kodeks karny skarbowy, Dz.U. Nr 83, poz. 930 ze zm. w brzmieniu obowiązującym od dnia 1 listopada 2019 r.

przewozi, przesyła lub przenosi towar stanowiący przedmiot przestępstwa celnego określonego w art. 86 - 90 k.k.s. Przepisy karnoskarbowe penalizują także zachowanie, przy którym przedmiotem czynności sprawczej będzie towar nieuzyskany za pomocą czynu zabronionego. Trafnie podkreśla M. Budyn - Kulik, że towar może zostać nabyty legalnie, lecz wwieziony bez zachowania obowiązku celnego zgodnie z przepisem art. 86 k.k.s.³⁹⁸ Nie ulga wątpliwości, że analizowany przepis paserstwa skarbowego nie stanowi *lex specialis* w stosunku do karno - materialnego występku paserstwa.

³⁹⁸ M. Budyn-Kulik, Wybrane dogmatyczne i kryminologiczne aspekty paserstwa..., dz. cyt., s. 45.

Rozdział V. Paserstwo w Kodeksie wykroczeń z 1971 r.

§1. Geneza wykroczenia paserstwa w polskim prawie wykroczeń

Prawo *sensu largo* towarzyszyło każdemu społeczeństwu od początku jego powstania. Zbiór przyjętych przez społeczeństwo zasad wyznaczał granicę dozwolonego zachowania, a także normował stosunki obowiązujące w społeczeństwie pod kątem administracyjnym, jak również cywilistycznym. Pierwsze pomniki prawa charakteryzowały się systemowym chaosem kodyfikacji, gdyż normowały przepisy wszystkich gałęzi prawa w jednym monumencie. Nieodzownym elementem wszystkich kodyfikacji były przepisy sankcjonujące czyny wykraczające poza dozwolone w danym społeczeństwie zachowania. Dopuszczenie się czynu niezgodnego z obowiązującym prawem związane było z sankcją karną. Surowości kary w stosunku do zaistniałego przestępstwa na przestrzeni wieków ulegała liberalizacji począwszy od maksymy znanej z Kodeksu Hammurabiego „Oko za oko, ząb za ząb” przez zniesienie w krajach europejskich kary śmierci.³⁹⁹ Istotne zmiany w prawodawstwie europejskim immanentnie związane były z uchwaleniem Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, która globalnie objęła patronatem prawa człowieka i wyniosła obecne ustawodawstwo karne na nowy poziom legislacyjny. To właśnie dzięki tym zmianom w drugiej połowie XX wieku władza ustawodawcza państw europejskich dostrzegła znaczenie kar nieizolacyjnych, restytucji karnej oraz modernistycznej resocjalizacji w swoich systemach prawa. Jednakże impulsem obecnych zmian ustawodawczych było wprowadzenie wykroczeń, a w konsekwencji czynów przepołowionych do systemu prawa państw europejskich.

Przełom myśli prawniczej opartej na rozwarstwieniu prawa karnego i prawa wykroczeń nastąpił u schyłku XVIII wieku i początku XIX wieku. Prekursorami takiego zabiegu prawnego były trzy państwa reprezentujące indywidualne modele prawa wykroczeń:

1. Model sądowy (Francja). We francuskim systemie prawa za sprawą Wielkiej Rewolucji nastąpił trwały podział przestępstw na zbrodnie, występki oraz wykroczenia. Zgodnie z francuskim systemem wykroczenia uznano za najniższą kategorię przestępstw. Właściwym organem sądowym do orzekania w sprawach o wykroczenia były „sądy policji prostej”. Warto zaznaczyć, że sędzia w tych sprawach orzekał jednoosobowo, w trybie uproszczonym, ze znaczącym ograniczeniem zasady bezpośredniości oraz ustności procesu.

³⁹⁹ Ostatnim krajem, w którym ustawodawstwo karne zezwala na wykonane kary śmierci jest Białoruś. W Rosji natomiast istnieje moratorium na wykonywanie kary śmierci.

2. Model administracyjny (austriacki). Austriacki system prawa wykroczeń charakteryzował się dualizmem wykroczeń. Z jednej strony wykroczenia kryminalne sankcjonowane były w kodeksie karnym i podlegały jurysdykcji sądów, z drugiej strony penalizowane były wykroczenia administracyjne, które podlegały kognicji organów administracyjnych. Ustawodawstwo austriackie liberalnie podchodziło do czynów określanych mianem wykroczeń gdyż sankcje za takie zachowanie wymierzane były w toku postępowania administracyjnego w formie decyzji administracyjnej.
3. Model mieszany (pruski). Niemieckie prawo wykroczeń stanowiło połączenie powyższych modeli systemu prawa wykroczeń. Zgodnie z niemieckim prawem organem właściwym do orzekania w sprawach o wykroczenia były sądy. Wyłączeniu podlegały jedynie zachowania będące w koniugacji z prawem administracyjnym. W takich wypadkach organem właściwym do rozpatrzenia był aparat administracji.

Historia rodzimego prawodawstwa w zakresie prawa wykroczeń rozpoczęła się z chwilą odzyskania przez Polskę Niepodległości w 1918 r. Obowiązywanie przez 123 lata trzech różnych systemów prawa państw zaborczych stanowiło wyzwanie dla Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Karnego, której zadanie polegało na ujednoczeniu prawa karnego obowiązującego na terenie kraju. Problemem częściowym niniejszej komisji stały się wykroczenia. Toczący się spór pomiędzy włączeniem wykroczeń do kategorii zachowań podlegających jurysdykcji sądów powszechnych, bądź zaliczeniem ich jako elementu prawa administracyjnego i włączeniem do właściwości organów administracyjnych zakończył się kompromisem na wzór modelu mieszanego znanego z państwa niemieckiego. Doprowadzenie do powyższego ujednoczenia statusu prawnego wykroczeń rozpoczęło wraz z uchwaleniem Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 17 marca 1921 r.⁴⁰⁰ Z mocy ustawy zasadniczej wprowadzono konstytucyjną zasadę - prawa obywatela do sądu. Z niniejszej zasady wynikało prawo kontroli sadowej nad orzeczeniami władzy administracyjnej. Natomiast za sprawą późniejszego Rozporządzenia Prezydent Rzeczypospolitej z dnia 22 marca 1928 r. o postępowaniu karno-administracyjnym⁴⁰¹ powierzono orzekanie w pierwszej instancji w sprawach o wykroczenia powiatowym organom administracji ogólnej, aczkolwiek ukaranemu służyło prawo rozpoznania sprawy przez sąd. Z drugiej strony zgodnie z obowiązującym prawem międzywojennym kompetencje organów administracyjnych do orzekania w sprawach

⁴⁰⁰ Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 17 marca 1921 r., Dz.U. Nr 44, poz. 267 ze. zm.

⁴⁰¹ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 22 marca 1928 r. o postępowaniu karno-administracyjnym, Dz.U. Nr 38, poz. 365 ze. zm.

o wykroczenia miały charakter warunkowy, uzależniony od zgody obwinionego. W przypadku, gdy obwiniony złożył sprzeciw w stosunku do orzeczenia organu administracji, sprawa przechodziła do ponownego rozpatrzenia przez sąd powszechny, a orzeczenie administracyjne traciło swoją moc wykonawczą.⁴⁰²

Ostateczny wymiar separacji wykroczeń, jako odrębnej gałęzi prawa karnego został zakończony z chwilą kodyfikacji rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 lipca 1932 r. - prawo o wykroczeniach.⁴⁰³ Zgodnie z nową regulacją zawartą w art. 1, wykroczeniem był czyn zagrożony karami zasadniczymi, karą aresztu do 3 miesięcy i grzywną do 3 000 zł, albo jedną z tych kar. Warto zaznaczyć, że k.w., wcześniejsze k.k., jak również i obecny nie zawierają legalnej definicji pojęć przestępstwo, jak również wykroczenie. Wprowadzone ustawodawstwo usamodzielniało kwestie związane z wykroczeniami z ograniczeniami dotyczącymi stosowania przepisów karnych względem przepisów zawartych w art. 2 analizowanego rozporządzenia. Odsyłanie przez ustawodawcę do przepisów karnych świadczyło o silnej więzi prawa karnego z prawem wykroczeń oraz traktowania odpowiedzialności za popełnione wykroczenia, jako kolejnej względem zbrodni i występków grupy zachowań podlegającej szeroko rozumianej odpowiedzialności karnej. Powszechny system, bez znaczących zmian obowiązywał do momentu wejścia w życie ustawy z dnia 15 grudnia 1951 r. o orzecznictwie karno - skarbowym.⁴⁰⁴ Według „nowych” przepisów do życia zostały powołane instytucje kolegów orzekających (kolegia karno - administracyjne). Z kolei w związku z socjalistyczną polityką państwa system dotychczasowych kar miał ulec modernizacji. Zgodnie z założeniami ustroju państwa wprowadzono system społeczno - wychowawczy, nad którym pieczę sprawowała administracja przy realizacji swoich wyznaczonych zadań. Trafnie zauważa A. Marek, że obowiązująca dotychczas koncepcja wyłączała, możliwość jednoosobowego orzekania przez urzędnika administracji. W celu zapewnienia właściwej realizacji polityki państwa socjalistycznego zostały powołane do życia kolegia. Powstałe organy miały zapewnić jawność oraz kontradyktoryjność postępowania przez wprowadzenie instytucji oskarżyciela i obrony, jak również orzekania na rozprawie.⁴⁰⁵ Generalnie, utworzone kolegia miały stanowić niezależny od aparatu administracji, merytorycznie samodzielny organ orzekający. Jednakże

⁴⁰² A. Marek, Polskie prawo wykroczeń, Warszawa 1981, s. 20-21.

⁴⁰³ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 lipca 1932 r. Prawo o wykroczeniach, Dz.U. Nr 60, poz. 572 ze zm.

⁴⁰⁴ Ustawa z dnia 15 grudnia 1951 r. o orzecznictwie karno-administracyjnym, Dz.U. Nr 66, poz. 454.

⁴⁰⁵ A. Marek, Polskie..., dz. cyt., s. 24.

w związku z obowiązującym systemem państwa „nowy” organ wymiaru sprawiedliwości w sprawach o wykroczenia był ściśle związany z organami administracji.

Przedwojenne przepisy penalizujące zachowania określane mianem wykroczeń obowiązywały także po drugiej wojnie światowej oraz w okresie socjalistycznych idei obowiązujących w Polsce. Warto zaznaczyć, że utworzone kolegia nie mogły orzekać kary aresztu oraz kary grzywny powyżej 3 000 zł.⁴⁰⁶ Takie uprawnienia posiadał sąd, któremu przekazywano sprawę w momencie, gdy zachodziła konieczność orzeczenia kary izolacyjnej. Rozwój myśli socjalistycznej ostatecznie doprowadził do wyłączenia udziału sądu w orzekaniu w sprawach o wykroczenia, na rzecz kolegiów, które otrzymały uprawnienia wcześniej zarezerwowane dla organu sądowego. Utworzenie struktury dwuinstancyjności kolegiów wyłączyło relatywnie udział organu sądu w orzekaniu w sprawach o wykroczenia. Z czasem uprawnienia sądu do orzekania kar aresztu przyznano także kolegiom, jednakże w ograniczonym zakresie. Istotną zmianą w katalogu kar było zniesienie kary aresztu, na rzecz pracy poprawczej zgodnie ze wzorem prawa radzieckiego. Praca poprawcza polegała na potrąceniu 20% wynagrodzenia za pracę w uspołecznionym zakładzie pracy. W przypadku, gdy obwiniony nie wykonywał pracy w takim zakładzie, zostawał do niego niezwłocznie skierowany.⁴⁰⁷ W praktyce wprowadzony model społeczno - wychowawczy nie przyniósł oczekiwanych rezultatów. Pracodawcy nie chcieli przyjmować osób w celu odbycia przez nich orzeczonej kary, natomiast sankcja nałożona na zatrudnionych już w zakładach uspołecznionych pracowników, ostatecznie stawała się grzywną rozkładaną na raty. W niedługim czasie od sprawdzenia pracy społecznej, definitywnie została ona zniesiona za sprawą nowelizacji ustawy o orzecznictwie karno - administracyjnym.⁴⁰⁸

Obowiązujący w latach 50-tych ubiegłego stulecia system prawa wykroczeń Polski Ludowej opierał się na przepisach zawartych w aktach normatywnych uchwalonych w przedwojennych realiach kapitalistycznego państwa. Gruntowne zmiany polityczno - ustrojowe, które miały miejsce po II wojnie światowej wyparły przekonanie o słuszności dotychczasowych przepisów w zakresie prawa wykroczeń. Z drugiej strony mozaika aktów normatywnych prawa wykroczeń pochodzących z różnych okresów utrudniała organom rozstrzygającym odnalezienie się w gąszczu obowiązujących przepisów. W konsekwencji brak dostosowania prawa do istniejących warunków wymusił na środowisku prawniczym

⁴⁰⁶ W. Radecki, Wprowadzenie do rozważań nad reformą prawa wykroczeń [w:] P. Daniluk, Reforma prawa wykroczeń. Tom 1, Warszawa 2019, s. 10.

⁴⁰⁷ A. Marek, Polskie..., dz. cyt., s. 25.

⁴⁰⁸ Ustawy z dnia 2 grudnia 1958 r. o zmianie ustawy z dnia 15 grudnia 1951 r. o orzecznictwie karno-administracyjnym, Dz.U. Nr 77, poz. 396.

pojawienie się głosów podkreślających potrzebę skodyfikowania prawa wykroczeń.⁴⁰⁹ Archaiczna literatura przedmiotu wskazywała, że rozwiązania zawarte w przedwojennej kodyfikacji, nie są w stanie zaspokoić potrzeb wynikających z budowy państwa socjalistycznego.⁴¹⁰

Pasmo ustawodawczych zmian rozpoczęło się z chwilą wprowadzenia reformy prawa karno - administracyjnego z grudnia 1958 r. Zgodnie z nowymi uregulowaniami kolegia miały prawo do orzekania kary aresztu w przypadkach, dopuszczenia się przez sprawców wykroczeń o charakterze chuligańskim oraz za enumeratywnie wymienione przez ustawodawcę wykroczenia.⁴¹¹ Ustawodawcze zmiany dokonane w 1958 r. przywróciły do katalogu sankcji, karę aresztu oraz możliwość zaskarżenia orzeczeń do sądu, a także możliwość wymierzenia przez kolegia zastępczej kary aresztu w przypadku nie uiszczenia przez ukaranego zasądzonej grzywny. Wprowadzone zmiany odchodziły od radykalnego modelu państwa socjalistycznego, którego wyrazem było oddziaływanie wychowawcze, zwiększając przy tym represyjność kar przewidzianych przez prawo wykroczeń. Trafnie zauważa M. Łysko, że analizowana reforma traktowana była w „kategoriach wychodzącej naprzeciw oczekiwaniom praktyki orzecznictwa prawa wykroczeń i prawa administracyjnego reformy, której przeprowadzenie było konieczne z uwagi na oddalającą się perspektywę rozpoczęcia prac kodyfikacyjnych prawa wykroczeń.”⁴¹² W związku ze względnym unormowaniem się szkieletu systemu prawa wykroczeń minister spraw wewnętrznych zgodnie z wprowadzonym zarządzeniem z dnia 30 marca 1960 r. powołał komisję do opracowania projektów prawa o wykroczeniach i ustawy o orzecznictwie karno - administracyjnym.⁴¹³ Wynikiem pracy komisji były ogłoszone projekty z 1961 r., które w konsekwencji nie uzyskały aprobaty, podobnie jak kolejne projekty z 1967 r. oraz 1968 r.⁴¹⁴

Kluczowe prace nad obowiązującym k.w. rozpoczęto w kwietniu 1970 r., kiedy to na posiedzeniu sejmu miało miejsce pierwsze czytanie ustaw składających się na generalną kodyfikację prawa wykroczeń w Polsce Ludowej. Zgodnie z projektem kodeksu wykroczeń zawarte w nim przepisy miały penalizować zachowania godzące w przyjęty porządek

⁴⁰⁹ M. Łysko, Prace nad kodyfikacją materialnego prawa wykroczeń w Polsce Ludowej (1960-1971), Białystok 2016, s. 25.

⁴¹⁰ Tamże, s. 25.

⁴¹¹ Art. 8 ustawy z dnia 2 grudnia 1958 r. o zmianie ustawy z dnia 15 grudnia 1951 r. o orzecznictwie karno-administracyjnym, Dz.U. Nr 77, poz. 396 oraz ustawa z dnia 22 maja 1958 r. o zaostrzeniu odpowiedzialności karnej za chuligaństwo, Dz.U. Nr 34, poz. 152 ze zm.

⁴¹² M. Łysko, Prace..., dz. cyt., s. 47.

⁴¹³ Zarządzenie nr 66/60 Ministrów Spraw Wewnętrznych i Sprawiedliwości z dnia 30 marca 1960 r. w sprawie powołania komisji do opracowania projektu prawa o wykroczeniach, Archiwum Akt Nowych Ministerstwa Sprawiedliwości 1963, s. 9-10.

⁴¹⁴ A. Marek, Polskie..., dz. cyt., s. 26.

prawnych, lecz których stopień społecznego niebezpieczeństwa był nieznaczny. W związku z powyższym katalog kar miał opierać się na wychowawczych środkach karnych. Istotnym znaczeniem w unormowaniu prawa wykroczeń była jego kompleksowa kodyfikacja, która obejmowała około 1500 stanów faktycznych wykroczeń, które mieściły się w 121 ustawach.⁴¹⁵ Pryzmat penalizacji zachowań w jednym akcie normatywnym miał kluczowe znaczenie względem przejrzystości kodeksu zarówno dla obywateli, organów ścigania, jak również sądu. Zaprezentowany projekt poddano następnie ocenie społecznej. Analizowany projekt omawiano w zakładach pracy, na zebraniach wiejskich oraz w środowiskach poszczególnych grup zawodowych. W konsekwencji wystosowano postulaty, na mocy, których domagano się zaostrzenia represji karnej wobec sprawców wykroczeń chuligańskich oraz takich, których popełnienia sprawca dopuścił się będąc pod wpływem alkoholu bądź w ramach recydywy.⁴¹⁶

Warto zaznaczyć, że „dyskusję” na temat konieczności ujednoczenia kodyfikacji prawa wykroczeń przeniesiono także na massmedia obecne w latach 70-tych ubiegłego stulecia. Na łamach najpopularniejszych tytułów prasy codziennej ukazywały się artykuły podkreślające akceptację nowych rozwiązań kodyfikacyjnych oraz potrzebę wprowadzenia w ustawie kodeks wykroczeń kar o charakterze wychowawczym, bardziej - aniżeli represyjnym. Z kolei na łamach czasopism fachowych do dyskusji włączyło się środowisko prawnicze, które w zamieszczanych w prasie prawniczej artykułach wyrażało swoje uwagi względem przepisów projektu ustawy kodeks wykroczeń. Liczne poprawki tak redakcyjne, jak również merytoryczne na etapie prac sejmowych doprowadziły w konsekwencji do uchwalenia w dniu 20 maja 1971 r. k.w. Nadanie projektowi ustawy tytułu „Kodeks wykroczeń” wzmocniło znaczenie w przyszłym systemie prawa Polski Ludowej oraz podkreśliło samodzielność dziedziny prawa wykroczeń względem szeroko rozumianego prawa karnego.⁴¹⁷

Nie może umknąć uwadze, że przed wprowadzeniem obowiązującego k.w. kluczowe znaczenie dla zaistnienia paserstwa w tym akcie normatywnym miała ustawa z 1966 r. o przekazaniu niektórych drobnych przestępstw, jako wykroczeń do orzecznictwa karno-administracyjnego.⁴¹⁸ Z mocy ustawy zostało przeniesionych dziesięć taksatywnie wymienionych przez ustawodawcę przestępstw do kategorii wykroczeń. W katalogu zdepenalizowanych częściowo zachowań przestępczych znalazło się także paserstwo,

⁴¹⁵ M. Łysko, *Prace nad kodyfikacją...*, dz. cyt., s. 256-257.

⁴¹⁶ Tamże, s. 261-262.

⁴¹⁷ Tamże, s. 299-300.

⁴¹⁸ Ustawa z dnia 17 czerwca 1966 r. o przekazaniu niektórych drobnych przestępstw jako wykroczeń do orzecznictwa karno-administracyjnego, Dz.U. Nr 23, poz. 149.

zarówno w formie umyślnej, jak również nieumyślnej oraz paserstwo drzewa z lasu. Prawodawca rozgraniczył występki paserstwa od wykroczenia za pomocą wskaźnika kwotowego w wysokości 300 zł, z kolei w przypadku paserstwa drzewa z lasu, granica kwotowa została ustanowiona w wymiarze 150 zł. Za sprawą analizowanej ustawy w polskim prawie karnym *sensu largo* rozpoczęło się zjawisko przekwalifikowania niektórych przestępstw na wykroczenia, określane terminem kontrawencjonalizacji, która zapoczątkowała obecność czynów przepołowionych w polskim ustawodawstwie karnym. Warto zaznaczyć, że argumentem przemawiającym za przejściem przez prawo wykroczeń, niektórych występków o charakterze ogólnokryminalnym takiego rozwiązania był wzgląd ekonomiczny. Rozstrzygnięcie spraw zakwalifikowanych jako wykroczenia przyspieszało postępowanie i obniżało jego koszt względem procedury przewidzianej w stosunku do przestępstw.⁴¹⁹ Z drugiej strony odciążenie sądów od spraw drobnych i przekazanie orzecznictwa kolegiom miało przyczynić się do ułatwienia ścigania sprawców zachowań o mniejszej społecznej szkodliwości czynu, aniżeli w przypadku przestępstw oraz pociągnięcia ich do odpowiedzialności karnej.

§2. Wykroczenie paserstwa umyślnego i nieumyślnego w Kodeksie wykroczeń

Istotne zmiany legislacyjne w prawie wykroczeń nastąpiły w momencie zmian ustrojowych w Polsce. Wprowadzone reformy oddały sądom rejonowym pod kuratelę kolegia, których władza orzecznicza również została ograniczona. Przyczynę degradacji kolegiów w prawie do orzekania należy upatrywać w upolitycznieniu tego organu przez resort spraw wewnętrznych, który traktował ten organ jako własny instrument do niwelowania opozycji politycznej w latach 70-tych i 80-tych⁴²⁰ ubiegłego wieku. Zgodnie ze zmianami wprowadzonymi przez ustawodawcę, kolegia do spraw wykroczeń nie mogły już orzekać najsurowszych kar przewidzianych przez prawo wykroczeń. Takie uprawnienia posiadał już tylko sąd, do którego można było kierować również zażalenia na postanowienia kolegiów. Zgodnie z ustawą z dnia 21 marca 1991 r. o obszarach morskich Rzeczypospolitej Polskiej i administracji morskiej⁴²¹, a także ustawą z dnia 4 lutego 1994 r. Prawo geologiczne i górnicze⁴²² zostały zniesione kolegia przy Urzędach Morskich i Urzędach Górniczych.

⁴¹⁹ M. Łysko, Prace nad kodyfikacją..., dz. cyt., s. 141.

⁴²⁰ A. Marek, Prawo wykroczeń, Warszawa 2004, s. 18.

⁴²¹ Ustawa z dnia 21 marca 1991 r. o obszarach morskich Rzeczypospolitej Polskiej i administracji morskiej, Dz.U. Nr 32, poz. 131 ze zm. w brzmieniu obowiązującym od dnia 17 września 2019 r.

⁴²² Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. prawo geologiczne i górnicze, Dz.U. Nr 27, poz. 96 ze zm. w brzmieniu obowiązującym od dnia 1 lipca 2011 r.

Sprawy rozpatrywane przez wskazane organy zostały przeniesione do kolegiów znajdujących się przy sądach rejonowych.

Relevantnym momentem zmian legislacyjnych w polskim prawie karnym była zmiana kodyfikacji karnej z 1997 r., która konweniowała ze zmianami w prawie wykroczeń. Zmiany prawa karnego materialnego, procedury karnej oraz kodeksu wykonawczego przełożyły się na ustawy regulujące wykroczenia *sensu largo*. Reforma prawa karnego doprowadziła do znaczących zmian pojęciowych i rzeczowych w zakresie ustawodawstwa karnego, a także jeszcze bardziej ograniczyła znaczenie kolegiów, jako organu orzekającego. Ostateczne wygaśnięcie kolegiów nastąpiło w dniu 17 października 2001 r., po czym sądy rejonowe w całości przejęły prawo do orzekania w sprawach o wykroczenia.⁴²³ Wprowadzenie do polskiego systemu prawa kodyfikacji obejmującej całościowo problematykę wykroczeń było znakomitym posunięciem legislacyjnym ułatwiającym orientację w natłoku obowiązujących przepisów. Całościowa unifikacja przepisów pozwoliła na wyeliminowanie archaizmów z polskiego prawa wykroczeń, które egzystowały w uchwalonych przed kilkudziesięcioma latami aktach normatywnych.⁴²⁴ Systematyzacja prawa o wykroczeniach wzmocniła także funkcję prewencyjną. Klarowność przepisów jednoznacznie wyznaczyła granicę dozwolonego zachowania oraz ułatwiła dokonywanie właściwej oceny zachowań przez organy stosujące prawo. Uchwalony w 1971 r. i systematycznie nowelizowany kodeks wykroczeń obowiązuje do dnia dzisiejszego.

Analizowany akt normatywny składa się z dwóch części - ogólnej i szczególnej. Część ogólna składa się z 48 jednostek systematyzacyjnych aktu normatywnego zawartych w siedmiu rozdziałach. Analizowana część kodeksu określa:

1. Zasady odpowiedzialności;
2. Kary, środki karny i zasady ich wymiaru;
3. Zastosowanie środków oddziaływania wychowawczego;
4. Warunkowe zawieszenia wykonania kary aresztu;
5. Przedawnienia orzekania, wykonania kary oraz zatarcie ukarania;
6. Wyjaśnienie wyrażeń ustawowych;
7. Stosunek do ustaw szczególnych.

Z kolei część szczególna ustawy kodeks wykroczeń podzielona jest na 12 rozdziałów, które w swoich tytułach wskazują na konkretne dobra prawne chronione przez regulacje niniejszego kodeksu:

⁴²³ T. Bojarski, Polskie prawo..., dz. cyt., s. 40-43.

⁴²⁴ M. Bojarski, W. Radecki, Kodeks wykroczeń komentarz, Warszawa 1998 r., s. XLVII.

1. Wykroczenia przeciwko porządkowi i spokojowi publicznemu;
2. Wykroczenia przeciwko instytucjom państwowym, samorządowym i społecznym;
3. Wykroczenia przeciwko bezpieczeństwu osób i mienia;
4. Wykroczenia przeciwko bezpieczeństwu i porządkowi w komunikacji;
5. Wykroczenia przeciwko osobie;
6. Wykroczenia przeciwko zdrowiu;
7. Wykroczenia przeciwko mieniu;
8. Wykroczenia przeciwko interesom konsumentów;
9. Wykroczenia przeciwko obyczajności publicznej;
10. Wykroczenia przeciwko urządzeniom użytku publicznego;
11. Wykroczenia przeciwko obowiązkowi ewidencji;
12. Szkodnictwo leśne, polne i ogrodowe.

Uwzględniając penalizację czynów, która nastąpiła od momentu uchwalenia ustawy do obecnego jej brzmienia oraz kwestię uchylecia niektórych zachowań z katalogu wykroczeń, dzisiejsza ustawa Kodeks wykroczeń składa się ze 179 artykułów, do których na przestrzeni ponad ćwierćwiecza legislator dodał jednostki systematyzacyjne w postaci liter oraz cyfr. Mając na uwadze powyższe, prawo wykroczeń jest młodą gałęzią prawa (względem prawa karnego), której byt, co do zasady jest samodzielny. Wyłączenie z prawa karnego regulacji tworzących całość prawa wykroczeń wymusiło na przedstawicielach nauki podjęcie próby zdefiniowania analizowanego przedmiotu. W tym miejscu warto podkreślić, że prawodawca podobnie, jak w przypadku przestępstwa (kodeks karny) nie definiuje terminu wykroczenie (kodeks wykroczeń). Opierając się na regulacjach w przyjętym systemie prawa w Polsce należy wskazać następujące kryteria rozgraniczające analizowane terminy:

1. Kryterium zagrożenia karą - zgodnie z przepisem art. 7 k.k. przestępstwo jest zbrodnią bądź występkiem. Zbrodnią w myśl postanowień ustawodawcy jest czyn zagrożony karą pozbawienia wolności na czas nie krótszy od 3 lat albo karą surowszą, z kolei występkiem jest zachowanie przestępcze zagrożone karą grzywny powyżej 30 stawek dziennych albo powyżej 5 000 zł, karą ograniczenia wolności przekraczającą miesiąc albo karą pozbawienia wolności przekraczającą miesiąc. Natomiast w myśl przepisu art. 1§1 k.w. do wykroczeń zaliczamy czyny zagrożone karą aresztu (od 5 do 30 dni), ograniczenia wolności w wymiarze miesiąca, grzywny do 5 000 zł lub naganą. Przytoczenie powyższych przepisów, tak kodeksu karnego, jak również kodeksu wykroczeń wskazuje generalnie, że dolne granice przewidziane przez ustawodawcę za dopuszczenie się przestępstwa, stanowią jednocześnie górną granicę kar za

wykroczenie. Odmienność w przypadku k.k. i k.w. stanowi grzywna naliczana na podstawie stawek dziennych w przypadku przestępstwa, z kolei w k.w. ta sama kara wymierzana jest kwotowo. Na uwagę zasługuje także kara nagany, która nie znajduje się oraz nie posiada swoistego odpowiednika w k.k.

2. Kryterium społecznej szkodliwości czynu. Obowiązujące ustawodawstwo karne zarówno w prawie karnym, jak również prawie wykroczeń wskazuje, że zachowania naruszające przyjęty porządek prawnych charakteryzują się społeczną szkodliwością czynu. Jednakże, legislator zaznaczył, że do wypełnienia znamion przestępstwa niezbędna jest społeczna szkodliwość czynu w stopniu powyżej jego znikomości. Z kolei prawo wykroczeń nie wymaga stopniowania tej klauzuli generalnej, gdyż wystarczy, aby dany czyn był społecznie szkodliwy.
3. Kryterium odrębności procesowej. Organem właściwym do orzekania w sprawach o wykroczenia od momentu wejścia w życie ustawy Kodeks wykroczeń były, co do zasady kolegia do spraw wykroczeń. W okresie orzekania w sprawach o wykroczenia przez organy pozasądowe, uformował się w rodzimej doktrynie podział na prawo karne sądowe, którego kompetencje skierowane były na przestępstwa oraz prawo karne pozasądowe zajmujące się wykroczeniami.⁴²⁵ Natomiast z chwilą zmian ustawodawczych, których bieg został nadany za sprawą Konstytucji z 1997 r. W myśl art. 237 Konstytucji organem właściwym do orzekania w sprawach o wykroczenia od 2001 r. zostały sądy grodzkie stanowiące wydziały sądów rejonowych. Mając na uwadze powyższe zmiany, wskazany podział doktrynalny na prawo karne sądowe oraz prawo karne pozasądowe stracił moc. Warto zaznaczyć, że mimo zmian legislacyjnych dokonanych na początku XXI wieku rozszerzających kompetencje sądu do orzekania w sprawach o przestępstwa, jak również w sprawach o wykroczenia, zachowana została odrębność proceduralna. Zgodnie z przepisem art. 9 kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia w I instancji sądem właściwym jest generalnie sąd rejonowy. Z kolei sądem odwoławczym od orzeczeń pierwszego z nich jest sąd okręgowy.

Mając na uwadze powyższe do katalogu wykroczeń należy zaliczyć zachowanie zabronione przez ustawę, które wykazuje społeczną szkodliwość czynu, a fakt zawinienia przez sprawcę nie budzi wątpliwości. Z kolei wypełnienie ustawowych znamion czynu zabronionego wiąże się z możliwością orzeczenia przynajmniej jednej z kar enumeratywnie wymienionych przez prawodawcę w art. 18 k.w. Reasumując wykroczeniem jest czyn

⁴²⁵ A. Marek, A. Marek-Ossowska, Prawo wykroczeń (materialne i procesowe) wyd. 8, Warszawa 2019, s. 6-7.

człowieka, o znamionach określonych w ustawie, bezprawny, zawiniony oraz społecznie szkodliwy i karalny. Polskie prawo wykroczeń zgodnie ze stwierdzeniem A. Marka jest „rezultatem ewolucji, w której ścierały się różnorodne koncepcje teoretyczne, a o którego ostatecznym kształcie przesądziły potrzeby praktyki społecznej i ustrojowe warunki rozwoju prawa.”⁴²⁶ Obowiązujące prawo wykroczeń stanowi odrębną gałąź szeroko pojmowanego prawa karnego. Konstytutywną funkcją prawa wykroczeń jest ochrona stosunków społecznych przed naruszeniami przyjętego porządku publicznego o społecznym ładunku szkodliwości czynu mniejszym niż w przypadku przestępstw. Nie ulega wątpliwości, że pomimo mniejszego nasilenia społecznej szkodliwości wykroczeń, aniżeli w kontekście występków bądź zbrodni, ich uciążliwość stanowi znaczące zagrożenie dla usystematyzowanego przez prawodawcę porządku i ładu publicznego.

Kolejną funkcją prawa wykroczeń jest funkcja prewencyjno - wychowawcza, opierająca się na zapobiegającym działaniu wobec obywateli przed dopuszczeniem się naruszeń niezgodnych prawem. Świadomość sankcji w związku z popełnionym wykroczeniem ma za zadanie dyscyplinowanie społeczeństwa przed przejawami antyspołecznego działania powodującego szkodę dla globalnej bądź lokalnej społeczności. Trafnie podkreślał A. Marek, że „karanie sprawców wykroczeń jest działaniem prewencyjnym, zapobiegającym przestępczości.”⁴²⁷

Nie ulega wątpliwości, że prawo wykroczeń jest ściśle związane z analizowanym już prawem karnym, które to stanowi *sensu largo* jego dopełnienie. Model tworzenia ustawowych znamion czynów penalizowanych w k.w. jest niemalże tożsamy z tym znanym z k.k. Powiązań prawa karnego z prawem wykroczeń można doszukiwać się także w zasadach odpowiedzialności za naruszenie przyjętego porządku prawnego oraz w zbliżonym rodzajowo katalogu kar. Warto jednak podkreślić, że nasilenie represji karnej w przypadku sprawcy wykroczenia jest niższe pod względem dolegliwości kar przewidzianych przez prawo karne. Występek paserstwa w obydwu formach umyślności, w myśl obowiązujących przepisów karnych *sensu largo* znajduje swoje odzwierciedlenie także w kodeksie wykroczeń w art. 122.⁴²⁸ Wykroczenie paserstwa zostało usystematyzowane w rozdziale XIV poświęconym wykroczeniem przeciwko mieniu. Prawodawca w analizowanym rozdziale wyodrębnił dwie grupy wykroczeń. Pierwsza z nich dotyczy zachowań, które tradycyjnie znajdowały się w

⁴²⁶ A. Marek, Prawo wykroczeń, Warszawa 1996, s. 17.

⁴²⁷ A. Marek, Prawo wykroczeń wyd. 6, Warszawa 2008, s. 18-19.

⁴²⁸ „Kto nabywa mienie, wiedząc o tym, że pochodzi ono z kradzieży lub z przywłaszczenia, lub pomaga do jego zbycia albo w celu osiągnięcia korzyści majątkowej mienie to przyjmuje lub pomaga do jego ukrycia, jeżeli wartość mienia nie przekracza 500 zł. podlega karze aresztu, ograniczenia wolności albo grzywny.”

badanej gałęzi prawa. Z kolei druga penalizuje zachowania, których odpowiedniki ustawowych znamion znajdują swoje odzwierciedlenie w prawie karnym. Jednym z takich zachowań zabronionych, które należałoby zakwalifikować do drugiej z grup jest paserstwo. Warunkiem właściwej kwalifikacji czynu jest wartość materialne mienia stanowiącego przedmiot czynności sprawczej pasera. Wraz z nowelizacjami k.w., kwota graniczna pomiędzy wykroczeniem, a przestępstwem nieustannie była zmieniana. Obecnie linia dzieląca te dwa zachowania przestępcze została wyznaczona na sumę 500 zł.

Podmiotem wykroczenia stypizowanego w art. 122 k.w. może być każdy. Legislator nie określił szczególnych cech wyróżniających pasera z ogółu innych podmiotów, stąd wskazane zachowanie należy do grupy wykroczeń ogólnospawczych, których sprawcą może być każdy człowiek zdolny do poniesienia odpowiedzialności za wykroczenie.

Wykroczenie stypizowane w art. 122 k.w. ma na celu ochronę prawa własności i innych majątkowych praw podmiotów, do których chronione dobra należą. Paserstwo usystematyzowane w art. 122 k.w. rozróżnia się w formie nieumyślnej, gdy sprawca ma świadomość, że mienie pochodzi z kradzieży bądź z przywłaszczenia (dawniej – świadoma wina nieumyślna - lekkomyślność), jak również w postaci nieumyślnej, która zachodzi w sytuacji, gdy na podstawie towarzyszących okoliczności sprawca powinien i może przypuszczać fakt pochodzenia przedmiotu czynności sprawczej z wymienionego w przepisie czynu (niedbalstwo).

§3. Paserstwo, jako czyn przepełowiony

Czyny przepełowione usystematyzowane w prawie karnym stanowią wyodrębnioną przez legislatora grupę przestępstw, poddaną depenalizacji częściowej w stronie przedmiotowej. Na gruncie normatywnym kodyfikator dokonał rozdzielenia jednej normy, o uwarunkowaniach *sensu stricto* karnych na dwie części. Relatywnie część penalizująca drobniejsze naruszenie porządku prawnego została przeniesiona do prawa wykroczeń, natomiast druga pozostała w kodeksie karnym. Na mocy ustawy o przekazaniu niektórych drobnych przestępstw - część czynów karalnych zastała uznana za wykroczenia.

Budowa przepisów w k.w. będących czynami przepełowionymi charakteryzowała się identycznym zespołem znamion ustawowych, co w k.k. Relevantną przesłanką rozdzielającą przestępstwo od wykroczenia było kryterium kwotowe uwarunkowane wartością przedmiotu czynu bądź wysokością wyrządzonej szkody. Na tle obecnych przepisów do katalogu przesłanek decydujących o przepełowieniu czynu dodano zawartość alkoholu w

organizmie.⁴²⁹ Warto podkreślić, że większość czynów przepołowionych stanowiły i wciąż stanowią zachowania usystematyzowane w rozdziale poświęconym wykroczeniom, których zamach skierowany jest na mienie. Przyczynę takiej klasyfikacji należy upatrywać w możliwości precyzyjnego rozgraniczenia czynów podlegających orzecznictwu sądu albo kolegium (obecnie sądu rejonowego). Rozgraniczenie kwotowe stanowi twarde, niepodważalne oraz niepozostawiające wątpliwości kryterium odpowiedniej kwalifikacji czynu. Wprowadzenie ocenego kryterium mogłoby skutkować szeroko idącą wykładnią odbiegającą od zamysłu ustawodawcy, a także orzecznictwem kwalifikującym zachowanie w jednym przypadku jako wykroczenie, a drugim jako przestępstwo. Pierwszym aktem normatywnym, który globalnie ujmował kwestię wykroczeń w polskim systemie prawa było Rozporządzenie Prezydenta z 1932 r.⁴³⁰ Nowy kształt materialnego prawa wykroczeń nastąpił prawie pół wieku później z chwilą uchwalenia ustawy Kodeks wykroczeń w dniu 20 maja 1971 r. i jej wejścia w życie w dniu 1 stycznia 1972 r.⁴³¹

Na mocy przepisów tejże ustawy w myśl art. 122 odpowiada za wykroczenie paserstwa osoba, która nabyła mienie, wiedząc o tym, że pochodziło ono z kradzieży lub z przywłaszczenia, lub pomagała do jego zbycia albo w celu osiągnięcia korzyści majątkowej mienie to przyjmowała lub pomagała do jego ukrycia. Kwotę stanowiącą pogranicze odpowiedzialności za wykroczenie legislator określił na 250 zł. Nowelizacja k.w. w 2013 r. wprowadziła znaczącą zmianą w kwocie granicznej. Od 8 listopada 2013 r. do 14 listopada 2018 r. progiem decydującym o popełnieniu wykroczenia bądź przestępstwa była ¼ minimalnego wynagrodzenia wyrażonego kwotą brutto.⁴³² Wprowadzenie „płynnej” granicy odpowiedzialności karnej, zmieniającej się, co roku z dniem 1 stycznia doprowadziło do nieuchronnej częściowej depenalizacji oraz zastosowania ustawy względniejszej dla sprawcy czynu. Zmiana ustawy k.w. wprowadzona w dniu 15 listopada 2018 r.⁴³³ wprowadziła kwotę 500 zł, jako granicę pomiędzy wykroczeniem a przestępstwem w stosunku do czynów przepołowionych, w tym paserstwa. Wprowadzenie przez legislatora konkretnej sumy, jako

⁴²⁹ K. Liżyńska, Z problematyki czynów przepołowionych, „Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego” tom XXIX, Wrocław 2013, s. 255.

⁴³⁰ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej prawo o wykroczeniach z dnia 11 lipca 1932 r., Dz.U. Nr 60, poz. 572.

⁴³¹ Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń, Dz.U. Nr 12, poz. 114 ze zm. w brzemieniu obowiązującym od dnia 12 lipca 2019 r.

⁴³² Kwota minimalnego wynagrodzenia na rok następny określana jest rozporządzeniem Prezesa Rady Ministrów we wrześniu. Z chwilą wejścia w życie nowelizacji kodeksu wykroczeń minimalna płaca w Polsce wynosiła 1600 zł. W roku 2014 r. - 1680 zł, 2015 r. - 1750 zł, 2016 r. - 1850 zł, 2017 r. - 2000 zł, 2018 r. - 2100 zł, 2019 r. - 2250 zł.

⁴³³ Ustawa z dnia 4 października 2018 r. o zmianie ustawy - Kodeks wykroczeń oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. Poz. 2077.

granicy pomiędzy dwoma czynami zabronionymi stanowi historyczny powrót do myśli ustawodawczej z początków istnienia instytucji czynów przepołowionych. Zamyśl prawodawcy wprowadzenia podziału tych samych czynów *sensu largo* na wykroczenia i przestępstwa przewidywał lżejszą odpowiedzialność karną za czyny o znikomym ładunku społecznej szkodliwości zabronionego zachowania. Należy jednak przytoczyć słowa I. Nowickiej, „że pokrzywdzenie czynami drobnymi, jakimi są wykroczenia może okazać się wielokrotnie daleko bardziej uciążliwe dla obywatela - dotykają go bezpośrednio - niż te opisywane w mediach (np. napady na banki, zamachy terrorystyczne).”⁴³⁴

Mając na uwadze powyższe należy skonstatować, że dopuszczenie się przez sprawcę jednej z czynności sprawczych opisanych w art. 122 k.w. w stosunku do mienia pochodzącego z innego kręgu zachowań zabronionych niż wymienione przez ustawę stanowić będzie przestępstwo, mimo, że wartość mienia nie przekroczy ustawowego progu 500 zł. Trafnie zauważył Sąd Najwyższy, że „punktem wyjścia na temat treści przepisu art. 122§1 k.w. musi być jego gramatyczna wykładnia. Nie może budzić, zatem wątpliwości, że chodzi tu nie tylko o kradzież lub przywłaszczenie stanowiące wykroczenie określone w art. 119§1 i 2 k.w. oraz w art. 120§1 k.w., gdyż wówczas ustawodawca wyraźnie by to stwierdził, tak jak to uczynił w wypadku wykroczenia, o którym mowa w art. 149 k.w., gdzie przy tym szczególnym paserstwie zaznaczone zostało, że chodzi o nabycie przedmiotów pochodzących z wykroczenia określonego w art. 148 k.w. Z tego wniosek, że w wypadku art. 122 § 1 k.w. chodzi zarówno o kradzież lub przywłaszczenie stanowiące wykroczenie, jak i czyny tego samego rodzaju stanowiące przestępstwo.”⁴³⁵ W tym miejscu należy zasygnalizować także treść art. 149 k.w.⁴³⁶ Wskazany przepis penalizuje zachowania oparte na szkodnictwie leśnym polegające na wyrębie gałęzi, korzeni lub krzewów, niszczeniu ich lub uszkodzeniu albo karczowaniu pniaków z lasu nienależącego do sprawcy wykroczenia. Badane wykroczenie w pkt. 2 sankcjonuje także zabór gałęzi, krzewów albo wykarczowanych pniaków. Przytoczony przepis karny stanowi *lex specialis* w stosunku do wykroczenia paserstwa z art. 122 k.w.

Zawarcie w k.w. paserstwa leśnego wizualizuje zamyśl ustawodawcy w kontekście właściwej kwalifikacji prawnej czynu, odnoszący się do najprostszych form zagarnięcia mienia. Legislator, penalizując wykroczenie paserstwa mienia pochodzącego wyłącznie z dwóch wskazanych w dyspozycji czynów karalnych obrazuje, co do zasady zamyśl

⁴³⁴ I. Nowicka, Czyny przepołowione..., s. dz. cyt., 78-79.

⁴³⁵ Uchw. SN z dnia 24 września 1997 r., I KZP 15/97.

⁴³⁶ „Kto nabywa gałęzie, korzenie, krzewy lub pniaki wiedząc o tym, że pochodzą one z wykroczenia określonego w art. 148 k.w, lub pomaga do ich zbycia albo w celu osiągnięcia korzyści majątkowej przyjmuje je lub pomaga do ich ukrycia, podlega karze grzywny.”

wprowadzenia wykroczeń do polskiego systemu prawa karnego opartych na mniejszej społecznej szkodliwości czynu aniżeli w przypadku przestępstwa. Potwierdzeniem niniejszej tezy jest fakt sankcjonowania naruszenia porządku prawnego zawartego w art. 148 k.w, jako przepis szczególny w stosunku do wykroczenia z art. 122 k.w. W nawiązaniu do powyższego należy zauważyć, że w przypadku kwalifikacji prawnej czynu, jako wykroczenia paserstwa, gdy przedmioty pochodzą z innego rodzajowo zachowania przestępnego niż kradzież czy przywłaszczenie jest obrazą dla myśli ustawodawczej zapoczątkowanej w okresie międzywojennym.

Warto mieć na uwadze, że w momencie, gdy wartość przedmiotów wymienionych w art. 148 k.w. przekroczy ustawowy próg 500 zł, takie zachowanie należy zakwalifikować jako przestępstwo paserstwa pozostające w idealnym zbiegu z wykroczeniem. Istotą usystematyzowania wykroczeń, jako odrębnej gałęzi prawa była ich mniejsza w stosunku do przestępstw społeczna szkodliwość czynu. Ustawodawca penalizując zachowanie paserstwa w k.k. wymienił taksatywnie jedynie dwa zachowania, z których przedmiot czynności sprawczej może pochodzić. Warto zaznaczyć, że inne zachowania przestępcze zawarte w rozdziale XXXV k.k. z reguły zawierają znamiona kwalifikujące kradzież bądź przywłaszczenie. W przypadku kradzieży z włamaniem sprawca na dwóch płaszczyznach oddziałuje na mienie. Z jednej strony pokonuje przeszkodę oddzielającą go od przedmiotu, na który ma zostać skierowany zamach, z drugiej zaś bezpośrednio na dobro, które zabiera w celu przywłaszczenia. W związku z powyższym trafnie ustawodawca spenalizował wykroczenie paserstwa, w którym to czyn pierwotny także musi charakteryzować się mniejszą społeczną szkodliwością czynu, aniżeli w przypadku przestępstwa.

Prawodawca penalizuje zachowanie opisane w przepisie art. 122 k.w. ukierunkowane na mienie pochodzące wyłącznie z kradzieży lub z przywłaszczenia. Pierwotna forma paserstwa opisana w k.k. z 1969 r. w art. 215 (obecnie art. 291 k.k.) rozszerza stronę przedmiotową na rzecz uzyskaną z czynu zabronionego *sensu largo*. Nad wskazaną dysputą pochyliło się polskie orzecznictwo. Sąd Najwyższy w 1978 r. orzekł, że „podstawowymi elementami różniącymi wykroczenie paserstwa z art. 122 k.w. od występku paserstwa z art. 291 k.k. jest źródło pochodzenia mienia oraz jego wartość.”⁴³⁷ Możliwość zakwalifikowania czynu, jako wykroczenie może nastąpić tylko przy spełnieniu jednocześnie dwóch przesłanek zawartych w przepisie. Zachowanie karalne opiera się na pochodzeniu mienia z kradzieży lub przywłaszczenia, a wartość wyrażona kwotowo nie przekracza sumy 250 zł.⁴³⁸ W przypadku

⁴³⁷ Wyr. SN z dnia 19 września 1978 r., III KR 136/78, OSNKW 1979, nr 4, poz. 43.

⁴³⁸ W obecnym stanie prawnym 500 zł.

nie spełnienia, któregokolwiek z wskazanych warunków czyn należy zakwalifikować, jako przestępstwo. Podobną wykładnię przepisu zaproponował Sąd Apelacyjny w Białymstoku w wyroku z dnia 8 sierpnia 1995 r.⁴³⁹ stwierdzając, że „wykroczenie z art. 122 k.w. i występki z art. 215§1 k.k. (obecnie art. 291§1 k.k.) różnicują dwie przesłanki - pierwsza z nich to wartość mienia, druga zaś to jego pochodzenie. Wykroczenie z art. 122 k.w. dotyczy bowiem wyłącznie mienia pochodzącego z kradzieży i przywłaszczenia, nie zaś z kwalifikowanych form kradzieży - to jest przestępstwa kradzieży z włamaniem (art. 279 k.k.), rozboju (art. 280 k.k.) czy kradzieży rozbójniczej (art. 281 k.k.).” Należy jednak zauważyć, że wskazany Judytka zapadł jeszcze pod rządami k.k. z 1969 r. Judykatura wskazuje na obowiązek wypełnienia przez sprawcę jednocześnie dwóch przesłanek. Nie budzi wątpliwości, że kwalifikowane formy przestępstwa kradzieży wskazane chociażby w orzecznictwie są przestępstwami budzącymi większe negatywne emocje społeczne aniżeli kradzież i przywłaszczenie *sensu stricto*. Czyny kwalifikowane charakteryzują się przesłankami oddziałującymi na zdrowie, życie jak również dobra materialne osób pokrzywdzonych.

W tym miejscu warto przytoczyć wyrok Sądu Najwyższego zgodnie, z którym: „czyn pasera nabywającego rzecz pochodzącą z rozboju, której wartość nie przekracza 250 zł., stanowi występki z art. 291§1 k.k.”⁴⁴⁰ Tożsame stanowisko przyjął w wyroku 1996 r. Sąd Administracyjny w Warszawie twierdząc, że „Jeśli mienie przyjęte przez sprawcę pochodzi z rozboju, to zgodnie z ustalonym orzecznictwem popełnia on występki z art. 291§1 k.k., a nie wykroczenie z art. 122 k.w. niezależnie od wartości mienia.”⁴⁴¹

Polska historia orzecznicza prezentowała także odmienne stanowisko, wskazując, iż określenie czynności sprawczej polegającej na kradzieży należy rozumieć *sensu largo*. W ramach pojęcia kradzieży umieścić należałoby również przestępstwa kwalifikowane, które fundament przestępczego działania opierają na wskazanym czynnie zabronionym, natomiast opisana w nich przemoc bądź groźba jej użycia stanowi jakoby modyfikację przepisu.⁴⁴² Przyczynę takiej wykładni należałoby upatrywać w zamiśle ustawodawcy, który penalizując chociażby przestępstwa „triady” rozbójniczej zawarł je w rozdziale k.k. poświęconym przestępstwom przeciwko mieniu, gdzie przestępcze zachowanie się sprawcy w pierwszej kolejności ukierunkowane jest na cudzą własność. Wskazane zróżnicowanie orzecznictwa w przedmiocie czynu obliuguje organ procesowy do ustalenia świadomości sprawcy, która będzie

⁴³⁹ Wyr. SA w Białymstoku z dnia 8 sierpnia 1995 r., II Akc 120/95, OSA 1995, nr 9, poz. 40.

⁴⁴⁰ Wyr. SN z dnia 12 września 1986 r., U 7/86, OSNKW 1986, nr 11-12, poz. 85; zob. także A. Chodorowska, Paserstwo jako czyn „przepełowiony” ujęcie normatywne i praktyczne, materiały z konferencji „Reakcja Policji na popełnione wykroczenia”, Szczytno 1-2 grudnia 2008, s. 3-7.

⁴⁴¹ Wyr. SA w Warszawie z dnia 2 listopada 1996 r., II AKa 359/96, „Prokuratura i Prawo” 1997, nr 6, poz. 20.

⁴⁴² A. Chodorowska, Paserstwo..., dz. cyt., s. 3-7.

podstawą do prawidłowej kwalifikacji czynu.⁴⁴³ Wszelakie rozważania nad właściwą kwalifikacją prawną czynu oparte są na wykładni, jak również bogatym dorobku judykatury. W tym miejscu nie może zniknąć z pola widzenia przepis art. 130 k.w. zgodnie, z którym ustawodawca upatruje możliwość zakwalifikowania, jako wykroczenie paserstwa czynu polegającego na uzyskaniu przedmiotów pochodzących z kradzieży z włamaniem, o ile ich wartość nie przekracza ustawowego progu 500 zł. Obowiązek na dokładnym ustaleniu wartości rzeczy, co do zasady, spoczywa po stronie sądu, aby prawidłowo określić zasadę odpowiedzialności za taki czyn.⁴⁴⁴ Wartość mienia należy ocenić na podstawie dostępnych technik weryfikacyjnych, takich jak cenniki, notowania, opinie powołanych biegłych. Sąd Najwyższy w jednym z orzeczeń słusznie skonstatował, że ocena, co do wartości mienia nie może być dowolna.⁴⁴⁵

Warto podkreślić, że wartość mienia pochodzącego z zachowania przestępnego należy wycenić na dzień, w którym doszło do popełnienia tegoż czynu, a nie na dzień rozpoczęcia postępowania sądowego. Istotne jest przy tym, że w chwili udowodnienia ciągłości działania sprawcy należy wziąć pod uwagę łączną cenę przedmiotów. W takim przypadku, gdy ich wartość przekroczy kwotę 500 zł mamy do czynienia w myśl przepisu art. 12§2 k.k. z przestępstwem.⁴⁴⁶ Należy zaznaczyć, że przytoczony przepis karny został wprowadzony nowelizacją z dnia 15 listopada 2018 r. i uzyskał następujące brzmienie: „Odpowiada jak za jeden czyn zabroniony wyczerpujący znamiona przestępstwa ten, kto w krótkich odstępach czasu, przy wykorzystaniu tej samej albo takiej samej sposobności lub w podobny sposób popełnia dwa lub więcej umyślnych wykroczeń przeciwko mieniu, jeżeli łączna wartość mienia uzasadnia odpowiedzialność za przestępstwo.” W świetle przepisu wyłączenie zawarte w art. 130§2 k.w. „dotyczące *de lege lata* jedynie kradzieży z włamaniem, odnosi się tylko do wykroczenia określonego w art. 119 k.w., zaś przepis art. 122 k.w. odwołuje się nie do stypizowanego w art. 119 k.w. zachowania, lecz do nazwy czynu zabronionego „kradzież”, a zatem także do kradzieży z włamaniem.”⁴⁴⁷ Na uwagę zasługuje także przepis zawarty w art. 130§1 k.w., który stanowi, że przedmiotem czynu wykroczeniu wykroczenia paserstwa nie może być broń, amunicja, materiały lub przyrządy wybuchowe, takie stanowisko ustawodawcy pozwala uznać, że wykroczenie stypizowane w art. 122 k.w może dotyczyć

⁴⁴³ Tamże, s. 7-10.

⁴⁴⁴ Wyr. SN z dnia 7 listopada 2014 r., II KK 298/14, „Prokuratura i Prawo” 2015, nr 3.

⁴⁴⁵ Wyr. SN z dnia 16 lipca 1993 r., I KR 324/72, OSNKW 1974, nr 1, poz. 9.

⁴⁴⁶ I. Nowicka, Czyny przepołowione będące wykroczeniami w ujęciu prawnym i kryminologicznym, Białystok 2009, s. 76.

⁴⁴⁷ P. Palka, Przestępstwo czy wykroczenie paserstwa - rozważania wokół przedmiotu czynności wykonawczej, „Prokuratura i Prawo” 2015, nr 7-9, s. 156.

także mienia, którego źródło pochodzenia wskazuje, że zostało pozyskane za sprawą kradzieży w jej kwalifikowanej postaci, jak kradzież z włamaniem.⁴⁴⁸

Ujęcie paserstwa w k.w. jest pojęciem węższym niż w przypadku przestępstwa. Odpowiedzialności za czyn opisany w art. 122 k.w. może podlegać jedynie osoba, która wiedziała, że mienie pochodzi z kradzieży lub przywłaszczenia. W sytuacji, gdy sprawca nabywa mienie z innego czynu niż opisany w art. 122 k.w. i nie ma świadomości jego pochodzenia również takie zachowanie należałoby zakwalifikować, jako wykroczenie z zastrzeżeniem ustawowego progu wartości. Każde inne rozporządzanie mieniem przez pasera, który wie o rzeczywistym jego pochodzeniu tj. z innego czynu niż kradzież lub przywłaszczenie należy traktować, jako przestępstwo, niezależnie od wartości.

Należy zasygnalizować, że wraz z wejściem w życie ustawy Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia w 2001 r.⁴⁴⁹, uległy likwidacji kolegia do spraw wykroczeń. Kompetencje w zakresie orzekania w sprawach o wykroczenia na mocy ustawy przejęły sądy rejonowe.

W tym miejscu nie mogą również umknąć uwadze przepisy zawarte w art. 2a kw. umożliwiające zamianę wymiaru kary w przypadku orzeczenia kary pozbawienia wolności na karę aresztu, obniżenia wysokości grzywny albo kary ograniczenia wolności w przypadku ustawowego przekroczenia przewidzianej granicy. Mimo kontrawencjonalizacji czynu nie ulegają zmianie orzeczone środki karne, środki kompensacyjne, środki związane z poddaniem sprawcy próbie, środki zabezpieczające oraz przepadek.

⁴⁴⁸ W. Radecki, Przedmiot czynności wykonawczej paserstwa, jako przestępstwa i wykroczenia, „Problemy Praworządności” 1996, nr 3, s. 44; E.W. Pływaczewski, Z problematyki rozgraniczenia wykroczeń i przestępstw (kilka uwag na tle paserstwa), „Zagadnienia Wykroczeń” 1986, nr 1, s. 29.

⁴⁴⁹ Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia, Dz.U. Nr 106, poz. 1148 ze zm. w brzemieniu obowiązującym od dnia 5 października 2019 r.

Rozdział VI. Empiryczny obraz przestępstwa paserstwa w świetle przeprowadzonych badań

§1. Wywiad pogłębiony

Poczucie bezpieczeństwa jest jednym z najważniejszych aspektów funkcjonowania państwa. Ongiś przyjęte formułowanie bezpieczeństwa, jak również potoczne rozumienie tego znaczenia utożsamiane było ze stanem zapewniającym pewność egzystencji i możliwość przetrwania. Rozwój państwa oraz jego społeczeństwa rozszerzył znaczenie bezpieczeństwa o aspekt swobodnego rozwoju jednostki egzystującej w danej społeczności.⁴⁵⁰ Warto zaznaczyć, że analizowane pojęcie nie posiada jednej legalnej definicji. Na gruncie prawa karnego termin „bezpieczeństwo” można przyrównać do klauzuli generalnej, jako uniwersalnej konstrukcji prawnej wrażliwej na otaczającą rzeczywistość.⁴⁵¹ Termin bezpieczeństwo odpowiada łacińskiemu *sine cura (securitas)*, to znaczy: bez pieczy, bez wystarczającej ochrony.⁴⁵² Poczucie bezpieczeństwa jest zmienną uzależnioną od rozwoju państwa i techniki. Gwarancja bezpieczeństwa w modernistycznym państwie roztacza się nie tylko na aspekt militarny, ale także na aspekt cybernetyczny.

Ongiś rozumiane pojęcie bezpieczeństwa immanentnie utożsamiane było z bronią konwencjonalną *sensu largo*, dzisiejszy rozwój techniki rozszerzył obszar militarny również na świat wirtualnej rzeczywistości. Warto zaznaczyć, że również w kontekście biologicznym poczucie bezpieczeństwa jest relewantnym elementem egzystencji człowieka w społeczeństwie, które eliminuje poczucie lęku i stanu napięcia. Poczucie bezpieczeństwa jest konstytutywną potrzebą, które umożliwia realizowanie zarówno potrzeb fizjologicznych jak również dalszych wyznaczonych celów. Bezpieczeństwo w ogólnym znaczeniu rozumiane jest jako stan pewności i braku zagrożenia umożliwiający realizowanie potrzeb egzystencjonalnych podmiotu oraz zapewniający rozwój, przetrwanie i istnienie jednostki. Rozwój nauki o bezpieczeństwie świadczy o istocie znaczenia tej dyscypliny dla współczesnego świata oraz prowadzi do tworzenia się licznych systematyk. Pod kątem podmiotowości należy wyróżnić bezpieczeństwo narodowe oraz międzynarodowe. Natomiast ujęcie przedmiotowe, jak pomocnicze względem pierwszego podziału pozwala na wyodrębnienie następujących rodzajów bezpieczeństwa: polityczne, militarne, ekonomiczne,

⁴⁵⁰ P. Majer, W poszukiwaniu uniwersalnej definicji bezpieczeństwa wewnętrznego, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego” 2012, nr 7, s. 11.

⁴⁵¹ M. Zdyb, J. Stelmasiak, Zasady ogólne kodeksu postępowania administracyjnego. Orzecznictwo Naczelnego Sądu Administracyjnego z komentarzem, Lublin 1992, s. 47.

⁴⁵² W. Kopaliński, Słownik języka polskiego, Warszawa 1983, t. I, s. 147.

społeczne, kulturowe, ideologiczne, religijne, morskie, ekologiczne, zewnętrzne i wewnętrzne.⁴⁵³

Zasadniczą rolę w utrzymaniu właściwego poziomu bezpieczeństwa, jako naczelnej potrzeby w granicach państwa odgrywa bezpieczeństwo wewnętrzne. Bezpieczeństwo wewnętrzne, co do zasady związany jest z zaspokojeniem potrzeb i aspiracji państwa, a także jego obywateli. Prawidłowe wewnętrzne struktury państwa gwarantują jego istnienie i rozwój.⁴⁵⁴ Z kolei w okresie zimnej wojny tj. rywalizacji ideologicznej pomiędzy dwoma wrogimi obozami, bezpieczeństwo wewnętrzne kojarzyło się także z zabezpieczeniem poglądów politycznych. Współczesne pojęcie bezpieczeństwa wewnętrznego należy rozumieć przez pryzmat tak zagrożeń, jak również szans. Istotne jest także ujęcie badanego pojęcia, które składa się z następujących komponentów: porządku konstytucyjnego, bezpieczeństwa publicznego oraz bezpieczeństwa powszechnego.⁴⁵⁵

Wskazane elementy, co do zasady dotyczą unormowań związanych z wprowadzaniem i respektowaniem zasad panujących w danym państwie, *in concreto* stabilnością państwa, walką z przestępczością oraz reagowaniem na klęski żywiołowe. Trafnie zauważa P. Majer, że współczesne definicje bezpieczeństwa wewnętrznego nie charakteryzują się uniwersalnością, lecz „odnoszą się bowiem do państwa na określonym poziomie rozwoju cywilizacyjnym, który dysponuje rozbudowanym aparatem administracyjnym oraz różnego rodzaju służbami.”⁴⁵⁶

Jedną z kluczowych uzbrojonych formacji, która realizuje ustawowy obowiązek utrzymania bezpieczeństwa i porządku publicznego jest policja. Do konstytutywnych zadań policji należy m. in. ochrona życia i zdrowia ludzi, oraz mienia przed bezprawnymi zamachami naruszającymi te dobra, ochrona wskazanego bezpieczeństwa i porządku publicznego, jak również wykrywanie przestępstw i wykroczeń oraz ściganie ich sprawców. Ostatnie z wymienionych zadań policji realizowane jest głównie przez funkcjonariuszy pełniących służbę zewnętrzną, która określana jest kolokwialnie „pracą na ulicy”. Ten pejoratywny zwrot bezapelacyjnie wyraża realia funkcjonowania ogniów, referatów, wydziałów patrolowo - interwencyjnych *sensu largo*. Z drugiej strony bezpośrednia styczność z ludźmi umożliwia nawiązywanie kontaktów z osobami o niespotykanej w literaturze wiedzy z zakresu działalności przestępczej. Pozyskanie takiego źródła jest trudnym i wymagającym

⁴⁵³ Tamże, s. 11.

⁴⁵⁴ B. Wiśniewski, S. Zalewski, D. Podleś, K. Kozłowska, *Bezpieczeństwo wewnętrzne Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2004, s. 14.

⁴⁵⁵ A. Sekściński, *Bezpieczeństwo wewnętrzne w ujęciu teoretycznym. Geneza i współczesne rozumienie w naukach politycznych*, „E-Politikon” 2013, nr 6, s. 31.

⁴⁵⁶ P. Majer, *W poszukiwaniu...*, dz. cyt., s. 15-16.

nakładu czasu i pracy zadaniem. Jednakże rzetelna i sumienna praca w konsekwencji może doprowadzić do celu jakim jest nawiązanie jednorazowej bądź bezterminowej współpracy na korzyść organów ścigania, a w konsekwencji poprawy bezpieczeństwa i porządku publicznego przed naruszeniami ustanowionych norm prawa. Autorowi dysertacji udało się wdrożyć plan pozyskania osobowego źródła informacji i poznania paserstwa od strony praktycznej w drodze wywiadu pogłębionego. Przeprowadzony wywiad w dużej mierze miał charakter swobodnej wypowiedzi respondenta. Wykorzystanie w ten sposób metody badawczej pozwoliło na uzyskanie dużej ilości materiału badawczego, który został odpowiednio skonsolidowany w niniejszym rozdziale. Realizacja wywiadu w formie konkretnych pytań specjalistycznych mogłaby doprowadzić do niezadowolenia ze strony interlokutora w związku z ubogim zasobem słów i okazałą wyższość prowadzącego nad respondentem.

Nawiązanie kontaktu ze środowiskiem przestępczym immanentnie związane jest z ustaleniem granic i reguł współpracy. Respondentem była osoba wyróżniająca się ponad przeciętną wiedzą wśród ogółu społeczeństwa w danej dziedzinie. Taką wiedzę i doświadczenie reprezentował Pan Mirosław M., który rozpoczął swoją kryminalną karierę w wieku 13 lat. Pierwsze przewinienia dotyczyły drobnych kradzieży sklepowych, które w konsekwencji doprowadziły do osadzenia w zakładzie poprawczym. Respondent w dorosłym życiu przestępczym wyspecjalizował się w czynach skierowanych przeciwko mieniu takich jak: kradzieże, kradzieże z włamaniem oraz w szczególności paserstwo. Prawidłowa działalność organów ścigania wielokrotnie zaprowadzała go przed oblicze wymiaru sprawiedliwości. Relewantnie wymusiło to na rozmówcy liczne pobyty spędzone w zakładach karnych oraz aresztach śledczych w Lublinie, Bydgoszczy, Wronkach oraz Inowrocławiu. Większość swojego życia (ponad 25 lat) respondent spędził w zakładach penitencjarnych. Długość odbytej kary pozbawienia wolności w nomenklaturze więziennej przekłada się na „otrzymany stopień wojskowy”. Pierwsze znaczące mianowanie otrzymuje się po odbyciu 5 lat pozbawienia wolności. Po odbyciu takiej kary osadzonemu tatuje się stopień podporucznika. Pan Mirosław ze względu na spędzone ponad ćwierć wieku doczekał się stopnia generała, który notabene uzyskuje się po 15 latach spędzonych w zakładach karnych, bądź aresztach śledczych. Przepisła przeciwko mieniu należą do najstarszych z unormowanych w przepisach prawa czynów przestępczych, które co do zasady tradycyjnie uważane są za przestępstwa pospolite. Na gruncie praktycznym stanowią one także zbiór najczęściej popełnianych deliktów. Analizując najnowszą dostępną statystykę policyjną warto zaznaczyć, że tylko w odniesieniu do przestępstwa kradzieży w 2016 r. zostało wszczętych

110094 postępowań karnych. W zakresie występku paserstwa umyślnego wszczęto jedynie 2850 postępowań prowadzonych w kierunku potwierdzenia zaistnienia przestępstwa paserstwa nieumyślnego oraz 845 postępowań względem paserstwa nieumyślnego.

Występek paserstwa w kontekście ogółu wszystkich postępowań wszczętych w sprawach przeciwko mieniu, stanowi zaledwie jedno procent. Reasumując przedstawioną analizę można przedstawić dwie sprzeczne ze sobą tezy. Pierwsza z nich zakłada, że obecna działalność sprawców przestępstw ukierunkowana jest na tradycyjne czyny zabronione zawarte w rozdziale przestępstw przeciwko mieniu, co stanowi o marginalnym odsetku osób trudniących się paserstwem. Drugą tezę należałoby sformułować w ten sposób, że działalność organów ścigania ukierunkowana jest na czyny o charakterze kryminalnym, które niosą za sobą wysoki ładunek społecznego niezadowolenia. Własne doświadczenie zawodowe, jak również przedstawiona przeszłość kryminalna respondenta pozwala przychylić się bardziej drugiemu twierdzeniu. Tradycyjne przestępstwa pospolite ukierunkowane na mienie: jak kradzież, kradzież z włamaniem, rozbój łączy wspólny mianownik, jakim są niskie pobudki działania sprawcy. Wśród wymienionych czynów zabronionych, aż dwa z nich należałoby zaliczyć do kwalifikowanych form kradzieży. W przypadku występuku z art. 279 k.k. działalność sprawcy ukierunkowana jest dwutorowo na cudze mienie. W pierwszej kolejności na przeszkodę stanowiącą zabezpieczenie przed dostaniem się do dobra chronionego przepisami prawa, będącego przedmiotem zaboru, w drugiej natomiast na zabór cudzej rzeczy. W przypadku rozboju (w domyśle chodzi także o kradzież rozbójniczą, jak również wymuszenie rozbójnicze) działalność sprawcy ukierunkowana jest również na mienie, jednakże zachowanie to połączone jest z przemocą fizyczną bądź werbalną. Wskazane przestępstwa przeciwko mieniu, którymi *de facto* trudnił się respondent wpływają znacząco na obniżenie poziom poczucia bezpieczeństwa, jak również łączą się z negatywnymi emocjami społecznymi. Badany występek paserstwa wśród katalogu pozostałych przestępstw przeciwko mieniu znajduje się niejako w cieniu, ze względu na jego wtórny charakter oraz brak bezpośredniości pokrzywdzonego w relacji sprawca, a paser.

Zadowolenie społeczne będące wypadkową poczucia bezpieczeństwa jest jednym z głównym determinantów zakładanych przez organy ścigania w tym policję. Działalność paserów nie wpływa *sensu stricte* na niezadowolenie pokrzywdzonego, gdyż negatywne emocje skierowane są, co do zasady na sprawcę przestępstwa pierwotnego. Wykrycie rzeczy stanowiącej przedmiot czynności wykonawczej uzależnione jest od zgłoszenia faktu przestępstwa przez osobę pokrzywdzoną organowi ścigania, jak również posiadania indywidualnego numeru rzeczy, w celu zarejestrowania go, jako utracony. Brak jednej z

konstytutywnych przesłanek wpływających na pozytywny dalszy tok postępowania sprzyja działalności paserów. Fakt kradzieży, rozboju bądź innego przestępstwa, w wyniku, którego zostanie uzyskane mienie jest pierwotnym namacalnym dowodem zaistnienia tego konkretnego przestępstwa. Dalsze przekazywania władztwa nad rzeczą utrudnia przeprowadzenie właściwego postępowania dowodowego i zgodnie z paremią *in dubio pro reo*, wszelkie wątpliwości należy rozstrzygnąć na korzyść oskarżonego. Uzyskane informacje pozwalają także skonstatować, że generalnie przestępstwa przeciwko mieniu związane są *quasi* z paserstwem. Poniższy wykres wizualizuje powiązania przestępstw przeciwko mieniu z paserstwem.

Wykres 1 Paserstwo na tle przestępstw przeciwko mieniu.

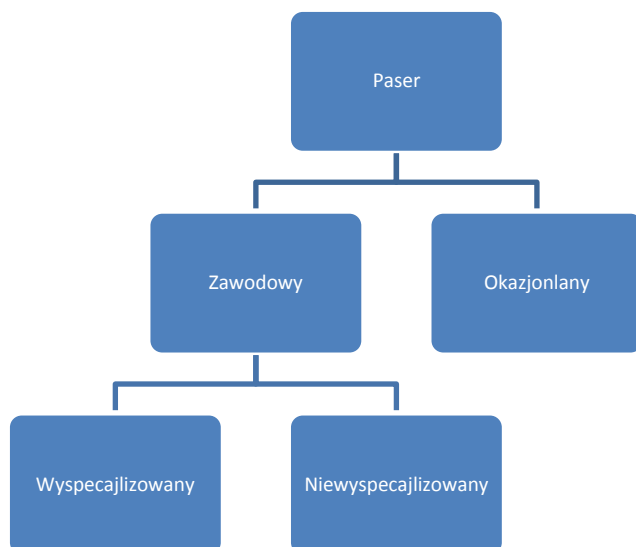
Źródło: opracowanie własne.

Przedmiotem czynności sprawczej powyżej wskazanych przestępstw jest wszystko, co posiada wartość materialną. Łupem sprawców, co do zasady padają przedmioty cenne o niedużych rozmiarach takie jak: biżuteria oraz mała elektronika w postaci notebooków, telefonów. Zdarzają się przypadki uzyskania za pomocą przestępstwa całych obrazów, bądź też samej ramy, czy też płótna. Przedstawiona wizualizacja w dużym stopniu pokrywa zachowania czynu pierwotnego z paserstwem, lecz pewna część jest wolna od korelacji z analizowanym występkiem. Brak pełnego połączenia pospolitych przestępstw przeciwko mieniu z paserstwem jest celowa ze względu na możliwość pozyskania gotówki w wyniku kradzieży, oszustwa, etc., która jeżeli jest w walucie polskiej zostaje we władaniu sprawcy i

nie staje się przedmiotem czynności sprawczej pasera. Pozyskane rzeczy z powodu swojego nielegalnego pochodzenia nabywane są przez pasera w ten sam dzień, w którym doszło do ich pozyskania lub przetrzymywane są u sprawcy przestępstwa pierwotnego do momentu transakcji, do której dochodzi w ciągu kilku najbliższych dni. Miejsca spotkań realizacja umowy znajdują się nieopodal mieszkania, domu lub meliny pasera, w której na co dzień przebywa. W szczególność są to pobliskie bramy, ślepe uliczki lub samochody, którymi przyjeżdżają kontrahenci. Spotkania umawiane są za pośrednictwem telefonu z użyciem haseł znanych tylko i wyłącznie dla partnerów biznesowych. Metodą płatniczą jest tylko gotówka w walucie polskiej. Działalność paserów uzależniona jest od przestępstwa pierwotnego, z którego uzyskuje się przedmioty wartościowe, na które jest popyt. Niekiedy popyt uzależniony jest z powodu zbliżającego się święta lub wydarzenia. Dla przykładu największą ilość skradzionych rowerów rejestruje się w maju. W miesiącu, w którym odbywają się komunie św. Natomiast przy zbliżających się świętach Bożego Narodzenia lub Wielkiej Nocy, gros zgłoszeń dotyczy kradzieży słodczy. Uzyskane w wyniku zaboru przedmioty nabywane są następnie przez pasera. W tym miejscu należy zwrócić uwagę na różnicę przy działalności pasera w mieście oraz na wsi pod kątem przedmiotu czynności sprawczej. Rzecz, będąca w zainteresowaniu pasera musi charakteryzować się wartością materialną. W miastach takimi przedmiotami, jak wskazano powyżej jest m. in. biżuteria, która należy do rzeczy „chodliwych”. Natomiast na wsi status rzeczy cennej posiadają drobne zwierzęta hodowlane takie jak króliki, kaczki oraz kury, które najczęściej są nabywane przez wiejskich paserów. Obok żywego inwentarza, chodliwym towarem jest także drzewo z lasu oraz olej napędowy.

Literatura przedmiotu wskazuje na podział sprawców paserstwa na okazjonalnych oraz zawodowych. W ocenie autora przedstawiony podział jest zbyt wąski w kontekście przestępczości zawodowej. Pozyskane informacje oraz wiedza praktyczna pozwala skonstatować, że podział sprawców zawodowych powinien ulec rozwarstwieniu na tych wyspecjalizowanych oraz niewyspecjalizowanych.

Wykres 2 Kategorie paserów.

Źródło: opracowanie własne.

Do pierwszej grupy należałoby zaliczyć osoby trudniące się paserstwem w wąskiej dziedzinie. W tym miejscu należy wskazać dwa rodzaje ośrodków działalności paserów: skupy złomu oraz warsztaty samochodowe. Z wiedzy konsultanta te dwa rodzaje działalności gospodarczych są najczęstszymi miejscami funkcjonowania paserów rekomendujących się wiedzą w swoim fachu. W przypadku skupów złomu klientami są generalnie osoby bezdomne, które nabywają elementy metalowe w wyniku kradzieży oraz przywłaszczenia. W ich zainteresowaniu są ciężkie tworzywa o znacznej wartości. W tej materii należałoby wymienić elementy infrastruktury drogowej oraz kolejowej (pokrywy od studzienek kanalizacyjnych, deszczowych, części szyn kolejowych, semaforów), rynny, fragmenty ogrodzenia, metalowe elementy pochodzące z budowli. Niekiedy dostawcami elementów metalowych są osoby zatrudnione w przedsiębiorstwach bezpośrednio związanych z produkcją, obróbką, jak również wykorzystaniem tego tworzywa (np. zakłady produkujące pojazdy szynowe, huty). W takich przypadkach paser nabywa cenniejsze kruszywa, jak miedź, mosiądz, stal oraz aluminium w postaci gotowego produktu, który zostaje policzony w cenie złomu. Zdeponowany złom ze względu na nielegalne źródło pochodzenia zostaje niezwłocznie sprzedany dalej bądź trafia bezpośrednio do przetopienia. Drugim miejscem funkcjonowania paserów są prywatne warsztaty samochodowe. Działalność sprawców występku w myśl art. 291 k.k. odbywa się dwutorowo. Z jednej strony mechanicy nabywają części samochodowe, które dostarczane są głównie przez złodziei za pomocą samochodów dostawczych imitujących legalną dostawę zamówionego towaru. W przywiezionych podzespołach zmieniają numery fabryczne, albo w przypadku elementów nadwozia zmieniają ich kolor. Z drugiej strony paserzy dokonują zamówienia na konkretne modele

pojazdów zarówno osobowych, jak również dostawczych. Dostarczony w całości samochód wymaga większego wkładu pracy w celu zatarcia identyfikacyjnych cech wizualnych, jak również numerycznych, polegających na zmienia koloru całego nadwozia oraz „przebicie” numerów pojazdu. Nabycie przedmiotów przez pasera w następuje poza obszarem fiskalnym przedsiębiorstwa, które nie wykazuje niniejszych transakcji. Ukryte dochody z „dodatkowej” pracy stanowią nieopodatkowany zysk pasera. Do drugiej grupy paserów zawodowych należą paserzy niewyspecjalizowani, czyli tacy, którzy uczynili sobie z procederu przestępczego dodatkowe źródło zarobkowania, lecz nie mają sprecyzowanego kręgu nabywanych przedmiotów. Przedmiot czynności sprawczej musi być na tyle cenny, aby paser uzyskał korzyść z jego nabycia. Działalność zawodowa paserów immanentnie związana jest z zawodową dzielnością ich dostawców Paser działający zawodowo nie przyjmie „gorącego towaru”⁴⁵⁷ od osoby, której nie zna. Jedyną możliwością nawiązania kontaktu z paserem zajmującym się tym procederem zawodowo jest pośrednictwo w transakcji. Mianowicie spieniężenie rzeczy odbywa się poprzez udanie się razem z osobą, którą paser już zna w umówione miejsce i przekazanie przedmiot pośrednikowi, który bezpośrednio realizuje transakcję kupna sprzedaży z paserem.

Obok paserów zawodowych funkcjonują także paserzy okazjonalni, którzy nabywają z reguły rzeczy mniej wartościowe takie jak słodycze, mięso, alkohole, bieliznę, perfumy, kosmetyki. Pozyskane przedmioty następnie sprzedają na bazarach, rynkach, targach lub innych miejscach uczęszczanych przez ludzi. W takich przypadkach wizualizuje się wtórny charakter paserstwa, gdyż kolejnym nabywcą może być każdy. Uzyskanie władztwa nad rzeczą przez pasera implikuje z obniżeniem ceny w stosunku do jego wartości rynkowej. Wysokość obniżenia stawki uzależniona jest od rodzaju przedmiotu. W sytuacji, gdy produkt jest cenny lub rzadki cena spada najwyżej o 30%, z kolei, gdy przedmiotem czynności sprawczej są mniej wartościowe rzeczy, lecz takie, które może w łatwy sposób upłynnić ich cena spada o 50% kwoty. Największy spadek ceny ma miejsce przy transakcjach rzeczy mało wartościowych wtedy paser nabywa takowe z 80% upustem. Przedstawiony zabieg cenowy jest oczywisty ze względu na nielegalne źródło pochodzenia rzeczy. Zdaniem R. Zawłockiego „Sprawca przestępstwa przeciwko mieniu z reguły dopuszcza się jego popełnienia w celu osiągnięcia korzyści majątkowej lub faktycznie taką korzyść osiąga w wyniku popełnienia tego przestępstwa”.⁴⁵⁸

⁴⁵⁷ Określenie odwołujące się do rzeczy pozyskanej z nielegalnego źródła w wyniku kradzieży, rozboju etc.

⁴⁵⁸ R. Zawłocki, *Przestępstwa przeciwko mieniu i gospodarcze. System prawa karnego t.9*, Warszawa 2015, s. 6.

Z zaprezentowanym poglądem należy się generalnie zgodzić, gdyż osiągnięcie korzyści materialnej jest celem sprawców przestępstw przeciwko mieniu, lecz taka nie zawsze jest bezpośrednia. W przypadku enumeratywnie wskazanych czynów ukierunkowanych na zamach przeciwko mieniu władztwo nad uzyskanymi przedmiotami zostaje przeniesione i relatywnie rzeczy te wchodzą w skład majątku sprawcy. Jednakże dysponowanie przedmiotami cennymi, lecz nie użytecznymi dla nowego nabywcy jedynie pozornie stanowi osiągniętą korzyści majątkową. Takowa nastąpi dopiero z chwilą spieniężenia „towaru” u pasera. Zarobione pieniądze w dużej mierze służą dalszej konsumpcji. Klientami złomowisk są z reguły osoby bezdomne w wieku od 40 - 60 lat, którzy uzyskane pieniądze przeznaczają na alkohol. W innych przypadkach gośćmi paserów są osoby w wieku od 20 - 40 lat, którzy w dużej mierze gotówkę wydają na narkotyki. Większość paserów, jak również ich klientów to osoby mające już wcześniej konflikt z prawem. Przedstawiona analiza przeprowadzonego wywiadu pozwala skonstatować, że co do zasady praktyka paserstwa opiera się na nabyciu rzeczy pochodzącej z innych przestępstw przeciwko mieniu. Generalnie sprawcy przestępstwa pierwotnego chodzi o jak najszybsze wyzbycie się rzeczy pochodzącej z czynu przestępnego i zarobienie pieniędzy. W żadnym z prezentowanych przypadków nie dochodziło do przyjęcia rzeczy bądź pomocy do jej ukrycia. Warto zasygnalizować, że zdarzają się postacie zjawiskowe paserstwa oparte na sprawstwie polecającym w kontekście zamówień na konkretny samochód. Z drugiej strony paserzy tworzą zorganizowane grupy przestępcze w skład, których wchodzi złodzieje i włamywacze.

Warto zaznaczyć, że obok paserów działających umyślnie znajduje się także grupa sprawców nieumyślnych dopuszczających się z reguły paserstwa w myśl przepisów z kodeksu wykroczeń. Takimi sprawcami są ludzie kupujący wszelakiej maści produkty na rynku, bazarze czy targu w niezwykle zaniżonych cenach z normalną datą przydatności, lecz w ilości kilku sztuk na sprzedaż. Towarzyszące okoliczności mogą świadczyć o przestępczym pochodzeniu rzeczy, mimo to kuszą zakupem. Podsumowując paserstwo jest występkiem istniejącym na zapleczu pozostałych przestępstw przeciwko mieniu i stanowi o symbiozie pomiędzy tymi zachowaniami przestępczymi. Jego społeczna szkodliwość czynu nie jest tak wyraźna, jak w przypadku kradzieży, rozboju, czy kradzieży z włamaniem, gdzie następuje bezpośredni kontakt na linii pokrzywdzony, a przestępca, jednakże stanowi czyn zabroniony, godzący w przyjęty porządek prawny.

§2. Obraz paserstwa w świetle statystyk kryminalnych

W poprzednim rozdziale dysertacji przedstawiono wyniki wywiadu pogłębionego z perspektywy osoby, która miała bezpośredni kontakt z tym procederem. Z kolei w obecnym rozdziale poddano analizie merytoryczne rozstrzygnięcia w sprawach o paserstwo zarówno w formie nieumyślnej, jak również umyślnej. Dane uzyskano na podstawie analizy własnych orzeczeń Sądu Rejonowego w Gryficach oraz Sądu Rejonowego w Bielsku Podlaskim. Warto zaznaczyć, że przestępstwo paserstwa względem pozostałych zachowań usystematyzowanych w XXXV rozdziale k.k. jest zachowaniem występującym nieczęsto w praktyce orzeczniczej. Opierając się na statystyce policyjnej w zakresie postępowań wszczętych względem przestępstwa penalizowanego w art. 291 k.k. było w 2016 r. jedynie 2850. Z kolei względem paserstwa w formie nieumyślnej jeszcze mniej, bo zaledwie 845 postępowań. Należy pokreślić, że zgodnie z analizowaną statystyką, liczba postępowań wszczętych zarówno w stosunku do umyślnego, jak również nieumyślnego paserstwa z każdym rokiem spada.

W tym miejscu warto przedstawić także statystkę policyjną dotyczącą innych wybranych przestępstw przeciwko mieniu. Zgodnie z danymi prezentowanymi przez Komendę Główną Policji w 2016 r. wszczęto 74127 postępowań dotyczących kradzieży z włamaniem, w tym samym roku aż 110094 sprawy dotyczyło przestępstwa kradzieży. Z kolei w stosunku do przestępstwa rozboju wszczęto 5445 postępowań. Mając na uwadze przedstawione dane statystyczne, należy skonstatować, że przestępstwo paserstwa jest czynem zabronionym stanowiącym tło w stosunku do bardziej dolegliwych społecznie kryminalizowanych zachowań. Zaprezentowane przestępstwa charakteryzują się wysoką społeczną szkodliwością i negatywnym odbiorem służb, których zadania polegają na wykrywaniu przestępstw i ściganiu ich sprawców. Każde z powyższych zachowań zabronionych jest czynem pierwotnym, bezpośrednio dotykającym pokrzywdzonego. Z kolei paserstwo należy do grupy zachowań wtórnych, gdzie bezpośredni kontakt pomiędzy sprawcą a pokrzywdzonym nie istnieje. Poniższa tabela prezentuje statystyczny obraz paserstwa tak w formie umyślnej, jak również nieumyślnej na przestrzeni ostatnich lat.

Tabela 1 Liczba postępowań wszczętych względem liczby przestępstw stwierdzonych paserstwa umyślnego.

ROK	liczba postępowań wszczętych	liczba przestępstw stwierdzonych
2016	2850	4820
2015	2960	5746
2014	3300	7769
2013	3590	8192
2012	3412	11643
2011	3664	12590
2010	3543	11450
2009	3075	11688
2008	3170	15732
2007	3734	16788
2006	4479	18834
2005	4365	17329
2004	3947	18206
2003	3568	16280
2002	3205	12305
2001	2955	13606
2000	2966	13097
1999	2130	10782

Źródło: Komenda Główna Policji.

Tabela 2 Liczba postępowań wszczętych względem liczby przestępstw stwierdzonych paserstwa nieumyślnego.

ROK	liczba postępowań wszczętych	liczba przestępstw stwierdzonych
2016	845	1368
2015	986	1347
2014	1026	1688
2013	1259	2144
2012	1134	2843
2011	1241	2891
2010	1249	2985
2009	1126	2876
2008	1028	2896
2007	1200	3188
2006	1417	3412
2005	1446	3396
2004	1195	3194
2003	898	2737
2002	882	2801
2001	962	2976
2000	1060	3354
1999	1051	3052

Źródło: Komenda Główna Policji.

Przedstawione zestawienie jedynie przedstawia wynik postępowań wszczętych, nie uwzględniając, które z nich zostały umorzone na etapie postępowania przygotowawczego. Dokonując analizy danych zawartych w tabelach należy zwrócić uwagę na dynamiczny wzrost wszczętych postępowań w stosunku do paserstwa umyślnego oraz nieumyślnego od 2004 r. Przyczynę wzrostu dynamiki przestępczości można upatrywać wraz z wejściem Polski do Unii Europejskiej. Swobodniejszy transport towarów na terenie wspólnoty ułatwił grupą przestępczym przemyt przedmiotów pochodzących z przestępstwa, a w konsekwencji większe zainteresowanie wśród paserów. Z kolei od 2010 r. w przypadku paserstwa nieumyślnego i od 2013 r. w przypadku paserstwa umyślnego nastąpił relatywny spadek postępowań wszczętych. Przyczynę zmiany kierunku zainteresowania działalnością przestępczą należy

zawdzięczyć cyfryzacji dzisiejszego świata obrotu towarami. W dobie licznych sklepów internetowych, jak również łatwym dostępem do towarów z zagranicy, zakup przedmiotu pochodzącego z czynu zabronionego przestał być opłacalny.

Warto zaznaczyć, że zgodnie z przepisem art. 17 k.p.k.⁴⁵⁹ postępowanie można umorzyć, gdy czynu nie popełniono albo brak jest danych dostatecznie uzasadniających podejrzenie jego popełnienia; czyn nie zawiera znamion czynu zabronionego albo ustawa stanowi, że sprawca nie popełnia przestępstwa; społeczna szkodliwość czynu jest znikoma; ustawa stanowi, że sprawca nie podlega karze; oskarżony zmarł; nastąpiło przedawnienie karalności; postępowanie karne, co do tego samego czynu tej samej osoby zostało prawomocnie zakończone albo wcześniej wszczęte toczy się; sprawca nie podlega orzecznictwu polskich sądów karnych; brak skargi uprawnionego oskarżyciela; brak wymaganego zezwolenia na ściganie lub wniosku o ściganie pochodzącego od osoby uprawnionej, chyba że ustawa stanowi inaczej; zachodzi inna okoliczność wyłączająca ściganie. Przedstawiony wachlarz przesłanek uprawniający organ prowadzący bądź nadzorujący do umorzenia wszczętego postępowania przekłada się na liczbę wyroków skazujących.

Kolejnym ważnym elementem wymagającym analizy na potrzeby niniejszej dysertacji są poniższe statystyki sądowe dotyczące przestępstwa paserstwa umyślnego oraz nieumyślnego w latach 2008 - 2018 r.

Tabela 3. Prawomocnie skazani dorośli za przestępstwo paserstwa.

Rok	Prawomocnie skazani dorośli za przestępstwo paserstwa umyślnego			Prawomocnie skazani dorośli za przestępstwo paserstwa nieumyślnego		Prawomocnie skazani dorośli za przestępstwo paserstwa programu komputerowego
	291§1 k.k.	291§2 k.k.	291§3 k.k.	292§1 k.k.	292§2 k.k.	293§1 k.k.
2008	5 078	451	1	2 197	35	453
2009	4 360	355		2 005	23	358
2010	4 522	412		2 084	33	257
2011	4 509	340		2 001	35	187
2012	4 309	353		1880	26	128
2013	3 669	313		1 508	29	90

⁴⁵⁹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego, Dz.U. Nr 89 poz. 555 ze zm. w brzmieniu obowiązującym od dnia 5 października 2019 r.

2014	3 106	209		1 219	24	29
2015	2 700	135		992	17	15
2016	2 734	155		1 094	27	4
2017	2 182	103		801	28	3
2018	1 927	82		688	15	5

Źródło: opracowanie własne.

Dokonując analizy statystyk wymiaru sprawiedliwości na przestrzeni ostatnich 10 lat należy wskazać relatywny spadek wyroków skazujących w stosunku do dorosłych sprawców paserstwa dokonanego w formie umyślnej oraz nieumyślnej. Liczba skazań w 2018 r. w stosunku do 2008 r. spadła aż o 3 151 wyroków skazujących w stosunku do „tradycyjnego” paserstwa umyślnego. Podobną tendencję należy wskazać w przypadku paserstwa nieumyślnego, gdzie w 2008 r. sądy skazały łącznie 2 197 osób, z kolei w 2018 r. takich skazań było zaledwie 688. Obraz paserstwa na przykładzie minionej dekady daje podstawy do postawienia założeń zgodnie, z którymi tendencja skazań względem paserstwa umyślnego oraz nieumyślnego będzie relatywnie spadała bądź utrzyma się na podobnym poziomie. Spadek dynamiki przestępczości wśród przestępstw stypizowanych w art. 291 i 292 k.k. należy upatrywać w daleko idącej cyfryzacji otaczającego świata. Spadek wyroków skazujących niekoniecznie musi wynikać z opieszałości organów ścigania, a co za tym idzie spadkiem wykrywalności paserów. Wskazaną przyczyną może nie być również ograniczenie tego procederu wśród przestępców. Asumpt takiego procederu może wynikać z informatyzacji dokonywanych zakupów. Obecny rynek sprzedaży w Internecie nasycony jest wieloma produktami o znacznie niższych cenach niż w sklepach stacjonarnych. Z kolei paser pragnący sprzedać uzyskany „towar” również jest zmuszony (z tytułu pochodzenia rzeczy) obniżyć wartość przedmiotu. Taki proceder doprowadza do spadku opłacalności sprzedaży produktów, które w podobnej cenie można zakupić za pośrednictwem sklepu internetowego. Innym czynnikiem wpływającym na spadek paserstwa jest rozwój technologii, którą dysponują organy ścigania. Obecnie wprowadzenie do Policyjnych Systemów Informatycznych przedmiotu utraconego następuje z reguły bezpośrednio po zgłoszeniu takiego faktu na policję. W takiej sytuacji przedmiot posiadający swój numer identyfikacyjny (w przypadku telefonów komórkowych jest to nr IMEI, w przypadku samochodu nr VIN) widnieje w bazie przez okres kilku lat. Znajomość pasera chociażby w najmniejszym stopniu na temat baz policyjnych może zniechęcić go do posiadania bądź władania rzeczą pochodzącą z czynu zabronionego.

W tym miejscu warto zwrócić uwagę na paserstwo programu komputerowego oraz co roczny spadek skazań w związku przestępczością paserstwa komputerowego. Przyczynę prezentowanej tendencji spadkowej należy upatrywać w rozwoju sieci internetowej oraz szerokim dostępem do darmowego oprogramowania. Obecnie komputer stanowi integralną część egzystencji człowieka. Rozwój technologii komputerów przenośnych wpłynął na popularyzację stron internetowych oferujących darmowe oprogramowywane, a w konsekwencji spadek zainteresowania nielegalnymi programami.

Z kolei w tym miejscu warto zwrócić uwagę na poniższą tabelę, która prezentuje równie istotną kwestię, jaką jest wymiar kary w latach 2008 - 2018 za przestępstwo paserstwa.

Tabela 4 Wymiar kary w stosunku do dorosłych sprawców paserstwa umyślnego.

Rok	Grzywna (samoistna)	Ograniczenie wolności	Pozbawienie wolności (grzywna obok pozbawienia wolności)
2008	914	415	4 182 (2 767)
2009	804	373	3 516 (2 326)
2010	849	402	3 683 (2 360)
2011	843	413	3 572 (2 282)
2012	811	419	3 432 (2 168)
2013	637	437	2 905 (1 779)
2014	583	394	2 338 (1 403)
2015	499	290	2 043 (1 215)
2016	815	576	1 476 (834)
2017	732	500	1 029 (514)
2018	607	477	908 (427)

Źródło: opracowanie własne.

Dokonując analizy wymiaru kary w stosunku do skazanych paserów na przełomie ostatniej dekady warto zasygnalizować, że dopiero od roku 2017 liczba orzeczonych kar nieizolacyjnych przekroczyła liczbę skazań na karę pozbawienia wolności. Natomiast skazania od 2008 - 2016 r. prezentują prymat kary pozbawienia wolności względem nieizolacyjnej grzywny bądź ograniczenia wolności. Nie można umknąć uwadze również fakt, że prawie połowa skazań na karę pozbawienia wolności w prezentowanej dekadzie została przez sąd zawieszona.

Tabela 5 Wymiar kary w stosunku do dorosłych sprawców paserstwa nieumyślnego.

Rok	Grzywna (samoistna)	Ograniczenie wolności	Pozbawienie wolności (grzywna obok pozbawienia wolności)
2008	1 156	286	763 (498)
2009	1 034	278	682 (394)
2010	1 115	311	689 (385)
2011	1 084	305	645 (376)
2012	989	283	634 (360)
2013	742	289	506 (248)
2014	615	227	400 (219)
2015	551	171	287 (152)
2016	667	290	163 (67)
2017	514	219	94 (34)
2018	447	189	78 (21)

Źródło: opracowanie własne.

Badając zaprezentowaną tabelę wymiaru kary w stosunku do dorosłych sprawców przestępstwa paserstwa nieumyślnego można zauważyć relatywny spadek skazań za czyn stypizowany w art. 292 k.k. W przeciągu ostatniej dekady liczba skazań spadła aż o 1518 wyroków. Analogiczna sytuacja dotyczy analizowanego powyżej paserstwa umyślnego.

Warto zaznaczyć, że na przełomie ostatniego 10-lecia sądy orzekały przeważnie wolnościowe kary w postaci samoistnej grzywny bądź ograniczenia wolności. Kara bezwzględnego pozbawienia wolności była orzekana relewantnie w stosunku do mniejszego grona sprawców. Zaprezentowane badania statystyczne jednoznacznie ukazują spadek liczby wyroków skazujących za przestępstwo umyślne bądź nieumyślne paserstwa. Mając na względzie cyfryzację rynku sprzedaży i wprowadzenie jej do sieci internetowej, jak również szeroką dostępność do różnego rodzaju towarów należy skonstatować, że bycie paserem stało się mniej opłacalne niż 10 lat temu. Wpływ na spadek atrakcyjności trudnienia się tym rodzajem działalności przestępczej należy upatrywać również w zwiększonej możliwości identyfikacyjnej ustalonych przedmiotów przez policję. Znaczna liczba przedmiotów stanowiących przedmiot czynności sprawczej paserów posiada swój indywidualny numer, który jest przypisany tylko i wyłącznie do danego urządzenia. Taka personalizacja rzeczy ułatwia organom ściganie jego rejestrację, a w momencie odnalezienia jego identyfikację.

§3. Analiza akt spraw dotyczących przestępstwa paserstwa w Sądzie Rejonowym w Gryficach

Zgodnie z przeprowadzonymi badaniami poddano analizie 7 spraw zakończonych, będących w jurysdykcji Sądu Rejonowego w Gryficach oraz 7 spraw, dla których miejscowo właściwy był Sąd Rejonowy w Bielsku Podlaskim. Warto zaznaczyć, że w podaniu skierowanym do Prezesów wskazanych Sądów Rejonowych zwrócono się z prośbą o udostępnienie akt spraw dotyczących zakończonych postępowań względem paserstwa z 2018 r. Jednakże ze względu na niewielką liczbę spraw prowadzonych zarówno przez sąd w Gryficach oraz w Bielsku Podlaskim rozszerzono podanie o sprawy nawet z 2014 r. W konsekwencji okazało się, że w 2018 r. jedynie Sąd Rejonowy w Gryficach wydał jeden wyrok skazujący za umyślne paserstwo telefonu komórkowego. Z kolei podział na lata orzekania w przypadku pozostałych spraw przedstawia poniższa tabela.

Tabela 6 Wykaz spraw zakończonych prawomocnym wyrokiem skazującym za przestępstwo paserstwa w formie umyślnej i nieumyślnej w Sądach Rejonowych w Gryficach i Bielsku Podlaskim.

Rok	SR w Gryficach	SR w Bielsku Podlaskim
2018 r.	1	0
2017 r.	2	2
2016 r.	3	2
2015 r.	0	4

2014 r.	1	0
---------	---	---

Źródło: opracowanie własne.

Wybór sądów rejonowych, w których przeprowadzono badania uzależniony był od geograficznego ich położenia. Sąd Rejonowy w Gryficach położony jest blisko granicy z Niemcami, stanowiącej bezpośrednią furtkę do wschodniej części Europy. Z kolei Sąd rejonowy w Bielsku Podlaskim znajduje się nieopodal granicy z Białorusią, państwem leżącym poza granicami Wspólnoty Europejskiej. Nie mniejszą wartość niż analiza przytoczonych statystyk ma, dla niniejszej pracy, studium indywidualnego przypadku, które pozwala odpowiedzieć na jedno z ważniejszych pytań wśród hipotez badawczych, a mianowicie, czy teoria związana ze zjawiskiem paserstwa znajduje odzwierciedlenie w rzeczywistości.

Na podstawie informacji zawartych w aktach sądowych można pozyskać odpowiedź na wyżej postawione pytanie. W celu zapewnienia przejrzystości wyników badań opis spraw sądowych odbędzie się chronologicznie zaczynając od przeanalizowanych spraw w Sądzie Rejonowym w Gryficach. Najstarsza z pozyskanych spraw z 2014 r. dotyczyła pomocy w ukryciu ładowarki teleskopowej o wartości 300 000 zł, w miejscowości Złotniki Kujawskie, gdzie na podstawie towarzyszących okoliczności sprawca mógł przypuszczać, że mienie pochodzi z czynu zabronionego. Pan M.S. postanowił oddać przysługę swojemu koledze, którego zna od wielu lat i przyjął na przechowanie ładowarkę teleskopową, po którą niebawem miał przyjechać klient i ukrył ją w chłodni znajdującej się na posesji. Sprzęt został przywieziony na naczepie samochodu ciężarowego i pozostawiony w miejscu wskazanym przez Pana M.S. Mężczyzna pytał przy tym swojego kolegę, któremu świadczył przysługę o legalność pojazdu. W odpowiedzi usłyszał, że pojazd pochodzi z legalnego źródła, lecz nie posiada do niego wymaganych dokumentów. Pan M.S. bezskutecznie starał się uzyskać także informację dotyczącą nabywcy, który ma przyjechać po odbiór ładowarki oraz rzeczywistego jej pochodzenia. Po pewnym czasie do Pana M.S. nie przyjechał klient, lecz policja, która poinformowała mężczyznę, że pojazd pochodzi z kradzieży z włamaniem dokonanej na terenie powiatu gryfickiego. Aktualne wówczas miejsce ładowarki zostało ustalone na podstawie nadajnika GPS zamontowanego w pojeździe.

Warto zaznaczyć, że na podstawie powyższych okoliczności mężczyzna mógł przypuszczać, że pojazd pochodzi z czynu przestępczego. Sprzedaż pojazdu odbywa się na podstawie przepisów cywilno-prawnych w postaci sporządzonej umowy. Jednocześnie zmiana własności wymaga posiadania pełnego kompletu dokumentów, które należy

przedłożyć w właściwym miejscowo wydziale komunikacji w celu przejęcia wszelkich praw własnościowych do określonego w umowie pojazdu. Brak ostrożności, spotęgowany koleżeństwem uścił zdroworozsądkowe myślenie Pana M.S., co doprowadziło w konsekwencji do przedstawienia mu zarzutów z tytułu nieumyślnego paserstwa. Kolejnym argumentem przemawiającym za wątpliwościami, co do legalności pochodzenia ładowarki, był brak informacji, na temat rzeczywistego pochodzenia maszyny oraz niechęć dalszej rozmowy na ten temat z kolegą świadczącym przysługę. Biorąc cały materiał dowodowy pod uwagę, Sąd Rejonowy w Gryficach skazał Pana M.S. na karę grzywny w wysokości 150 stawek po 80 zł każda oraz naprawienie wyrządzonej szkody oszacowanej na straty w kwocie 20 000 zł. Od wyroku wniósł apelację obrońca oskarżonego powołując się na obrazę prawa materialnego w stosunku do orzeczenia na rzecz właściciela ładowarki naprawienia szkody wyrządzonej nieumyślnym paserstwem. Obrońca podniósł kwestię niewłaściwego zastosowania art. 46§1 k.k. na skutek błędnego przyjęcia, iż właściciel koparki został bezpośrednio pokrzywdzony czynem oskarżonego i przedstawił wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 marca 2003 r. sąd we wskazanym wyroku skonstatował, że „do orzeczenia obowiązku naprawienia szkody na podstawie art. 46§1 k.k. nie wystarcza skazanie za jakiegokolwiek przestępstwo wymienione w tym przepisie, lecz nadto musi to być przestępstwo popełnione na szkodę osoby mającej wobec skazanego roszczenie o naprawienie szkody wynikającej z tego przestępstwa, czyli jest pokrzywdzony przez przestępstwo, za które sprawca został skazany.”⁴⁶⁰

Zdaniem obrony sąd błędnie dokonał oceny, wskazując, że przedmiotem ochrony jest własność przekładając wyrok Sądu Najwyższego z dnia 3 maja 1984 r., w którym to sąd stwierdził, że „obowiązek naprawienia szkody wyrządzonej przestępstwem może zostać nałożony tylko na tych sprawców, którzy tę szkodę wyrządzili, a zatem sprawców, współsprawców, podżegaczy, pomocników. Obowiązku tego nie można nałożyć, na osoby, które z popełnionego przestępstwa odniosły korzyść majątkową, a więc paserów.”⁴⁶¹ Sąd Okręgowy przychylił się do apelacji i zniósł obowiązek naprawienia szkody. W uzasadnieniu sąd wskazał, że skarżący nie ma racji, iż właściciel rzeczy skradzionej nie może być w ogóle pokrzywdzonym przestępstwem paserstwa z uwagi na to, że przedmiotem ochrony w tym przypadku nie jest własność. Jest, bowiem rzeczą oczywistą, że paser nie nabywa własności rzeczy ruchomej, co z kolei oznacza, że w chwili podejmowania przez niego czynności wykonawczych wobec rzeczy ofiary czynu zabronionego, za pomocą którego rzecz uzyskano,

⁴⁶⁰ Wyr. SN z dnia 4 marca 2003 r., III KK 127/02.

⁴⁶¹ Wyr. SN z dnia 3 maja 1984 r., I KR 74/84; OSNPG 1985 nr 1, poz. 3.

pozostaje jej właścicielem. Paser przejmując taką rzecz i pomagając w jej zbyciu bądź też ukryciu, ingeruje w sposób bezpośredni w prawo własności osoby uprawnionej. Uniemożliwia tym samym właścicielowi wykonywanie praw właścicielskich. Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 26 kwietnia 2014 r.⁴⁶² W dalszej kolejności należy zauważyć, że z treści art. 46§1 k.k. wynika, że orzeczenia środka karnego w postaci obowiązku naprawienia szkody jest możliwe w przypadku skazania za jakiegokolwiek przestępstwo, z którego wynikła szkoda lub które spowodowało wyrządzenie pokrzywdzonemu krzywdy. Z treści tego przepisu nie wynika również, że wynikająca zeń powinność nie dotyczy konkretnego rodzaju sprawy. Zatem nieuprawnione jest zawężające rozumienie tej powinności rozciągającej się wyłącznie na sprawców bezpośrednich. Zdaniem sądu taka odpowiedzialność rozciąga się także na paserów, którzy dopuścili się przestępstwa umyślnego. Dlatego nawiązując do sentencji wyroku, rozszerzenie powinności naprawienia względem paserstwa nieumyślnego jest niedopuszczalne. Sprawcą paserstwa nieumyślnego okazał się mężczyzna w wieku 37 lat, wcześniej niekarany, nieposiadający rodziny, zawodu, oraz wykształcenia. Edukację mężczyzna zakończył na poziomie szkoły średniej.

W kolejnym przypadku, mającym miejsce w 2016 r. młody mężczyzna dokonał zakupu skutera za kwotę 1 250 zł, który pochodził z kradzieży na terenie Niemiec, gdzie na podstawie towarzyszących okoliczności mógł przypuszczać, że pojazd pochodzi z czynu zabronionego. Pan K.C. dokonał zakupu od nieznanego mu osobiście osoby skutera na giełdzie w Gryficach. Sprzedający wystawił pojazd za cenę 1 250 zł, gdyż nie posiadał do niego dokumentów, oraz tablicy rejestracyjnej. Kupujący miał świadomość, że cena skutera jest okazyjna, gdyż ten model w takim stanie kosztuje około 2 500 zł, dodatkowo był owinięty folią, jakoby pochodził bezpośrednio od producenta z salonu. Istotnym mankamentem był fakt, że sprzedający posiadał kluczyki do stacyjki, które jednakże nie pasowały do tego wskazanego pojazdu. Pomimo wielu niezgodności Pan K.C. zdecydował się na zakup. Ze względu na brak dokumentów potwierdzających jego rzeczywistą legalność pochodzenia postanowił nie rejestrować skutera i zamontował tablicę rejestracyjną znaną przez niego na jednej z ulic miasta. W trakcie kontroli policyjnej okazało się, że pojazd figuruje jako utracony na terytorium Niemiec. W związku z powyższymi okolicznościami mężczyźnie przedstawiono zarzut nieumyślnego paserstwa. Sąd po zapoznaniu się z zebrany materiał dowodowy skazał Pana K.C. na karę grzywny w wysokości 100 stawek po 18 zł. Sprawcą zdarzenia okazał się 31 letni mężczyzna, wcześniej karany za przestępstwa przeciwko mieniu, o stanie

⁴⁶² Uchw. SN z dnia 26 kwietnia 2014 r., I KZP 8/14 LEX 1483383.

cywilnym kawaler z jednym dzieckiem na utrzymaniu. Mężczyzna posiadał wykształcenie średnie, lecz nigdzie nie pracował.

W tym samym roku Sąd Rejonowy w Gryficach wydał jeszcze jeden wyrok skazujący w stosunku do mężczyzny, który nabył komputer przenośny o wartości 1 500 zł za kwotę 250 zł. Pan P.Z. dokonał zakupu laptopa od swojego kolegi, z którym razem chodził do szkoły. Mężczyzna znał pochodzenie tego sprzętu elektronicznego, dlatego zaproponował cenę 250 zł, którą sprzedający zaakceptował. W trakcie sprawdzania laptopa okazało się, że jest on zabezpieczony hasłem. W związku z napotkanym problemem nowy posiadacz komputera zaniósł go do znanego mu osobiście informatyka, aby ten naprawił usterkę. Specjalista zdziwiony faktem niewiedzy na temat hasła zabezpieczającego komputer oraz nerwowym zachowaniem Pana P.Z. postanowił zanieść laptopa na komisariat policji. Na miejscu okazało się, że przedmiot jest zarejestrowany, jako utracony w wyniku przestępstwa kradzieży. Za popełniony czyn wobec Pana P.Z. sąd wymierzył karę 1 roku ograniczenia wolności w wymiarze 30 godzin miesięcznie.

Ostatnia ze spraw z 2016 r., która miała miejsce w jurysdykcji Sadu Rejonowego w Gryficach dotyczyła przestępstw paserstwa sprawców działających w zorganizowanej grupie przestępczej. Mężczyźni S.K. (32 letni mężczyzna, prowadzący działalność gospodarczą o zawodowym wykształceniu z jednym dzieckiem na utrzymaniu) i P.W. (33 letni mężczyzna pracujący dorywczo w Holandii o wykształceniu średnim z jednym dzieckiem na utrzymaniu) nabyli pojazdy pochodzące z kradzieży, która miała miejsce na terenie Niemiec. Pierwszym z nabytych pojazdów był Volkswagen Touran z 2005 r., który został zakupiony przez mężczyzn za kwotę 5 000 zł. W krótkim odstępie czasu dokonali oni także nabycia kolejnego pojazdu niemieckiego pochodzenia Volkswagen Golf za kwotę 4 000 zł. Warto zaznaczyć, że mężczyźni dopuścili się opisanych czynów w ramach recydywy. Zgodnie z przepisem art. 64§1 k.k. jeżeli sprawca skazany za przestępstwo umyślne na karę pozbawienia wolności popełnia w ciągu 5 lat po odbyciu co najmniej 6 miesięcy kary umyślne przestępstwo podobne do przestępstwa, za które był już skazany, sąd może wymierzyć karę przewidzianą za przypisane sprawcy przestępstwo w wysokości do górnej granicy ustawowego zagrożenia zwiększonego o połowę. Należy podkreślić, że zgodnie z analizowanym przepisem sprawca czynu zabronionego rzeczywiście musi odbyć karę 6 miesięcy pozbawienia wolności za przestępstwo umyślne. Odbycie kary izolacyjnej za przestępstwo nieumyślne wyklucza możliwość zastosowania wobec sprawcy art. 64§1 k.k. Taki sam zakaz dotyczy sytuacji, w której sprawca uprzednio został skazany zarówno na karę grzywny, jak również ograniczenia wolności. Nawet w przypadku zastosowania instytucji zastępczej kary pozbawienia wolności

z tytułu nie dostosowania do obowiązków nałożonych przez sąd, bądź też nie realizowania środków karnych w postaci np. wykonywania nieodpłatnej kontrolowanej pracy, przepisy zawarte w przepisie art. 64§1 k.k. nie dotyczą takiego sprawcy. Egzegeza przepisu wprost wskazuje na karę pozbawienia wolności, która jest izolacyjną represją karną orzecaną na podstawie oceny zebranego materiału dowodowego. Z kolei zastępcza kara pozbawienia wolności świadczy o konsekwencjach nieuiszczonej grzywny orzeczonej uprzednio w drodze prawomocnego wyroku. Należy w tym miejscu także przytoczyć uchwałę Sądu Najwyższego zgodnie, z którą „przyczyny nieodbycia kary w całości nie mają w kwestii przyjęcia powrotu do przestępstwa żadnego znaczenia. Obojętne jest w szczególności, czy przyczyny te są natury prawnej np. przerwa w odbywaniu kary, warunkowe zwolnienie, ułaskawienie, darowanie części kary na podstawie amnestii, czy też natury faktycznej, jak np. ucieczka z zakładu karnego, czy popełnienie nowego przestępstwa w trakcie odbywania kary.”⁴⁶³

Drugą kwestią, jaką należy poruszyć przy przytoczonym stanie faktycznym jest dopuszczenie się paserstwa w warunkach czynu ciągłego. Zgodnie z przepisem art. 12 k.k. dwa lub więcej zachowań podjętych w krótkich odstępach czasu w wykonaniu z góry powziętego zamiaru, uważa się za jeden czyn zabroniony. Ustawowym wymogiem przypisania sprawcy czynu ciągłego jest dopuszczenie się takiego zachowania „w krótkich odstępach czasu.” Brak legalnej definicji badanego pojęcia, wymusił na doktrynie podjęcie działań interpretacyjnych mających za zadanie usystematyzowanie analizowanego okresu dla organów stosujących przepisy prawa. Zgodnie z postanowieniami Sądu Najwyższego przedział „krótkich odstępów czasu” obejmuje zarówno kilkanaście dnia, jak również kilka miesięcy.⁴⁶⁴ Niejednoznaczność w postanowieniach Sądu Najwyższego doprowadza do swobody interpretacyjnej zarówno w sądach powszechnych, jak również innych organach stosujących prawo.

Kolejnym konstytutywnym warunkiem uznania zachowań przestępczych w ramach czynu ciągłego jest zamiar sprawcy, który musi być powzięty z góry. Wykładnia doktrynalna wskazuje, że w myśl art. 12 k.k. objęcie zamiaru przez sprawcę w postaci bezpośredniej, jak również ewentualnej przy wypełnieniu zachowań składających się na ten czyn już w momencie przystąpienia przezeń do popełnienia pierwszego z nich.⁴⁶⁵ Niedopuszczalne jest uznanie czynu ciągłego popełnionego w formie nieumyślnej. Mężczyźni za dopuszczenie się

⁴⁶³ Uchw. SN z dnia 17 września 1991 r., I KZP 17/91, OSNKW 1992, Nr 1-2, poz. 1.

⁴⁶⁴ Post. SN z dnia 9 marca 2006 r., V KK 271/05, OSNKW 2006, Nr 5 poz. 50; post. SN z dnia 4 marca 2008 r., III KK 302/07, „Prokuratura i Prawo” 2018, nr 10, poz. 1.

⁴⁶⁵ Wyr. SN z dnia 21 stycznia 1972 r., IV KR 245/72, OSNPG 1972, Nr 4, poz. 61; wyr. SN z dnia 8 lutego 1973 r., III KR 244/72, OSNKW 1973, Nr 9, poz. 109.

paserstwa umyślnego w ramach recydywy zostali skazani na 3 miesiące bezwzględnej pozbawienia wolności. Następnym z paserów w analizowanym przypadku był Pan M.K. (36 letni mężczyzna o wykształceniu podstawowym, zajmujący się na co dzień mechaniką pojazdową na utrzymaniu posiada dwójkę dzieci), który odkupił od wyżej wymienionych mężczyzn pojazd marki Volkswagen Golf, rozebrał go na podzespoły i dokonał dalszej odsprzedaży (tym razem części) na portalu aukcyjnym. Tam sam mężczyzna nabył od nich także dwa komputery przenośne o łącznej wartości 2 000 zł wiedząc, że pochodzą one z kradzieży z włamaniem. Warto zaznaczyć, że przestępstwa paserstwa Pan M.K. dopuścił się również w okresie 5 lat po odbyciu co najmniej 6 miesięcy kary za umyślne przestępstwo. W związku z recydywą wyżej wymienionego został on skazany na karę 10 miesięcy pozbawienia wolności. Wskazane powyżej przedmioty w postaci dwóch laptopów nabył P.K. (najmłodszy z członków grupy przestępczej, 21 letni mężczyzna o wykształceniu gimnazjalnym, bez zawodu, który ma jedno dziecko na utrzymaniu i pracuje za granicą), który był kolegą Pana M.K. i również posiadał wiedzę na temat przestępczego pochodzenia przenośnych komputerów. Za wskazany czyn mężczyzna został skazany na 6 miesięcy bezwzględnej pozbawienia wolności.

W tym miejscu warto zaznaczyć, że z działalnością przestępczą Pana S.K. powiązanych było także dwóch braci, również uczestniczących w procederze paserstwa. Pierwszy z braci tj. Pan S.F. (43 letni mężczyzna, o wykształceniu zawodowym bez dzieci na utrzymaniu i bez pracy) nabył od oskarżonego S.K. koparkę, ubijak i przyczepę. Pan S.F. miał świadomość o przestępczej działalności kolegi i pochodzeniu z kradzieży na terenie Holandii przywiezionego przez niego „towaru”. Jednocześnie ze względu na brak miejsca na swoim podwórzu nadającego się do ukrycia tych przedmiotów zwrócił się z prośbą o udostępnienie garażu do swojego brata P.F. (37 letni mężczyzna o wykształceniu średnim, z jednym dzieckiem na utrzymaniu, bezrobotny), który również znał prawdę o zarobkowaniu Pana S.K., zgodził się pomóc bratu, gdy został zapewniony o legalności pochodzenia przywiezionych narzędzi budowlanych i przyczepy na jego podwórze. Mężczyzna był zdziwiony holenderskimi tablicami rejestracyjnymi oraz brakiem dokumentów świadczących o własności, lecz mimo to pozwolił bratu na przechowanie wskazanych przedmiotów. Za powyższy czyn Pan S.F. działając w ramach tzw. recydywy i został skazany na 3 miesiące bezwzględnej pozbawienia wolności z kolei z drugiego z braci za nieumyślne paserstwo został skazany na karę grzywny w wysokości 30 stawek, każda po 20 zł.

Globalność i wszechstronność najbardziej aktywnego z członków grupy przestępczej Pana S.K. pokazuje także nałożony na mężczyznę przypadek uzyskanej z działalności przestępczej

gotówki w kwocie 3 141 748 zł. Warto zaznaczyć, że powyższe osoby znały się bardzo dobrze, gdyż byli to członkowie zorganizowanej grupy przestępczej. Zgodnie z wykładnią literalną, jak również doktrynalną⁴⁶⁶. Badana grupa przestępcza, co do zasady miała na celu popełnianie przestępstw polegających na wewnątrzspółnotowym nabywaniu znacznej ilości substancji psychotropowych, wprowadzaniu ich do obrotu lub uczestnictwie w obrocie, a także na przetwarzaniu ich w celu zwiększenia ilości. Jednocześnie mężczyźni przyznali, że paserstwo było jedynie ich zajęciem dodatkowym.

W kolejnym roku Sąd Rejonowy w Gryficach wydał dwa wyroki skazujące w stosunku do osób, które dopuściły się przestępstwa paserstwa. W jednym przypadku sąd skazał mężczyznę, który nabył od kolegi kosiarkę spalinową o wartości 1 500 zł za 250 zł. Pan A.S. dokonał zakupu kosiarki spalinowej od swojego znajomego, którego znał od kilku lat, ponieważ mieszkają razem na tej samej ulicy. Mężczyzna przyznał się koledze, że posiada działkę rekreacyjną i potrzebna mu jest porządna kosiarka lecz obecnie nie ma pieniędzy na zakup nowej. Po kilku dniach do Pana A.S. przyszedł ponownie ten sam kolega z ofertą sprzedaży kosiarki spalinowej za 250 zł. Mężczyzna bez wahania dokonał transakcji z kolegą, gdyż wiedział na podstawie aukcji internetowych, że ten przedmiot jest warty ponad 1 000 zł. Nabywcy nie przeszkadzał również fakt, że jego kolega nie posiada żadnych dokumentów świadczących o prawie własności do kosiarki. Po pewnym czasie do nowego właściciela kosiarki przyszli funkcjonariusze policji informując go, że nabyty przez niego przedmiot pochodzi z przestępstwa kradzieży i zażądali jego wydania. Mężczyzna zaprzeczył, aby w ostatnim czasie dokonywał jakichkolwiek zakupów do ogrodu, dlatego jest zdziwiony obecnością policji w jego domu. Na podstawie przypuszczenia, że rzecz mogąca stanowić dowód w sprawie znajduje się w domu mężczyzny funkcjonariusze dokonali przeszukania, jednakże z wynikiem negatywnym. W toku dochodzenia ustalono, że szukany przedmiot nie znajdował się w domu, lecz w szopie znajdującej się na działce mężczyzny. Mimo znalezienia przedmiotu na posesji należącej do Pana A.S. oraz osoby, które dokonała kradzieży tego sprzętu ogrodowego, a następnie sprzedała go wskazanemu mężczyźnie, wyżej wymieniony nie przyznał się do zarzucanego mu przestępstwa paserstwa umyślnego. Sąd za popełniony występki nałożył na mężczyznę karę grzywny w wymiarze 50 stawek dziennych po 20 zł każda. Paserem okazał się 26 letni mężczyzna o wykształceniu gimnazjalnym, kawaler, nieposiadający dzieci, bez wykształcenia, w przeszłości karany za przestępstwa przeciwko mieniu.

⁴⁶⁶ Wyr. SA w Krakowie z dnia 26 listopada 2008 r., II Aka 168/08, KZS 2008, nr 12, poz. 35.

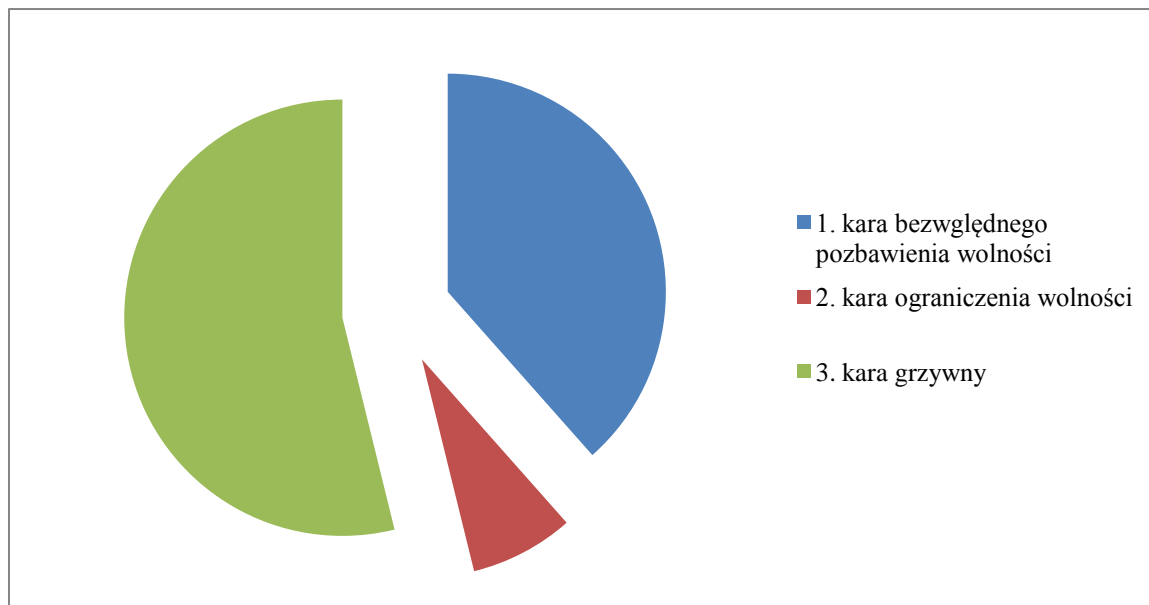
Kolejna sprawa podlegająca jurysdykcji Sądu Rejonowego w Gryficach dotyczyła pomocy w ukryciu pochodzącej z czynu zabronionego na terenie Niemiec przyczepy od ciągnika siodłowego oraz pomocy w zbyciu dwóch kontenerów z zawartością elementów gumowych o łącznej wartości ponad 500 000 zł. Do oskarżonego J.B. przyjechało dwóch mężczyzn, których znał osobiście z prośbą o przechowanie ciągnika siodłowego oraz pomoc w sprzedaży dwóch metalowych kontenerów. Mężczyzna nie miał świadomości, że przedmioty pochodzą z kradzieży, chociaż zdziwiły go niemieckie napisy na pojeździe oraz tablice rejestracyjne również pochodzące z tego kraju, jak również chęć szybkiego pozbycia się przedmiotów. Mimo przedstawionych okoliczności Pan J.B. postanowił pomóc znajomym. Ciągnik siodłowy schował w jednym z garaży na swoim podwórzu za cenę 100 zł za dobę. Wnętrze kontenerów wypełnione było kartonami, które niezwłocznie po schowaniu ciągnika jego koledzy zabrali za sobą. W sprawie zbycia kontenerów po ich opróżnieniu Pan J.B. udał się do właściciela skupu złomu Pana G.K., którego znał osobiście. Mężczyźni mieli ze sobą kontakt od dłuższego czasu, gdyż Pan J.B. często sprzedawał w firmie należącej do G.K. złom. Właściciel skupu ze względu na długą znajomość oraz jak określił w wyjaśnieniach „brak jakichkolwiek problemów z J.B.” bez zastanowienia kupił od niego dwa kontenery za kwotę 11 000 zł. Jednocześnie na pytanie zadane koledze czy pochodzą one z kradzieży, usłyszał kategorię zaprzeczenia. Pan G.K. przyznał, że nie wykazał się ostrożnością przy zakupie przedmiotów o takiej wartości, mimo że jego kolega nie posiadał dokumentów potwierdzających własność, a po dokonanej transakcji zdjął tablice rejestracyjne, które notabene świadczyły o niemieckim pochodzeniu kontenerów. Właściciel złomowiska w toku przesłuchania na pytanie o zainteresowanie się pochodzeniem tych kontenerów u pana J.B. oznajmił, że nie pytał się kolegi skąd są przedmioty i czy są jego, bo w handlu złomem nie zdradza się źródeł czyli od kogo dostaje się przedmioty metalowe.

Warto zaznaczyć, że w przypadku pierwszego czynu, przestępstwo nie zostało zakwalifikowane, jako paserstwo mienia znacznej wartości, gdyż wartość ciągnika oraz kontenerów nie przekraczała ustawowej kwoty świadczącej o znacznej wartości rzeczy. Zgodnie z definicją ustawową mienie znacznej wartości musi wyrażać się wartością materialną przekraczającą równowartość 200 000 zł. Przedmiotami czynności sprawczej był ciągnik siodłowy o wartości 135 000 zł oraz kontenery o wartości 10 000 zł każdy. Z kolei zawartość kontenerów w postaci gumowych elementów o wartości ponad 300 000 zł została natychmiast zabrana przez dostawców całego zestawu siodłowego i nie należała do przedmiotu umowy zawartej pomiędzy mężczyznami a Panem J.B. Natomiast drugi czyn Pana G.K., który odznaczał się nieumyślnością po stronie podmiotowej, został potraktowany

w myśl art. 292§1 k.k. gdyż wartość samych kontenerów będących przedmiotem czynności sprawczej została wyceniona na 20 000 złotych. Za przestępstwo paserstwa umyślnego Pan. J.B. został skazany na karę grzywny w wymiarze 50 stawek dziennych, wyznaczając jedną stawkę dzienną na 30 zł. W stosunku do Pana G.K. sąd również wymierzył karę grzywny, wyznaczając 30 stawek dziennych, każda po 30 zł. Sprawcą paserstwa umyślnego był żonaty mężczyzna w wieku 55 lat, z wykształceniem zawodowym - mechanik samochodowy maszyn rolniczych, prowadzący gospodarstwo rolne, wcześniej karany także za paserstwo. Z kolei właścicielem firmy okazał się 37 letni mężczyzna, posiadający wyższe wykształcenie, i jedno dziecko na utrzymaniu, wcześniej także karany za przestępstwo paserstwa. Ostatni z analizowanych przypadków, który miał miejsce w 2018 r. dotyczył paserstwa telefonu komórkowego o wartości 850 zł. Pan Ł.O. nabył od swojego kolegi telefon komórkowy, który to został przez sprzedającego ukradziony z placówki pocztowej mającej swoją siedzibę w Gryficach. Sprawca paserstwa rozpytał kolegę na okoliczność pozyskania aparatu telefonicznego, gdyż zdziwiony był faktem braku ładowarki, kartonika, jak również rachunku potwierdzającego jego zakup. W odpowiedzi usłyszał, że wskazane rzeczy zostały zagubione przez niego. Dodatkowo Pan Ł.O. posiadał wiedzę o dotychczasowej przestępczej działalności kolegi i jego poprzednich wyrokach skazujących, również za przestępstwa, których zamach skierowany był na mienie. Pomimo towarzyszących okoliczności dokonał zakupu telefonu, który w trakcie legitymowania przez policję okazał się być kradziony. Za powyższe przestępstwo Pan Ł.O. został skazany na karę grzywny w wymiarze 40 stawek dziennych, każda po 10 zł. Paserem okazał się niekarany dotychczas 28 letni żonaty mężczyzna z wykształceniem podstawowym, posiadający dwójkę dzieci, pracujący, jako pracownik fizyczny w skupie złomu.

Dokonując zestawienia zbadanych spraw, dotyczących paserstwa należy zauważyć, że w 8 prowadzonych postępowaniach sąd skazał, aż 13 osób zarówno za przestępstwo typizowane w art. 291, jak również w art. 292 k.k. Wyroki skazujące za popełnienie umyślnego paserstwa zostały wydane w 7 przypadkach. Z kolei 6 sprawców odpowiedziało za nieumyślne dopuszczenie się wskazanego przestępstwa. Zakres stosowania kar za niniejsze czyny przedstawia poniższy wykres.

Wykres 3 struktura orzeczonych kar za paserstwo umyślne i nieumyślne.

Źródło: opracowanie własne.

Warto zaznaczyć, że orzeczone kary bezwzględnej pozbawienia wolności dotyczyły pięciu osób, które popełniły przestępstwo paserstwa umyślnego, działając przestępczej ramach zorganizowanej grupy przestępczej, jak również dopuściły się czynu w okresie próby wyznaczonej przez sąd. Z kolei kara ograniczenia wolności została zasądzona tylko w jednym przypadku paserstwa nieumyślnego. Jednakże ze względu na nie wywiązanie się obowiązku wykonywania nieodpłatnych prac na cele społeczne, sąd zamienił powyższą karę na sankcję izolacyjną. W pozostałych przypadkach sąd orzekał karę grzywny. Warto zaznaczyć, że obecne prawodawstwo wskazuje na pierwszeństwo kar wolnościowych, nad izolacyjnymi sankcjami, eliminującymi jednostkę ze społeczeństwa. Zadaniem dolegliwości karnej jest zwrócenie uwagi na zachowanie negatywnie odbierane przez społeczeństwo i możliwość dalszego współżycia w społeczeństwo zgodnie z obowiązującym prawem. Izolacja jednostki powinna być ostatecznością przy wymiarze kary oraz przeznaczona jedynie dla osób wymagających szczególnej resocjalizacji w zakładzie zamkniętym. Należy podkreślić, że czynem pierwotnym w analizowanych sprawach była kradzież. Tylko w jednym przypadku przedmiotami czynności sprawczej pasera były rzeczy, które zostały pozyskane z kradzieży z włamaniem. Przestępstwo opisane w art. 278 k.k. należy do czynów pospolitych z niskich pobudek działania sprawcy. Do jego popełnienia sprawca nie potrzebuje elementów niezbędnych do realizacji ustawowych znamion innych przestępstw opisanych w rozdziale poświęconym przestępstwom przeciwko mieniu. Zakładana anonimowość oraz możliwość późniejszej odsprzedaży „towaru” jest bodźcem motywującym sprawcę do dokonania tego czynu. W tym miejscu nie może umknąć uwadze. W analizowanych sprawach wszystkie

osoby, które dopuściły się zachowania opisanego w art. 291 i 292 k.k. były płci męskiej w wieku od 21 do 57 lat.⁴⁶⁷ Wśród sprawców analizowanych spraw tylko jedna osoba legitymowała się wykształceniem wyższym. Z kolei wykształcenie średnie posiadało 4 mężczyzn. Wyuczony zawód głównie mechanika samochodowego miało 4 sprawców. Natomiast na gimnazjum swoją edukację zakończyło 3 sprawców spośród pozostałej grupy osób.

§4. Analiza akt spraw dotyczących przestępstwa paserstwa w Sądzie Rejonowym w Bielsku Podlaskim

Przeprowadzone badania aktowe w Sądzie Rejonowym w Gryficach wskazały na działalność paserów dokonujących głównie przyjęcia mienia w postaci różnego rodzaju pojazdów pochodzących głównie z przestępstwa kradzieży dokonanego na terytorium Niemiec. Kontrastem do badań przeprowadzonych na zachodzie naszego kraju był Sąd Rejonowy w Bielsku Podlaskim. Wskazany na początku rozdziału podział ilości spraw rozłożony na ubiegłe lata jednoznacznie wskazuje, że w 2018 r. nie zapadł żaden wyrok skazujący za przestępstwo opisane tak w art. 291, jak również 292 k.k. Pierwsza analizowana sprawa miała miejsce w 2015 r. Bezdomny mężczyzna dokonał pomocy w zbyciu w lombardzie komputera przenośnego o wartości 800 zł wiedząc, że pochodzi on z kradzieży z włamaniem.

Za powyższy czyn, sąd skazał mężczyznę na karę grzywny w wysokości 50 stawek dziennych, każda o wartości 10 zł. Pan A.B. zapoznał się podczas libacji alkoholowej z Ł.W., który oznajmił, że jedzie do dziewczyny, lecz skończyły mu się pieniądze na dalszą podróż. Chłopak dodał, że posiada jedynie laptop, który chętnie sprzeda. Jednakże żadna z obecnych podczas imprezy osób nie chciała dokonać zakupu. W trakcie dalszego spożywania alkoholu uczestnicy wpadli na pomysł zastawienia przedmiotu w lombardzie. Posiadacz sprzętu elektronicznego był młodą osobą w wieku 17 lat, dlatego w jego imieniu zgodził się pójść pan A.B. Mężczyzna miał świadomość pochodzenia laptopa, gdyż jego posiadacz nie miał dokumentów stwierdzających jego legalne pochodzenie, jak również nie chciał udzielić odpowiedzi skąd ma ten komputer. W konsekwencji Pan. A.B. zawarł w jednym z pobliskich lombardów umowę pożyczki z przewłaszczeniem na zabezpieczenie pożyczki i przechowanie na kwotę 200 zł. Za udzieloną pomoc otrzymał wynagrodzenie w kwocie 30 zł. Paserem

⁴⁶⁷ Zaledwie jeden ze sprawców miał ukończone 57 lat. W przedziale wiekowym od 20-30 lat znalazło się 3 paserów. W przedziale od 30-40 lat 7 osób dokonało badanego przestępstwa. Z kolei w grupie wiekowej od 40-50 również znalazła się tylko jedna osoba.

okazał się 59 letni mężczyzna, bez stałego miejsca zamieszkania, o średnim wykształceniu, z zawodu funkcjonariusz pożarnictwa.

Kolejną zakończoną sprawą w 2015 r. była pomoc w zbyciu czterech samochodowych felg aluminiowych razem z oponami o wartości 2 000 zł. Do Pana A.N. odezwali się jego dawni koledzy z prośbą o pomoc przy sprzedaży wskazanych powyżej przedmiotów. Mężczyzna wiedział, że koła pochodzą z kradzieży, gdyż znał osoby, które do niego przyszły, jednak nie miał wiedzy, z jakiego pojazdu zostały skradzione. Pan A.N. zgodził się pomóc kolegom, dlatego zadzwonił do przyszłego szwagra, które jest mechanikiem samochodowym i mógł być zainteresowany kupnem całych kół. Pan M.T. rzeczywiście zdecydował się na zakup wszystkich przedmiotów za ceną 300 zł. Mężczyzna rozpytał brata swojej narzeczonej na temat pochodzenia kół, jednakże otrzymał informację, że należą one do kolegi, którego i tak nie zna. Za pomoc w sprzedaży Pan A.N. otrzymał wynagrodzenia w kwocie 100 zł. Jednocześnie za pomoc w zbyciu przedmiotów pochodzących z czynu zabronionego został on skazany na 4 miesiące ograniczenia wolności, w wymiarze 30 godzin miesięcznie. Z kolei Panu M.T. postępowanie zostało warunkowo umorzona na okres 2 lat próby.

Kolejna ze spraw, mająca swój finał w 2015 r., dotyczyła również pomocy w zbyciu rzeczy pochodzącej z czynu zabronionego. Do Pana J.B. zgłosiło się jego dwóch kolegów, którzy oznajmili, że posiadają na sprzedaż motocykl marki WSK - 125 cm³ o wartości 800 zł. W trakcie negocjacji okazało się, że jednoślad pochodzi z kradzieży z włamaniem do jednego z pobliskich garaży. Mimo wiedzy o przestępczym pochodzeniu przedmiotu Pan J.B. zgodził się pomóc kolegą i znalazł kupca, którym okazała się jego koleżanka. Dziewczyna przekonana o uczciwości znajomego oraz cenie, która nie odbiegała od wartości rynkowej produktu, postanowiła sfinalizować transakcję. Jednocześnie brak dokumentów od pojazdu nie dziwił dziewczyny ze względu na stan motocyklu, który wymagał znacznego wkładu w czyszczenie oraz jego data produkcji. Za udzielenie pomocy w zbyciu Pan J.B. otrzymał wynagrodzenie w kwocie 100 zł, którą to w całości przeznaczył na alkohol. Sąd warunkowo zawiesił wykonanie kary pozbawienia wolności w wymiarze 6 miesięcy, na okres próby 3 lat.

Ostatni wyrok skazujący z 2015 r. za przestępstwo paserstwa został wydany także w związku z pomocą w zbyciu przedmiotów pochodzących z czynu zabronionego. D.G. został poproszony przez swojego kolegę, z którym znał się, ponieważ niedaleko siebie mieszkają o odbiór gotówki za sprzedany wcześniej złom. Mężczyzna zgodził się wykonać prośbę znajomych i udał się do kasy razem ze swoim dowodem osobistym oraz potwierdzeniem ilości sprzedanego złomu. Pan D.G. za kruszec pozostawiony przez jego kolegów otrzymał należność w wysokości 154 zł. Za pomoc przy tym czynnie przestępczym dostał dwa piwa. W

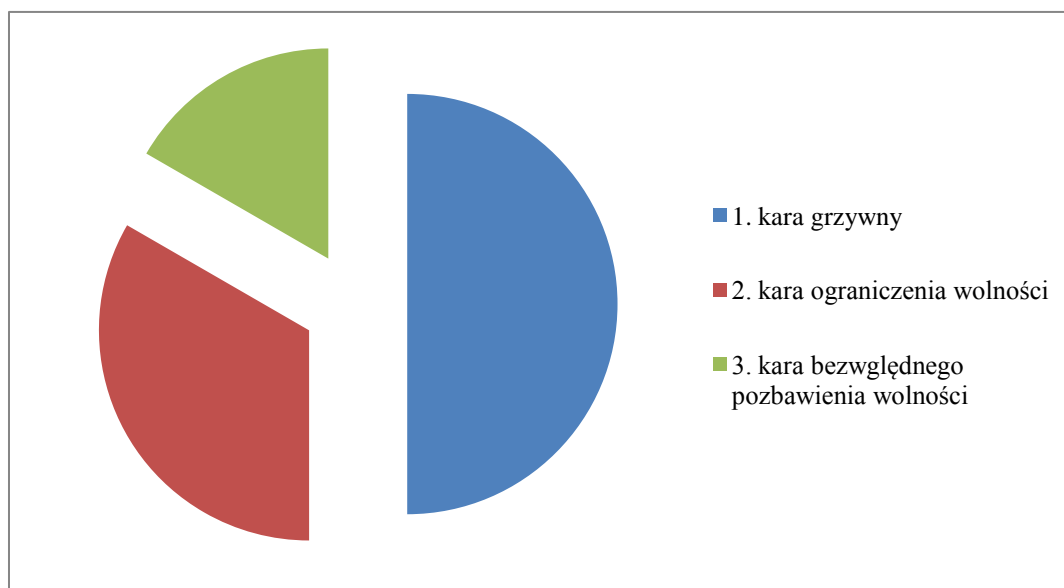
toku dochodzenia okazało się, że rzeczywista wartość złomu wynosiła 2 400 zł. Sprawca pomocy z byciu złomu oznajmił, że miał świadomość przestępczego pochodzenia złomu, gdyż jego kolega zajmował się, co do zasady zbieraniem puszek, które sam zanosił na skup i odbierał osobiście za nie pieniądze. Z kolei w tym przypadku sprawa dotyczyła ciężkiego złomu o znacznej wartości (jak dla osób zbierających złom na co dzień), dlatego D.G. miał świadomość przestępczego pochodzenia przedmiotów, dodatkowo zeznał w kwestii jego pochodzenia, że „skąd miałby go mieć, jak nie z kradzieży”. Warto zaznaczyć, że mężczyzna w jednej z wcześniejszych spraw razem ze swoim kolegą już był oskarżony także w sprawie przestępstwa skierowanego przeciwko mieniu.

Za popełnione paserstwo w formie nieumyślnej, D.G. został skazany na 6 miesięcy pozbawienia wolności w zawieszeniu na 3 lata oraz grzywnę w wymiarze 100 stawek dziennych, każda po 10 zł. Pierwszy wyrok skazujący w 2016 r., kolejny raz dotyczył pomocy w zbyciu mienia, które pochodziło z przestępstwa. J.S. pomógł swojemu koledze w zbyciu telefonu komórkowego o wartości 560 zł. w lombardzie. S.K. znalazł w szkole leżący na parapecie wspomniany aparat telefoniczny. Ponieważ nikt nie zgłosił się po jego odbiór postanowił zabrać go do domu i zadzwonić do swojego kolegi J.S. z prośbą o pomoc w sprzedaży. Mężczyzna nie pytając się o pochodzenie przedmiotu, jak również posiadane do niego dokumenty udał się do najbliższego lombardu, gdzie sfinalizował transakcję, za którą otrzymał 130 zł. Za pomoc w czynie przestępczym otrzymał kwotę pieniędzy w wysokości 30 zł. Warto dodać, że osoba, która przywłaszczyła sobie telefon komórkowy przyznała się, że nie należy on do niego oraz do tego, że wymieniła w nim kartę Sim. Na podstawie zebranego materiału dowodowego J.S. został skazany na karę 4 miesięcy pozbawienia wolności w zawieszeniu na 3 lata.

Następny analizowany przypadek z 2016 r. dotyczył nabycia przez J.I. telefonu komórkowego od znajomego, który dokonał jego przywłaszczenia. Sprawca czynu opisanego w art. 291 k.k. posiadał wiedzę na temat problemów finansowych kolegi, dlatego zaproponował cenę 300 zł za telefon, którego wartość rynkowa wynosiła 800 zł. Nowy nabywca, wiedząc o przestępczym pochodzeniu telefonu nie był zdziwiony brakiem ładowarki i dokumentów. W konsekwencji do transakcji doszło na jednej z osiedlowych ławek w parku. Następnie J.I. postanowił sprzedać dalej zakupiony telefon i zaproponował go koledze Panu A.I., z którym razem pracował. Mężczyzna indagował zbywcę o jego pochodzenie i ewentualne akcesoria. W odpowiedzi usłyszał, że telefon pochodzi z legalnego źródła, a pozostałe wyposażenie telefonu doniesie w najbliższym czasie. Ze względu na zapewnienia kolegi oraz długoletnią znajomość postanowił sfinalizować transakcję w swoim

biurze i dokonał zakupu telefonu za kwotę 400 zł. Za przestępstwo paserstwa J.I. został skazany na 3 miesiące bezwzględnego pozbawienia wolności. Z kolei A.I. sąd uniewinnił go na podstawie zebranego materiału dowodowego od zarzucanego czynu z art. 292 k.k. W kolejnym roku Sąd Rejonowy w Bielsku Podlaskim wydał jeden wyrok skazujący wobec sprawcy przestępstwa paserstwa. Dotyczył on nabycia przez B.B. kosi spalinowej o wartości 1 000 zł za kwotę 200 zł. Mężczyzna oznajmił, że trzy miesiące temu poznał Pana P.K., który niedawno przyszedł do niego z propozycją zakupu kosi spalinowej. B.B. ze względu na posiadaną działkę rekreacyjną oraz brak potrzebnego sprzętu do koszenia postanowił odkupić od kolegi urządzenie ogrodowe. P.K. wiedząc o przestępczym pochodzeniu kosi spalinowej (uzyskanej przez niego w wyniku kradzieży z włamaniem) oraz jej wartości rynkowej zaproponował sumę 200zł. B.B. bez zastanowienia przyjął propozycję kolegi uważając, że jest to pewnego rodzaju promocja. Za popełnione przestępstwo paserstwa nieumyślnego B.B. został skazany na karę grzywny w wysokości 100 stawek dziennych, każda po 10 zł. Analiza powyższych spraw pozwala skonstatować, że od 2014 r. do końca 2018 r. zostało skazanych 8 osób odpowiedzialnych za przestępstwo paserstwa, w tym jedynie dwie osoby za paserstwo w formie nieumyślnej. Wobec trzech sprawców sąd warunkowo zawiesił wykonanie kary pozbawienia wolności, a w jednym przypadku warunkowo umorzył postępowanie. Wymiar kary w pozostałych przypadkach wizualizuje poniższy wykres.

Wykres 4 rodzaj orzeczonych kar w stosunku do sprawców paserstwa umyślnego i nieumyślnego.

Źródło: opracowanie własne.

Sprawcami paserstwa we wszystkich badanych przypadkach byli mężczyźni w wieku od 18 do 59 roku życia. W tym 3 osoby od 18 do 20 lat. W przedziale od 20 do 30 lat oraz od 30

do 40 lat znalazło się po dwóch mężczyzn. Najstarszy z paserów miał 59 lat. Większość z tych osób była wcześniej karana. Jedynie 3 osoby nie były uprzednio skazane prawomocnymi wyrokami sądów. Analizując poziom wykształcenia powyższych sprawców należy wskazać, że połowa z nich legitymuje się wykształceniem gimnazjalnym, a druga połowa wykształceniem średnim. Dokonując zestawienia akt spraw zarówno z Sądu Rejonowego w Gryficach, oraz Sądu Rejonowego w Bielsku Podlaskim, na wstępie należy skonstatować, że sprawcami przestępstwa paserstwa we wszystkich przypadkach byli mężczyźni, legitymujący się, co do zasady wykształceniem gimnazjalnym bądź średnim. Podobieństwo działalności paserów na wschodzie i zachodzie kraju wiąże się także z przestępstwem pierwotnym, z którego pochodziło mienie stanowiące przedmiot czynności sprawczej, gdyż we wszystkich przypadkach mienie pochodziło z przestępstw typizowanych w XXXV rozdziale k.k. W 9 analizowanych przypadkach przestępstwem pierwotnym była kradzież, z kolei w czterech sytuacjach przedmiot czynności sprawczej paserów pochodził z kradzieży z włamaniem. Jednie w dwóch sprawach mienie pochodziło z przywłaszczenia. Różnica pomiędzy sprawami rozpatrywanymi w obu sądach uwidoczniła jest w wartości rzeczy stanowiących przedmiot czynności sprawczej paserów. Badane sprawy w Sądzie Rejonowym w Gryficach, w wielu przypadkach dotyczyły mienia o średniej wartości kilkudziesięciu tysięcy złotych. Paserzy prowadzący swoje działalności przestępcze na zachodzie kraju dokonywali nabycia, bądź pomocy w zbyciu pojazdów pochodzących z czynu zabronionego na terenie Niemiec. Z kolei przypadki paserstwa z terenu podlegającego jurysdykcji Sądu Rejonowego w Bielsku Podlaskim dotyczyły paserstwa „drobnego” mienia, którego wartość, co do zasady przekraczała nieznacznie ówczesny próg ustanowiony przepisami prawa dzielący wykroczenie od przestępstwa w przypadku deliktów ukierunkowanych na mienie.

W tym miejscu warto zwrócić uwagę na kwestię czynności sprawczej dopuszczanej się przez sprawców paserstwa. W analizowanych sprawach w Bielsku Podlaskim, aż 5 czynów dotyczyło pomocy w zbyciu przedmiotów pochodzących z czynu zabronionego, jednocześnie tylko dwóch sprawców wypełniło znamiona nabycia. Z kolei sprawcy paserstwa działający na terenie powiatu gryfickiego głównie opierali swoją działalność na nabywaniu przedmiotów pochodzących z czynu zabronionego. Jedynie trzy osoby dopuściły się penalizowanego zachowania przestępczego polegającego na pomocy w ukryciu skradzionych przedmiotów.

Zakończenie

Czyn zabroniony zdefiniowany w obecnej nomenklaturze karnej, jako paserstwo został usankcjonowany już w starożytności. Antyczne pomniki prawa kryminalizowały w granicach analizowanego czynu przestępnego również zachowanie polegające na posiadaniu rzeczy pochodzącej z kradzieży. Z kolei ewolucja prawodawstwa karnego na terenie Europy doprowadziła do wyodrębnienia paserstwa jako czynu *sui generis*. Polska myśl prawnicza, opierająca się na spuściznie rzymskiego prawodawstwa, unormowała przestępstwo paserstwa dopiero w XI wieku. Wyraz paserstwo został dodany do języka polskiego pod wpływem francuskiego słowa *passer* określającego przechodzenie. Powszechnie zaczęto traktować czyn paserstwa jako zakup skradzionych przedmiotów. Ewolucja prawodawstwa karnego na terenie polski trwała aż do drugiej połowy XVIII wieku, która wraz z podziałem państwa przez trzech zaborców zahamowała na ponad 100 lat. Rozbiór kraju na państwa zaborcze doprowadził do obowiązywania na terytorium dawnej Polski trzech różnych systemów prawa.

Dopiero powrót ojczyzny na karty Europy wyzwolił wśród prawników olbrzymie pragnienie stworzenia pierwszego rodzimego ustawodawstwa karnego. Spisanie rodzimej, a zarazem pierwszej samodzielnej kodyfikacji przepisów należało do jednego z wielu poważnych zadań, jakie zostało postawione przed odradzającym się państwem polskim. Długoletnia praca grona ekspertów z różnych dziedzin prawa zaowocowała powstaniem w 1932 r. pierwszego narodowego kodeksu karnego, którego poziom legislacji został doceniony również na arenie międzynarodowej.

Prawodawca w k.k. z 1932 r. usankcjonował przestępstwo paserstwa w art. 160 k.k. Do znamion przedmiotowych typizowanego zachowania należało nabycie lub w jakimkolwiek celu przyjęcie rzeczy uzyskanej za pomocą przestępstwa, albo pomoc do jej zbycia lub ukrycia. Prawodawstwo karne z 1932 r. wyodrębniło paserstwo, jako czyn zabroniony niepozostający w związku z innym przestępstwem. Późniejsza idea zmiany ustawodawstwa karnego doprowadziła do wejścia w życie k.k. z 1969 r. Owa działalność prawodawcza opierała się, z jednej strony na założeniach ideologii socjalistycznej, a z drugiej pozostawała na wysokim standardzie legislacyjnym. Dotychczasowa myśl ustawodawcza doprowadziła do wykształcenia się obecnej kodyfikacji prawa karnego z 1997 r. i usystematyzowania przestępstwa paserstwa.

Kształt badanego przepisu *de lege lata* pozwala na konstatację, że przestępstwo paserstwa należy do zachowań przestępczych zależnych od innych czynów zabronionych, penalizowanych głównie w rozdziale przestępstw przeciwko mieniu. Biorąc pod uwagę

jedynie XXXV rozdział k.k. można zauważyć, że paserstwo zostało usystematyzowane jako ostatnie przestępstwo w tym rozdziale. Dokonując egzegezy ustawowej klasyfikacji czynów zabronionych można wnioskować, że legislator umieszczając paserstwo w jednostce systematyzacyjnej aktu normatywnego art. 291, 292 i 293 k.k. uzależnił realizację znamion paserstwa od innych czynów znajdujących się w rozdziale przestępstw przeciwko mieniu. Prezentowany przepis kryminalizuje zachowania związane immanentnie z „rzeczami”. Zgodnie z brzmieniem przepisu odpowiedzialności karnej podlega ten kto: rzecz uzyskaną za pomocą czynu zabronionego nabywa lub pomaga do jej zbycia albo tę rzecz przyjmuje lub pomaga do jej ukrycia. Ustawodawca w analizowanym przestępstwie bezpośrednio wskazuje na czynności sprawcze, które skierowane są na rzecz.

Z kolei mając na względzie treść przepisów typizujących paserstwo zarówno w k.k., jak również k.w. należy wskazać konstytutywną różnicę w badanych przepisach. W art. 291, 292, 293 k.k. usankcjonowane jest zachowanie skierowane na rzecz pochodzącą z czynu zabronionego. Z kolei w art. 122 k.w. legislator penalizuje zachowania, których zamach skierowany jest na mienie pochodzące jedynie z kradzieży bądź przywłaszczenia. Konstruując postulaty *de lege ferenda* należy wskazać, że ujednoczenie ustawowego brzmienia paserstwa zarówno w k.k. oraz k.w. wpłynęłoby korzystnie na wykładnię badanego czynu zabronionego oraz ograniczyłoby rozbieżności w judykaturze.

Mając na względzie część badawczą dysertacji należy zwrócić uwagę na różnorodność zaprezentowanych metod badawczych. Zgodnie z analizą statystyk policyjnych oraz Ministerstwa Sprawiedliwości warto zwrócić uwagę na spadek w ostatnich latach wyroków skazujących za paserstwo zarówno w formie umyślnej oraz nieumyślnej. Dodatkowo umieszczony w dysertacji wywiad pogłębiony wizualizował rzeczywiste mechanizmy działalności paserów.

Spośród 11 hipotez badawczych sformułowanych na początku pracy badawczej wszystkie zweryfikowano pozytywnie. Pierwsza z hipotez zakładała, że w ujęciu historyczno - prawnym zapisy traktujące nabycie rzeczy pochodzącej z przestępstwa pojawiły się w starożytnych pomnikach prawa.

Analiza zebranego materiału naukowego pozwala na stwierdzenie, że pierwsze zapisy kryminalizujące zachowanie polegające na przechowywaniu lub sprzedawaniu rzeczy pochodzących z kradzieży powstały w starożytności. Jednym z pierwszych monumentów prawa karnego tworzonych przez okres około 40 - lat panowania był Kodeks Hammurabiego. Przytoczony władca jako jeden z pierwszych usankcjonował zachowanie znane w dzisiejszym

ustawodawstwie jako paserstwo. Na uwagę zasługuje również Indyjska Księga Manu, która również przewidywała karę za ukrywanie rzeczy pochodzącej z kradzieży.

Kolejna z prezentowanych tez zakładała uzależnienie ewolucji przestępstwa paserstwa od rozwoju myśli prawniczej. Począwszy od prawa zwyczajowego, opisującego kazuistycznie czyny zabronione, aż do spisanego systemu prawa, opartego na hierarchiczności aktów normatywnych.

Warto zaznaczyć, że tworzenie prawa jest wielowiekowym procesem. Początki usystematyzowania praw i obowiązków oparte były na ustnym przekazywaniu wiedzy z pokolenia na pokolenie. Brak utrwalenia wypracowanej wiedzy wiązał się z nieustannymi zmianami w wprowadzanych przepisach. Kolejny etap rozwoju myśli prawniczej związany był z zapisywaniem powstałych unormowań w formie przykładów. Natomiast obecny obraz ustawodawstwa oparty jest na systemie prawa i systematyzacji aktów prawnych. Historyczne ujęcie paserstwa było oparte głównie za zachowaniu polegającym na przyjęciu rzeczy pochodzącej z kradzieży. Dopiero rozwój prawa rozszerzył dyspozycję przepisu i usankcjonował również inne czynności sprawcze.

Pozytywnie zweryfikowano również tezę, że system prawa *common law* obowiązujący m.in. na terenie Wielkiej Brytanii był *novum* w stosunku do kontynentalnego porządku prawnego.

Należy przyznać, że Imperium Rzymskie swoim zasięgiem obejmowało praktycznie większą część Europy. Niemalże w każdym z podbitych państw rzymianie wprowadzali swój system prawno - gospodarczo - polityczny, nie zważając na rodzime tradycje oraz uwarunkowania. Jednym z oponentów Rzymu była Wielka Brytania, która oparła się podbojom imperium oraz zachowała swoją autonomię. W związku z bakiem wpływów obcego mocarstwa na rozwój kraju, Brytowie wprowadzili w swoim państwie odmienny od kontynentalnego system prawa *common law* - prawo przypadku. Warto zaznaczyć, że prezentowany system prawa pomimo innowacyjności przetrwał do dzisiaj.

Z całą pewnością w pracy pozytywnie zweryfikowano tezę, że znamiona występku paserstwa ulegały rozszerzeniu oraz rezygnacji z kazuistycznej formy stanowienia.

Pierwotna forma występku opierał się na kazuistycznym zapisie, w którym to kryminalizowane było zachowanie oparte na przyjęciu rzeczy pochodzącej z kradzieży. Obecny obraz paserstwa przewiduje odpowiedzialność karną w stosunku do osoby, która dopuściła się nabycia, pomocy do zbycia, przyjęcia lub pomocy do ukrycia rzeczy pochodzącej z czynu zabronionego.

Potwierdziło się także poczynione na wstępie założenie, że reakcja karna za przestępstwo paserstwa w rodzimym porządku prawnym nie odbiegała od europejskich standardów.

Polski rozwój myśli prawniczej ograniczony była przez 123 lata w związku z okupacją przez państwa zaborcze. Odzyskanie Niepodległości uwolniło w polskich prawnikach tłumioną chęć stworzenia własnego ustawodawstwa. Jednym z prekursorów polskiej myśli prawniczej XX wieku był Juliusz Makarewicz. Stworzony przy jego głównym udziale k.k. z 1932 r. był sukcesem polskiego ustawodawstwa karnego. Legislacyjny kunszt został doceniony również na arenie europejskiej.

Prawdziwa okazała się także postawiona teza, że dopiero w XIX wieku paserstwo stało się przestępstwem odrębnym.

Rozwój polskiej myśli prawniczej w związku z rozbiorami ograniczony był na ponad cały wiek. Pierwszym polskim kodeksem karnym był „Kodeks Makarewicza”, który to sankcjonował paserstwo jako odrębne przestępstwo. Kolejne zmiany ustawodawstwa karnego zarówno w 1969 r., jak również w 1997 r. doprowadziły do rozwoju badanego przepisu, którego obecne brzmienie zawarte jest w przepisie art. 291 k.k.

W całej rozciągłości potwierdza się teza, że paserstwo jako *delictum sui generis*, zapewnia właściwszą reakcją karną na zachowanie traktowane jako osobny czyn.

Początki reakcji prawnokarnej na zachowanie polegające, co do zasady na przyjęciu rzeczy pochodzącej z przestępstwa łączono z przestępstwem kradzieży bądź popełnienia.

Taki zabieg prawny związany był między innymi z kazuistycznymi budowami ongiś obowiązujących przepisów karnych. Wraz z rozwojem prawa karnego dostrzeżono, że występki paserstwa należałoby wyodrębnić spośród innych przepisów i nadać mu status *delictum sui generis* oraz rozbudować o kolejne czynności sprawcze. Obecne brzmienie analizowanego przepisu pozwala na pociągnięcie do odpowiedzialności karnej każdego, który nabywa, pomaga do zbycia, przyjmuje lub pomaga w ukryciu rzecz pochodzącą z czynu zabronionego.

Należy również zgodzić się z teza, że występki paserstwa należy do grupy przestępstw powszechnych (*delictum commune*).

Paserstwo należy do szerokiej grupy przestępstw, w których sprawcą może być każda osoba zdolna do poniesienia odpowiedzialności karnej.

Jedną z potwierdzonych tez jest to, że funkcja sprawiedliwościowa prawa karnego ma za zadanie wymierzenie kary sprawcy czynu zabronionego adekwatnej do popełnionego zachowania przestępczego.

Analizowany czyn zabroniony znajduje swoje odzwierciedlenie również w k.w. Granicę pomiędzy wykroczeniem a przestępstwem wyznaczono kwotowo, obecnie na sumę 500 zł. Usystematyzowanie paserstwa zarówno w k.k. jak również k.w. pozwala na wymierzenie przez sąd adekwatnej kary za popełniony czyn zabroniony.

Nie ulega wątpliwości, że pozytywnej opinii należy poddać tezę o zmianie kwoty rozgraniczającej wykroczenie paserstwa od jego karnego odpowiednika.

Obowiązująca ustawa karna w początkowych latach swojego obowiązywania wprowadziła niezmienny próg 250 zł rozdzielający kwalifikację zachowania zabronionego jako przestępstwo bądź wykroczenie. Z biegiem czasu ustawodawca wprowadził zmianę polegającą na uzależnieniu progu dzielącego przestępstwo od wykroczenia na $\frac{1}{4}$ minimalnego wynagrodzenia wyrażonego kwotą brutto. Wprowadzona zmiana była ukłonem w stronę osób zawodowo trudniących się kradzieżami. Dopiero od 2019 r. legislator ponownie wprowadził jedną, stałą kwotę 500 zł dzielącą obydwie czyny zabronione.

Na aprobatę zasługuje również ostatnia z tez, w której to założono, że wyłączenie osiągnięcia korzyści majątkowej, jako celu przyjęcia lub ukrycia rzeczy pochodzącej z czynu zabronionego ułatwiło dowodzenie popełnienia takiego przestępstwa.

Ustawodawstwo karne z 1969 r. uzależniało byt występku paserstwo od działania ukierunkowanego na osiągnięcie korzyści majątkowej przy dopuszczeniu się czynności sprawczej polegającej na przyjęciu bądź pomoc w ukryciu rzeczy pochodzącej z czynu zabronionego. Prezentowany zapis zakładał na prowadzącego dochodzenie obowiązek udowodnienia, że działalność pasera miała bezpośredni związek z osiągnięciem korzyści majątkowej. W toku prac legislacyjnych, słusznie wskazano, że do wypełnienia znamion występku paserstwa taka przesłanka nie musi zostać spełniona. Dlatego w obecnym stanie prawnym osiągnięcie korzyści majątkowej jest konsekwencją działalności pasera i może do niej zmierzać, ale nie jest wymagana do zaistnienia przestępstwa opisanego w art. 291 k.k. lub 292 k.k.

Zaprezentowane w pracy zestawienie teorii opartej na początkach istnienia paserstwa w pierwszych pomnikach prawa i późniejszego jego rozwoju na przestrzeni lat, aż po ustawodawstwo polskie i obecne jego brzmienie w k.k. oraz praktyki zaprezentowanej w przeprowadzonych badaniach pozwala na nowe spojrzenie na problematykę paserstwa w XXI wieku. Obecny obraz paserstwa różni się od tego znanego z ongiś obowiązującym ustawodawstwem. Dzisiejszy rozwój techniki implikuje ze zmianami w cyfryzacji otaczającego nas świata, a w konsekwencji przeniesienia działalności przestępczej w sferę Internetu - Darknetu. Nie ulega wątpliwości, że tradycyjne zachowania przestępcze

polegające na fizycznym dopuszczeniu się paserstwa nadal mają miejsce. Jednakże minimalizacja wielu sfer życia doprowadziła do ewolucji paserstwa w kierunku małych a jednocześnie cennych przedmiotów, których wykrycie będzie stanowiło wyzwanie dla organów ścigania. W ramach postulatów *de lege ferenda* należałoby również skazać rzeczywistą i praktyczną współpracę organów ścigania ze środowiskiem naukowym, która dawałaby prognozy na zmiany i intensyfikację działań mających na celu zwalczanie przestępczości oraz wzrost poczucia bezpieczeństwa.

Bibliografia

1. Andrejew I, Świda W., Wolter W., Kodeks karny z komentarzem, Warszawa 1973.
2. Andrejew I., Kwalifikacja prawna czynu przestępczego, Warszawa 1987.
3. Andrejew I., Wprowadzenie do prawa karnego Afryki Czarnej, Warszawa 1965.
4. Bafia J., Mioduski K., Siewierski M., Kodeks karny. Komentarz, Warszawa 1971.
5. Bafia J., Mioduski K., Siewierski M., Kodeks karny. Komentarz, Warszawa 1987.
6. Bafia J., Przestępstwa gospodarcze (wybrane zagadnienia), Warszawa, 1970.
7. Banasik K., Przestępstwo trwałe i delikty trwałe, Prokuratura i Prawo 2013, nr 7-8.
8. Banasik K., Przyszłość angielskiego prawa karnego, Prokuratura i Prawo 2013, nr 10.
9. Banasik K., Typ uprzywilejowany czynu zabronionego, Prokuratura i Prawo 2013, nr 9.
10. Baran K., Z dziejów prawa karnego Anglii między renesansem, a oświeceniem XVI-XVIII w., Kraków 1996.
11. Bardach J., Leśnodorski B., Pietrzak M., Historia państwa i prawa polskiego, Warszawa 1987.
12. Baszkiewicz J., Powszechna historia państwa i prawa t. I Starożytność i wieki średnie, Katowice 1974.
13. Bernat R., Wpływ prawa rzymskiego na instytucję polskiego prawa podatkowego, Ius Novum 2016, nr 1.
14. Bębiński A., Rzymskie prawo prywatne, Warszawa 2011.
15. Bogdan G., Ćwiakalski Z., Dąbrowska - Kardas M., Kardas P., Majewski J., Rodzynkiewicz M., Szewczyk M., Wróbel W., Zoll A. (red.), Kodeks karny. Komentarz. Część szczególna, t. II, Kantor Wydawniczy Zakamycze, Kraków 1999.
16. Bojarski M., Radecki W., Kodeks wykroczeń komentarz, Warszawa 1998.
17. Bojarski T., Polskie prawo karne. Zarys części ogólnej, Warszawa 2008.
18. Bojarski W., Prawo rzymskie, Toruń 1999.
19. Borkowska - Bagieńska E., Historia prawa sądowego, Warszawa 2006.
20. Borkowska - Bagieńska E., Lesiński B., Historia prawa sądowego zarys wykładu, Poznań 2000.
21. Brzezińska J., Kilka uwag o „wypadku mniejszej wagi”, Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego. Tom XXXI Wrocław 2014.
22. Buchała K., glosa do wyroku z dnia 9 października 1996 r., V KKN 79/96, Prokuratura i Prawo 1997, nr 9.

23. Buchała K., Zoll A., Kodeks karny. Komentarz część ogólna, Kraków 1998.
24. Buchała K., Zoll A., Polskie prawo karne, Warszawa 1995r.
25. Buchała K., Wolter W., Wykład prawa karnego na podstawie kodeksu karnego z 1969 r. Część I. Część ogólna. Zeszyt 1. Nauka o ustawie karnej i o przestępstwie, Kraków 1970.
26. Budyn - Kulik M., wybrane dogmatyczne i kryminologiczne aspekty paserstwa, Prawo w Działaniu Sprawy Karne 2013, nr 13.
27. Cichorz T., Jaśkiewicz K., Wskazówki metodyczne do pisania pracy dyplomowej, Szczytno 1999.
28. Cieślak M., Polskie prawo karne, Warszawa 1994.
29. Cieślak W., Prawo karne zarys instytucji i naczelné zasady, Warszawa 2010.
30. Cieślak M., Spett K., Szymusik A., Wolter W., Psychiatria w procesie karnym, Warszawa 1968.
31. Chodorowska A., Paserstwo jako czyn „przepełowiony” ujęcie normatywne i praktyczne, materiały z konferencji „Reakcja Policji na popełnione wykroczenia”, Szczytno 1-2 grudnia 2008.
32. Chybiński O., Paserstwo w polskim prawie karnym, Warszawa 1962.
33. Chybiński O., Gutekunst W., Świda W., Prawo karne, Warszawa 1965.
34. Chybiński O., Gutekunst W., Świda W., Prawo karne - część szczególna, Warszawa 1975.
35. Chybiński O., Umyślne paserstwo mienia społecznego na tle ustawy z dnia 18 czerwca 1959 r., Nowe Prawo 1960, nr 4.
36. Czarny - Drożdżek E., Projektowane zmiany w przepisach karnych ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace z Wynalazczości i Ochrony Własności Intelektualnej 1999, nr 71.
37. Ćwiąkalski Z., [w:] Barta J., Czajkowska - Dąbrowska M., Ćwiąkalski Z., Markiewicz R., Traple E., Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz, Warszawa 2003.
38. Dąbrowska - Kardas M., Kardas P. [w:] Zoll A., Komentarz KK, cz. szczególna, t. III, 2008.
39. Dębiński A., Rzymskie prawo prywatne kompendium wydanie 5. Warszawa 2011.
40. Frankowski S., Prawo karne niektórych państw Europy Zachodniej, Warszawa 1982.
41. Fredrich - Michalska I., Stachurska - Marcińczak B., Nowe kodeksy karne z uzasadnieniami, Warszawa 1998.

42. Gadecki B., Kontrowersje wokół odpowiedzialności, *Ius Novum* 2013, nr 4.
43. Gardocki L., Najnowsze zmiany w kodeksie karnym, *Monitor Prawniczy* 1995, nr 12.
44. Gardocki L., Pojęcie przestępstwa i podział przestępstw w polskim prawie karnym, *Annales Universitatis Mariae Curie - Skłodowska*, 2013, nr 2.
45. Gardocki L., *Prawo karne*, Warszawa 2017.
46. Gensikowski P., *Odstąpienie od wymierzenia kary w polskim prawie karnym*, Warszawa 2011.
47. Gerecka - Żołyńska A., W kwestii definicji dobra kultury i dzieła sztuki, *Prokuratura i Prawo* 1999, nr 9.
48. Gienas K., [w:] Ferenc - Szydełko E., *Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz*, Warszawa 2011.
49. Grześkowiak A., Wiak K., Gałązka M., Hałas R. G., Hypś S., Szeleszczuk D., *Kodeks karny z 1932 r.*, [w:] Bojarski T., *Konstrukcja kodeksu karnego z 1932 r. i jego przepisów*, Lublin 2015.
50. Gostyński Z., *Obowiązek naprawienia szkody w nowym ustawodawstwie karnym*, Kraków 1999.
51. Guzik - Makaruk E.M., Pływaczewski E. [w:] Zawłocki R. (red.), *System prawa karnego. Przestępstwa przeciwko mieniu i gospodarcze*, Warszawa 2011, t. 9.
52. Heitzman J., *Niepełnosprawni intelektualnie i chorzy psychicznie w jednostkach penitencjarnych* [w:] Dawidziuk E., Mazur M. (red.), *Osoby z niepełnosprawnością intelektualną lub psychiczną osadzone w jednostkach penitencjarnych*, Warszawa 2017.
53. Hofmański P., *Europejska Konwencja Praw Człowieka i jej znaczenie dla prawa karnego*, Białystok 1993.
54. Hryniewicz E., Skutek w prawie karnym, *Prokuratura i Prawo* 2013, nr 7-8.
55. Indecki K., *Przestępstwo paserstwa w kodeksie karnym z 1969 roku - analiza dogmatyczna*, Łódź 1991.
56. Kardas P., *Prawnokarna ochrona informacji w polskim prawie karnym z perspektywy przestępstw komputerowych. Analiza dogmatyczna, i strukturalna w świetle obowiązującego stanu prawnego*, *Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych* 2000, nr 1.
57. Kelly J.M., *Historia zachodniej teorii prawa*, Kraków 2006.
58. Klein E., *Powszechna historia państwa i prawa*, Kolonia 2004.

59. Kociubiński J., Nowa kodyfikacja prawa karnego - Zasada nullum crimen, Nulla poena sine lege i jej ograniczenia w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka, Wrocław 2012.
60. Kolańczyk K., Prawo rzymskie, Warszawa 2007.
61. Kolendewska - Matejczuk M., Vachev V., Węzłowe problemy prawa wykroczeń, [w:] Błaszczyk M., Problematyka czynów przepołowionych, Warszawa, 2016.
62. Kopaliński W., Słownik języka polskiego, Warszawa 1983, t. I.
63. Koranyi K., Powszechna historia państwa i prawa tom II Średniowiecze. Część 1, Warszawa 1963.
64. Koranyi K., Powszechna historia państwa i prawa w zarysie, Warszawa 1955.
65. Koredczuk J., Znaczenie kodeksu karnego z 1932 r. dla rozwoju nauki i prawa karnego w Polsce w XX wieku, Zeszyty prawnicze 2011, nr 2.
66. Kunderewicz C., Najstarsze prawa świata, Łódź 1972.
67. Kuryłowicz M. Prawo rzymskie historia, tradycja współczesność, Lublin 2013.
68. Kuryłowicz M., Wiliński A., Rzymskie prawo prywatne: zarys wykładu, Warszawa 2013.
69. Lachowski J., komentarz art. 31 [w:] Konarska - Wrzosek V., Kodeks karny komentarz, Warszawa 2018.
70. Lesiński B., Rozwadowski W., Historia prawa, Poznań 1985.
71. Lewczyk P., Wypadek mniejszej wagi w polskim kodeksie karnym (uwagi de lege lata i postulaty de lege ferenda), Prokuratura i Prawo 2008, nr 7-8.
72. Litewski W., Rzymski proces karny, Kraków 2003.
73. Litewski W., Słownik encyklopedyczny prawa rzymskiego, Kraków 1998.
74. Lityński A., System prawa karnego t. IV, cz. 2. O przestępstwach w szczególności, Wrocław 1989.
75. Lityński A., Wydział Karny Komisji Kodyfikacyjnej II Rzeczypospolitej, Katowice 1991.
76. Liżyńska K., Z problematyki czynów przepołowionych, Nowa Kodyfikacja Prawa Karnego tom XXIX, Wrocław 2013.
77. Łagodziński S., Przestępstwa przeciwko mieniu w kodeksie karnym (wybrane zagadnienia), Prokuratura i Prawo 1999, nr 2.
78. Łysko M., Prace nad kodyfikacją materialnego prawa wykroczeń w Polsce Ludowej (1960- 1971), Białystok 2016.

79. Nisenson J, Siewierski M, Kodeks karny i prawo o wykroczeniach Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 lipca 1932 r. (Dz.U.R.P. Nr 60 poz. 571 i 572), Warszawa 1932.
80. Nowicka I., Czyny przepołowione będące wykroczeniami w ujęciu prawnym i kryminologicznym, Białystok 2009.
81. Majer P., W poszukiwaniu uniwersalnej definicji bezpieczeństwa wewnętrznego, Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego 2012, nr 7.
82. Makarewicz J., Kodeks karny komentarz, wyd.5, Lwów 1938.
83. Makarewicz J., Polskie prawo karne: część ogólna, Warszawa 2017.
84. Marek A., Pływaczewski E., Peczeniuk A., Kradzież i paserstwo mienia prywatnego, Warszawa 1985.
85. Marek A., Kodeks karny. Komentarz, wyd. 5, Warszawa 2010.
86. Marek A., Polskie prawo wykroczeń, Warszawa 1981.
87. Marek A., Prawo wykroczeń, Warszawa 1996.
88. Marek A., Prawo wykroczeń, Warszawa 2004.
89. Marek A., Prawo wykroczeń wyd. 6, Warszawa 2008.
90. Marek A., Marek - Ossowska A., Prawo wykroczeń (materialne i procesowe) wyd. 8, Warszawa 2019.
91. Marek A., Konarska - Wrzosek V., Prawo karne wyd. 11, Warszawa 2016.
92. Marek A., Problemy reformy polskiego prawa wykroczeń. Refleksje na tle historycznym i porównawczym, [w:] Cwiakalski Z., Szewczyk M., Waltoś S., Zoll A., Problemy odpowiedzialności karnej. Księga ku czci profesora Kazimierza Buchały, Kraków 1994.
93. Marek A., Prawo karne. Zagadnienia teorii i praktyki, Warszawa 1997.
94. Marek A., Grześkowiak A., Filar M., Zarys prawa karnego, wyd. II, Toruń 1978.
95. Marsh S.B., Soulsby I., Outlines of English law, Mc Graw - Hill Book Comp., London 1990.
96. Melezini M., System prawa karnego, kary i inne środki reakcji prawno - karnej, Warszawa 2016.
97. Michalska - Warias A., Zorganizowana grupa przestępcza w orzecznictwie, Prokuratura i Prawo 2013, nr 12.
98. Michalski B., Przesłpstwa przeciwko mieniu. Rozdział XXXV kodeksu karnego. Komentarz, Warszawa 1999.

99. Mikuła M., Culpa et poena z dziejów prawa karnego materiały z konferencji poświęconej dziejom prawa karnego Uniwersytet Jagielloński Kraków 11-13 marca 2008.
100. Mioduski K., Przegląd orzecznictwa izby wojskowej sądu najwyższego w zakresie powszechnego prawa karnego materialnego, Wojskowy Przegląd Prawniczy 1971, nr 1.
101. Mucha D., Przepięstwo paserstwa w kodeksie karnym z 1997, Opole 2014.
102. Oczkowski T., [w:] Stefański R.A., Kodeks karny komentarz wyd. 4, Warszawa 2018.
103. Palka P., Przepięstwo czy wykroczenie paserstwa – rozważania wokół przedmiotu czynności wykonawczej, Prokuratura i Prawa 7-9 2015, [w:] Prokuratura i Prawo 2004, nr 11-12, dodatek „Orzecznictwo”, poz. 3.
104. Pilch T., Bauman T., Zasady badań pedagogicznych, Wydawnictwo Żak, Warszawa 2010.
105. Plebanek E., Wypadek mniejszej wagi - kilka uwag w sporze o charakter instytucji i jego praktyczne konsekwencje, E - Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych 2011, nr 5.
106. Pływaczewski E., Cywilnoprawne i karnoprawne aspekty nabycia rzeczy uzyskanej za pomocą czynu zabronionego, Państwo i Prawo 1988, nr 5.
107. Pływaczewski E., Guzik - Makaruk E.M., Nowa kodyfikacja prawa karnego. Tom XLIII - kilka uwag na tle kompensacyjnej funkcji prawa karnego, Wrocław 2017.
108. Pływaczewski E., Przepięstwo paserstwa w ustawodawstwie polskim, Toruń 1986.
109. Pływaczewski E., Z problematyki rozgraniczenia wykroczeń i przepięstw (kilka uwag na tle paserstwa), Zagadnienia Wykroczeń 1986, nr 1.
110. Pohl Ł. Komentarz do art. 1 k.k. [w] R.A. Stefański (red.), Kodeks karny komentarz wyd. 4, Warszawa 2018.
111. Pużyński S., Choroba psychiczna - problemy z definicją oraz miejscem w diagnostyce i regulacjach prawnych, Psychiatria Polska, tom XLI, numer 3.
112. Pyziak - Szafnicka M., Robaczyński W., Kawecka - Stępień M., Elementarny kurs prawa cywilnego, Warszawa 2012.
113. Radecki W. [w:] M. Bojarski, W. Radecki, Kodeks wykroczeń. Komentarz, Warszawa 2013.
114. Radecki W., Ochrona zabytków w polskim, czeskim i słowacki prawie karnym, Prokuratura i Prawo 2012, nr 4.

115. Radecki W., Przedmiot czynności wykonawczej paserstwa jako przestępstwa i wykroczenia, *Problemy Praworządności* 1996, nr 3.
116. Radecki W., Wprowadzenie do rozważań nad reformą prawa wykroczeń [w:] P. Daniluk, *Reforma prawa wykroczeń. Tom 1*, Warszawa 2019.
117. Radwański Z., *Prawo cywilne - część ogólna*, Warszawa 1997.
118. Rozenband S., *Paserstwo rozprawa doktorska przyjęta przez Radę Wydziału Prawa Uniwersytetu Warszawskiego*, Warszawa 1930.
119. Rozwadowski W., *Prawo rzymskie zarys wykładu wraz z wyborem źródeł*, Poznań 1992.
120. Rudnicki S. [w:] S. Dmowski, S. Rudnicki, *Komentarz do kodeksu cywilnego. Księga pierwsza. Część ogólna*, Warszawa 2003.
121. Sekściński A., Bezpieczeństwo wewnętrzne w ujęciu teoretycznym. Geneza i współczesne rozumienie w naukach politycznych, *E - Politikon* 2013, nr 6.
122. Seligman M.E.P, Walker E.F., Rosenhan D.L., *Psychopatologia*, Poznań 2003.
123. Siwek M., glosa do Wyroku SN z dnia 14 maja 2008 r., WK 11/08, LEX/el. 2010.
124. Smoleński J., glosa do wyroku SN z dnia 17 października 1968 r., V KRN 219/68, *Prokuratura i Prawo* 1970, nr 3-4.
125. Sobolewski K., Laniewski A., *Polski kodeks karny*, Lwów 1932.
126. Sośnicka A., *Przestępstwo i wykroczenie przywłaszczenia w polskim prawie karnym*, Warszawa 2013.
127. Sójka - Zielińska K., *Historia prawa*, Warszawa 2015.
128. Sójka - Zielińska K., *Historia prawa od wczesnego średniowiecza do wieku oświecenia*, Warszawa 1979.
129. Stefański R.A., Okoliczności uzasadniające przyjęcie „wypadku mniejszej wagi”. *Prokuratura i Prawo* 1996, nr 12.
130. Stefański R.A., *Kodeks karny komentarz*, wyd. 4, Warszawa 2018.
131. Studziński A., Tomczak J., *Naprawienie szkody wyrządzonej przestępstwem*, Warszawa 2013.
132. Sygít B., *Historia prawa kryminalnego*, Toruń 2007.
133. Szewczyk M. [w:] Jakubowska - Hara J., Nowak C., *Problemy aktualnej polityki karnej w Polsce na tle przeludnienia zakładów karnych*, Warszawa 2010.
134. Sztumski J., *Wstęp do metod i technik badań społecznych*, Katowice 1995.
135. Szwarc A.J., *Miejsce paserstwa w projekcie kodeksu karnego*, *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny* 1963, nr 3.

136. Światłowski R.A., Kompensacyjna funkcja czynnego żalu w kodeksie karnym z 1997 r., *Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych* 2002, nr 2.
137. Świątkiewicz B., *Przestępstwo paserstwa w polskim prawie karnym*, Warszawa 1989.
138. Taubenschlag R., *Rzymskie prawo prywatne*, Warszawa 1969.
139. Taubenschlag R., W. Kozubski, *Historia i instytucje rzymskiego prawa prywatnego*, Warszawa 1945.
140. Tokarczyk R., *Prawo amerykańskie*, Warszawa 2007.
141. Tyburcy T., Instytucja czynnego żalu (art. 295 k.k.) jako przejaw realizacji idei sprawiedliwości naprawczej (kompensacji), *Probacja* 2016, nr 4.
142. Tyburcy T., Kradzież dobra o szczególnym znaczeniu dla kultury (art. 294 § 2 k.k.), *Młody Jurysta* 2017, nr 3.
143. Uruszczak W., Statuty Kazimierza Wielkiego jako źródło prawa polskiego, *Studia z Dziejów Państwa i Prawa Polskiego* 1999, nr 3.
144. Waszczyński J., *System prawa karnego*, Warszawa 1989.
145. Warchałowski K., *Studia z prawa wyznaniowego Tom IV 2002 - Prawnokarna ochrona wolności religijnej w Polsce w latach 1932 - 1997*, Warszawa 2002.
146. Węglińska M., *Jak pisać pracę magisterską*, Kraków 1997.
147. Winawer W., Niektóre zagadnienia projektu kodeksu karnego, *Nowe Prawo* 1963, nr 40.
148. Wiśniewski B., Zalewski S., Podleś D., Kozłowska K., *Bezpieczeństwo wewnętrzne Rzeczypospolitej Polskiej*, Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2015.
149. Wołodkiewicz W., M. Zabłocka, *Prawo rzymskie instytucje*, Warszawa 2014.
150. Woźniewski K., *Zasada trafnej reakcji karnej - art. 2§1 pkt 1 k.p.k. po nowelizacji z dnia 27 września 2013 roku*, Gdańsk 2015.
151. Wróbel W., Zoll A., *Polskie prawo karne część ogólna*, Kraków 2014.
152. Wysoczyńska M., *Utrudnianie postępowania karnego. Wybrane zagadnienia teorii i praktyki*, Warszawa 2014.
153. Zawłocki R., *System prawa karnego, t. 9. Przestępstwa przeciwko mieniu i gospodarcze*, Warszawa 2015.
154. Zdyb M., Stelmasiak J., *Zasady ogólne kodeksu postępowania administracyjnego. Orzecznictwo Naczelnego Sądu Administracyjnego z komentarzem*, Lublin 1992.
155. Zientara B., *Historia powszechna średniowiecza*, Warszawa 1996.

156. Zoll A., Kwalifikacja prawna czynu i wina niepoczytalnego sprawcy [w:] J. Majewski, Okoliczności wyłączające winę. Materiały VI Bielańskiego Kolokwium Karnistycznego, Toruń 2010.

Akty prawne obowiązujące:

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 17 marca 1921 r., Dz.U. Nr 44, poz. 267 ze. zm.
2. Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z dnia 4 listopada 1950 r., Dz.U. Nr 61, poz. 284.
3. Konwencja o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego podpisana w Hadze w dniu 14 maja 1954 r., Nr 46, poz. 212.
4. Ustawa z dnia 15 lutego 1962 r. o ochronie dóbr kultury, Dz.U. Nr 10, poz. 48 ze. zm. w obowiązującym brzemieniu od dnia 11 lipca 2003 r.
5. Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny, Dz.U. Nr 16, poz. 93 ze. zm. w brzmieniu obowiązującym od dnia 1 marca 2019 r.
6. Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń, Dz.U. Nr 12, poz. 114 ze. zm. w brzmieniu obowiązującym od dnia 12 lipca 2019 r.
7. Ustawa z dnia 21 marca 1991 r. o obszarach morskich Rzeczypospolitej Polskiej i administracji morskiej, Dz.U. Nr 32, poz. 131 ze. zm. w brzmieniu obowiązującym od dnia 17 września 2019 r.
8. Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych, Dz.U. Nr 24, poz. 83 ze. zm. w brzmieniu obowiązującym od 1 września 2019 r.
9. Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. prawo geologiczne i górnicze, Dz.U. Nr 27, poz. 96 ze. zm. w brzmieniu obowiązującym od dnia 1 lipca 2011 r.
10. Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego, Dz.U. Nr 111, poz. 535 ze. zm. w brzmieniu obowiązującym od dnia 4 października 2019 r.
11. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego, Dz.U. Nr 89, poz. 555 ze. zm. w brzmieniu obowiązującym od dnia 5 października 2019 r.
12. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny, Dz.U. Nr 88, poz. 553 ze. zm. w brzmieniu obowiązującym od dnia 20 listopada 2019 r.
13. Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o ochronie zwierząt, Dz.U. Nr 111, poz. 724 ze. zm. w brzmieniu obowiązującym od dnia 1 września 2019 r.

14. Ustawa z dnia 10 września 1999 r. Kodeks karny skarbowy, Dz. U. Nr 83, poz. 930 ze zm. w brzmieniu obowiązującym od dnia 1 listopada 2019 r.
15. Ustawa z dnia 24 sierpnia 2001 r. Kodeks postępowania w sprawach o wykroczenia, Dz.U. Nr 106, poz. 1148 ze zm. w brzmieniu obowiązującym od dnia 5 października 2019 r.
16. Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, Dz.U. Nr 162, poz. 1568 ze zm. w brzmieniu obowiązującym od dnia 20 września 2019 r.
17. Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o rzeczach znalezionych, Dz.U. Poz. 397 ze zm. w brzmieniu obowiązującym od dnia 5 września 2018 r.
18. Ustawa z dnia 4 października 2018 r. o zmianie ustawy - Kodeks wykroczeń oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. 2018.2077.

Akty prawne archiwalne:

1. Ustawa karna z dnia 27 maja 1852 r. I. 117 dpp. : z uwzględnieniem wszelkich zmieniających ją ustaw austriackich i polskich wraz z ustawą o umorzeniu zasądzenia, ustawą o przed terminowym zwolnieniu, ustawą o warunkowym zawieszeniu kary i najważniejszymi ustawami dodatkowymi.
2. Ustawa z dnia 15 grudnia 1951 r. o orzecznictwie karno - administracyjnym, Dz.U. Nr 66, poz. 454.
3. Ustawa z dnia 25 stycznia 1958 r. o radach narodowych, Dz.U. 1958 Nr 5, poz. 16.
4. Ustawa z dnia 22 maja 1958 r. o zaostrzeniu odpowiedzialności karnej za chuligaństwo, Dz.U. Nr 34, poz. 152 ze zm.
5. Ustawa z dnia 18 czerwca 1959 r. o odpowiedzialności karnej za przestępstwa przeciw własności społecznej, Dz.U. 1959 Nr 36, poz. 228.
6. Ustawa z dnia 17 czerwca 1966 r., o przekazaniu niektórych drobnych przestępstw, jako wykroczeń do orzecznictwa karno - administracyjnego, Dz.U. 1966 Nr 23, poz. 149.
7. Ustawa z dnia 19 kwietnia 1969 r. Kodeks karny, Dz.U. 1969 Nr 13, poz. 94.
8. Dekret z dnia 13 czerwca 1946 r. o przestępstwach szczególnie niebezpiecznych w okresie odbudowy państwa, Dz.U. 1946 Nr 30, poz. 192.
9. Dekret z dnia 5 sierpnia 1949 r. o ochronie wolności sumienia i wyznania, Dz.U.1949 Nr 45, poz. 334.

10. Dekret z dnia 23 grudnia 1954 r. o zmianie niektórych przepisów o ochronie własności społecznej, Dz.U. 1954 Nr 57, poz. 283.
11. Dekret z dnia 12 grudnia 1981 r. o stanie wojennym, Dz.U. 1981 Nr 29, poz. 154.
12. Dekret z dnia 12 grudnia 1981 r. o postępowaniach szczególnych w sprawach o przestępstwa i wykroczenia w czasie obowiązywania stanu wojennego, Dz.U. 1981 Nr 29, poz. 156.
13. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 19 marca 1928 r. Kodeks postępowania karnego, Dz.U. 1928 Nr 33, poz. 313.
14. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 22 marca 1928 r. o postępowaniu karno - administracyjnym, Dz.U. Nr 38, poz. 365 ze zm.
15. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 11 lipca 1932 r. Kodeks karny, Dz. U. 1932 Nr 60 poz. 571.
 1. Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 11 lipca 1932 r. Prawo o wykroczeniach, Dz.U. Nr 60, poz. 572 ze. zm.
 2. Kodeks kar głównych i poprawczych z 1847 r.
 3. Kodeks Karny dla Państw Pruskich z 1851 r. ze zm. z dnia 9 marca 1953 r., z dnia 14 kwietnia 1856 r., z dnia 30 maja 1859 r.
 4. Kodeks Karny Rzeszy Niemieckiej z dnia 15 maja 1871 r. ze. zm. i uzupełnieniami po 1918 r. wraz z ustawą wprowadczą do kodeksu karnego dla związku północno-niemieckiego (Rzeszy Niemieckiej) z dnia 31 maja 1870 r.
 5. Kodeks karny z 1903 r.: (przekład z rosyjskiego) z uwzględnieniem zmian i uzupełnień obowiązujących w Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 1 maja 1921 r.

Orzecznictwo

1. Wyrok SN z dnia 20 listopada 1934r., I K 733/34.
2. Wyrok SN z dnia 3 marca 1958 r., OSNPG 1/58, s. 25-26.
3. Wyrok SN z dnia 22 lutego 1971 r., I KR 265/70, OSNPG 1971, Nr 7, poz. 131.
4. Wyrok SN z dnia 21 stycznia 1972 r., IV KR 245/72, OSNPG 1972, Nr 4, poz. 61.
5. Wyrok SN z dnia 8 lutego 1973 r., III KR 244/72, OSNKW 1973, Nr 9, poz. 109.
6. Wyrok SN z dnia 16 lipca 1973 r., I KR 324/72.
7. Wyrok SN z dnia 24 maja 1976 r., RW 189/76 OSNKW 1976, nr 9, poz. 117.
8. Wyrok SN z dnia 19 września 1978 r., III KR 136/78, OSNKW 1979, nr 4, poz. 43.
9. Wyrok SN z dnia 20 kwietnia 1984 r., II KR 46/84 OSNKW 1984, nr 11-12, poz. 121.

10. Wyrok SN z dnia 13 marca 1986 r., II KR 44/86, OSNPG 1986, nr 12, poz. 169.
11. Wyrok SN z dnia 14 sierpnia 1986 r., II KR 21/86, OSNPG 1987, Nr 7, poz. 81.
12. Wyrok SN z dnia 12 września 1986 r., U 7/86, OSNKW 1986, nr 11-12, poz. 85.
13. Wyrok SN z dnia 27 listopada 1986 r., II KR 359/86, OSNKW 1987, nr 7-8, poz. 69.
14. Wyrok SN z dnia 16 lipca 1993 r., I KR 324/72, OSNKW 1974, nr 1, poz. 9.
15. Wyrok SN z dnia 9 października 1996 r., V KKN 79/76, OSNKW 1997/3-4, poz. 27.
16. Wyrok SN z dnia 04 kwietnia 1997 r., V KKN 6/97.
17. Wyrok SN z dnia 18 lutego 1998 r. II KKN 456/97.
18. Wyrok SN z dnia 13 kwietnia 2000 r. III CKN 859/99.
19. Wyrok SN z dnia 4 lutego 2002 r., II KKN 385/01, LEX nr 53028.
20. Wyrok SN z dnia 06 marca 2002 r., WA 6/02.
21. Wyrok SN z dnia 19 marca 2003 r., III KKN 230/01, niepubl.
22. Wyrok SN z dnia 7 kwietnia 2004 r., V KK 337/03, OSN w SK 2004, Nr 1, poz. 700.
23. Wyrok SN z dnia 28 lipca 2004 r. V KK 104/04.
24. Wyrok SN z dnia 22 września 2011 r., III KK 48/11.
25. Wyrok SN z dnia 7 listopada 2014 r., II KK 298/14, Prokuratura i Prawo 2015, nr 3.
26. Wyrok SN z dnia 25 czerwca 2015 r. II KK 129/15.
27. Wyrok SN z dnia 12 lutego 2016 r. III KK 490/15.
28. Uchwała SN z dnia 15 lipca 1971 r., VI KZP 42/70, OSNKW 1971/11 poz. 163.
29. Uchwała SN z dnia 26 listopada 1976 r., VI KZP 11/75, OSNKW 1977/1/1.
30. Uchwała SN z dnia 22 grudnia 1978 r., VII KZP 23/77, OSNKW 1979/1-2 poz. 1.
31. Uchwała SN z dnia 17 września 1991 r., I KZP 17/91, OSNKW 1992, Nr 1-2, poz. 1.
32. Uchwała SN z dnia 1 lipca 1993 r., I KZP 11/93, OSNKW 1993, nr 7-8 poz. 45.
33. Uchwała SN z dnia 24 września 1997r. I KZP 15/97.
34. Uchwała SN z dnia 16 września 2008 r., SNO 68/08.
35. Postanowienie SN z dnia 10 października 1966 r. OSNKW 1967, z. 2, poz. 13.
36. Postanowienie SN z dnia 10 listopada 2004 r., II KK 322/04, LEX nr 141333.
37. Postanowienie SN z dnia 9 marca 2006 r., V KK 271/05, OSNKW 2006, Nr 5 poz. 50.
38. Postanowienie SN z dnia 15 listopada 2006 r., sygn. akt: IV KK 211/06.
39. Postanowienie SN z dnia 13 lutego 2008 r., III KK 369/07, OSNKW 2008, Nr 6, poz. 46.
40. Postanowienie SN z dnia 28 lutego 2008 r., V KK 238/07, OSNwSK 2008/1, poz. 501.
41. Postanowienie SN z dnia 4 marca 2008 r., III KK 302/07, Prokuratura i Prawo 2008, nr 10, poz. 1.

42. Postanowienie SN z dnia 10 kwietnia 2013 r., Biuletyn Prawa Karnego 2013, nr 5, s. 7.
43. Postanowienie SN z dnia 16 lipca 2014 r., III KZ 38/14.
44. Postanowienie SN z dnia 8 stycznia 2015 r., V KK 165/14.
45. Wyrok SA w Krakowie z dnia 17 września 1992 r., II Akc 201/91, KZS 1992/10, poz. 12.
46. Wyrok SA we Wrocławiu z dnia 15 września 1994 r., II Akc 277/94, Prokuratura i Prawo 1995, nr 6, poz. 24.
47. Wyrok SA w Krakowie z dnia 22 września 1994 r., II Akc 141/94, KZS 1994, nr 10, poz. 14.
48. Wyrok SA w Białymstoku z dnia 8 sierpnia 1995 r., II Akc 120/95, OSA 1995, nr 9, poz. 40.
49. Wyrok SA w Lublinie z dnia 08 sierpnia 1996 r., II AKa 91/96.
50. Wyrok SA w Warszawie z dnia 21 listopada 1996 r., II AKa 359/96, Prokuratura i Prawo 1997, nr 6, poz. 20.
51. Wyrok SA w Krakowie z dnia 3 czerwca 1998 r., II AKa 31/98, Prokuratura i Prawo 1999, nr 2, poz. 18.
52. Wyrok SA w Lublinie z 16 czerwca 1998r., II AKa 78/98.
53. Wyrok SA w Krakowie z dnia 6 grudnia 2001 r., II AKa 189/01, KZS 2002/2. Poz. 37.
54. Wyrok SA w Krakowie z dnia 5 czerwca 2002 r., II AKa 128/02, KZS 2002, nr 6, poz. 16.
55. Wyrok SA w Lublinie z dnia 15 maja 2003 r., Sygn. II AKa 146/02, Prokuratura i Prawo 2004, nr 6, poz. 19.
56. Wyrok SA w Krakowie z dnia 26 listopada 2008 r., II AKa 168/08, KZS 2008, nr 12, poz. 35.
57. Wyrok SA we Wrocławiu z 29 września 2010 r., II AKa 270/10, KZS 2011, Nr 1, poz. 78.
58. Wyrok SA w Lublinie z dnia 27 marca 2012 r., II AKa 13/12, LEX nr 1210833.
59. Wyrok SA w Łodzi z dnia 20 marca 2014 r., II AKa 134/14, LEX nr 1477096.
60. Wyrok SA w Szczecinie z dnia 25 września 2014 r., II AKa137/14, LEX 1527199.
61. Wyrok SA w Katowicach z dnia 18 grudnia 2014 r., II AKa 439/14.
62. Wyrok SO we Wrocławiu z dnia 17 sierpnia 2016 r., IV Ka 724/16.

Zarządzenia

1. Zarządzenie nr 66/60 Ministrów Spraw Wewnętrznych i Sprawiedliwości z dnia 30 marca 1960 r. w sprawie powołania Komisji do opracowania projektu Prawa o wykroczeniach, Archiwum Akt Nowych, Ministerstwo Sprawiedliwości 1963 r.

Strony internetowe

1. <http://statystyka.policja.pl/st/kodeks-karny/przestepstwa-przeciwko-16/63981,Paserstwo-art-291.html>.
2. <http://statystyka.policja.pl/st/kodeks-karny/przestepstwa-przeciwko-16/63992,Paserstwo-nieumyslne-art-292.html>.

Spis tabel

Tabela 1 Liczba postępowań wszczętych względem liczby przestępstw stwierdzonych paserstwa umyślnego.

Tabela 2 Liczba postępowań wszczętych względem liczby przestępstw stwierdzonych paserstwa nieumyślnego.

Tabela 3 Prawomocnie skazani dorośli za przestępstwo paserstwa.

Tabela 4 Wymiar kary w stosunku do dorosłych sprawców paserstwa umyślnego.

Tabela 5 Wymiar kary w stosunku do dorosłych sprawców paserstwa nieumyślnego.

Tabela 6 Wykaz spraw zakończonych prawomocnym wyrokiem skazującym za przestępstwo paserstwa formie umyślniej i nieumyślniej w Sadach Rejonowych w Gryficach i Bielsku Podlaskim

Spis wykresów

Wykres 1 Paserstwo na tle przestępstw przeciwko mieniu.

Wykres 2 Kategorie paserów.

Wykres 3 Struktura orzeczonych kar za paserstwo umyślne i nieumyślne.

Wykres 4 Rodzaj orzeczonych kar w stosunku do sprawców paserstwa umyślnego i nieumyślnego.

Aneks

§ 1. Kwestionariusze badań aktowych

Sprawy Sądu Rejonowego w Gryficach

1. Pomoc do ukrycia ładowarki teleskopowej – II K 683/14

Część I. Oznaczenie sprawy

Miejscowość	Gryfice
Jednostka prokuratury	Prokuratura Rejonowa w Gryficach
Rodzaj sądu	Rejonowy
Sygnatura akt	II K 683/14
Skład sądu	1 – osobowy

Część II. Charakterystyka czynów

Kwalifikacja prawna czynu	art. 292§1 k.k.
Formy zjawiskowe	W toku postępowania nie ustalono, aby sprawca był podżegany do popełnienia przestępstwa, bądź posiadał pomocników.
Formy stadialne	Pomoc do ukrycia ładowarki teleskopowej
Miejsca popełnienia czynów	Powiat Gryficki
Czas popełnienia czynu	marzec 2014r.

Część III. Charakterystyka sprawcy

Oznaczenie sprawcy	XY
Płeć	Mężczyzna
Wiek	37 lat
Narodowość	Polska
Stan cywilny	Kawaler
Stan rodzinny	Bezdzienny
Wykształcenie	Średnie
Zawód wyuczony	Bez zawodu

Zawód wykonywany	Własna działalność gospodarcza
Uprzednia karalność	Niekarany

Część IV. Orzeczenie

Wymierzona kara	Grzywna – 150 stawek dziennych każda po 80 zł.
Podstawa wymiaru kary	art. 292 §1 k.k.

2. Nabycie komputera przenośnego – II K 175/16

Część I. Oznaczenie sprawy

Miejscowość	Gryfice
Jednostka prokuratury	Prokuratura Rejonowa w Gryficach
Rodzaj sądu	Rejonowy
Sygnatura akt	II K 175/16
Skład sądu	1 – osobowy

Część II. Charakterystyka czynów

Kwalifikacja prawna czynu	art. 292§1 k.k.
Formy zjawiskowe	W toku postępowania nie ustalono, aby sprawca był podżegany do popełnienia przestępstwa, bądź posiadał pomocników.
Formy stadialne	Nabycie komputera przenośnego, który pochodził z przestępstwa kradzieży
Miejsca popełnienia czynów	Powiat Gryficki
Czas popełnienia czynu	Kwiecień 2016r.

Część III. Charakterystyka sprawcy

Oznaczenie sprawcy	XY
Płeć	Mężczyzna
Wiek	26 lat
Narodowość	Polska
Stan cywilny	Kawaler
Stan rodzinny	Bezdzienny
Wykształcenie	Gimnazjalne
Zawód wyuczony	Bez zawodu
Zawód wykonywany	Bezrobotny
Uprzednia karalność	Karany za przestępstwa przeciwko mieniu

Część IV. Orzeczenie

Wymierzona kara	1 rok ograniczenia wolności w wymiarze 30 godzin w miesiącu
Podstawa wymiaru kary	art. 292 §1 k.k.

3. Nabycie kosiarki spalinowej – II K 86/17

Część I. Oznaczenie sprawy

Miejscowość	Gryfice
Jednostka prokuratury	Prokuratura Rejonowa w Gryficach
Rodzaj sądu	Rejonowy
Sygnatura akt	II K 86/17
Skład sądu	1 – osobowy

Część II. Charakterystyka czynów

Kwalifikacja prawna czynu	art. 291§1 k.k.
Formy zjawiskowe	W toku postępowania nie ustalono, aby sprawca był podżegany do popełnienia

	przestępstwa, bądź posiadał pomocników.
Formy stadialne	Nabycie kosiarki spalinowej, która pochodziła z przestępstwa kradzieży
Miejsca popełnienia czynów	Powiat Gryficki
Czas popełnienia czynu	maj 2017r.

Część III. Charakterystyka sprawcy

Oznaczenie sprawcy	XY
Płeć	Mężczyzna
Wiek	39 lat
Narodowość	Polska
Stan cywilny	Żonaty
Stan rodzinny	Dwoje dzieci
Wykształcenie	Zawodowe
Zawód wyuczony	Elektromonter
Zawód wykonywany	Elektromonter
Uprzednia karalność	Niekarany

Część IV. Orzeczenie

Wymierzona kara	Grzywna – 50 stawek po 20 zł
Podstawa wymiaru kary	art. 291 §1 k.k.

4. Nabycia skutera – II K 252/16

Część I. Oznaczenie sprawy

Miejscowość	Gryfice
Jednostka prokuratury	Prokuratura Rejonowa w Gryficach
Rodzaj sądu	Rejonowy
Sygnatura akt	II K 252/16
Skład sądu	1 – osobowy

Część II. Charakterystyka czynów

Kwalifikacja prawna czynu	art. 292§1 k.k.
Formy zjawiskowe	W toku postępowania nie ustalono, aby sprawca był podżegany do popełnienia przestępstwa, bądź posiadał pomocników.
Formy stadialne	Nabycie skutera, który pochodził z przestępstwa kradzieży
Miejsca popełnienia czynów	Powiat Gryficki
Czas popełnienia czynu	listopad 2016r.

Część III. Charakterystyka sprawcy

Oznaczenie sprawcy	XY
Płeć	Mężczyzna
Wiek	31 lat
Narodowość	Polska
Stan cywilny	Kawaler
Stan rodzinny	Jedno dziecko
Wykształcenie	Średnie
Zawód wyuczony	Bez zawodu
Zawód wykonywany	Bezrobotny
Uprzednia karalność	Karany za przestępstwa przeciwko mieniu

Część IV. Orzeczenie

Wymierzona kara	Grzywna – 100 stawek po 18 zł
Podstawa wymiaru kary	art. 292 §1 k.k.

5. Nabycie telefonu komórkowego – II K 501/18

Część I. Oznaczenie sprawy

Miejscowość	Gryfice
Jednostka prokuratury	Prokuratura Rejonowa w Gryficach
Rodzaj sądu	Rejonowy
Sygnatura akt	II K 501/18
Skład sądu	1 – osobowy

Część II. Charakterystyka czynów

Kwalifikacja prawna czynu	art. 291§1 k.k.
Formy zjawiskowe	W toku postępowania nie ustalono, aby sprawca był podżegany do popełnienia przestępstwa, bądź posiadał pomocników.
Formy stadialne	Nabycie telefonu komórkowego, który pochodził z przestępstwa kradzieży
Miejsca popełnienia czynów	Powiat Gryficki
Czas popełnienia czynu	marzec 2018 r.

Część III. Charakterystyka sprawcy

Oznaczenie sprawcy	XY
Płeć	Mężczyzna
Wiek	28 lat
Narodowość	Polska
Stan cywilny	Żonaty
Stan rodzinny	Dwoje dzieci
Wykształcenie	Gimnazjalne
Zawód wyuczony	Brak
Zawód wykonywany	Pracownik skupu złomu
Uprzednia karalność	Niekarany

Część IV. Orzeczenie

Wymierzona kara	Grzywna – 40 stawek po 10 zł
Podstawa wymiaru kary	art. 291 §1 i §2 k.k.

6. Pomoc w ukryciu ciągnika siodłowego i dwóch kontenerów oraz pomoc w zbyciu niniejszych przedmiotów – 91/17 K

Część I. Oznaczenie sprawy

Miejscowość	Gryfice	Gryfice
Jednostka prokuratury	Prokuratura Rejonowa w Gryficach	Prokuratura Rejonowa w Gryficach
Rodzaj sądu	Rejonowy	Rejonowy
Sygnatura akt	II K 91/17	II K 91/17
Skład sądu	1 – osobowy	1 – osobowy

Część II. Charakterystyka czynów

Kwalifikacja prawna czynu	art. 292§1 k.k.	art. 292§1 k.k.
Formy zjawiskowe	W toku postępowania nie ustalono, aby sprawca był podlegany do popełnienia przestępstwa, bądź posiadał pomocników.	W toku postępowania nie ustalono, aby sprawca był podlegany do popełnienia przestępstwa, bądź posiadał pomocników.
Formy stadialne	Pomo w ukryciu ciągnika siodłowego i dwóch kontenerów oraz pomoc w zbyciu niniejszych przedmiotów	Nabył dwa kontenery, które pochodziły z przestępstwa kradzieży na terenie Niemeic
Miejsca popełnienia czynów	Powiat Gryficki	Powiat Gryficki
Czas popełnienia czynu	październik 2017r.	październik 2017r.

Część III. Charakterystyka sprawcy

Oznaczenie sprawcy	XY	XY
Płeć	Mężczyzna	Mężczyzna
Wiek	57 lat	37 lat
Narodowość	Polska	Polska
Stan cywilny	Żonaty	Kawaler
Stan rodzinny	Bezdietny	Jedno dziecko
Wykształcenie	Zawodowe	Wyższe
Zawód wyuczony	Mechanik maszyn rolniczych	Brak
Zawód wykonywany	Rolnik	Właściciel skupu złomu
Uprzednia karalność	Karany za przestępstwo paserstwa	Niekarany

Część IV. Orzeczenie

Wymierzona kara	Grzywna – 50 stawek po 30 zł	Grzywna – 30 stawek po 30 zł
Podstawa wymiaru kary	art. 292 §1 k.k.	art. 292§1 k.k.

7. Nabycie pojazdów – 826/16

Część I. Oznaczenie sprawy

Miejscowość	Gryfice	Gryfice	Gryfice	Gryfice
Jednostka prokuratury	Prokuratura Rejonowa w Gryficach	Prokuratura Rejonowa w Gryficach	Prokuratura Rejonowa w Gryficach	Prokuratura Rejonowa w Gryficach
Rodzaj sądu	Rejonowy	Rejonowy	Rejonowy	Rejonowy
Sygnatura akt	II K 826/16	II K 826/16	II K 826/16	II K 826/16

Skład sądu	1 - osobowy	1 – osobowy	1 – osobowy	1 - osobowy
------------	-------------	-------------	-------------	-------------

Część II. Charakterystyka czynów

Kwalifikacja prawna czynu	art. 291§1 k.k. w zw. z art12 k.k. w z zw. z art. 64§1 k.k.	art. 291§1 k.k. w zw. z art12 k.k. w z zw. z art. 64§1 k.k.	art. 291§1 k.k. w z zw. z art. 64§1 k.k.	art. 291§1 k.k. w z zw. z art. 64§1 k.k.
Formy zjawiskowe	W toku postępowania ustalono, że sprawca wspólnie i w porozumieniu dokonał paserstwa pojazdów raz z współoskarżonym. Dodatkowo należał do zorganizowanej grupy przestępczej	W toku postępowania ustalono, że sprawca wspólnie i w porozumieniu dokonał paserstwa pojazdów raz z współoskarżonym. Dodatkowo należał do zorganizowanej grupy przestępczej	W toku postępowania nie ustalono, aby sprawca był podżegany do popełnienia przestępstwa, bądź posiadał pełnomocników. Jednakże należał do zorganizowanej grupy przestępczej.	W toku postępowania nie ustalono, aby sprawca był podżegany do popełnienia przestępstwa, bądź posiadał pełnomocników. Jednakże należał do zorganizowanej grupy przestępczej.
Formy stadialne	Nabycie pojazdów marki VW, które pochodziły z kradzieży z terenu Niemiec	Nabycie pojazdów marki VW, które pochodziły z kradzieży z trenu Niemiec	Nabył pojazd marki VW oraz dwa komputery przenośne od kolegów wiedząc, że pochodzą one z kradzieży z włamaniem	Nabył dwa komputery przenośne od kolegi wiedząc, że pochodzą one z kradzieży z włamaniem
Miejsca popełnienia	Powiat Gryficki	Powiat Gryficki	Powiat Gryficki	Powiat Gryficki

czynów				
Czas popelnienia czynu	październik 2013r.	październik 2013r.	listopad 2013r.	listopad 2013r.

Część III. Charakterystyka sprawcy

Oznaczenie sprawcy	XY	XY	XY	XY
Płeć	Mężczyzna	Mężczyzna	Mężczyzna	Mężczyzna
Wiek	33 lat	32 lat	35 lat	21 lat
Narodowość	Polska	Polska	Polska	Polska
Stan cywilny	Kawaler	Kawaler	Kawaler	Kawaler
Stan rodzinny	Jedno dziecko	Jedno dziecko	Dwoje dzieci	Jedno dziecko
Wykształcenie	Zawodowe	Średnie	Gimnazjalne	Gimnazjalne
Zawód wyuczony	Mechanik samochodowy	Brak	Brak	Brak
Zawód wykonywany	Własna działalność gospodarcza	Dorywcze prace w Holandii	Prace dorywcze	Prace dorywcze
Uprzednia karalność	Karany	Karany	Karany	Karany

Część IV. Orzeczenie

Wymierzona kara	Kara bezwzględnego pozbawienia wolności – 3 miesiące	Kara bezwzględnego pozbawienia wolności – 3 miesiące	Kara bezwzględnego pozbawienia wolności – 10 miesiący	Kara bezwzględnego pozbawienia wolności – 6 miesiący
Podstawa wymiaru kary	art. 291 §1 k.k.	art. 291 §1 k.k.	art. 291 §1 k.k.	art. 291 §1 k.k.

Sprawy Sądu Rejonowego w Bielsku Podlaskim

1. Pomoc do zbycia laptopa – II K 46/15

Część I. Oznaczenie sprawy

Miejscowość	Bielsk Podlaski
Jednostka prokuratury	Prokuratura Rejonowa w Bielsku Podlaskim
Rodzaj sądu	Rejonowy
Sygnatura akt	II K 46/15
Skład sądu	1 – osobowy

Część II. Charakterystyka czynów

Kwalifikacja prawna czynu	art. 291§1 k.k.
Formy zjawiskowe	W toku postępowania nie ustalono, aby sprawca był podżegany do popełnienia przestępstwa, bądź posiadał pomocników.
Formy stadialne	Pomoc do zbycia laptopa marki lenovo
Miejsca popełnienia czynów	Powiat Bielski
Czas popełnienia czynu	luty 2015 r.

Część III. Charakterystyka sprawcy

Oznaczenie sprawcy	XY
Płeć	Mężczyzna
Wiek	59 lat
Narodowość	Polska
Stan cywilny	Wdowiec
Stan rodzinny	Dwójka dzieci
Wykształcenie	Średnie
Zawód wyuczony	Funkcjonariusz pożarnictwa
Zawód wykonywany	Prace dorywcze

Uprzednia karalność	Niekarany
---------------------	-----------

Część IV. Orzeczenie

Wymierzona kara	Grzywna – 50 stawek dziennych każda po 10 zł.
Podstawa wymiaru kary	art. 291 §1 k.k.

2. Pomoc do zbycia złomu – II K 155/15

Część I. Oznaczenie sprawy

Miejscowość	Bielsk Podlaski
Jednostka prokuratury	Prokuratura Rejonowa w Bielsku Podlaskim
Rodzaj sądu	Rejonowy
Sygnatura akt	II K 155/15
Skład sądu	1 – osobowy

Część II. Charakterystyka czynów

Kwalifikacja prawna czynu	art. 291§1 k.k.
Formy zjawiskowe	W toku postępowania nie ustalono, aby sprawca był podżegany do popełnienia przestępstwa, bądź posiadał pomocników.
Formy stadialne	Pomoc do zbycia złomu
Miejsca popełnienia czynów	Powiat Bielski
Czas popełnienia czynu	marzec 2015 r.

Część III. Charakterystyka sprawcy

Oznaczenie sprawcy	XY
Płeć	Mężczyzna
Wiek	35 lat

Narodowość	Polska
Stan cywilny	Kawaler
Stan rodzinny	Bezdzienny
Wykształcenie	Podstawowe
Zawód wyuczony	Bez zawodu
Zawód wykonywany	Prace dorywcze
Uprzednia karalność	Karany za przestępstwa przeciwko mieniu

Część IV. Orzeczenie

Wymierzona kara	Kara 6 miesięcy pozbawienia wolności warunkowo zawieszona na okres 3 lat, grzywna – 100 stawek dziennych każda po 10 zł.
Podstawa wymiaru kary	art. 291 §1 k.k.

3. Pomoc do zbycia motocykla – II K 209/15

Część I. Oznaczenie sprawy

Miejscowość	Bielsk Podlaski
Jednostka prokuratury	Prokuratura Rejonowa w Bielsku Podlaskim
Rodzaj sądu	Rejonowy
Sygnatura akt	II K 209/15
Skład sądu	1 – osobowy

Część II. Charakterystyka czynów

Kwalifikacja prawna czynu	art. 291§1 k.k.
Formy zjawiskowe	W toku postępowania nie ustalono, aby sprawca był podżegany do popełnienia przestępstwa, bądź posiadał pomocników.
Formy stadialne	Pomoc do zbycia motocykla
Miejsca popełnienia czynów	Powiat Bielski

Czas popełnienia czynu	kwiecień 2015 r.
------------------------	------------------

Część III. Charakterystyka sprawcy

Oznaczenie sprawcy	XY
Płeć	Męczyzna
Wiek	18 lat
Narodowość	Polska
Stan cywilny	Kawaler
Stan rodzinny	Bezdietny
Wykształcenie	Gimnazjalne
Zawód wyuczony	Bez zawodu
Zawód wykonywany	Prace dorywcze
Uprzednia karalność	Karany za przestępstwa przeciwko mieniu

Część IV. Orzeczenie

Wymierzona kara	6 miesięcy pozbawienia wolności warunkowo zawieszanej na okres 3 lat.
Podstawa wymiaru kary	art. 291 §1 k.k.

4. Pomoc do zbycia kół od samochodu osobowego oraz ich nabycie – II K 289/15

Część I. Oznaczenie sprawy

Miejscowość	Bielsk Podlaski	Bielsk Podlaski
Jednostka prokuratury	Prokuratura Rejonowa w Bielsku Podlaskim	Prokuratura Rejonowa w Bielsku Podlaskim
Rodzaj sądu	Rejonowy	Rejonowy
Sygnatura akt	II K 289/15	II K 289/15
Skład sądu	1 – osobowy	1 – osobowy

Część II. Charakterystyka czynów

Kwalifikacja prawna czynu	art. 291§1 k.k.	art. 292§1 k.k.
Formy zjawiskowe	W toku postępowania nie ustalono, aby sprawca był podlegany do popełnienia przestępstwa, bądź posiadał pomocników.	W toku postępowania nie ustalono, aby sprawca był podlegany do popełnienia przestępstwa, bądź posiadał pomocników.
Formy stadialne	Pomoc do zbycia kół od samochodu osobowego	Nabycie kół pochodzących z czynu zabronionego
Miejsca popełnienia czynów	Powiat Bielski	Powiat Bielski
Czas popełnienia czynu	maj 2015 r.	maj 2015 r.

Część III. Charakterystyka sprawcy

Oznaczenie sprawcy	XY	XY
Płeć	Mężczyzna	Mężczyzna
Wiek	19 lat	31 lat
Narodowość	Polska	Polska
Stan cywilny	Kawaler	Kawaler
Stan rodzinny	Bezdzienny	Bezdzienny
Wykształcenie	Gimnazjalne	Średnie
Zawód wyuczony	Bez zawodu	Mechanik samochodowy
Zawód wykonywany	Prace dorywcze	Mechanik samochodowy
Uprzednia karalność	Karany za przestępstwa przeciwko mieniu	Niekarany

Część IV. Orzeczenie

Wymierzona kara	4 miesiące ograniczenia wolności w wymiarze 30 godzin w stosunku miesięcznym, grzywna – 50 stawek dziennych każda po 40 zł.	Warunkowe umorzenie postępowania na okres 2 lat.
Podstawa wymiaru kary	art. 291 §1 k.k.	art. 292 §1 k.k.

6. Nabycie telefonu komórkowego pochodzącego z czynu zabronionego – II K 361/16

Część I. Oznaczenie sprawy

Miejscowość	Bielsk Podlaski
Jednostka prokuratury	Prokuratura Rejonowa w Bielsku Podlaskim
Rodzaj sądu	Rejonowy
Sygnatura akt	II K 361/16
Skład sądu	1 – osobowy

Część II. Charakterystyka czynów

Kwalifikacja prawna czynu	art. 291§1 k.k.
Formy zjawiskowe	W toku postępowania nie ustalono, aby sprawca był podżegany do popełnienia przestępstwa, bądź posiadał pomocników.
Formy stadialne	Nabycie telefonu komórkowego pochodzącego z czynu zabronionego
Miejsca popełnienia czynów	Powiat Bielski
Czas popełnienia czynu	maj 2016 r.

Część III. Charakterystyka sprawcy

Oznaczenie sprawcy	XY
Płeć	Mężczyzna
Wiek	35 lat
Narodowość	Polska
Stan cywilny	Kawaler
Stan rodzinny	Jedno dziecko
Wykształcenie	Średnie
Zawód wyuczony	Bez zawodu
Zawód wykonywany	Operator sprzętu ciężkiego
Uprzednia karalność	Karany za przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu, przeciwko mieniu, oraz w związku z przepisami Ustawy o przeciwdziałaniu narkomani.

Część IV. Orzeczenie

Wymierzona kara	Kara 3 miesiące bezwzględnego pozbawienia wolności.
Podstawa wymiaru kary	art. 291 §1 k.k.

7. Pomoc do zbycia laptopów – II K 178/17

Część I. Oznaczenie sprawy

Miejscowość	Bielsk Podlaski
Jednostka prokuratury	Prokuratura Rejonowa w Bielsku Podlaskim
Rodzaj sądu	Rejonowy
Sygnatura akt	II K 178/17
Skład sądu	1 – osobowy

Część II. Charakterystyka czynów

Kwalifikacja prawna czynu	art. 291§1 k.k.
Formy zjawiskowe	W toku postępowania nie ustalono, aby sprawca był podżegany do popełnienia przestępstwa, bądź posiadał pomocników.
Formy stadialne	Pomoc do zbycia laptopów
Miejsca popełnienia czynów	Powiat Bielski
Czas popełnienia czynu	luty 2015 r.

Część III. Charakterystyka sprawcy

Oznaczenie sprawcy	XY
Płeć	Mężczyzna
Wiek	24 lata
Narodowość	Polska
Stan cywilny	Kawaler
Stan rodzinny	Bezdzienny
Wykształcenie	Średnie
Zawód wyuczony	Mechanik samochodowy
Zawód wykonywany	Prace dorywcze
Uprzednia karalność	Niekarany

Część IV. Orzeczenie

Wymierzona kara	Grzywna w wymiarze 150 stawek dziennych każda po 10 zł.
Podstawa wymiaru kary	art. 291 §1 k.k.

8. Pomoc do zbycia motocykla – II K 234/17

Część I. Oznaczenie sprawy

Miejscowość	Bielsk Podlaski
-------------	-----------------

Jednostka prokuratury	Prokuratura Rejonowa w Bielsku Podlaskim
Rodzaj sądu	Rejonowy
Sygnatura akt	II K 234/15
Skład sądu	1 – osobowy

Część II. Charakterystyka czynów

Kwalifikacja prawna czynu	art. 291§1 k.k.
Formy zjawiskowe	W toku postępowania nie ustalono, aby sprawca był podżegany do popełnienia przestępstwa, bądź posiadał pomocników.
Formy stadialne	Pomoc do zbycia motocykla
Miejsca popełnienia czynów	Powiat Bielski
Czas popełnienia czynu	maj 2017 r.

Część III. Charakterystyka sprawcy

Oznaczenie sprawcy	XY
Płeć	Mężczyzna
Wiek	21 lat
Narodowość	Polska
Stan cywilny	Żonaty
Stan rodzinny	1 dziecko
Wykształcenie	Średnie
Zawód wyuczony	Bez zawodu
Zawód wykonywany	Prace dorywcze
Uprzednia karalność	Niekarany

Część IV. Orzeczenie

Wymierzona kara	Grzywna w wymiarze 100 stawek dziennych
-----------------	---

	każda po 10 zł.
Podstawa wymiaru kary	art. 292 §1 k.k.

Część IV. Orzeczenie

Wymierzona kara	6 miesięcy pozbawienia wolności warunkowo zawieszanej na okres 3 lat.
Podstawa wymiaru kary	art. 291 §1 k.k.

§ 2. Kwestionariusz wywiadu pogłębionego

Ogólne pytania dotyczące respondenta.

Pana imię?

Ile ma Pan lat?

Jaki jest Pana stan cywilny?

Jakie jest Pana wykształcenie?

Skąd Pan pochodzi?

Czym Pan się dotychczas zajmował zawodowo?

Czy posiada Pan rodzinę?

Od jak dawna jest Pan osobą bezdomną?

Pytania dotyczące życia przestępczego respondenta.

Kiedy pierwszy raz miał Pan konflikt z prawem?

Za jakie go powodu odbywał Pan karę pozbawienia wolności w zakładzie karnym?

W jakich zakładach karnych Pan przebywał?

Jak długo łącznie przebywał Pan w więzieniu?

Jaki stopień w nomenklaturze więziennej Pan posiada?

Po jakim czasie otrzymuje się taki stopień?

Jak duże było nasilenie przestępczości w Pana miejscu zamieszkania?

Jak często pojawiają się propozycje ponownego powrotu do popełniania przestępstw?

Pytania odnoszące się do przestępstwa paserstwa.

Był Pan kiedyś paserem?

Jakie rzeczy Pan nabywał, pomagał w zbyciu czy ukrywał?

Czy zna Pan innych paserów?

Z jakich czynów pochodziły rzeczy, które paser nabywał?

W jakiej formie miało to najczęściej miejsce nabycie, pomoc w zbyciu, przyjęciu czy ukrycie?

W jakich miejscach dochodziło do transakcji?

W jakiej postaci wypłacana była należność z tytułu transakcji? Gotówka, przelew?

O ile cena rynkowa różniła się od ceny towaru nabytego?

Swobodna wypowiedź respondenta.